

Doktori (PhD) értekezés

dr. Író Sándor
2021. december 14.

NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM

Hadtudományi Doktori Iskola

dr. Író Sándor:

**A Magyar és a Szlovák Katonai Ordinariátusok feladatrendszere
a katonák és a rendőrök lelkipásztori ellátása vonatkozásában**

Doktori (PhD) értekezés

Témavezetők:

Dr. habil. Újházi Lóránd

.....

Dr. Szabó Csaba

.....

Budapest, 2021

A Magyar és a Szlovák Katonai Ordinariátusok feladatrendszere a katonák és a rendőrök lelkipásztori ellátása vonatkozásában

Tartalom

Bevezetés	6
A kutatás célja és hipotézisek	8
Kutatási módszer.....	9
1. A Szentszék.....	12
1.1. A Szentszék jogi státusza.....	12
1.2. A Szentszék jogalanyisága.....	14
1.3. A Szentszék szervezete	17
1.3.1. A pápa mint legfőbb egyházi hatóság	17
1.3.2. A pápai hivatalok	17
1.4. A Szentszék külügyi tevékenysége	19
1.5. Bilaterális és multilaterális kapcsolatok.....	22
1.6. Következtetések	26
2. A katonai ordinariátus.....	27
2.1. Az ordinariátusra vonatkozó szabályozás fejlődése.....	27
2.2. Intézménytörténeti előzmények	29
2.3. A katonai ordinariátusra vonatkozó keretszabályok: Spiritualis militum curae kezdetű apostoli rendelkezés	33
2.3.1. A katonai ordinariátus jogállása.....	33
2.3.2. A katonai ordinariátus joghatósága alá tartozó szervezetek.....	35
2.4. A katonai ordinariátus joghatósága alá tartozó személyek az SMC alapján.....	37
2.4.1. A katonák	37
2.4.2. Közalkalmazottak, köztisztviselők.....	40
2.4.3. A katonák családtagjai, felnőtt gyermekei és a házi személyzet.....	42
2.4.4. Katonai oktatási intézmények hallgatói	43
2.4.5. Katonai kórházak és szociális intézmények lakói, alkalmazottai.....	43
2.5. Következtetések	45
3. Nemzetközi kitekintés.....	46
3.1. Katonai ordinariátus kiterjesztő joghatással: Horvátország.....	48
3.2. Rendőri lelkipásztori szolgálat helyi szinten: Dél-Korea és a Dél-Afrikai Köztársaság 50	
3.3. Rendőri lelkipásztori gondoskodás a katonai ordinariátus keretein belül: a latin-amerikai államok.....	52
3.4. Vegyes modell: Olaszország.....	55
3.5. Következtetések	57
4. A katonai ordinariátus Szlovákiában	60
4.1. A katolikus egyház helyzete Szlovákiában – rövid áttekintés	60
4.2. A szlovák rendőrségi lelkészek jogállása.....	63
4.3. A szlovák rendőrségi lelkipásztori szolgálat feladatköre	66
4.4. Következtetések	67
5. A katonai ordinariátus működésének alkotmányjogi és jogi alapjai Magyarországon: vallásszabadság a nemzetközi dokumentumokban és az Alaptörvényben.....	68
5.1. Nemzetközi jogi dokumentumok	68
5.2. Vallásszabadság az Alkotmányban	71
5.3. Vallásszabadság az Alaptörvényben	72

5.3.1.	A vallásszabadság tartalma	72
5.3.2.	A kultuszsabadság, a vallásszabadság részjogosítványai	73
5.3.3.	Az állam, az állami szervek és a vallási közösségek viszonya	75
5.4.	A vallás szabad gyakorlásának és a vallási közösségek jogállásának törvényi szintű szabályozása.....	80
5.4.1.	A vallás szabad gyakorlása az Ehtv. alapján.....	80
5.4.2.	A vallási közösségek jogállása.....	81
5.5.	Következtetések	84
6.	A katonai ordinariátus Magyarországon	86
6.1.	Történeti előzmények.....	87
6.1.1.	Történeti előzmények a rendszerváltozásig	87
6.1.2.	Történeti előzmények a rendszerváltozástól 1994-ig.....	88
6.2.	Megállapodás a Szentszék és a Magyar Köztársaság között a katonai ordinariátus felállításáról.....	90
6.3.	Memorandum a Megállapodás értelmezéséről.....	95
6.4.	A HM Tábori Lelkészi Szolgálat alapító okirata	97
6.5.	A tábori lelkészre vonatkozó hatályos szabályok	99
6.6.	A magyarországi Katolikus Tábori Püspökség szabályzata.....	102
6.6.1.	Az ordinariátus küldetése	102
6.6.2.	Az ordinariátus joghatósága.....	102
6.6.3.	A katonai ordinariátus jogállása, vezetése és hivatala	104
6.6.4.	A tábori lelkészekre vonatkozó szabályok	106
6.7.	Az Alkotmánybíróság határozata a tábori lelkészi szolgálatról	108
6.8.	Következtetések	111
7.	A rendőrségi állomány szervezeti és pszichológiai kihívásai	114
7.1.	Konfliktusok a szervezetben	117
7.2.	Generációs konfliktusok.....	120
7.3.	A stressz	123
7.3.1.	A stressz fogalma és a stressz-modellek	123
7.3.2.	A munkavégzéssel összefüggő stresszforrások.....	126
7.3.3.	Megküzdési stratégiák.....	129
7.3.4.	Stressz a rendőrségi foglalkoztatottak körében.....	130
7.3.5.	A kiegészítés.....	132
7.4.	Túlzott alkoholfogyasztás és más deviáns magatartások	135
7.4.1.	A deviáns viselkedés okai	135
7.4.2.	Az alkoholfüggőség lehetséges okai	136
7.4.3.	A rendőrök alkoholfogyasztási szokása: egy kismintás felmérés tanulságai	138
7.5.	A korrupció	140
7.5.1.	A korrupció mint rendszerszintű jelenség.....	140
7.5.2.	A rendőrségi korrupció sajátosságai	141
7.6.	Következtetések	145
8.	Társadalomtudományi kutatás: kutatási előzmények.....	147
8.1.	A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia Szociológia Tanszéke által lefolytatott felmérés 147	
8.2.	2013-ban lefolytatott felmérése.....	148
8.3.	Következtetések	152
9.	Saját empirikus kutatás	153
9.1.	A magyar tábori lelkészek megnyilatkozásai az online térben – Tartalomelemzés..	154
9.1.1.	A tartalomelemzés mint társadalomtudományi módszer	154
9.1.2.	A kiválasztott szövegek.....	155
9.1.3.	A szövegek vizsgálata	157

9.1.4.	A szövegek értelmezése	159
9.1.5.	Az elemzett szövegekből kiemelt állítások	160
9.2.	A kérdőíves kutatás: anyag és módszer	162
9.2.1.	Hipotézisek.....	163
9.2.2.	A kérdőíves kutatás menete	163
9.2.3.	A kérdőív struktúrája.....	166
9.2.4.	A kérdések megfogalmazásának szempontjai.....	167
9.3.	A kérdőíves kutatás eredményeinek értékelése.....	169
9.3.1.	Szociológiai változók.....	169
9.3.2.	A vallásosság mértéke.....	173
9.3.3.	Negatív életesemények.....	181
9.3.4.	Negatív munkahelyi események.....	188
9.3.5.	Rendőrségi lelkipásztori szolgálat létrehozásának szükségessége.....	193
9.3.6.	A lelkipásztori szolgálattal kapcsolatos állítások értékelése.....	198
9.4.	Következtetések	206
9.4.1.	A válaszok értékelése.....	206
9.4.2.	Hipotézisek értékelése.....	208
10.	Következtetések és javaslatok.....	211
10.1.	A doktori kutatás főbb megállapításai.....	211
10.2.	A Szentszék jogállását érintően tett megállapítások	214
10.3.	A katonai ordinariátust érintően tett megállapítások.....	215
10.4.	A rendőrök lelkipásztori ellátásának modelljei.....	217
10.5.	A vallásszabadság alkotmányjogi és jogszabályi alapjait illetően tett megállapítások 220	
10.6.	A katonai ordinariátus magyarországi szabályozásának főbb elemei	222
10.7.	A rendőrök speciális lelkigondozás iránti igényét megalapozó tényezők.....	225
10.8.	A kutatási előzményeket érintően tett megállapítások	227
10.9.	A primer kutatás eredményei ismeretében tett megállapítások.....	228
10.10.	Összegző megállapítás, hipotéziseimre adott válaszok.....	230
Melléklet		235
Felhasznált források		239
Egyházi (részben egyházi) források.....		248
Jogforrások.....		250
Egyéb források.....		251
Ábrák jegyzéke		253

Bevezetés

A katolikus egyház képviselői mindig is kiemelt feladatot láttak el a katonák lelkipozásában, a harcba menő és a harcban elhunytak után maradt családtagok lelki támogatásában.

Dezső László 1948-as kiadású, *Bevezetés a katonai lelkipozásba* című kötetében ekként határozta meg a katonai lelkeszi tevékenység lényegét: „*a tábori lelkeszi szolgálat a honvédség keretein belül végzett lelkipásztori munka*”, mely alatt „*a katonaság körében végzett lelkeszi feladatokat kell érteni, tekintet nélkül arra, hogy szorosán vett tábori, vagy helyőrségekben végzett munkáról van szó*”.¹ E tevékenység specialitása a katonai tevékenység specialitásából fakad, a katonaság életszemlélete – folytatja – ugyanis nem más, mint „*életet adni azért, amit a földi értékek közt legjobban szeretünk, a hazánkért*”, mely „*a kereszténység erkölcsi tartalmát, erkölcsi erőit igényli a maga honvédő feladatainak megvalósításához*”; éppen ezért „*az egyház álláspontja a hazával, a nemzettel, s a hon védelmére rendelt katonasággal kapcsolatban (és sohasem szemben) nem lehet más, mint a kijelentés álláspontja. Az egyház minden ténykedésében, még, mint életforma is, a katonaságban a krisztianumot képviseli. Az egyház nem visel háborút. De az evangélium szelleme szerint jogos háborúban harcoló tagjaival a közösséget feltétlenül vállalja.*”²

A tudományos probléma megfogalmazása

A katonák lelkipozása mindig is az egyház misszionáló tevékenységének egyik kiemelt jelentőségű szegmense volt. Ha visszatekintünk a katolikus egyház több, mint kétezer éves történetére, láthatjuk, hogy az egyház képviselői komoly bázisként tekintettek a katonákra, azokra, akik azzal a tudattal indultak a csatamezőre, hogy akár életüket is áldozhatják a hazáért, valamilyen magasztos, vagy éppen kicsinyes ügyért, egy idegen hatalom ellenében, kényükre-kedvükre kiszolgáltatva az ellenségnek, a politikusok szeszélyeinek, a mostoha hadszíntéri körülményeknek. Az egyház képviselői vállalták a hadsereg tagjainak lelki gondozását, azzal a nem titkolt szándékkal, hogy a

¹ Dezső László Dr.: *Bevezetés a katonai lelkipozásba* – 1948. Dunamelléki Református Egyházkerület, Ráday Nyomda, Budapest, 1998. 5. o.

² Dezső (1948/1998) i.m. 5–6. o.

nagy létszámú közösségből minél több hívőt maguk mellé tudjanak állítani. Ez a fajta együttműködés ugyanakkor a katonák számára is kedvező volt, hiszen ők egyébként is sokszor csak a harci szerencsében bizakodhattak. Végül pedig, az államnak is érdekében állt az, hogy biztosított legyen a katonák lelkipozítása, így a történelem során kevés olyan időszak akadt, amikor az uralkodók, kormányzatok akadályt gördítettek volna a tábori lelkészek működése elé.³

Az elmúlt évtizedben több kutató (például Ujházi, 2013/2014; Szabó, 2014) is foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy a hadsereg viszonyaira optimalizált katonai lelkeszi szervezetrendszer miként lehetne a rendőrségre, illetve más belügyi testületekre adaptálni.⁴ Ennek a kutatói célnak az a felismerés áll a háttérben, hogy a rendőrök a katonákhoz hasonlóan folyamatos erkölcsi, lelki nyomás alatt végzik a munkájukat, az pedig, hogy a stresszel történő megküzdési stratégiáikat kibővítsék egy újabb elemmel, vagyis a lelkipozítással, állami érdek is.⁵

A kutatók arra a következtetésre jutottak, hogy szükséges megtalálni a megfelelő szervezeti, intézményi kereteket, amelyek révén a lehető leghatékonyabban biztosítható a rendőrök számára a lelki segítségnyújtás.⁶ Az elmúlt évek-évtized tapasztalásai ugyanakkor azt is mondatják a szakemberekkel, hogy immár annyi új kihívással kell szembenéznük a rendőrségi állomány tagjainak, hogy felelőtlenség lenne az állam részéről, ha nem gondoskodik a rendőrök valamely formában, *in concreto* az egyház bevonásával történő erkölcsi, pszichés támogatásáról. Csak néhány példa az új kihívásokra: migrációs válság, az illegális migráció fokozódása, határokon átnyúló szervezett bűnözés előretörése, terrorfenyegetettség, cyberfenyegetettség, újabban a koronavírus-világjárvány.

³ Horváth Zita: Lelkesek a katonák között. Hadmérnök IV. évf. 2009/2. 2009. június. Elérhető: <http://www.ktp.hu/document/horvath-zita-lelkesek-katonak-kozott>

⁴ Ujházi Lóránd: A katolikus katonai ordinariátus struktúrája és szabályozása. Budapest: Szent István Társulat, 2014.

⁵ Szabó Csaba: A katolikus rendőrségi lelkipásztori modell válaszai a rendőrök erkölcsi és pszichikai problémáira. In: Szabó Csaba (szerk.) *Studia Doctorandorum Alumnae I.: Válogatás a DOSz Alumni Osztály tagjainak doktori munkáiból.* Budapest: Doktoranduszok Országos Szövetsége, 2016. pp. 335-478.

⁶ Szabó Csaba: A rendészeti dolgozók katolikus lelkipásztori gondozása Európában. In: Kiss Petra: (szerk.) *A hadtudomány és a 21. század: Konferenciakötet.* pp. 243-259.

A kutatás célja, hipotézisek

Doktori dolgozatom szekunder és primer (társadalomtudományi) kutatásból áll. A másodelemzésre épülő szekunder kutatás keretében megvizsgálom a Szentszék jogalanyiságát, illetve azt, hogy miként válik nemzetközi jogi, azon belül is kétoldalú szerződések, illetve megállapodások alanyává. Ezt követően arra a kérdésre keresem a választ, hogy milyen körülmények hívták életre a katonai ordinariátust, milyen fejlődésen ment keresztül maga az intézmény, milyen egyházjogi szabályok rendezik a jogi státuszát, szervezetét, működésének mikéntjét, milyen feladatai vannak a tábori lelkészeknek. Megvizsgálom azt is, hogy a magyarországi katonai ordinariátus miként jött létre és milyen módon, milyen szervezeti keretek között működik. Emellett, egy rövid nemzetközi kitekintés keretében áttekintem azt is, hogy milyen modelljei léteznek világszerte a nem-katonák (rendőrök, tűzoltók, egyéb belügyi dolgozók stb.) lelkipásztori ellátásának.

Alapvetően négyféle módszert azonosíthatunk. Az egyik modellben a rendőrök lelkipásztori ellátását a katonai ordinariátus látja el kiterjesztő joghatósággal. A második típusba sorolható országok egy különutas megoldást alkalmaznak, ahol a rendőri lelkipásztori szolgálatot helyi szinten igyekeznek megoldani. A harmadik modellben a rendőri lelkipásztori szolgálatot a katonai ordinariátus keretein belül látják el, vagyis a katonai ordinariátus gondoskodik a rendészeti, rendvédelmi hivatásos állományúak lelkigondozásáról. Végül a negyedik a vegyes modell, ennek olasz változatában a csendőrség a katonai ordinariátus joghatósága alá tartozik, a rendőrök lelkigondozásáért a püspöki konferencia által irányított különálló szervezet felel.

Mind a négy modellről elmondható, hogy vannak előnyei és hátrányai. Álláspontom szerint Magyarország számára a szlovák megoldás jelentheti a követendő példát. Szlovákiában a katonai ordinariátus a katonák lelkigondozása mellett a rendőrök és más belügyi fegyveres testületek lelkipásztori ellátásáról is gondoskodik.⁷ El kell ugyanakkor gondolkodnunk annak üzenetén, hogy a viszonylag fiatal államnak tekinthető Szlovákia is olyan megállapodást kötött az Apostoli Szentszékkal, amelyben a katonai ordinariátust kiterjesztett joghatósággal ruházták fel. Ez arra a következtetésre ad alapot, hogy a Szentszék változatlanul ezt a megoldást tartja optimálisnak. Bár e megoldás

⁷ Író Sándor: A szlovák rendőrség katolikus lelkipásztori modelljének bemutatása és vizsgálata. *Hadtudományi Szemle* 2017. X. évf. 1. sz. 275–281. o. 277. o.

előnyei vitathatatlanok, ám határozott álláspontom az, hogy ebben a modellben nem lehetséges a lelkészi munkát a sajátos rendőri problémákra adaptálni.

A Magyar Köztársaság és az Apostoli Szentszék között 1994-ben jött létre az a bilaterális megállapodás, amely a katonák és a(z akkor még létező) Határőrség állománya számára biztosítja a lelkipásztori szolgálat szervezeti kereteit. Bár többször felmerült, de a katonai ordinariátus tevékenységi jogkörét azóta sem terjesztették ki a rendőrök lelkipásztori ellátására, holott a megállapodás módosításának lehetőségét a felek nem zárták ki. Tény, hogy Magyarországon az elmúlt egy-két évtizedben számos nagy horderejű, a védelmi ágazatot alapjaiban érintő változás történt, ezek közül néhányat a dolgozatban meg is vizsgálunk. Azt sem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy a rendőri munka közismerten rendkívüli pszichés és erkölcsi megterheléssel jár, és ez a megterhelés alapjaiban eltér attól, amivel a katonák kénytelenek szembesülni hivatásuk gyakorlása során. Ha tehát csak ezeket a szempontokat vesszük figyelembe, logikus, ha amellet érvelünk, hogy a rendőrök lelkigondozására indokolt lenne egy, a katonák lelkigondozásától eltérő megoldást találni.

A kutatásom célja kapcsán felállított hipotéziseim:

1. Számos országban a katonai ordinárius joghatósága kiterjed a rendőrök lelkipásztori ellátására is. Feltételezésem szerint a közép-európai országokban bevezetett modell, ahol a rendőrök lelkipásztori ellátása is történik, Magyarország esetében is alkalmazható.
2. A katonák lelkipásztori ellátása azért történik külön lelkipásztori intézmény keretei között, mert a katonák sajátos körülmények között élnek. Meglátásom szerint ez napjainkban sokkal inkább a rendőrök vonatkozásában igaz.
3. A rendőrség állományában dolgozók sajátos lelkipásztori ellátása jól illeszkedik a vallás- és lelkiismereti szabadság jogához. Ezen alkotmányos alapjog sajátos megjelenése a rendőrségi állomány vonatkozásában.

Kutatási módszer

Kutatási módszerem elsődlegesen a leíró-elemző módszer, amely kiegészül az összehasonlítás módszerével; kutatásom ilyenformán a rendelkezésemre álló szakirodalmi források elemzésén, valamint a releváns egyházi és világi jogi normák kritikai elemzésén alapul.

Doktori munkám során egy primer kutatást is lefolytattam, ennek célja az alábbi feltevések igazolása vagy cáfolata.

F1: A vizsgált mintán belül a nők nagyobb arányban támogatnák a rendőrségen lelkipásztori szolgálat felállítását, mint a férfiak.

F2: A vizsgált mintán belül a tiszthelyettesek nagyobb arányban támogatnák a rendőrségen lelkipásztori szolgálat felállítását, mint a többi állománykategóriába tartozó válaszadók.

F3: A vizsgált mintán belül a magukat vallásosnak tartók nagyobb arányban támogatnák a rendőrségen lelkipásztori szolgálat felállítását, mint azok, akik nem tartják magukat vallásosnak.

A primer kutatásban kvantitatív típusú felmérést alkalmaztam, mégpedig kérdőíves felmérés formájában. A kérdőíves felmérést megelőzően, részben azt megalapozandó, elvégeztem egy tartalomelemzést: ennek keretében olyan internetes cikkeket vizsgáltam meg, mely cikkek tábori lelkészekkel készített interjúkat írnak le (szó szerinti formában).

A kérdőívet, amely alapvetően azt vizsgálja, hogy fennáll-e összefüggés a kutatásba bevontak személyes tulajdonságai, jellemzői (így nem, életkor, állománykategória, vallásosság stb.) és aközött, hogy támogatnák-e adott esetben a rendőrségen lelkipásztori szolgálat felállítását, elektronikus úton tölttettem ki, és a hólabda módszerével terjesztettem a rendőrségen dolgozó személyek körében.

A mintavétel önkényes kiválasztással történt, hiszen előzetesen meghatároztam egy lényeges kritériumot, melynek a válaszadóknak mindenképpen meg kellett felelniük, ez pedig az volt, hogy a vizsgálatban csakis az vehet részt, aki a Magyar Rendőrségnél dolgozik, akár hivatásos állományban, akár kormánytisztviselőként, akár közalkalmazottként. A kérdőívet összesen 508 személy töltötte ki és küldte vissza. A minta tehát csekély elemszámú volt. Mindezek okán a kutatásom nem tekinthető reprezentatívnak, a kapott eredmények kizárólag a konkrét mintára vonatkozóan érvényesek, következtések a mintától eltérő más csoportra, más munkaszervezetre nem vonhatók le. Ez mindenképpen a kutatásom korlátjának tekinthető.

Ennek ellenére úgy ítélem meg, hogy kutatási eredményeim alkalmasak a mintára vonatkoztatott következtetések levonására. Vizsgálatomra éppen ezért pilot projektként tekintek, amely viszonylag kis idő- és költségráfordítással készült, és amely alkalmas lehet egy jövőbeni, nagyobb volumenű kutatás megtervezésére.

A kérdőívek felvételére 2020. július 1. és július 31. között került sor, a tartalomelemzésbe bevont írások 2019 decembere és 2020 júliusa között kerültek publikálásra a Honvedelm.hu internetes oldalon.

1. A Szentszék

Ahhoz, hogy megérthessük a katolikus egyház külpolitikájának mozgatórugóit, szükséges tisztáznunk néhány alapvető kérdést: ebben a fejezetben ismertetem a Szentszék jogi státuszára vonatkozó uralkodó álláspontot, bemutatom nagy vonalakban a Szentszék szervezeti felépítését, megvizsgálom, milyen módon vesz részt a Szentszék a nemzetközi kapcsolatokban.

1.1. *A Szentszék jogi státusza*

A nemzetközi jog egyik legfőbb alanya az állam.⁸ A nemzetközi jog alanyai közül egyedül az állam szuverén, csak az államról mondható el, hogy területén főhatalommal rendelkezik és dönthet saját ügyeiben, jogi értelemben bármely más államtól függetlenül.⁹

A nemzetközi jog tényként fogadja el az állam létezését, így szükségtelennek ítéli fogalmának meghatározását, ezért nem találjuk az állam definícióját egyetlen nemzetközi dokumentumban sem. A szakirodalom értelmezési alapként tekint egyfelől a Georg Jellinek által megfogalmazott hármas követelményre, másrészt az Amerikai Államok Konferenciáján 1933-ban aláírt, az államok jogairól és kötelezettségeiről szóló montevideói egyezményben foglaltakra. Jellinek szerint az államiság megállapításához három feltételnek kell teljesülnie, ezek a terület, a lakosság és az önálló kormányzati hatalom.¹⁰ A montevideói egyezmény négy kritériumot határoz meg, melyek alapján államnak tekintendő az az alakulat, mely állandó lakossággal, meghatározott területtel és kormánnyal rendelkezik, továbbá képes más államokkal a kapcsolatfelvételre.¹¹

A negyedik kritériumot célszerű bizonyos fenntartásokkal kezelni, hiszen egy állam csak akkor képes ténylegesen más államokkal kapcsolatra lépni, ha arra más államok is nyitottak. Az első három feltétel azonban, mint az állam nemzetközi jogalanyiségének szükségképpen elemei, a nemzetközi kapcsolatokban elfogadott hivatkozási alapot jelentenek. Előírások ugyanakkor nincsenek sem az állam

⁸ Kende Tamás – Nagy Boldizsár – Sonnevend Pál – Valki László (szerk.): Nemzetközi jog [Digitális kiadás.] Budapest, Wolters Kluwer Hungary Kft., 2019.

Elérhető: https://mersz.hu/hivatkozas/YOV1761_52_p2#YOV1761_52_p2 (2020.07.15.)

⁹ Bokorné Szegő Hanna: Nemzetközi jog. Budapest, Aula Kiadó, 2006. p. 105.

¹⁰ Pászka Imre Ágoston: Állam-e nemzetközi jogi értelemben a Vatikán? 2016.11.19.

Elérhető: <https://arsboni.hu/allam-e-nemzetkozi-jogi-ertelemben-vatikan/>

¹¹ Bokorné (2006) i.m. 105.

lakosságát, sem területének nagyságát illetően. A kormány fogalmát sem kell megszorítóan értelmezni: az alkotmányjogtól eltérően nemcsak a végrehajtó hatalom legfőbb szerve, hanem bármiféle szervezett politikai hatalom beilleszthető ebbe a kategóriába.¹² Mindezekkel együtt is szükséges látnunk, hogy a montevidói egyezményben is megjelenő felfogás az állami lét kérdését nem jogi kérdésként kezeli, sokkal inkább egy olyan jelenségként, melyet a földrajzi elhelyezkedés, a történelmi múlt, még inkább a politikai és a katonai erőviszonyok határoznak meg.¹³

A Szentszék nem tekinthető államnak, a nemzetközi jogi tankönyvek jellemzően a különleges államalakulatok körében tárgyalják.¹⁴ Nem állam a Vatikán Városállam sem, legfeljebb egyfajta „*állam-jellegű entitás [...], mely jelképezi [...] azt a szuverenitást, amivel a katolikus egyház önmagát minden más hatalomtól függetlenül kormányozza, valamint emblematikusan megjeleníti azt az egyenrangú tárgyalási pozíciót, amivel más nemzetközi alanyokkal tárgyal*”.¹⁵

Ezen a ponton óhatatlanul felmerül a kérdés: mikor kell használni a Szentszék és mikor a Vatikán elnevezést? Habár a köznyelvben gyakorta egymás szinonimáiként használják, valójában két különböző fogalomról van szó. Rónay Miklós szerint a nem hívők számára a Szentszék kifejezés jóval szakrálisabb jellegűnek tűnik, mint a Vatikán, és feltehetően ezzel nemcsak a hétköznapi emberek vannak így, hanem egyes politikusok is. „*Ha egy országnak 'túl vallásos', hogy a katolikus egyház legfőbb hatóságával, a Szentszékkel legyen diplomáciai kapcsolata, de mégis szeretne valamilyen kapcsolatot, akkor – legalábbis nevében – a Vatikánnal is tárgyalhat. A szocialista országok például – a 'vatikáni Ostpolitik' idején – névleg szintén mindig a Vatikánnal tárgyaltak és nem a Szentszékkel, jóllehet ugyanazokkal a hivatalokkal és személyekkel*”; ilyenformán ez egy sajátos politikai eszköz a katolikus egyház kezében arra, hogy „*a nehezebb tárgyaló partnerekkel is tárgyalási helyzetbe lehessen kerülni*”.¹⁶

¹² Bokorné (2006) i.m. 105–106. o.

¹³ Badinter Commission, Opinion No. 1, 1991. november 29. 92, ILR 162., 165.; Kende – Nagy – Sonnevend – Valki (2019) i.m.

¹⁴ Bokorné (2006) i.m. 146. o.

¹⁵ Nézőpont Intézet: Kell-e változtatni a vatikáni szerződésen? (Vita a vatikáni szerződésről). Budapest, 2006.

Rónay Miklós: A Szentszék és a Vatikán Városállam viszonya a közbeszédben és a jogban. *Külügyi Szemle*, 3. (2004) 271-289. o.

¹⁶ Rónay Miklós (2008/a): A katolikus egyház egységes nemzetközi szerződő fél: A nemzetközi közjogi szemlélet korrekciója a nemzetközi kapcsolatok tudomány gyakorlatiasabb megközelítésével. *Külügyi Szemle* 7. évf. 2008/1. 116-143. o.

1.2. A Szentszék jogalanyisága

A római pápák Kr.u. 756-ban alapították a frankok közreműködésével a pápai államot, amely egészen 1870-ig magában foglalta – más itáliai területek mellett – Rómát is. A feudalizmus idején a pápa nemcsak mint az egyház feje gyakorolta hatalmát, hanem világi uralkodónak is tekintették, a feudalizmus hanyatlása és a protestantizmus terjedése következtében azonban erősen csökkent szerepe, politikai befolyása. Olaszország 1870-ben megtámadta a pápai államot, anektálva azt, így az addig egyházi fennhatóság alá tartozó területek beolvadtak az egységes olasz királyságba. Viktor Emánuel olasz király – kárpótlást és garanciákat felajánlva – felszólította a pápát, hogy mondjon le a világi hatalmáról. IX. Pius ellenállására a királyi csapatok 1870. szeptember 20-án megszállták a Vatikánt, a pápát megfosztották világi hatalmának maradványaitól is, a király pedig beköltözött a palotájába.¹⁷ Mindez a pápa spirituális hatalmát nemhogy nem gyengítette, hanem még meg is erősítette: 1870-ben hirdették ki az első vatikáni zsinaton a *Pastor aeternus* című konstitúciót, amely dogmaként szögezte le a pápa primátusát és tévedhetetlenségét.¹⁸

Az olasz parlament 1871. május 13-án fogadta el a garanciális törvényt, mely megfosztotta a pápát világi hatalmától, ám elismerte őt az egyetemes egyház fejének, garantálta egyházfői szuverenitását, személyének sérthetetlenségét. A törvény kijelölte a pápa székhelyét, biztosította számára a püspökök kinevezési jogát, mentesítette az olasz joghatóság alól, aktív és passzív követségi joggal ruházta fel, az olasz királyság pedig vállalta, hogy évjáradékot folyósít részére. IX. Pius nem ismerte a garanciális törvényt, és a járadékot is visszautasította.¹⁹

Az olasz állam tehát egyfajta területenkívüliséget biztosított a garanciális törvényben a Vatikánnak. Ez a helyzet – melyet egyébként a katolikus egyház soha nem tudott elfogadni – egészen 1929-ig állt fenn. Az 1871 és 1929 közötti időszakban szó sem lehetett önálló és szuverén államról, bár kétségtelen, hogy a Szentszék már ekkor is nemzetközi szerződések alanya volt.²⁰

¹⁷ Header, Harry: Olaszország rövid története. Maecenas Könyvkiadó. Budapest. 1992. 177. o.

¹⁸ Beke Margit: A katolikus egyházszerkezet története. In: Rácz Lajos (szerk.): Felekezeti egyházjog. Budapest, HVG-ORAC, 2001. 48. o.

¹⁹ Header (1992) i.m. 178. o.

²⁰ Vild Éva: A Szentszék és a magyar állam viszonyáról. Jura 13. évfolyam 2007/1. 158-176. o. 158. o.

A Szentszék jogi helyzetének rendezésére csak 1929-ben került sor: a lateráni egyezmény – melyet olasz részről Benito Mussolini, a pápa képviselőjében Pietro Gasparri írt alá – elismerte a Szentszék és a pápa teljes szuverenitását Vatikánvárosban, a Vatikánt pedig önálló és sérthetetlen állammak nyilvánította.²¹ Ezzel az aktussal létrejött a Vatikán Városállam és – egyes szakirodalmi álláspontok szerint – kialakult egy sajátos helyzet, melyben két különálló entitásként létezik a Szentszék és a Vatikán állam.²²

A lateráni egyezmény értelmében 44 hektár Rómából a Vatikánváros és az Apostoli Szentszék fennhatósága alatt áll. Az egyezményben a Vatikán Városállam nemzetközi jogalanyisága megerősítést nyert, egyúttal kimondták azt is, hogy a Szentszék a nemzetközi jognak megfelelően követeket küldhet és fogadhat. 1984-ben újabb konkordátum kötött Olaszország és a Szentszék között, mely több pénzügyi, vallási, családjogi kérdést az 1929-es megállapodástól eltérően rendezett, ám változás a Szentszék nemzetközi státuszában nem történt.²³

A szakirodalomban alapvetően három álláspont alakult ki a Szentszék és a Vatikán státuszát érintően. Az egyik iskola képviselői csak a Szentszék, a másiké szerint kizárólag a Vatikánváros a nemzetközi jog alanya. A harmadik, legszélesebb körben elfogadott álláspont szerint mind a kettő nemzetközi jogalanynak tekintendő. Ezt a nézetet látszik alátámasztani az, hogy a Szentszék és a Vatikán – lényegében egymástól függetlenül tagja – több nemzetközi szervezetnek, aláírója nemzetközi egyezményeknek. A diplomáciai és konzuli kapcsolatok jogáról szóló bécsi szerződést a Szentszék írta alá.²⁴

A Vatikán száznyolcvan állammal (így Magyarországgal) létesített diplomáciai kapcsolatot, részesévé vált – egyebek mellett – az 1949. évi genfi humanitárius jogi egyezménynek, az 1956-os nemzetközi búaegyezménynek, az 1966. évi, faji megkülönböztetést tiltó egyezménynek, tagként csatlakozott az Európai Biztonság és Együttműködés Szervezethez (EBESZ), a Nemzetközi Atomenergia Ügynökséghez, a Nemzetközi Távközlési Egyesülethez, az Orvosok Világszövetségéhez vagy éppen az Egyetemes Postaegyesülethez, az ENSZ munkájában pedig „nem-tag megfigyelő állam” (*non-member observer state*) minőségben vesz részt.²⁵

²¹ Header (1992) i.m. 178. o.

²² Roland Portmann: *Legal Personality in International Law* (C.U.P., 2010) 117–118. o.; Kende – Nagy – Sonnevend – Valki (2019) i.m.

²³ Barcza György, *Diplomataemlékeim 1911-1945*. I. kötet, Európa História, Budapest, 1994. 537–538. o.

²⁴ Nagy Zsanett: *A Vatikán és a Szentszék, mint a nemzetközi kapcsolatok alanya*, In: Lénár Andor – Lőrinczné Bencze Edit (szerk.): *Politika – egyház – mindennapok. Tanulmányok*. Heraldika Kiadó. Budapest. 2010. 167. o.

²⁵ Kende – Nagy – Sonnevend – Valki (2019) i.m.

A katolikus egyház – a szuverenitáselméletek megjelenése óta – bármely más államhoz hasonlóan szuverénként definiálja magát, és ekként is cselekszik a nemzetközi kapcsolatokban, ezzel is kifejezésre juttatva, hogy működése mentes minden külső befolyástól, jogrendje teljes mértékben el van választva más államok jogrendjétől.²⁶

A Szentszék is több nemzetközi szervezetben képviselteti magát, ezek száma legalább huszonöt. A megfigyelői státusszal rendelkezik az ENSZ-ben, ahol így a képviselőinek csak felszólalási joga van. Részt vesz a Menekültügyi Főbiztos (UNHCR) Végrehajtó Tanácsának munkájában, állandó megfigyelő az ENSZ egyes szakosított szerveinél, például az UNESCO vagy a FAO szervezetében. Tagja a Nemzetközi Atomenergia Ügynökségnek, a Nemzetközi Kereskedelmi Szervezetnek (WTO), az EBESZ-nek, a Szellemi Tulajdon Nemzetközi Szervezetének (WIPO). Főként azokkal a nemzetközi szervezetekkel törekszik kapcsolatfelvételre, melyek tevékenységének vannak erkölcsi, emberi jogi vonatkozásai is.²⁷

A Szentszék részese több fontos nemzetközi egyezménynek (bécsi egyezmény, tengerjogi egyezmény, atomsorompó egyezmény stb.), aláírója a Helsinkii Záróokmányoknak, a menekültekről, a diplomáciai és konzuli kapcsolatokról, a faj megkülönböztetés leküzdéséről, a nukleáris fegyverkísérletek betiltásáról szóló egyezményeknek. A Szentszék 2009-ben csatlakozott az Európai Monetáris Egyezményhez (Vatikánállam hivatalos pénzneme így az euró). 2013-tól területen kívüli megfigyelője a Közép-Amerikai Integrációs Rendszer (SICA), illetve a Nyugat-Afrikai Államok Gazdasági Közössége (ECOWAS) tevékenységének.²⁸

²⁶ Rónay Miklós (2008/b): Állam, egyház, politikatudomány. Nemzetközi és szubállami mechanizmusok összefüggései állam és egyház kapcsolatában. Politikatudományi Szemle. XVII. évf. 2008/2. 112. o.

²⁷ Rónay (2008/b) i.m. 112. o.

²⁸ Rónay (2008/b) i.m. 112. o.

1.3. A Szentszék szervezete

Az egyházi szervezet felépítését, az egyes szervezeti egységek feladat- és hatáskörét, egymáshoz való viszonyát a kánonjogi kódex (rövidített elnevezéssel: *Codex Iuris Canonici, CIC*) szabályozza.²⁹

1.3.1. A pápa, mint legfőbb egyházi hatóság

A római katolikus egyház a saját maga alkotta definíció szerint „*Krisztustól rendelt hierarchikus közösség*”, melynek élén – miként azt a II. Vatikáni zsinat egyháztana kimondja – a pápa áll. A pápa legfőbb egyházi hatóságként ugyanazt a tisztséget tölti be, melyet Szent Péter is betöltött. A pápa és a püspökök – Szent Péterhez és az apostolokhoz hasonlatosan – egy testületet alkotnak, e testület vezetője a pápa, akit a püspökök segítenek sajátos feladatai ellátásában. Arról ugyanakkor a pápa dönt, hogy egy adott feladatot tekintve tisztségét személyesen, vagy testületi módon eljárva gyakorolja.³⁰

A pápa hatalma úgynevezett egyházkormányzati hatalom, egyházi kérdéseket illetően abba világi hatalomnak semmiféle beleszólása nem lehet. A pápai határozatok ellen jogorvoslatnak helye nincs. A pápa hatalma teljes abban az értelemben is, hogy egyaránt kiterjed a törvényhozói, a végrehajtói és a bírói hatalmi ágra. Hatalma ugyanakkor közvetlen is, azt ugyanis közvetlenül gyakorolhatja az alárendeltjei felett. A pápa betölt további tisztségeket is, így ő Itália primása, Róma püspöke, a Római Egyháztartomány metropolitája, a Nyugat pátriárkája, mindezek mellett pedig a Vatikán Városállam államfője.³¹

1.3.2. A pápai hivatalok

Az Apostoli Szentszék (*Sedes Sancta*) – szögezi le a kánonjogi kódex – Róma püspökének hivatala, székhelye a Vatikánban van. A Szentszék az egyházi terminológiát tekintve magában foglalja a pápát és mindazokat a központi szerveket (hivatalokat),

²⁹ Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus, Città del Vaticano 1989., magyarul: Az Egyházi Törvénykönyv

³⁰ Erdő Péter (1991/a): Egyházjog. Szent István Társulat. Budapest. 1991. 210-211. o.

³¹ Erdő (1991/a) i.m. 213. o.

melyek a pápát segítik „*az egész világegyházra szóló lelkipásztori feladatában*”.³² A pápát segítő hivatalok neve összefoglalóan Római Kúria. A Kúria központi hatóságokból és egyéb intézményekből áll. Központi hatóságok (vagyis dikasztériumok) a következők: Államtitkárság, kongregációk, bíróságok, tanácsok és hivatalok. A dikasztériumok az egész világra kiterjedő illetékességgel működnek. Hagyományosan a nunciatúrákat is az egyház központi hatóságai körébe sorolják, de a római vikáriust és a Vatikáni Városállamot igazgató szerveket nem; ez utóbbiak egyébként abban is különböznek a dikasztériumoktól, hogy nem rendelkeznek egyetemes illetékességgel, ilyenformán a Vatikáni Városállam szervei nem részei a Szentszéknek.³³

Az Államtitkárság (*Secretaria Status*) közvetlenül a pápa mellett működő általános titkárság, mely állandóan és minden ügyre kiterjedően a pápa rendelkezésére áll, segíti személyes pasztorális tevékenységében; elnevezéséből tehát más következne, ám valójában nem állami szerv. Az Államtitkárságnak két részlege van, az egyik az Általános Ügyek Részlege, mely lényegében a belügyminisztérium feladatkörét látja el: a pápa megbízására ellátja azokat a teendőket, melyek nem tartoznak egyetlen másik központi hatóság hatáskörébe sem; koordinálja a Kúria többi szervének tevékenységét; előkészíti a szentszéki képviselők kinevezését; tartja a kapcsolatot a nemzetközi katolikus szervezetekkel; foglalkozik azokkal az ügyekkel, melyekkel a hívők a pápát keresik meg közvetlenül; felelős a Szentszék külső kommunikációjáért, a sajtókapcsolatokért, és gondoskodik a pápai dokumentumok közzétételéről.³⁴

Az Államtitkárság másik szervezeti egysége az Államokkal való Kapcsolatok Részlege; feladatait tekintve a külügyminisztériumnak feleltethető meg: diplomáciai kapcsolatot tart fenn a világi kormányokkal; ellátja a Szentszék képviselőségét a nemzetközi szerveknél és a különféle világi fórumokon; intézi a pápai képviselők ügyeit és amennyiben szükséges, ezen ügyekről tárgyalásokat folytat az érintett államokkal; irányítja a konkordátumok és más hasonló megállapodások kötését, meghallgatja ezzel kapcsolatosan az érdekelt egyházmegyék püspöki hivatalait.³⁵

³² Erdő Péter (1991/b): A Szentszék és Magyarország. Katolikus Szemle 1991/3-4. 140-148. o. <http://uj.katolikus.hu/konyvtar.php?h=174>

³³ Rónay (2004) i.m. 275. o.

³⁴ Erdő (1991/a) 226.; Rónay (2004) i.m. 276. o.

³⁵ Erdő (1991/a) i.m. 226-227.; Rónay (2004) i.m. 276. o.

1.4. *A Szentszék külügyi tevékenysége*

Az egyházi diplomácia alapelveit és főbb szabályait a kánonjogi kódex határozza meg, a részletszabályokat pedig a *Sollicitudo omnium Ecclesiarum* kezdetű *motu proprio*³⁶ apostoli levél tartalmazza.³⁷ Ez utóbbi dokumentum szögezi le az egyházi diplomácia legfőbb elvét: „*Saját lelki küldetésünkből eredő jogon, amit történelmi események sok évszázados sorozata is indokol, küldötteinket azon Államok legfelsőbb hatóságaihoz is küldjük, melyekben a Katolikus Egyház meggyökeresedett, vagy legalább valamilyen módon jelen van*”.³⁸ A katolikus egyház tehát – mutat rá Rónay Miklós – a „*lelki küldetés jogából*” eredezteti diplomáciai tevékenységét. A pápai diplomácia célja pedig nem más, mint az egyház és az állam közötti párbeszéd, valamint a kölcsönösen előnyös együttműködés létrehozása, illetve fenntartása.³⁹ Erről az említett *motu proprio* apostoli levél így ír: a diplomácia célja „*az a bizalmas párbeszéd, ami akkor jön létre, amikor hivatalos viszony létesül a két társaság között – amit az a sokrétű szokás és a szokásjog szentesít, amit a nemzetközi jog megfogalmaz és kodifikál – lehetőséget ad, hogy gyümölcsöző egyetértést hozzunk létre, és olyan berendezkedést (tevékenységet) létesítsünk, mely valóban mindenkinek hasznos*”.⁴⁰

Gelasius pápa Anastasius császárhoz 494-ben írt levelében már arról értekezett, hogy „*a világot [...] elvileg két dolog kormányozza: a papok megszentelt tekintélye és a királyi hatalom*”.⁴¹ A gelasiusi formula néven ismertté vált tétel a mai napig jelen van a kánonjogban: eszerint egyfajta hatalommegosztás áll fenn egyház és állam között; az egyház és az állam két, egymástól független, szuverén „társaság”, mindkettő képes saját jogán teljes értékű külügyi tevékenységet folytatni és egyik sem alárendeltje a másiknak.⁴²

Habár az egyház külügyi tevékenységének célja a „*mindenkinek hasznos*” berendezkedés létrehozása, valójában az egyház is a diplomácia hagyományos módszerei

³⁶ Motu proprio: („saját kezdeményezésből”) a pápa saját kezdeményezésére (vagyis nem valakinek a kérvénye alapján) kiadott törvény. Világi fogalmak szerint érthetünk alatta ágazati törvényt is, ugyanis „saját kezdeményezésből” megjegyzéssel közigazgatási intézkedés is kiadható. Magyar Katolikus Lexikon IX. kötet. Szent István Társulat. Budapest. 2005. 359–360. o.

³⁷ Pál VI, *Sollicitudo omnium Ecclesiarum*. 473-484. In: Rónay Miklós: A katolikus egyház külügyi tevékenységének alapjai. Gondolat. Budapest. 2009. 43. o.

³⁸ Pál VI, *Sollicitudo omnium Ecclesiarum*. 476., hivatkozva: Rónay (2009) i.m. 44. o.

³⁹ Rónay (2009) i.m. 44. o.

⁴⁰ Pál VI, *Sollicitudo omnium*. 476.; hivatkozva: Rónay (2009) i.m. 43–44. o.

⁴¹ Adam, Armin: Egyház és állam. Rövid történelmi bevezetés a politikai teológiába. Kálvin Kiadó. Budapest. 2008. 84. o.

⁴² Adam (2008) i.m. 84. o.

szerint képviselteti magát nemzetközi szinten, ez pedig elsődlegesen önérvényesítést jelent, éppen ezért a diplomáciára is érvényes a tétel, miszerint „*az egyházi hivatalokat lelki cél érdekében kell gyakorolni*”.⁴³ Nem is lehet tehát más az egyházi külügyi tevékenység célja, mint a katolikus hitelvek és értékek képviselete, valamint a helyi egyházrészek védelme a fogadó állammal szemben.⁴⁴

A pápa feladata a világ valamennyi részén jelen lévő katolikus egyház összetartása (péteri tisztség), az egyházjog ebből az egyetemes pásztori küldetéséből vezeti le a pápa jogát arra, hogy követeket nevezzen ki és küldjön az államokhoz, a nemzetközi szervezetekhez, a különböző országokban működő részegyházakhoz. A követküldés és a követfogadás joga nem a nemzetközi jog által előállított fikció és nem is a világi jogászok „*jóindulatának*” eredménye.⁴⁵ A kánonjog szerint az egyház és a Szentszék – „*isteni rendelkezésből*” – erkölcsi személyiséggel (*persona moralis*) van felruházva, ezért mindkettő jogalany, jogokat szerezhet és kötelezettségeket vállalhat. Ez a jogalanyiség független az egyházi állam, vagy a Vatikáni Városállam létezésétől, nem a világi államokkal kötött szerződéseken (így nem az 1871-es garanciatörvényen és nem is az 1929-es lateráni egyezményen) alapul, hanem szakrális természetéből fakad.⁴⁶

A Szentszék állandó, helyi egyházhoz delegált képviselőjét apostoli delegátusnak nevezik, szigorúan véve tevékenysége nem diplomáciai jellegű. Az államokhoz és kormányokhoz akkreditált szentszéki küldött címe nuncius, ám kizárólag abban az esetben, ha a fogadó állam biztosítja számára a jogot arra, hogy ő legyen a diplomáciai testület rangelső tagja, *doyenje*. Ez jellemzően a régi katolikus hagyománnyal rendelkező országokban bevett eljárás. A diplomáciai jog alapján a nuncius nagykövetnek minősül.⁴⁷

Az egyházat tehát a helyi állammal szemben a nunciusok képviselik, akik pappá (sőt, az esetek nagy részében: püspökké) szentelésüket követően posztgraduális képzés keretében készülnek fel a diplomáciai pályára. Ez is azt mutatja, hogy az egyház a diplomáciai tevékenységet szakrális tevékenységként értelmezi, ilyenformán például a nuncius sem a Vatikán Városállam képviseletében ténykedik, hanem az egész világon jelen lévő szakrális rendszer képviseletében és javára jár el.⁴⁸

⁴³ Rónay (2009) i.m. 47. o.

⁴⁴ Rónay (2009) i.m. 47. o.

⁴⁵ Varalta (1977); idézi: Rónay (2009) i.m. 44. o.

⁴⁶ Erdő (1991/a) i.m. 236. o.

⁴⁷ Erdő (1991/a) i.m. 237. o.

⁴⁸ Nézőpont Intézet (2006) i.m. 6. o.

A pápa követei (legátusai) a pápa személyét képviselik a részegyházakkal, a fogadó állammal, illetve annak hatóságaival fennálló relációban, feladatuk az állam és a Szentszék közötti kapcsolatok előmozdítása, tárgyalásokat folytatnak aktuális kérdésekről, különösen megállapodások létrehozásáról, a már aláírt megállapodások végrehajtásáról.⁴⁹

⁴⁹ Sándor Gábor: A nemzetközi jog és az Apostoli Szentszék. Hitvallás X. évfolyam 2009/7.
<http://www.hitvallas.hu/index.php?t=r&r=12&c=484>

1.5. *Bilaterális és multilaterális kapcsolatok*

A kánonjogi kódex elismeri a nemzetközi jog primátusát, elfogadja, hogy a nemzetközi szerződések magasabb jogot jelentenek a belső jogrend normáihoz képest. Ez azért is különösen lényeges, mert ennek alapján bármely szerződő fél biztos lehet abban, hogy a Szentszék a vele kötött nemzetközi szerződést pontosan úgy fogja értelmezni és végrehajtani a saját jogrendjében, mint azt az államok teszik a saját jogrendjükben.⁵⁰

A katolikus egyház nem ragaszkodik ahhoz, hogy a fogadó államok elismerjék: a területükön működő részegyház⁵¹ nem tartozik a joghatóságuk alá. Erre az egyháznak valójában nincs is szüksége, ugyanis a gyakorlatban a Szentszék írja alá a fogadó állammal kötött szerződést a részegyház nevében, és a Szentszék képviseli a részegyházat – a nuncius révén – a fogadó állammal szemben, a fogadó állam pedig (a kánonjogi szabályozásból következően) nem tud a területén működő részegyházzal úgy hivatalos kapcsolatot fenntartani, hogy mellőzne vagy megkerülné a Szentszékét. Az egyházjog így éri el, hogy a részegyházat csakis a Szentszék kormányozza, mindenféle világi befolyástól mentesen.⁵²

Az egyházi diplomácia egyik feladata, hogy a fogadó állam területén működő részegyház és az állam közötti viszonyban ellássa a képviseletet, másik feladata pedig az, hogy a katolikus egyháznak a világban betöltött általános politikai súlyát növelje. Ez utóbbi megvalósítását megkönnyíti az, hogy még a nem katolikus hagyományú országok vezetői is hajlamosak az egyházat morális autoritásként kezelni, olyan entitásként, melynek véleményformáló ereje van, és melynek politikai ereje éppen ebből a véleményformáló erőből fakad.⁵³ „*A kormányok*” – mutat rá Graham – „*hasznosnak találják, ha bírják a pápa támogatását*” és már csak politikai megfontolásból is célravezetőnek tartják az egyházzal való jó viszony fenntartását.⁵⁴

Japán például 1942-ben a katolikus egyházzal, mint „általában vett morális hatalommal” szerződött. Az arab államok közül elsőként Egyiptom lépett diplomáciai kapcsolatra a Szentszékkel (1947-ben), majd sorra követte a példáját több, csekély

⁵⁰ Rónay (2009) i.m. 66. o.

⁵¹ részegyház fogalma: Isten népének része, melyben és amelyből az egy és egyetlen katolikus egyház áll (LG 23; 368.k.); elsősorban az egyházmegye (369.k.) és azok az egyéb egységek, amelyek a jogban (368.k.) az egyházmegyéhez hasonló elbírálás alá esnek (apostoli kormányzóság, apostoli prefektúra, apostoli vikariátus, területi apátság, területi prelatúra)

⁵² Nézőpont Intézet (2006) i.m. 6. o.

⁵³ Adam (2008) i.m. 194. o.

⁵⁴ Graham (1994); idézi: Rónay (2009) i.m. 104. o.

létszámú katolikus közösséggel rendelkező ország, így például Indonézia, Szíria, Irán, Törökország, Pakisztán, Jordánia, Irak és Etiópia.⁵⁵

A gyakorlatban az egyház az részegyház székhelye szerinti állammal való kapcsolattartást leginkább kétoldalú szerződések, az úgynevezett konkordátumok révén realizálja. A Szentszék részese a nemzetközi szerződések jogáról szóló 1969-es bécsi egyezménynek, ebből következően szerződést éppen úgy köthet, mint az államok, nemzetközi jogi aktusainak pontosan ugyanolyan a hatálya, mint az államok nemzetközi jogi aktusainak.⁵⁶

A konkordátum tehát a Szentszék és a fogadó állam közötti kétoldalú megállapodás, melyben – ünnepélyes formában – egy, vagy több jelentős kérdést rendeznek tartós jelleggel. Általában határozatlan időre szól, csak kivételesen kötik ki benne a felmondás lehetőségét. A Szentszék megállapodásait a nunciosok készítik elő, a szerződések aláírása az Államtitkárság, azon belül is az Államokkal való Kapcsolatok Részlegének a hatáskörébe tartozik. A szerződések parafálására és ratifikálására a pápa jogosult.⁵⁷

A Szentszék az államok többségével hagyományosan konkordátumot ír alá, ám az újabb gyakorlat szerint szerződésomagokban rendezik az egyház helyzetét egy adott államban.⁵⁸

Szokásos megoldás, hogy a konkordátumok végén a felek a záradékban rögzítik: a megállapodás értelmezése és alkalmazása során felmerülő kérdéseket „*baráti úton*” vagy „*közös megállapodással*” tisztázzák. Ennek a rendelkezésnek az áll a háttérében, hogy a Szentszék nem veti alá magát nemzetközi döntőbírói ítéletének, sem pedig közvetítői eljárásnak, ezért, ha bármilyen nézeteltérés adódna, azt csakis diplomáciai úton, kétoldalú tárgyalások útján tudják a felek rendezni.⁵⁹ A Szentszék egyébként tudatos szerződéskötési politikát folytat, ezt példázza az is, hogy ragaszkodik bizonyos, az egyház szempontjából jelentőséggel bíró formulák használatához, tárgyalási erejét pedig jelzi, hogy a vele szerződő államok nem szoktak kifogást emelni e formulák használatára ellen.⁶⁰

⁵⁵ Rónay (2009) i.m. 89–91. o.

⁵⁶ Nézőpont Intézet (2006) i.m. 14–15. o.

⁵⁷ Magyar Katolikus Lexikon VII. kötet. Szent István Társulat. Budapest. 2002. 162. o.

⁵⁸ Nagy (2010) i.m. 171. o.

⁵⁹ Nézőpont Intézet (2006) i.m. 16. o.

⁶⁰ Rónay (2009) i.m. 95. o.

Ezen a ponton szükséges említést tenni a püspöki konferenciákról. Kollegiális testületekről van szó, melyek egy-egy állam, vagy régió részegyházainak püspökeiből állnak fel, és az illetékességi területükön működő püspöki kar központi koordináló szerveként működnek. Egyházzogi természetű intézmények, elsődleges céljuk az aktuális egyházpolitikai kérdések megvitatása, a felmerülő problémákra „*a területükön élő keresztények javát*” szolgáló megoldások keresése.⁶¹ Egyes államok gyakorlatában előfordul, hogy a püspöki konferenciát tekintik tárgyalópartnernek, habár az – miként azt fentebb már tisztáztuk – nem diplomáciai szerv és nincs feljogosítva az adott egyházzrész teljes jogú képviselésére.⁶²

A kánonjogi kódex feladatként határozza meg a püspöki konferenciák közötti kapcsolat erősítését, és az ilyen irányú együttműködés révén jönnek létre a püspöki konferenciákból álló kontinentális szervezetek. Ezek két legjelentősebbike az Európai Püspökkari Konferenciák Tanácsa (CCEE), valamint a Latin-amerikai Püspöki Tanács (CELAM). Ezek a tanácsok akár már nemzetközi tevékenységet is folytathatnak, igaz, ehhez meg kell szerezniük az adott tárgykörre vonatkozóan a Szentszék egyetértését.⁶³ A St. Gallenben székelő Európai Püspökkari Konferenciák Tanácsa 1971-ben alakult meg, tagjai az európai püspöki karok képviselői.⁶⁴

Visszatérve a konkordatárius politikára, az egyház nemzetközi súlyát jelzi, hogy Kelet- és Közép-Európa egykori szocialista államai közül csaknem mindegyik szerződéses kapcsolatra lépett a Szentszékkel. E szerződések a preambulumban rögzítik, hogy a katolikus egyház az adott ország történelmében jelentős szerepet játszott, a társadalmi folyamatokra és a kultúra fejlődésére meghatározó hatást gyakorolt. Egyes elemzők úgy vélik, hogy ezekkel a szerződésekkel az érintett államok (főként a balti államok, Horvátország és Szlovákia) egyrészt az Európához tartozásukat akarják hangsúlyozni, másrészt pedig azt jelzik, végérvényesen lezártnak tekintik a szocialista korszakot, és sem a vallást, sem az egyházat nem tartják kártékonyak. A közép-európai országokkal kötött konkordátumoknak ilyenformán szimbolikus jelentésük is van, a térség demokratikus átalakulási folyamatát hivatottak kifejezni.⁶⁵

⁶¹ Magyar Katolikus Lexikon XI. kötet. Szent István Társulat. Budapest. 2006. 351. o.

⁶² Nézőpont Intézet (2006) i.m. 7. o.

⁶³ Magyar Katolikus Lexikon XI. kötet. (2006) i.m. 352. o.

⁶⁴ Magyar Katolikus Lexikon III. kötet. Szent István Társulat. Budapest. 1997. 412. o.

⁶⁵ Nézőpont Intézet (2006) i.m. 9. o.

Jelenleg a Szentszék száznyolcvan állammal tart fenn diplomáciai kapcsolatot, így valamennyi európai uniós tagállammal is. Az Európai Unió nagykövetséget tart fenn Rómában.⁶⁶

⁶⁶ <http://hu.radiovaticana.va/...> (n.a.) i.m.

1.6. Következtetések

A Szentszék nem tekinthető államnak, a nemzetközi jogi tankönyvek jellemzően a különleges államalakulatok körébe sorolják. Az egyházi szervezet felépítését, az egyes szervezeti egységek feladat- és hatáskörét, egymáshoz való viszonyát a kánonjogi kódex, a *Codex Iuris Canonici* szabályozza.

A kánonjogi kódex elismeri a nemzetközi jog primátusát, elfogadja, hogy a nemzetközi szerződések magasabb jogot jelentenek a belső jogrend normáihoz képest. A katolikus egyház által más országok területén működtetett egyházrészek nem a fogadó állam, hanem a Szentszék joghatósága alá tartoznak. Az egyházrészekre vonatkozó szerződéseket, megállapodásokat a Szentszék írja alá az egyházrész nevében, és a Szentszék képviseli az egyházrészt – a nuncius révén – a fogadó állammal szemben, a fogadó állam pedig (a kánonjogi szabályozásból következően) nem tud a területén működő egyházzrészrel úgy hivatalos kapcsolatot fenntartani, hogy mellőzné, vagy megkerülné a Szentszéket. Az egyházjog így éri el, hogy az egyházrészt csakis a Szentszék kormányozza, mindenféle világi befolyástól mentesen.

2. A katonai ordinariátus

A Szentszék felépítését leíró részben utaltunk már a részegyházak (egyházmegyék) létezésére. A részegyházak a katolikus egyház hagyományos strukturális egységei, melyek területi alapon szerveződnek.

A most következő fejezetben azt vizsgáljuk meg, miként alakult ki a katonai ordinariátus intézménye, és melyek a rá vonatkozó kánonjogi szabályok.

2.1. *Az ordinariátusra vonatkozó szabályozás fejlődése*

Az egyház megújulását célként kitűző II. Vatikáni Zsinat azonban leszögezte, hogy a hívőknek jogukban áll részesedni az egyház nyújtotta lelki javakból, és – e jog gyakorlását megkönnyítendő – új szervezeti egységek létrehozásáról döntöttek. A részegyházak mellett ezért három olyan ordinariátust alapítottak, melyek nem területi, hanem személyi elv alapján szerveződnek. A három személyi ordinariátus a következő:

- az úgynevezett apostoli, vagy rituális ordinariátusok, melyek a keleti rítust követő hívők ordinariátusai;
- a katolikus egyház kebelébe visszatérő anglikán közösségek ordinariátusai (a szigorú értelmezést alapul véve ez tekintik személyi ordinariátusnak);
- a katonai ordinariátusok.⁶⁷

Az ordinariátusok egyes típusai sajátos, kizárólag az adott típusra jellemző módon működnek, működésük rendjét szervezeti szabályaik, illetve az adott ordinariátus szabályzatai rögzítik.⁶⁸ Az ordinariátus nem részegyház, csak ahhoz hasonlatos. Mindenesetre, a részegyház három alapkritériuma az ordinariátusnál is megtalálható, ezek a következők: „*saját pásztor, a presbitérium és a saját nép*”.⁶⁹ A részegyházhoz való hasonlatosság egyházjogi szempontból azzal a következménnyel jár, hogy mindazok a

⁶⁷ Simon-Wagner István: A személyi elv komplementaritásáról a II. Vatikáni Zsinat utáni egyházjogban. Doktori értekezés. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Kánonjogi Posztgraduális Intézet, Budapest, 2018. p. 116.

⁶⁸ Simon-Wagner (2018) i.m. 116.

⁶⁹ Valdrini, P.: Comunità, Persone, Governo. Lezioni sui libri I e II del CIC 1983. p. 43-44.; Simon-Wagner (2018) i.m. 118.

kánonjogi törvények, melyek vonatkoznak a részegyházakra, alkalmazhatók az ordinariátusra is, feltéve, hogy annak saját szabályaival nem állnak ellentétben.⁷⁰

Az, hogy elsődlegesen személyi alapon szerveződő egységekről van szó, nem zárja ki, hogy létrejöttükben területi szempontok is érvényesüljenek (így például a katonai ordinariátusok országonként állnak fel), a területi elv azonban csak másodlagos jelentőségű lehet. A személyi ordinariátusok révén az egyház azt ismeri el, hogy egyes hívők sajátos élethelyzetben vannak, ennek megfelelően pedig sajátos módon kívánnak részesülni a lelki javakból. A katonai ordinariátus esetében a sajátos élethelyzet a katonai életforma jelenti; a katonák az átlagostól eltérő lelki támogatásra szorulnak, melyet a hagyományos plébániai lelkigondozás keretei között nem lehet megvalósítani.⁷¹

A továbbiakban – rövid intézménytörténeti áttekintést követően – a katonai ordinariátusok státuszát, működését tanulmányozzuk.

⁷⁰ Huels, J. M.: *Anglicanorum coetibus: text and commentary*, in *Studia canonica* 43 (2009) p. 389-430.; Simon-Wagner (2018) i.m. 118.

⁷¹ Simon-Wagner (2018) i.m. 116.

2.2. *Intézménytörténeti előzmények*

A katonák sajátos lelkigondozása nem előzmények nélküli, egyes források szerint egészen az ókorig kell visszamennünk, ha az intézmény történetét kívánjuk feltárni. Amióta az ember harcol, azóta igyekszik elnyerni az istenek, az általa félt és tisztelt transzcendens lények támogatását. Ez különösen azokban a korokban volt igaz, amikor a hadi siker inkább múlt a szerencsén, illetve a fizikai erőn, és nem a szemben álló felek szakmai, technikai felkészültségén. Az ókori görögök úgy hitték, nemcsak ők harcolnak, hanem isteneik is, ezért a hadba vonulás előtt a jósokhoz fordultak, hogy megpróbálják kifürkészni esélyeiket, a győzelem után pedig nem maradhatott el az ünnepi áldozat bemutatása sem.⁷²

A rómaiak már nem kizárólag a hadba vonulás előtt tartottak igényt a jövőmondók segítségére; történeti források szerint már Nagy Konstantin idején működtek olyan papok, aki elkísérték a sereget, és az ütközetek előtt szertartásokat celebráltak a katonák számára. Ezek a papok azonban még nem minősültek a mai értelemben vett tábori lelkészeknek, nem tartoztak a katonai vezetés joghatósága alá.⁷³

A középkorból fennmaradt leírások is beszámolnak olyan papokról, akik a püspöktől kapott felhatalmazás birtokában a hadsereggel tartottak, és vállalták a katonák lelki gondozását. Fennmaradt a 742. évi Regensburgi zsinatról egy dokumentum, mely olyan papokról ír, akik a hadsereghez tartoznak, és akiknek a szolgálata kifejezetten a katonák lelkigondozásából áll.⁷⁴

Az állandó hadseregek megjelenéséig a főurak és a főpapok által kiállított katonákból állt a hadsereg, és a tulajdonosnak kellett gondoskodnia arról is, hogy legyen olyan egyházi személy, aki gondoskodik a katonák lelkigondozásáról. A nagybirtokosok rendszerint azt a papot hívták szolgálatba, aki az uradalmon egyébként is ellátta a lelkészi teendőket. Egy Nagy Károly (768–814) frank király, majd később római császár által 769-ben kibocsátott rendelet kimondta, hogy „*minden elöljáró (parancsnok) rendelkezék egy*

⁷² Horváth Z. (2009) i.m.

⁷³ Pugliese, A.: *La cura castrense*, Torino 1943. 5-6.; Simon-Wagner (2018) i.m. 120.

⁷⁴ Mansi, J. D. (szerk.) (1960): *Amplissima. Coll. Concil*, Graz, 1960, Vol. 12, 366. o.; hivatkozta: Ujházi Lóránd (2011): *A katolikus tábori lelkészségek jogi szabályozása az újabb etikai és jogi kihívások fényében. Jogelméleti Szemle* 2011/1. sz. Elérhető: http://jesz.ajk.elte.hu/2011_1.html

pappá szentelt személlyel (áldozópappal), aki képes a bűnbánó bűneit megítélni és arra bűnbocsánatot adni".⁷⁵

A változás a XVI. században következett be, mikor is az uralkodók a hűbéresek által adott katonákból felállított seregeket állandó zsoldoshadseregbe váltották le. Az állandó hadseregben immár helye volt az állandó tábori papnak is. X. Ince pápa, 1645-ben adta ki *Cum sicut maiestatis* kezdetű *brévéjét*, melyben megerősítette az addigra már általánossá vált álláspontot, mely szerint bizonyos esetekben egyes papok a joghatóságuk alatt szolgálatot teljesítő egyházi személyek főpásztorainak tekintendők.⁷⁶ Egyháztörténészek szerint erre a pápai intézkedésre vezethető vissza a katonai joghatóság.⁷⁷

A német császári seregben minden zászlóaljnál működött tábori pap, a harmincéves háború végére (1648) ez annyiban változott, hogy már csak a császári ezredek törzseiben voltak tábori lelkészek. papokat.⁷⁸

Magyarországon 1526 után a papoknak már nem kellett személyes tábori szolgálatot ellátniuk, ellentétben a monostorokkal, melyek két-két lelkészt voltak kötelesek a hadseregnek kiállítani. A XVII. században már csak a háborúk idején működtek papok a seregben, békeidőben visszatérhettek a plébániájukhoz, vagy a monostorukba. A tábori lelkészek a katonai szervezet parancsnoksága alá tartoztak, de nemcsak a katonai parancsok, hanem az egyházi előjárójuk is irányíthatta őket. Az egyházi előjáró (más néven tábori főpap, vagy vezérkáplán) a hadseregnél az apostoli szentszéket képviselte, háború idején kivételes joghatóságot gyakorolva. A háború, harci cselekmény lezárultával a tábori főpap is visszatért a civil szolgálathoz, és ettől kezdve a katonák is visszakerültek a területileg illetékes püspök fennhatósága alá. VIII. Orbán pápa 1643. szeptember 18-án kiadott breve-jében még úgy rendelkezett, hogy a tábori lelkészség csak a háború idejére áll fel, joghatósága azonban ezen idő alatt nemcsak a katonákra terjed ki, hanem mindazokra is, akik bármilyen jogcímen a katonai táborban tartózkodnak huzamosabb ideig.⁷⁹

⁷⁵ Hargittai Emil (1988): Katonai egyházi szervezetek iratanyaga a Hadtörténelmi Levéltárban. Hadtörténelmi Levéltár, Budapest. Katonai egyházi szervezetek – tájékoztató. Elérhető: docmilitaria.hu

⁷⁶ Bréve: kisebb jelentőségű ügyekben kibocsátott pápai intézkedés, mely formáját tekintve is kevésbé ünnepélyes, mint a *motu proprio*. A pápa neve alatt bocsátják ki, a halászyűrűvel pecsételik le, de a bíboros államtitkár, esetleg a kancellár írja alá. Erdő Péter: Egyháztört. Szent István Kézikönyvek 7. Budapest, 2014. 99. o.

⁷⁷ Simon-Wagner (2018) i.m. 120. o.

⁷⁸ Hargittai (1988) i.m.

⁷⁹ Hargittai (1988) i.m.

Az 1689-ben kiadott pápai breve azonban már engedélyt adott arra, hogy a tábori lelkestség béke idején is gyakorolja az egyházi joghatóságot; e joghatósággal a császári udvarhoz delegált nunciust bízta meg, aki a feladatot továbbadta a császár jezsuita gyóntatópapjára. Ettől kezdődően vált szokássá, hogy a seregek katonai lelkeszi szolgálatát a jezsuita rendbe tartozó papok látják el; ez a szokás egészen 1773-ig élt, mikor is XIV. Kelemen pápa feloszlatta a rendet. Lényegében a jezsuita rend feloszlata vezetett el a katolikus egyház szervezetének reformjához. Egészen addig ugyanis az volt a gyakorlat, hogy egy-egy újabb *brévében* esetleg feljogosítottak egy prelátust, hogy gondoskodjon a katonák lelkipásztori ellátásáról, a területi egyházi hatóságok azonban – a Jézus rendiek kiesésével – már nem voltak képesek a seregek vallási ügyeinek folyamatos vitelére.⁸⁰

Mária Terézia (1740–1780) 1773. december 4-i rendeletével döntött az önálló tábori helynökség (vicariatus) felállításáról, mégpedig úgy, hogy a tábori főpap státuszát összevonta a bécsújhelyi püspökével, akit a pápa külön breve-ben felruházott a hadsereg feletti kivételes egyházi joghatósággal. Miután a székhelyét áthelyezték St.-Pöltenbe, 1826-ban létrejöhetett önálló, a többi egyházmegyétől független hivatalként az apostoli tábori helynökség, élén az apostoli tábori helytessel.⁸¹

Az a fejlődési út, melyen a tábori lelkestség a császári hadseregben végig ment, mintegy mintaként szolgált más országok, más hadseregek számára. Állandó intézmény felállítására csak a XX. században került sor, ez volt a tábori helynökség (*vicariato castrense*). A tábori helynökség élén álló vikárius hatalma hivatalhoz kötött volt, a vikárius az alá rendelt egyházi személyek felett joghatóságot gyakorolt. Szent X. Piusz pápa alapította az első tábori helynökséget 1910-ben, Chilében, mégpedig *az In Hac Beatissimi Petri Cathedra* kezdetű *motu proprio*-val.⁸²

Ezt követően sorra jöttek létre további tábori helynökségek, 1925-ben Olaszországban, 1949-ben Kolumbiában és Indonéziában, 1950-ben Brazíliában, Spanyolországban, a Fülöp-szigeteken, 1951-ben Kanadában. Az első helynökségek a fogadó állam és a Szentszék között létrejött megállapodás alapján működtek, az első egyetemes, az egész egyházra kiterjedő hatályú rendelkezést 1951 áprilisában bocsátotta ki a Konzisztoriális Kongregáció „*Sollemne Semper*” megjelöléssel, és ezt 1986-ig még további négy szentszéki irat követte. A fordulópontot – miként arra a fentiekben már

⁸⁰ Hargittai (1988) i.m.

⁸¹ Hargittai (1988) i.m.

⁸² Simon-Wagner (2018) i.m. 120. o.

rámutatunk – a II. Vatikáni Zsinat jelentette, ekkor mondták ki ugyanis, hogy a sajátos élethelyzetben lévő csoportok lelkipánczozása sajátos lelkipánczozási munkát igényel.⁸³

A katonákra vonatkozóan a *Christus Dominus* (a továbbiakban: CD) határozat a következőképpen rendelkezett a 43. pontjában: „A katonák lelki gondozása sajátos életkörülményeik miatt rendkívüli gondot igényel, ezért az erőkhöz mértelen minden nemzetben belül állítsanak föl tábori helynökséget.”⁸⁴ A CD-határozat tehát csak a tábori helynökségek felállításáról rendelkezett, ám a részletszabályok megalkotása elmaradt, és ezt a hiányosságot az 1983-ban elfogadott kánonjogi kódex sem pótolta. A hidegháborús időszak egyébként is nagyon más szerepfelfogást igényelt az egyház részéről is, ezért a nemzetközi politikai környezet változásával megérett az egyházon belül is a jogi reform iránti igény.⁸⁵

Ilyen előzményeket követően bocsátotta ki Szent II. János Pál pápa 1986. június 3-án a *Spirituali militum curae* kezdetű apostoli levelét a katonák lelkipánczozásáról, melyben az új struktúra, a katonai ordinariátus (*Ordinariatus militaris seu castrensis*) felállításáról határozott.⁸⁶

Az apostoli levél is rámutat arra, hogy az 1951-es, „Sollemne Semper” kezdetű instrukcióban foglaltak felülvizsgálatra szorulnak, a korábbinál hatékonyabb szabályokat kell megalkotni annak érdekében, hogy az egyház a katonák lelki ellátása révén is eleget tudjon tenni egyik fő feladatának, mely nem más, mint közreműködés „a béke megvalósításában és előmozdításában az egész világon”.⁸⁷ A pápai okirat kiemeli, hogy napjainkra a katonák feladata alapjaiban megváltozott, ezért az egyház ma már a katonai szolgálatot teljesítőkre – legyenek akár önkéntes katonák, akár olyanok, akik törvényben írt kötelezettségeiknek eleget téve látnak el katonai szolgálatot – úgy tekint, mint a „népek szabadsága és biztonsága szolgálóira”.⁸⁸

A szentszéki évkönyv, az *Annuario Pontificio* statisztikái szerint világszerte harminchat katonai ordinariátus működött 2017-ben.⁸⁹

⁸³ Simon-Wagner (2018) i.m. 120–121.

⁸⁴ Simon-Wagner (2018) i.m. 121.

⁸⁵ Simon-Wagner (2018) i.m. 121.

⁸⁶ Ioannes Paulus PP. II, Const. Ap. *Spirituali militum curae*, 24. április 1986, in AAS 78 (1986) 481–486.; Simon-Wagner (2018) i.m. 121.

⁸⁷ *Spirituali militum curae* – Apostoli konstitúció a katonák lelkipánczozásáról. 1986. (A továbbiakban: *Spirituali militum curae* (1986) i.m.) Elérhető: <http://www.ktp.hu/document/1986-spirituali-militum-curae-apostoli-konstitucio-katonak-lelkipanczozasrol>

⁸⁸ *Spirituali militum curae* (1986) i.m.

⁸⁹ Simon-Wagner (2018) i.m. 121.

2.3. *A katonai ordinariátusra vonatkozó keretszabályok: Spirituali militum curae kezdetű apostoli rendelkezés*

A katonai ordinariátusra vonatkozó alapvető szabályokat – mintegy keretjelleggel – a *Spirituali militum curae* (a továbbiakban: SMC) kezdetű apostoli rendelkezés tartalmazza, mindezek mellett a kánonjog szabályai is alkalmazandók, a részletszabályok a Szentszék és a fogadó állam között bilaterális megállapodásból, valamint az adott katonai ordinariátus szervezeti és működési szabályzatából ismerhetők meg.⁹⁰

2.3.1. A katonai ordinariátus jogállása

A katonai ordinariátusok speciális egyházi egységek, jogi természetüket tekintve a részegyházakkal (egyházmegyékkel) esnek azonos megítélés alá. Abban a kérdésben, hogy egy adott országban állítanak-e fel katonai ordinariátust, a Szentszék jogosult dönteni, a döntést azonban az érintett püspöki konferenciák előzetes meghallgatásához kötik. Élén a katonai ordinárius áll, aki főszabály szerint püspöki rangban van, a megyéspüspökkel áll egyazon egyházkormányzati szinten. Teljes jogú tagja a püspöki konferenciának. Hivatalát a pápa úgynevezett szabad adományozás útján tölti be. Az ordinárius mentesül mindenfajta egyéb lelkipásztori teendő alól, éppen azért, hogy teljes figyelmét ennek a valóban speciális feladatnak tudja szentelni. Szoros kapcsolatot kell fenntartania a részegyházakkal. Hatalma a megyéspüspökkel párhuzamos, ugyanakkor versengő is. Előbbi azt jelenti, hogy a katonai létesítményeken belül joghatósága elsődleges és megelőzi a megyéspüspök joghatóságát; kiterjed a katolikus felekezethez tartozó katonákra és a családtagjaikra, a katonai kórházakban és idősotthonokban tartózkodókra, a katonai oktatási intézményekben tanulókra, valamint mindazokra, akik a katonai ordinárius megbízásából, vagy az ő engedélyével tartós jelleggel teljesítenek szolgálatot az ordinariátusban.⁹¹ Abban az esetben, ha egy katonai létesítményben nincsen katonai ordinariátus, úgy a katonák lelkipozása a helyi ordinárius és a helyi plébános feladatkörébe tartozik.⁹² A személyek vonatkozásában a joghatósága

⁹⁰ Simon-Wagner (2018) i.m. 121.

⁹¹ *Spirituali militum curae* (1986) i.m. X.

⁹² Simon-Wagner (2018) i.m. 122.

ugyanakkor versengő, ezt úgy kell érteni, hogy az ordinariátushoz tartozó személyek változatlanul annak a részegyháznak a hívei maradnak, amelynek az illetékességi területére a lakóhelyük esik.⁹³ A joghatóság kérdésére a soron következő alfejezetben részletesebben is kitérek.

Az ordinariátus presbitériumába a tartósan kirendelt papok, az ideiglenesen erre a feladatra átadott egyházmegyei papok, illetve szerzetes papok tartoznak. Az apostoli levél külön is felhívja a megyéspüspököket és a szerzetesrendek előjáróit, hogy bocsássanak kellő számú egyházi személyt az ordinariátus szolgálatára. A katonai ordinárius – szentszéki jóváhagyás alapján – alapíthat saját szemináriumot, és már a feladatra alkalmasnak talált seminaristákat is bevonhatja az ordinariátusi munkába.⁹⁴

A katonai ordinariátus felettes fóruma a Püspöki Kongregáció, a missziós területen működő ordinariátusok esetében a Népek Evangélizációjának Kongregációja. A katonai ordináriusok – hasonlóan a részegyházakhoz – kötelesek a Szentszékhez ötévente beszámolót előterjeszteni, melyben számot adnak az ordinariátus állapotáról.⁹⁵

Az ordinariátus saját maga készíti el a szervezeti és működési szabályzatát, ennek során tekintettel kell lenni az apostoli levélben foglaltakra, valamint a Szentszék és a fogadó állam között létrejött megállapodás tartalmára. A szabályzatban szükségképpen rendezni kell a következő kérdéseket: hol az ordinariátus hivatala, melyik a címtemploma, miként épül fel a hivatali rendszere, szabályozni kell a helynökök és a katonalelkészek státuszát, a széküresedés, illetve az ordinárius akadályoztatása esetén irányadó rendelkezéseket, azt, hogy az ordinariátus milyen típusú anyakönyvek vezetésére jogosult.⁹⁶

A katonai bíróság jogosult saját bíróság felállítására, a fellebbviteli fórumot – a Szentszék jóváhagyásával – az ordinárius jelöli meg. Amennyiben az ordinariátus nem él a bíróság felállításának jogával, úgy az egyházbírói ügyekben elsőfokon az ordinariátus székhelye szerinti részegyház bírósága jár el, a fellebbviteli fórumot ugyancsak az ordinárius határozza meg a szabályzatban, és ez szintén szentszéki jóváhagyásra szorul.⁹⁷

A tábori lelkészekre kétféle normarendszer irányadó: egyrészt hivatásos lelkészek, ebbéli minőségükben a kánonjogi törvény és a többi egyházi jogszabály

⁹³ Simon-Wagner (2018) i.m. 123.

⁹⁴ Simon-Wagner (2018) i.m. 123.

⁹⁵ Simon-Wagner (2018) i.m. 123.

⁹⁶ Spiritulai militum curae (1986) i.m. XIII.

⁹⁷ Simon-Wagner (2018) i.m. 124.

határozza meg a tevékenységüket. Másrészt, hivatásos katonák is egyúttal, ezért az adott országban hatályos, katonákra vonatkozó jogszabályokat is figyelembe kell venni cselekedeteik megítélésekor. A magyar megoldás jól példázza ezt a kettősséget: ha katonai fegyelmi eljárás indul a tábori lelkész ellen, akkor a katonai felettes köteles az eljárás megindításáról értesíteni az egyházi vezetőt, és fordítva is érvényes ez a szabály, ha egyházi fegyelmi eljárás indul, úgy az egyházi fegyelmi jogkör gyakorlója köteles a katonai felettes értesíteni.⁹⁸ Abban az esetben, ha az adott cselekmény a kánonjog szerint büntetendő, de a világi jog szerint nem, úgy kizárólag az egyházi bíróság jár el, ha pedig az egyházi jog szerint nem büntetendő a cselekmény, úgy csak a világi (katonai) bíróság előtt folyik az eljárás. Jellemzően a kétoldalú megállapodásokban szokás rendelkezni azon esetekről, amikor egy adott cselekmény büntetendő mindkét jog szerint.⁹⁹

2.3.2. A katonai ordinariátus joghatósága alá tartozó szervezetek

Fontos már ezen a ponton felhívni a figyelmet arra, hogy a *Spirituali Militum Curae* kezdetű apostoli levél csak a katonai ordinariátusok felállításáról rendelkezik, vagyis kizárólag a katonák lelkipásztori ellátásáról gondoskodik ilyen módon. Sem a rendőrök, sem a határőrök esetében nem létezik hasonló tartalmú egyetemes egyházi norma és egységes gyakorlat sem alakult ki ezzel kapcsolatosan. Azt ugyanakkor nem zárja ki semmilyen rendelkezés, hogy a fogadó állam a Szentszékkal kötendő szerződésben akként állapodjon meg, hogy a katonai ordinariátus keretein belül ellátható a rendőrök, vagy más rendvédelmi hivatásrendek tagjainak lelkigondozása. Lényeges ugyanakkor, hogy csak azon szervezetek tagjaira terjedhet ki a katonai ordinariátus joghatósága, melyeket a kétoldalú megállapodás kifejezetten nevesít.¹⁰⁰

Az értekezés későbbi fejezeteiben bemutatom azon országokat, melyek kifejezetten úgy állapodtak meg a Szentszékkal, hogy a katonai ordinariátus joghatósága nemcsak a katonákra terjed ki, hanem a rendészeti szervek (vagy egyes rendészeti szervek) hivatásos állományú tagjaira.¹⁰¹ A szlovák megoldást pedig egy külön fejezetben

⁹⁸ Simon-Wagner (2018) i.m. 130.

⁹⁹ Simon-Wagner (2018) i.m. 130.

¹⁰⁰ Szabó Csaba: A katolikus rendőrségi lelkipásztori lehetséges modell válaszai a rendőrök erkölcsi és pszichikai problémáira. Doktori értekezés. Nemzeti Közzolgálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2014. p. 40.

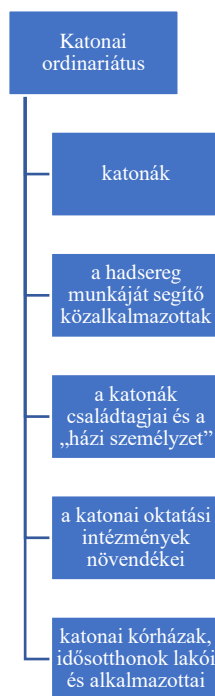
¹⁰¹ Szabó (2014) i.m. 40.

mutatom be; a szlovák modell annyiban tekinthető Magyarország számára mintának, hogy ott ugyan a 2002-ben kötött megállapodás szövege szerint a katonai ordinariátus joghatósága a fegyveres erőkre terjed ki, ám az értelmező rendelkezések és a gyakorlat behatóbb vizsgálata után kiderül: a katonai ordinariátus joghatósága kiterjesztett, a szolgálat személyi hatálya alá tartoznak a rendőrök, a büntetés-végrehajtási intézetek, valamint más fegyveres testületek (például vasútrendőrség) állományába tartozók.

2.4. A katonai ordinariátus joghatósága alá tartozó személyek az SMC alapján

Az apostoli rendelkezés tételesen meghatározza kik azok, akik a katonai ordinariátus joghatósága alá tartoznak. A normaszöveg a személyi hatályt részben személyhez, részben pedig intézményhez kötötten határozza meg: személyhez kötötten például a katonák, vagy a családtagok, intézményhez kötötten a katonai oktatási intézmények hallgatói, illetve a katonai kórházak, szociális intézmények lakói és dolgozói vonatkozásában. A személyi hatály alakulását az 1. ábra szemlélteti.

1. ábra: A katonai ordinariátus joghatósága alá tartozó személyek az SMC apostoli rendelkezés alapján (személyi hatály)

Saját szerkesztés az SMC rendelkezései alapján

2.4.1. A katonák

Az egyházjog sajátos megoldással élve „*alárendelteknek*” nevezi az adott jogi norma személyi hatálya alá tartozókat. Ennek a fogalomnak az értelmezése, különösen a katonai

ordinariátusra vonatkoztatva ugyanakkor a kánonjogi szakirodalomban sem egységes.¹⁰² Egyes nézetek szerint helyesebb a tábori lelkészség esetében nem „alárendeltekéről”, hanem „lelkipásztori gondozás alá tartozó személyekről” beszélni,¹⁰³ más álláspontok szerint azonban a két *terminus technicus* nem egészen ugyanazt a személyi kört fedti le. Miként arra Ujházy (2013) rámutat, az „alárendelt” kifejezés kizárólag a katolikusokat jelenti, értve katolikus alatt azokat a személyeket, akik megkeresztelkedtek a katolikus egyház rítusa szerint, vagy érvényes keresztlevél birtokában felvételt nyertek a katolikus egyházba.¹⁰⁴

Némely szerzők (például Coppola, 1998) szerint ez az értelmezés sem rendezi megnyugtatóan azt a problémát, amely abból adódik, hogy a keleti katolikus egyházak híveinek elvileg a keleti liturgia és lelkiség alapján kellene lelkipásztori szolgálatot nyújtani.¹⁰⁵ Az már más kérdés, hogy gyakorlatilag egyetlen ország sincs arra felkészülve, hogy a tábori lelkészségen belül külön szervezeti keretet alakítson ki és külön személyzetet biztosítson a keleti katolikus vallású hívek számára.¹⁰⁶

Visszatérve a személyes joghatóság kérdéséhez, értelmezési nehézséget okoz az is, hogy az „alárendelt” jóval szűkebb kategória a „lelkipásztori gondozás alá tartozó személynél”, ennek pedig az áll a háttérben, hogy a katonai ordinariátus – hasonlóan az összes többi katolikus lelkipásztori intézményhez – nemcsak a megkereszteltek, hanem a meg nem keresztelt, vagy a más egyházhoz, más vallási közösséghez tartozókat illetően is „rendelkezik missziós küldetéssel”.¹⁰⁷ A tábori lelkészeknek ugyanakkor fokozottabban szem előtt kell tartaniuk az ökumené elvét, már csak amiatt is, mert a hadseregben a legkülönbözőbb felekezetű személyek vannak jelen. Az ordinariátus ezért rendszerint fel is hívja a tábori lelkészek figyelmét, hogy nem katolikusoknak lelkigondozást csak azok kifejezett kérésére nyújtsanak, és még így is csak akkor, ha az illető felekezete szerint lelkész nem érhető el.¹⁰⁸

¹⁰² Ujházy Lóránd: A katonai ordinariátus „alárendeltjei” és lelkipásztori gondozására bízott személyek. Seregszemle XI. évfolyam, 1. szám, 2013. január–március. 77–94. o. 77. o.

¹⁰³ Baura, Eduino: *Legislazione sugli ordinariati castrensi*. Milano: Giuffrè. 1992. 48. o.; hivatkozza: Ujházy (2013) 77. o.

¹⁰⁴ Ujházy (2013) 77–78. o.

¹⁰⁵ Coppola, Raffaele: *Lettura della „Spirituali militum curae” in prospettiva di norme per uno statuto dell’ordinariato militare in Italia: bilancio e prospettive*. Il diritto ecclesiastico. 1988. 98. évf. 4. sz. 518. o.; lsd. még a témában: Erdő Péter: *Questioni interrituali del diritto dei sacramenti*. Folia canonica. 1998. 1. évf. 16–17. o.; hivatkozza: Ujházy (2013) 78. o. 5. lj.

¹⁰⁶ Ujházy (2013) 78. o.

¹⁰⁷ Ujházy (2013) 78. o.

¹⁰⁸ Ujházy (2013) 78. o.

A katonai ordinariátus „alárendeltjei” elsősorban és ellenkező megállapodás hiányában a katonák, az azonban, hogy szerződéses, vagy hivatásos, esetleg sorkatonai szolgálatot töltő katonák, a lelkipásztori ellátás szempontjából nem bír relevanciával. Nem terjed ki a joghatóság más fegyveres testületek tagjaira, így sem a rendőrökre, sem a pénzügyőrökre, miként a határőrökre, a pénzügyőrökre sem.¹⁰⁹

A katonaság kifejezést tehát ebben az aspektusban megszorítóan kell értelmezni, más szempontból azonban éppen a kiterjesztő értelmezés a helyes: ugyanis, külön megjelölés nélkül is kiterjed a katonai ordinariátus joghatósága a hadsereg valamennyi fegyvernemére és szakcsapatára. Ennek ellenére, ha az adott országban nagyobb létszámú hadsereg működik, akkor az egyértelműség kedvéért külön bilaterális megállapodásban szokás külön is rögzíteni, hogy a tábori lelkészi szolgálat joghatósága kiterjed a szárazföldi, a tengerészeti és a légi erőkre, illetve (miként azt az Amerikai Egyesült Államok és a Szentszék között létrejött megállapodás kiemeli), a parti őrségre is.¹¹⁰

A katonai ordinariátus az elsődleges „célközönségen”, tehát a katonaságon belül meghatározhat olyan személyi kört, vagy köröket, amelyre/amelyekre nézve speciális pasztorációs programok kidolgozása javallott. Így például célszerű külön figyelmet fordítani a veteránokra, még inkább az állomány legfiatalabb tagjaira, az újoncokra. Ők azok ugyanis, akiknek – az egyéb lelki terhek mellett – a beilleszkedés nehézségeivel is meg kell birkóznuk, illetve, életkori sajátosságaikból adódóan különösen kitettek a modern világ kihívásainak (túlzott alkoholfogyasztás, drogfogyasztás, más önpusztító szokások, öngyilkosság stb.). Mindezekén túlmenően az egyháznak foglalkoznia kell az aktuális nagy kérdésekkel, így különösen a klímaváltozással, a természetvédelemmel, az online tér kontroll nélküli használatából adódó problémákkal. A katonai ordinariátus ugyanis – miként arra például Coppola (1988) is rámutatott – „*nemcsak a vallási kérdések tisztázására, hanem etikai, vagy erkölcsi kérdések megvitatására is hivatott*” intézmény.¹¹¹

Az általános értelmezést alapul véve a katonai ordinariátus joghatósága alá tartoznak a tartalékos katonák is, vagyis azok, akik civil életül és polgári foglalkozásuk mellett mindenkor a hadsereg rendelkezésére állnak és évente egy meghatározott időtartamban, vagy szükség (például háborús fenyegetettség) esetén teljesítenek tényleges katonai szolgálatot. Rendszerint a Szentszékkel kötött kétoldalú

¹⁰⁹ Ujházy (2013) 79. o.

¹¹⁰ Ujházi (2013) 79. o.

¹¹¹ Coppola (1988) i.m. 511–512. o.; hivatkozva: Ujházi (2013) 80. o.

megállapodások sem térnek ki a tartalékos katonák helyzetére, ám a joghatóság külön említés nélkül is kiterjed rájuk.¹¹²

A katonai ordinariátus joghatósága csak az ország saját katonáira terjed ki, más hadseregek katonáira, még ha azok az adott állam területén teljesítenek szolgálatot, nem. Ennek háttérében alapvetően biztonságpolitikai megfontolások, valamint a nyelvek különbözőségéből adódó nehézségek állnak. Ami a biztonsági, nemzetbiztonsági szempontokat illeti, könnyű belátni Ujházi (2013) megállapításainak megalapozottságát: a tábori lelkészet ugyanis egy „*nehezen ellenőrizhető lelkiismereti fórum [...], amelynek engedélyezése ezért még a katonai elhárítás tevékenysége mellett is kockázatos*”.¹¹³ Az is egyértelmű, hogy a lelkészi munka alapvetően anyanyelvhez kötött (vagy legalábbis anyanyelvi szinten beszélt nyelvet feltételez), hiszen az érzékeny lelki, erkölcsi kérdésekben a finom megfogalmazásoknak, nyelvi árnyalatoknak is jelentősége lehet. Márpedig kevesek beszélnek olyan magas szinten idegen nyelveket, hogy azokon képesek legyenek ezeket a tartalmakat megfelelően átadni (és akkor még nem is beszéltünk arról, hogy a hadseregekben nagy számban vannak jelen a különféle nyelvjárásokat beszélő, a legkülönbözőbb nyelvi, nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek).¹¹⁴ Mindennek fényében kivételesnek tekinthető a magyar katonai ordinariátus 1999-es szabályzata, mely – a 4. cikkelyében – a szolgálat joghatóságát kiterjeszti a „*Magyarországon tartózkodó és tevékenykedő más országbeli katolikus katonákra, amennyiben nincs saját tábori lelkészüik*”.¹¹⁵

2.4.2. Közalkalmazottak, köztisztviselők

Főszabály szerint a tábori lelkészi szolgálat joghatósága nem terjed ki a hadseregben dolgozó, a katonai tevékenységet támogató közalkalmazottakra, köztisztviselőkre, azt azonban semmi nem zárja ki, hogy az országok a Szentszékkal kötött megállapodásukban ezzel ellentétesen rendelkezzenek. Példaként említhető az olasz, a fülöp-szigeteki, a litván bilaterális megállapodás, vagy éppen a francia, mely a „védelmi szektor” civil foglalkoztatottjaira és azok családtagjaira is kiterjeszti az ordinariátus joghatóságát. Ujházi az ausztrál megállapodás kapcsán pedig egy sajátos jelenségre hívja fel a

¹¹² Ujházi (2013) 80. o.

¹¹³ Ujházi (2013) 81. o.

¹¹⁴ Ujházi (2013) 81. o.

¹¹⁵ Ujházi (2013) 80. o.

figyelmet: e megállapodás úgy fogalmaz, hogy a katonai ordinariátus joghatósága kiterjed azokra is, akik a „világi törvények értelmében a védelmi szektorba tartoznak”; vagyis, itt annak tanúi lehetünk, hogy az ausztrál-szentszéki megállapodás megszövegezői egy kánonjogi dokumentumban a világi jogszabályokra hivatkoznak.¹¹⁶

Osztom Ujházi álláspontját, aki szerint „nem túl szerencsés egy ilyen kérdésben a katonai ordinarius joghatóságát a világi jog változásának kitenni”.¹¹⁷ Ha ugyanis a világi jogszabályok időközben megváltoznak, az kihat a kánonjogi dokumentum (szerződés, megállapodás stb.) tartalmára is, akár a szerződő felek, különösen pedig az egyházi fél akarata ellenében is. A világi jogszabályok változására egy példa: Magyarországon az elmúlt időszakban több ízben is változtak a rendvédelmi szervekre vonatkozó jogszabályok, és ezzel összefüggésben változott az is, hogy mely szerveket kell rendvédelmi szervnek tekinteni. Ha tehát a magyar megállapodás az ausztrálhoz hasonlóan a világi jogszabályok szerinti rendvédelmi szervek kategóriájával operálna, akkor az azzal járna, hogy időről időre változik a megállapodás személyi hatálya.

Azon országok esetében, melyek hadserege a határokon kívül is jelentős tevékenységet folytat, elképzelhető, hogy a Szentszékkal kötött megállapodásban a külszolgálatot teljesítő közalkalmazottakra, köztisztviselőkre is kiterjesztik a katonai ordinariátus joghatóságát. Példaként az Amerikai Egyesült Államok említhető, melynek hadserege számottevő katonai és diplomáciai tevékenységet fejt ki más országokban.¹¹⁸

A szakirodalomban akadnak olyan álláspontok, melyek megkérdőjelezik a joghatóság közalkalmazottakra való kiterjesztésének létjogosultságát (például Ujházy, 2013), elsősorban azon az alapon, hogy a közalkalmazottak esetében aligha áll fenn a katonai ordinariátus fő szervezőelve: míg a katonák sajátos élethelyzetben, sajátos körülmények között végzik szélsőséges kihívásokkal teli munkájukat, addig a honvédségi közalkalmazottak helyzete nem sokban különbözik bármely más közalkalmazottétól.¹¹⁹ Lehet ugyanakkor ennek az ellenkezőjével is érvelni: adott esetben egy honvédségi közalkalmazott (akár például egy minisztériumi hivatalnok) is kerülhet sajátos döntési, intézkedési helyzetbe.

¹¹⁶ Ujházi (2013) 81. o.; lsd. még a témáról: Ujházi Lóránd: A világi törvények átvétele a kánonjogba – a kanonizáció intézménye (22. kán.). Iustum Aequum Salutare. 2010. 6. évf. 3. sz. 143-167. o.

¹¹⁷ Ujházi (2013) 82. o.

¹¹⁸ Ujházi (2013) 82. o.

¹¹⁹ Ujházi (2013) 82. o.

2.4.3. A katonák családtagjai, felnőtt gyermekei és a házi személyzet

Az apostoli konstitúció rendelkezése szerint a katonai ordinárius joghatósága tartoznak a katonák családtagjai is, ideértve a házastársat, a fiatalkorú gyermekeket és a katonával egy háztartásban élő nagykorú gyermekeket, valamint – ma már kissé anakronisztikusnak tűnő megfogalmazással élve – a „házi személyzet”. Miként azt a későbbiekben majd látjuk, a magyar tábori lelkészi szolgálat 1999. évi szabályzata is a személyi hatály alá sorolja a katonák felnőtt gyermekeit, feltéve, hogy azok közös háztartásban élnek a katonával.

Egyes szerzők (Ujházy, 2013) szerint az, hogy az SMC hatálya kiterjed a szülői házban lakó felnőtt gyermekekre, mindenképpen ellentétben áll a fiatalok vallási önrendelkezési jogával, mely alapján minden tizennyolcadik életévét betöltött személy saját belátása szerint dönthet arról, miként és milyen formában él szabad vallásgyakorlási jogával és lelkiismereti szabadságával.¹²⁰

Az, hogy a katonák „háttérországát” jelentő család tagjaira egyre nagyobb figyelmet fordít a katolikus egyház, úgy gondolom, megalapozott és teljes mértékben érthető törekvés. Bármi történik ugyanis szolgálatteljesítés közben a katonával, az kihat az egész család életére, az egyház ezért nem hagyhatja magukra a családtagokat sem. Ezt a logikát követi az a megoldás is, melyben a katonai ordinariátus joghatósága a katonával egy háztartásban élő nagykorú gyermekekre is kiterjed. Újabban ugyanis egyre több fiatal dönt úgy (önszántából, vagy gazdasági kényszerből), hogy tanulmányai befejezését követően sem költözik el a szülői házból. Márpedig, ha ő is a katona háztartásában él, számára is meg kell adni annak lehetőségét, hogy szükség esetén igénybe vehesse a katonai lelkészi szolgálat által nyújtott lelki támogatást.

A „házi személyzet” kategóriája mai fül számára furcsának hat, ennek ellenére jól érthető a normaszöveg megalkotójának szándéka: azok az emberek, akik a katona keresményéből (is) élnek, és akikre a katona sorsának bármilyen alakulása kihatással lehet, a katonai ordinariátus joghatósága alá tartoznak. Újabban – főként német nyelvterületen – a katolikus egyház egyre nagyobb figyelmet fordít az otthon maradt katonacsalád tagjaira, különösen akkor, ha a katona külföldön teljesít szolgálatot. Közös

¹²⁰ Ujházi (2013) 82. o.

istentiszteleteket, bibliaismereti órákat és szabadidős rendezvényeket (adománygyűjtés, jótékonyági bál stb.) szerveznek a családok számára.¹²¹

2.4.4. Katonai oktatási intézmények hallgatói

Az apostoli konstitúció rendelkezése szerint (X. cikkely) a katonai ordinariátus joghatósága alá tartoznak azok is, akik „*katonai iskolákban tanulnak*”. Azt a pápai dokumentum nem részletezi, hogy az alapfokú, a középfokú, vagy a felsőfokú oktatásban részt vevőkre, vagy e három kategória mindegyikére kiterjed a személyi hatály. Van néhány olyan kétoldalú megállapodás, melyben a szerződő felek pontosítják, hogy például kizárólag a katonaság és a csendőrség tisztképző és tiszthelyettesképző intézményeiről van szó (például ez a helyzet Chile, illetve a Vatikánváros által kötött megállapodásoknál). Az általános megfogalmazásból ugyanakkor az a következtetés vonható le – mutat rá Ujházi –, hogy a normaszöveg megalkotója nem akart senkit kizárni a katonai lelkipásztori szolgálatból, vagyis a „*katonai iskolában tanulnak*” fordulatot a lehető legszélesebben kell értelmezni.¹²²

Mindebből az is következik, hogy ha a kétoldalú megállapodás alapján az adott országban kiterjed a katonai ordinariátus joghatósága más fegyveres testületekre is, akkor – egyéb rendelkezés hiányában – a szóban forgó fegyveres testületek által fenntartott/működtetett oktatási intézmények diákjai, hallgatói is élhetnek a katonai lelkigondozás lehetőségével.¹²³

2.4.5. Katonai kórházak és szociális intézmények lakói, alkalmazottai

A katonai ordinariátus joghatósága alá tartoznak mindazok, akik katonai kórházakban és katonai szociális intézményekben, idősothonokban tartózkodnak betegként, ellátottként, függetlenül attól, hogy ők maguk katonák, vagy sem. A pápai konstitúció tehát – az oktatási intézményekhez hasonlóan – magához az intézményhez kötve határozza meg a személyi hatályt, a beteg, az ellátott státuszának nincsen jelentősége.¹²⁴

¹²¹ Ujházi (2013) 83. o.

¹²² Ujházi (2013) 84. o.

¹²³ Ujházi (2013) 84. o.

¹²⁴ Ujházi (2013) 85. o.

Kétoldalú megállapodás alapján a joghatóság kiterjeszhető a katonai kórházakban, szociális intézményekben dolgozókra is, így az orvosokra, nővérekre, segítő alkalmazottakra. A „kórház”, illetve az „idősotthon” kifejezéseket célszerű kiterjesztőleg értelmezni, nem zárja ki ugyanis semmi azt, hogy a katonai ordinariátus személyi hatálya kiterjedjen a rehabilitációs központokra, szanatóriumokra stb.¹²⁵

¹²⁵ Ujházi (2013) 85. o.

2.5. Következtetések

A részegyházak a katolikus egyház hagyományos strukturális egységei, melyek területi alapon szerveződnek. Az egyház megújulását célként kitűző II. Vatikáni Zsinat azonban leszögezte, hogy a hívőknek jogukban áll részesedni az egyház nyújtotta lelki javakból, és – e jog gyakorlását megkönnyítendő – új szervezeti egységek, köztük a katonai ordinariátusok létrehozásáról döntöttek. Lényeges látnunk, hogy az ordinariátusok egyes típusai sajátos, kizárólag az adott típusra jellemző módon működnek, működésük rendjét szervezeti szabályaik, illetve az adott ordinariátus szabályzatai rögzítik.

A katonai ordinariátusra vonatkozó alapvető szabályokat – lényegében keretjelleggel – a *Spirituali militum curae* kezdetű apostoli rendelkezés tartalmazza, mindezek mellett a kánonjog szabályai is alkalmazandók, a részletszabályok a Szentszék és a fogadó állam között bilaterális megállapodásból, valamint az adott katonai ordinariátus szervezeti és működései szabályzatából ismerhetők meg.

A katonai ordinariátusok speciális egyházi egységek, jogi természetüket tekintve a részegyházakkal (egyházmegyékkel) esnek azonos megítélés alá. Abban a kérdésben, hogy egy adott országban állítanak-e fel katonai ordinariátust, a Szentszék jogosult dönteni, a döntést azonban az érintett püspöki konferenciák előzetes meghallgatásához kötik. Egyes országok biztosítják a lehetőségét annak, hogy a katonai ordinariátus élén álló püspök kinevezése kizárólag egyházi kérdés maradjon, ugyanakkor ez egyáltalán nem általános, ami távolról sem meglepő annak fényében, hogy az ordinárius személyének kiválasztásakor – a „kettős függőségből” következően – egyszerre kell egyházi és politikai, illetve nemzetbiztonsági szempontoknak figyelembe venni. Az ordináriusnak tehát nemcsak Róma, hanem a fogadó állam kormányzatának bizalmát is élveznie kell, hiszen szolgálatának ellátása során a vallási feladatok mellett a haza érdekét is köteles szolgálni.

3. Nemzetközi kitekintés

A katonák lelkipásztori ellátásának szabályait – miként azt a fentiekben megállapítottuk – a katolikus egyház átfogó formában, a *Spirituali Militum Curae* kezdetű apostoli konstitúcióval határozza meg. Az egyes országokat tekintve nemzetközi megállapodások, kétoldalú nemzetközi szerződések rendezik a katonai ordinariátusok státuszát és jogállását, a részletszabályokat pedig az intézmények belső szervezeti és működési szabályzata tartalmazza. Ez kivétel nélkül így van minden olyan államban, ahol katonai ordinariátus működik.

Távolról sem beszélhetünk ilyen egységességről a rendőrök lelkipásztori ellátását illetően. Alapvetően négyféle megoldást különböztethetünk meg:

- 1) a rendőrök lelkipásztori gondoskodását a katonai ordinariátus látja el kiterjesztő joghatállyal, ez a helyzet például Horvátországban és egy későbbi fejezetben külön, részletesebben tárgyalandó Szlovákiában;
- 2) a rendőri lelkipásztori szolgálatot helyi szinten igyekeznek megoldani, mint például Dél-Koreában;
- 3) a rendőri lelkipásztori szolgálatot a katonai ordinariátus keretein belül látják el, vagyis a katonai ordinariátus gondoskodik a rendészeti (vagy egyes rendészeti) hivatásos állományúak lelkigondozásáról; ezzel a megoldással élnek jellemzően a latin-amerikai államok, Spanyolország, Belgium, Ukrajna;
- 4) vegyes modell, melyre Olaszország a legszemléletesebb példa.

Ezen országok szabályozását, illetve gyakorlatát Szabó Csaba vizsgálta 2014-es doktori értekezésében.¹²⁶ Az alábbiakban – részben ezen értekezés, részben Ujházi Lóránd 2013-as tanulmánya,¹²⁷ valamint helyi források alapján – az egyes modellek főbb jellegzetességeit mutatom be.

A hadseregben működő katonai ordinariátusra vonatkozó szabályozás – miként azt fentebb jeleztem – az SMC apostoli rendelkezéséből, az adott ország és a Szentszék közötti megállapodásból, valamint az érintett tábori lelkészi szervezet belső szabályzataiból ismerhető meg. A rendőrségre és az egyéb fegyveres szervezetekre

¹²⁶ Szabó (2014) i.m. 40.

¹²⁷ Ujházy Lóránd: A katonai ordinariátus „alárendeltjei” és lelkipásztori gondozására bízott személyek. Sereg Szemle XI. évfolyam, 1. szám, 2013. január–március. 77–94. o.

viszonylag kevés állam esetében terjed ki a katonai ordinariátus joghatósága, de még ott is, ahol ez a helyzet, meglehetősen kaotikusnak mondható a szabályozás. Van olyan ország, ahol a katonai ordinariátusról szóló kétoldalú megállapodás nem tartalmaz rendelkezést a hadseregen kívüli fegyveres testületekben való lelkipásztori szolgálatról, hanem más, a Szentszékkal kötött dokumentumok térnek ki erre a kérdésre. Ez a helyzet például az Olaszország esetében, a Szentszékkal kötött Lateráni megállapodás 1985-ben aláírt kiegészítésének 11. cikke szerint ugyanis az Olasz Köztársaság vállalja, hogy biztosítja a katolikus vallás szabad gyakorlását mind a hadseregben, mind a rendőrségben és az egyéb fegyveres testületekben.¹²⁸

Akad ugyanakkor arra is példa, hogy egy ország hivatalos dokumentumaiban (kétoldalú megállapodásban stb.) nem esik szó arról, hogy a rendőrségnél, más fegyveres testületeknél működhet-e külön lelkeszi szolgálat, ám a katonai ordinariátus honlapja közöl ezzel kapcsolatos információkat. Példaként a Fülöp-szigetek emelhető ki, ahol is a tábori lelkeszség internetes oldala kiemeli: joghatósága alá tartoznak a katonákon túlmenően a légierők, a tengerészet és a nemzeti rendőrség állományába tartozók is.¹²⁹

A továbbiakban vizsgáljuk meg a rendőrök lelkipásztori ellátására létrejött négy modellt.

¹²⁸ Ujházi (2013) i.m. 88. o.

¹²⁹ Ujházi (2013) i.m. 88. o.

3.1. *Katonai ordinariátus kiterjesztő joghatállyal: Horvátország*

Az elsőként tárgyalandó modell egyáltalán nem tekinthető tipikusnak, leginkább az újonnan létrejött államok esetében figyelhető meg az a megoldás, amikor a rendőrök lelkipásztori gondoskodását a katonai ordinariátus látja el kiterjesztő joghatállyal. Ez a helyzet Horvátországban és Szlovákiában. Az alábbiakban a horvát megoldást ismertetem, a szlovák szabályozással egy későbbi fejezetben foglalkozom.

A Horvát Köztársaság 1996-ban írta alá katonai ordinariátus felállításáról rendelkező megállapodást az Apostoli Szentszékkal. A megállapodás értelmében a sajátos lelkipozítás a hadsereg állománya mellett kiterjed a rendőrség hivatásos tagjaira is.¹³⁰ E megoldás létjogosultsága történelmi okokkal magyarázható. Horvátország – Jugoszlávia felbomlásának egyik állomásaként – 1991. június 25-én kiáltotta ki függetlenségét, ám ezt a területén élő nagyszámú szerb kisebbség nem ismerte el, ehelyett létrehozott Szerb Krajina Köztársaság néven egy államféle képződményt. A szerb szakadárak és a horvát kormányerők között polgárháború kezdődött, horvát részről azonban – reguláris hadsereg hiányában – a rendőrök harcoltak és védték az országot. Horvátország függetlenné válásában tehát (melyre az 1992 januárjában megkötött tűzszünet, majd a nemzetközi békefenntartók megérkezését követően kerülhetett sor) nagyban köszönhető a horvát rendőrségnek.¹³¹ Emellett nagy valószínűséggel az is szerepet játszhatott a horvát megoldás kialakításában, hogy a lakosság nagy része (mintegy 88 százaléka) a római katolikus egyház híve, ebből következően a katolikus egyház állammal szembeni érdekérvényesítő szerepe jóval nagyobb itt, mint például Magyarországon.¹³² Ráadásul, egyáltalán nem előzmények nélküli az, hogy az egyház a katonákkal egy sorban gondoskodik a rendőrök lelki ellátásáról: az 1991 és 1995 folyó függetlenségi háború során százhatvan papot rendeltek ki a harcolók (katonák és belügyi dolgozók) mellé, jelen voltak minden jelentősebb megmozdulásnál, így Vukovár nyolcvanhét napig tartó ostrománál is.¹³³

A horvát katonai ordinariátus élén – összhangban a *Spiritualis militum curae*-ben foglaltakkal – a katonai ordinárius áll. A katonai ordinariátus egyházi illetékessége

¹³⁰ Horvátország. In: Acta Apostolicae Sedis, 1997. 89. évf. 297-302. o.; Szabó (2014) i.m. 41. o.

¹³¹ Takács Péter (2000): Valahol Európában. A jugoszláviai háborús bűnösök pereit. Jogelméleti Szemle, 1. évf. 1. szám. 2000. 55–63. o.; Szabó (2014) i.m. 41. o.

¹³² Szabó (2014) i.m. 41. o.

¹³³ Szabó (2014) i.m. 42. o.

kiterjed a hivatásos katonákra és a hivatásos rendőrökre, azok szüleire, közeli hozzátartozóira, valamint a velük közös háztartásban élő személyekre. A felsoroltakon túlmenően a katonai ordinárius feladatkörébe tartozik a katonai és a rendőrségi intézmények teljes lelkipásztori ellátása is, ebből következően ő felel a katonai és rendészeti oktatási intézmények oktatóinak és hallgatóinak a lelkigondozásáért is.¹³⁴ A püspöki rangban álló katonai ordinárius tevékenységét az általános helynök támogatja. A tényleges lelkészi munkát katonai lelkészek és kiegészítő lelkészek folytatják, beosztásuk (mely őrnagyi, illetve századosi rendfokozat) annak függvényében alakul, hogy a hadsereg, vagy a rendőrség mellett látnak el szolgálatot.¹³⁵

¹³⁴ Szabó (2014) i.m. 41. o.

¹³⁵ Pravilnik o ustroju i djelovanju Vojnog Ordinarijata u Republici Hrvatskoj - A Horvát Katonai Ordinariátus Működési Szabályzata.
Elérhető: <http://www.vojni-ordinarijat.hr/index.php/dokumenti/pravilnik>; Szabó (2014) i.m. 42. o.

3.2. *Rendőri lelkipásztori szolgálat helyi szinten: Dél-Korea és a Dél-Afrikai Köztársaság*

Léteznek olyan országok, amelyekben felismerték ugyan, hogy a rendőrök lelkigondozása speciális módszert és eszközzrendszert igényel, ám a Szentszékkal kötött megállapodás keretein belül nem volt mód e feladatra külön szervezetet felállítani. Ez volt a helyzet Dél-Koreában is, ahol a katonai ordinariátus joghatósága csak a hadsereg tagjaira terjed ki, a rendőrökre és egyéb fegyveres testületek tagjaira azonban nem. Ezért ahhoz a megoldáshoz folyamodtak, hogy helyi szinten teremtik meg a rendőrök lelkipásztori ellátásának szervezeti feltételeit. A Szöuli Érsekség 2000-ben hozott létre saját illetékességi területén belül egy lelkipásztori szolgálatot. E szolgálat élén az egyházmegye inkardinált¹³⁶ lelkésze áll, rajta kívül azonban más pap nincs kinevezve az intézményhez, hanem kiegészítő lelkészek látják el a feladatot. A kiegészítő lelkipásztorok főként azok közül a papok közül kerülnek ki, akiknek a plébániája az adott rendőrkapitányság illetékességi területén található. A papok rendszeresen miséznek a rendőrkapitányságok épületeiben kialakított imaszobákban, kápolnában. Elsődleges feladatuk, hogy folyamatos lelki segítséget nyújtsanak a rendőröknek, illetve krízishelyzetben (legyen az akár a munkavégzésből adódó, akár magánéleti válság) támogassák őket. Feladatukba tartozik a pályakezdő rendőrök beilleszkedésének elősegítése, a pálya elején szükségképpen felmerülő etikai kérdésekben való iránymutatás.¹³⁷

A fentiekből levonható a következtetés, hogy a szöuli rendőrkapitányságok rendelkeznek vallásgyakorlásra alkalmas helyiséggel. A dél-koreai törvények értelmében a rendőrök hetente 30-40 perc időtartamban gyakorolhatnak hitéleti tevékenységet, és a források szerint az állomány nagy többsége él is ezzel a lehetőséggel. A lelkipásztori szolgálat munkáját hitoktatók, más néven katekéták is segítik, akik megkeresztelkedés előtti felkészítőt tartanak, de konkrét ügyekben is lehet hozzájuk fordulni. A szöuli kateketikai intézet emellett több különleges programot is működtet, például az egyik ilyen program a fiatal rendőrök személyiségfejlesztését hivatott szolgálni, egy másik program pedig az öngyilkosságok megelőzését célozza. Az eredmények azt mutatják, hogy ez a

¹³⁶ Az inkardináció a latin *incardinatio*, a *cardo*, „ajtósarok” szóból származik; jogi aktus, mely lényegében az egyházi személy valamely szolgálati helyre történő kirendelését jelenti; az inkardináció alapozza meg „*a klerikusi engedelmességet és az ellátásra jogosultságot*”. Magyar Katolikus Lexikon online. Elérhető: <http://lexikon.katolikus.hu/I/inkardin%C3%A1ci%C3%B3.html>

¹³⁷ Szabó (2014) i.m. 69. o.

lelkipásztori szolgálat ezen típusa igen eredményes. Az már más kérdés, hogy Dél-Koreában a katolikus egyház igen aktívan van jelen a mindennapokban az élet egyéb területein is, az ökumenizmust, a buddhista és a református egyházzal való együttműködést szorgalmazza, és ennek az elvnek a követését várja el a katonai, illetve a helyi rendőrségi lelkipásztori szolgálatoktól is. A szöuli egyházmegyében 2006 óta egy külön püspöki megbízott (helynök) is működik, akinek a rendőrök lelkigondozásával kapcsolatos ügyek koordinálása a feladata.¹³⁸

A Dél-Afrikai Köztársaság történetének ismertetése túlmutat e dolgozat keretein, annyit azonban lényeges tudnunk a jelenlegi helyzet megértéséhez, hogy az apartheid-korszak idején a rendőrség több ízben is erőszakosan lépett fel a polgárjogi mozgalmak ellen, az 1960. március 21-i akciójuk sharpeville-i mézszárlás néven került a történelemkönyvek lapjaira: a rendőrök belelőttek az emberi jogokért demonstráló tömegbe, hatvankilencen meghaltak, köztük nyolc nő és tíz gyermek, a sebesültek száma megközelítette a kétszázat.¹³⁹ Érthető tehát, hogy az apartheid rendszer felszámolását követően lényegesnek tartották az országban, hogy kiemelten foglalkozzanak a rendőrök lelkigondozásával.

Mivel Dél-Afrikában sem terjed ki a katonai ordinariátus joghatósága a rendőrökre, ezért helyi szinten kerestek megoldást, és a bloemfonteini egyházmegyében, érseki fennhatóság alatt hoztak létre egy rendőrségi lelkészi szolgálatot. A szolgálat nemcsak a rendőrségi munka során felmerülő problémákra igyekszik segítséget nyújtani, vállal ugyanis házasság előtti oktatást, gyászterápiát, kórházi beteglátogatást, HIV/AIDS betegségben szenvedők lelki támogatását, a pályakezdő rendőrök számára pedig személyiségfejlesztést és a szervezetbe való beilleszkedést segítő programokat is indít.¹⁴⁰

¹³⁸ Szabó (2014) i.m. 69–70. o.

¹³⁹ Feltételezhetően Malan nevéhez fűződik az apartheid (szétválasztás, elkülönítés) kifejezés, mely az ország történelme során szorosan összekapcsolódott a fehér (ezen belül búr) szupremácia gondolatával. Le Monde Diplomatique: Hasonlóságok és különbségek – az apartheid és következményei a Dél-Afrikai Köztársaságban és a roma kisebbség helyzete Magyarországon. Elérhető: <https://www.magyardiplo.hu/mitiokitthon/496-hasonlosagok-es-kueloenbsegek-az-apartheid-es-koevetkezmenyei-a-del-afrikai-koeztarsasagban-es-a-roma-kisebbség-helyzete-magyarorszagon>

¹⁴⁰ Police Chaplaincy, Special Ministry for the Archdiocese of Bloemfontein & OMI; Rendőrségi Lelkipásztori Szolgálat. Elérhető: <http://mysite.mweb.co.za/residents/bloemomi/Police-Chaplain.html>; Szabó (2014) i.m. 70–71. o.

3.3. Rendőri lelkipásztori gondoskodás a katonai ordinariátus keretein belül: a latin-amerikai államok

Latin-Amerika országaiban hagyományosan nagy a római katolikus vallásúak, azon belül is a gyakorló hívek száma, ezért is érdekes annak vizsgálata, hogy miként alakul a katonai lelkipásztori ellátás.

Argentína először 1957-ben írt alá egy megállapodást az Apostoli Szentszékkal, mely alapján még ugyanabban az évben létrehozták az Argentin Katonai Vikáriátust. A megállapodás értelmében a helynökség joghatósága kiterjed valamennyi fegyveres testületre, így a katonaság mellett a tengerészetre, a légierőre és a csendőrségre is. 1989. november 30-án került sor a megállapodás felülvizsgálatára, illetve bizonyos körben a reformjára, ám ez az ekkor felállított ordinariátus joghatóságát nem érintette.¹⁴¹

Argentína kapcsán szükséges szót ejteni egy igen érzékeny témáról. A katonai lelkeszi szolgálatot teljesítők számtalan olyan helyzettel szembesülnek, amelyben egyszerre kellene megfelelniük klerikális és a katonai kötelezettségeiknek, úgy, hogy a kettő kizárja egymást. Egy hétköznapi életből vett példa, amikor a tábori lelkész egy bűncselekmény elkövetéséről szerez tudomást, de az információ a gyónási titok körébe esik. Diktatórikus államokban az ilyesféle helyzetek megsokasodnak, és nem biztos, hogy a tábori lelkésznek sikerül az ellentmondást megnyugtató módon feloldani. Egy sokatmondó adat: a hívő amerikaiak mintegy kilencvenhárom százaléka úgy véli, a tábori lelkészek „két Úr szolgálói”, éppen ezért nem lehet maradéktalanul megbízni bennük; sokan éppen erre az érvelésre támaszkodva még az intézmény létjogosultságát is megkérdőjelezzik.¹⁴²

Argentínában a közelmúltban jónéhány olyan eset napvilágra került, mely ráirányította a figyelmet a tábori lelkészekre, illetve a tevékenységükből fakadó etikai dilemmákra. 2007-ben egy argentin bíróság életfogytiglani börtönbüntetésre ítélte Christian Von Wernich katolikus papot, aki rendőrségi káplánként és nyomozóként is tevékenykedett, és ez utóbbi minőségében az 1976 és 1983 között tartó katonai diktatúra idején közreműködött hét emberölésben, negyvenkét rendbeli emberrablásban és harmincegy rendbeli súlyos kínzásban. A per során több egykori fogoly arról számolt be, hogy a vádlott a gyónás során tudomására jutott információkat továbbadta a rendőröknek,

¹⁴¹ Szabó (2014) i.m. 65. o.

¹⁴² Ujházi (2011) i.m.

illetve, több kínvallatásnál is jelen volt, a foglyokat kínzó rendőröket pedig feloldozta, arra hivatkozva, hogy ők csak az Isten által számukra kijelölt feladatot végzik.¹⁴³

A Bolívia és a Szentszék között 1986-ban létrejött megállapodás alapján a katonai ordinariátus felel a védelmi szektor foglalkoztatottjainak lelkigondozásáért is. Azt, hogy védelmi szektor alatt mit kell érteni, maga a megállapodás definiálja, így ebbe a kategóriába tartoznak a Védelmi Minisztérium alárendeltségébe tartozó szerveknél, vagyis a fegyveres erőknél és a nemzeti rendőrségnél szolgálatot teljesítők. A megállapodás értelmében nemcsak az állomány tagjai tartoznak a katonai ordinariátus joghatósága alá, hanem családtagjaik is.¹⁴⁴

Brazília 1990-ben kötött megállapodást az Apostoli Szentszékkal, a megállapodás szerint a katonai ordinariátus joghatósága a fegyveres testületekre terjed ki. A katonai ordinariátus szabályzata azonban ennél szélesebb körben határozza meg a működési körét, eszerint a katonai lelkigondozás a fegyveres testületek mellett megilleti az úgynevezett kiegészítő katonai erők (*Forças Auxiliares*) állományába tartozókat, továbbá családtagjaikat is. Kiegészítő katonai erők alatt a szabályzat a tűzoltóságot és a katonai rendőrséget érti. A katonai rendőrség egyértelműen a védelmi társa irányítása alá tartozik, az azonban, hogy a szabályzat hatálya kiterjed a tűzoltóságra is, már meglepőnek tekinthető, hiszen a tűzoltóság nem része a hadseregnek, hanem különálló belügyi szervezet.¹⁴⁵

A Chilében alkalmazott megoldás specialitása, hogy a katonai ordinariátus felelőssége a katonaság mellett a csendőrség hivatásos állományába tartozók, valamint a Védelmi Minisztérium – köztisztviselői státuszú – alkalmazottainak lelkigondozására is kiterjed.¹⁴⁶

Ecuador 1983-ban kötött kétoldalú megállapodást a Szentszékkal, a megállapodás értelmében a katonai ordinariátus joghatósága alá tartoznak a fegyveres testületek, vagyis a fegyveres erők és a nemzeti rendőrség tagjai. Nem azonos azonban a két szervezet megítélése, ugyanis a katonaság esetében a nyugállományban lévőkre is kiterjed a joghatóság, a rendőrség esetében azonban csak az aktív dolgozókra.¹⁴⁷

¹⁴³ Origo.hu (2007): Lecsukják az argentin diktatúra papját. Origo. 2007.10.10. Elérhető: <https://www.origo.hu/nagyvilag/20071010-elete-vegeig-bortonben-lesz-a-diktatura-kinzo-papja-christian-von.html>

¹⁴⁴ Szabó (2014) i.m. 66. o.

¹⁴⁵ Szabó (2014) i.m. 66–67. o.

¹⁴⁶ Szabó (2014) i.m. 67. o.

¹⁴⁷ Szabó (2014) i.m. 67. o.

Paraguay-ban 1962-ben állították fel a Katonai Vikáriátust, melyet azonban 1986-ban alapjaiban megreformáltak. Az új szabályok értelmében a katonai ordinariátus felel a katonaság és a rendőrség hivatásos állományába tartozók, valamint a civil foglalkoztatottak lelkipozásáért. A lelkészek állományba kerülnek, és attól függően, hogy a katonaság, vagy a rendőrség mellett látnak el szolgálatot, katonai, vagy rendőri rendfokozatot viselnek. Úgynevezett kiegészítő lelkészek is bevonhatók a feladat ellátásába, ők azonban nem kerülnek a hadsereg, illetve a rendőrség állományába, függetlenül attól, hogy ideiglenes, vagy tartós szolgálatra rendelték ki őket. A katonai ordinariátus szabályzata rendelkezik arról is, hogy a katonaság állományába került lelkészek esetében a Védelmi Minisztérium, a rendőrséghez kinevezettek ügyeiben a Belügyminisztérium minősül felülvizsgálati hatóságnak.¹⁴⁸

¹⁴⁸ Szabó (2014) i.m. 68–69. o.

3.4. Vegyes modell: Olaszország

Olaszország ugyancsak sajátos megoldással élt, az ennek háttérében álló okok egyike az, hogy a közbiztonságért két, egymástól különálló szervezet felelős, az egyik a Csendőrség (*Arma dei Carabinieri*), a másik az Olasz Állami Rendőrség (*Polizia di Stato*). Mindkét szervezet állományára kiterjed a lelkipásztori ellátás, ám míg a csendőrség tagjai a katonai ordinariátus illetékessége alá esnek, addig a rendőrség hivatásos állományú foglalkoztatottjai esetében a lelkigondozás kérdéseit a belügyminisztérium és Olasz Katolikus Püspöki Konferencia közötti megállapodás rendezi.¹⁴⁹

Az eltérő szabályozás magyarázata abban keresendő, hogy ugyan az alapvetően rendfenntartási feladatokat ellátó csendőrség rendészeti szerv, ám katonai rend mentén szervezték, és míg szolgálati ügyekben a Belügyminisztériumnak (*Ministero dell' interno*), addig szervezeti kérdésekben a Védelmi Minisztériumnak (*Ministero della difesa*) van alárendelve. A hatásköröket tekintve is vegyes képet mutat a csendőrség, egyfelől rendőri szervként működik, amennyiben készenléti és közúti ellenőrzési feladatokat is ellát, bizonyos ügytípusokban nyomozati jogkörrel rendelkezik, másfelől őrzési-védelmi szerepkört tölt be a hadseregben, illetve az állami szervek és objektumok mellett, valamint tagjai határon túli békefenntartó missziókban is szerepet vállalnak, és részt vesznek a terrorizmus elleni küzdelemben.¹⁵⁰

A csendőrség tehát kettős jogállású rendészeti szervezet, mely olasz földön elsődlegesen rendészeti feladatokat lát el, határon átnyúló ügyekben azonban inkább a katonai jelleg a meghatározó. Márpedig, a *Spiritului militum curae* és az Olasz Katonai Ordinariátusra vonatkozó joganyag rendelkezései egyértelműek: a katonák lelkigondozását a katonai ordinariátus révén kell biztosítani.¹⁵¹

1940-ben született megállapodás az Apostoli Szentszék és az Olasz Állam között arra vonatkozóan, hogy az olasz fegyveres erők és a csendőrség az Olasz Katonai Ordinariátus joghatósága tartozik. Ennek megfelelően egyházi lelkigondozásban részesülhetnek a katonák és a csendőrök, a külhoni szolgálatot teljesítő katonák és

¹⁴⁹ Szabó (2014) i.m. 46. o.

¹⁵⁰ *L'ufficio Storico Dell'arma Dei Carabinieri - Az olasz csendőrségi hivatal története.* (<http://www.carabinieri.it/Internet/Arma/Ieri/Ufficio+Storico/>; Cooperazione internazionale di polizia. (Nemzetközi rendőrségi együttműködés)

(<http://www.carabinieri.it/Internet/Arma/Partners/01+partners.htm>; Szabó (2014) i.m. 43–44. o.

¹⁵¹ Baura, Eduardo: *Legislazione sugli Ordinariati Castrensi.* Milano: Giufre Editore, 1992. 259. o.; Szabó (2014) i.m. 48. o.

csendőrök, az olasz kormányzathoz tartozó személyek védelmét ellátó katonák, a pénzügyőrök, mindezek közeli családtagjai, a velük egy háztartásban élő szüleik és egyéb hozzátartozóik, továbbá a katonai oktatási intézmények hallgatói. A felsorolásban van egy további sajátos elem: eszerint a pénzügyőrök is a katonákkal azonos megítélés alá esnek a lelkigondozás szempontjából, holott felettük a Pénzügyi és Gazdasági Minisztérium, nem pedig a Védelmi Minisztérium gyakorol szervezeti-személyzeti irányítást.¹⁵²

A fentiek ismeretében különösen izgalmas megvizsgálni a kérdést: miként alakul az olasz hivatásos rendőrök lelkipásztori gondozása. A csendőrökhöz képest az egyik legfőbb különbség abból adódik, hogy a rendőrök jogállásukat tekintve köztisztviselők. Az olasz rendőrség feladat- és hatásköre megfelel a hagyományos rendőrségi feladat- és hatásköröknek, az elsődleges prioritást a bűnüldözés, bűnmegelőzés, illetve a bűnügyi nyomozati munka élvezi, ezek mellett ellát a testület közrendvédelmi feladatokat, folytat közúti ellenőrzést, bizonyos körben határellenőrzést. A rendőrség számos területen együttműködik a katolikus egyházzal, ennek egyik legnyilvánvalóbb megnyilvánulási formája a nagy tömegeket megmozgató vallási rendezvények biztosítása, valamint a kulturális értékek (épületek, múzeumok stb.) védelme. Bizonyosan szerepet játszik ez is abban, hogy az olasz rendőrök lelkigondozása nem az ordinariátus, hanem egy külön intézményi struktúra keretei között történik.¹⁵³

A Belügyminisztérium és az Olasz Katolikus Püspöki Konferencia között először 1990-ben jött létre egy, a rendőrök lelkigondozásáról szóló megállapodás, melyet 1999-ben megújítottak. A megállapodás értelmében a megyéspüspök helyi lelkészeket nevez ki az illetékességi területén található rendőrségi intézményekhez és rendőrségi szállásokhoz, a lelkészek kinevezését a belügyminisztérium határozatban erősíti meg. Csak olyan lelkészek nevezhetők ki a feladat ellátására, akik olasz állampolgárok, civiljogi értelemben teljes jog- és cselekvőképességgel rendelkeznek, harmincadik életévüket betöltötték, de nem idősebbek hatvankét évesnél. Az alsó korhatárt egyházi szempontok indokolják, elvárás ugyanis a fiatal papokkal szemben, hogy plébánián, hagyományos lelkipásztorkodás keretében szerezzenek gyakorlatot, a felső korhatár a rendőrségi törvény előírásaiból következik, a hatvankettedik életévüket betöltő rendőrök ugyanis kötelesek nyugállományba vonulni.¹⁵⁴

¹⁵² Olaszország: Acta Apostolicae Sedis, 1940. 32. évf. 280-282. o.

¹⁵³ Szabó (2014) i.m. 49. o.

¹⁵⁴ Szabó (2014) i.m. 50. o.

3.5. *Következtetések*

A katolikus egyház nem hozott létre külön intézményt a rendőrök lelkipásztori szolgálatára, holott a speciális ellátás iránti igény vitathatatlan. Ebben a fejezetben azt tekintettük át, hogy az egyes országok milyen megoldásokat dolgoztak ki a hiátus áthidalására.

Alapvetően négyféle modellel találkozunk. Ezek közül az első az, amikor a rendőrök lelkipásztori gondoskodását a katonai ordinariátus látja el kiterjesztő joghatállyal. Példaként erre a horvátországi helyzetet vizsgáltuk meg, de ebbe a kategóriába tartozik a későbbi fejezetben külön, részletesebben tárgyalandó Szlovákia is. A második típusba sorolható országok egy különutas megoldást találtak, a rendőri lelkipásztori szolgálatot helyi szinten igyekeznek megoldani, miként azt teszik például Dél-Koreában, vagy a Dél-Afrikai Köztársaságban. Hátrányként említhető, hogy e megoldás esetében nincsen jogszabályi háttér, hiányoznak a jogi garanciák, és a szervezeti háttér is *ad hoc* jelleggel áll fel, amely az abban résztvevők számára nem a legoptimálisabb. Ez hatványozottan igaz a nagyszámú világi segítőkre, akikre nem vonatkoznak a kánonjogi szabályok. Kétségtküvüli előnye ugyanakkor e modellnek, hogy minden más megoldásnál érzékenyebben reagál a rendőrök sajátos élethelyzetére, aktuális problémáira, és képes a változásokat is követni. A rendőrök lelkigondozását az esetek nagy részében helyi lelkészek végzik, akik így tisztában vannak az adott település civil gyülekezetének helyzetével is, ha tehát konfliktus merül a két fél (vagyis a rendőrök és helyi lakosok) között, akkor részt tudnak venni akár a közvetítésben is.

A harmadik modellben a rendőri lelkipásztori szolgálatot a katonai ordinariátus keretein belül látják el, vagyis a katonai ordinariátus gondoskodik a rendészeti (vagy egyes rendészeti) hivatásos állományúak lelkigondozásáról; ezzel a megoldással élnek jellemzően a latin-amerikai államok, Spanyolország, Belgium, Ukrajna.

A latin-amerikai országok apropóján elgondolkodtunk azon, hogy valóban ez a modell lenne-e a legcélravezetőbb megoldás a problémára. Ha egy országban bármely okból kiélezett a helyzet (akár a politikai, akár gazdasági rendszer anomáliái okozzák ezt), számítani kell arra, hogy diszfunkciók léphetnek fel az állam (az állam képviselői) és az állampolgárok viszonyában. Erre láthattunk példát Argentínában, ahol is a katonai junta idején előfordult, hogy katonai lelkészek a gyónás szentségét megsértve követtek el

bűncselekményeket. Hangsúlyozni kell, hogy ez egy kiragadott eset, mely a diktatúra idején történt Argentínában, általánosításra tehát nem ad alapot.

A latin-amerikai országok által alkalmazott megoldások sem tekinthetők azonban homogénnek. A szabályozás jellemzően arra a megfontolásra épül, hogy a fegyveres testületek mindegyikében közös az, hogy az állomány fegyverhasználati joggal rendelkezik. Némely országokban azonban a katonai ordinariátus joghatósága kiterjed a tűzoltóságra is, melyre ez a kitétel egyáltalán nem érvényes. Különbség mutatkozik abban is, hogy egyes országokban valamennyi belügyi szerv esetében a katonai egyházi szolgálat keretein belül gondoskodnak a lelkigondozásról, más országokban azonban néhány belügyi szerv esetében helyi szinten, a helyi egyház szervezetén belül oldják meg a feladatot. Azt is megfigyelhettük, hogy a közös joghatóság ellenére nem feltétlenül vonatkoznak azonos szabályok a rendőrökre és a katonákra (Ecuadorban, mint láthattuk, a nyugállományba vonult katonák továbbra is fordulhatnak a katonai lelkészi szolgálathoz, míg a rendőrök csak aktív éveikben tehetik ezt meg, nyugdíjasként már nem). A Chilében alkalmazott megoldást pedig azért találtuk speciálisnak, mert ott a katonai ordinariátus joghatósága nemcsak a katonákra és a csendőrség hivatásos állományába tartozókra terjed ki, hanem a Védelmi Minisztérium köztisztviselői státuszú alkalmazottaira is.

Kétségtől van előnye annak, ha a katonai ordinariátus joghatósága alá tartoznak a rendőri szervek: a legnyilvánvalóbb előny az, hogy ebben a felállásban a lelkészi szolgálat anyagi háttere biztosítva van. Hátránya ennek a megoldásnak az, hogy nem tudja a lelkészi munkát a sajátos rendőri problémákra adaptálni.

Megoldást jelenthet e dilemmákra a vegyes modell, melyre Olaszországban találjuk a legszemléletesebb példát: a csendőrség a katonai ordinariátus joghatósága alá tartozik, a rendőrök lelkigondozásáért a püspöki konferencia által irányított különálló szervezet felel. Ez a különálló szervezet, habár helyi szintű, ám – ellentétben például a dél-koreai megoldással – szigorú jogi garanciák mellett, lelkészek és hivatásos segítők bevonásával működik.

A horvát – és a később vizsgálandó szlovák - katonai ordinariátus felállítása (tekintve, hogy mindkettő esetében viszonylag fiatal államról van szó) a közelmúltban történt, magát a katonai ordinariátust kiterjesztett joghatósággal ruházták fel. Ebből arra következtethetünk, hogy az Apostoli Szentszék változatlanul ezt a megoldást tartja optimálisnak. Ebben feltehetően szerepet játszik az a tény is, hogy egy külön, a rendőri

lelkigondozásért felelős szervezet felállítása és működtetése mind az állam, mind az egyház részéről többlet terhet jelent (egyik oldalról a plusz pénzügyi, másik oldalról a személyi terhek számosak).

4. A katonai ordinariátus Szlovákiában

Szlovákia történelme számos ponton Magyarországhoz kötődik, hasonló a politikai háttér és a kulturális múlt, egyszerre csatlakoztak az Európai Unióhoz, és a jelenben is sok a közös vonás, mind a társadalmat, mind a gazdaságot, mind pedig a biztonságpolitikát tekintve. Lényeges eltérés, hogy Szlovákiában igen erősek a katolikus hagyományok és az egyház szerepe és súlya is jóval jelentősebb, mint Magyarországon. Tárgyalt témám szempontjából jelentősnek minősül egy további különbözőség is: Szlovákia olyan megállapodást kötött a Szentszékkal, melyben a katonai ordinariátus joghatóságát kiterjesztő módon értelmezték.¹⁵⁵

Mindezek a tényezők együttesen indokolják, hogy megvizsgáljuk: miként jött létre és milyen módon működik a tábori lelkeszi szolgálat Szlovákiában.

4.1. *A katolikus egyház helyzete Szlovákiában – rövid áttekintés*

Az önálló Szlovák Köztársaság 1993. január 1-jén alakult meg, ezzel egy olyan új állam jött létre, mely ugyan rendelkezett történelmi előzményekkel, de nem rendelkezik olyasfajta államisággal, mint Közép- és Kelet-Európa többi országa. Márpedig ez a körülmény az országépítés, vagyis a politikai, jogi, gazdasági keretek kialakításakor számottevő nehézségeket idézett elő, különösen amiatt, hogy – legalábbis egyes szerzők (például Vida, 2007) szerint – sem a lakosság, sem pedig a politikusok nem voltak kellőképpen felkészülve a szuverén létre.¹⁵⁶

A szlovák államiság létrejöttével párhuzamosan Magyarországon is sorsdöntő események zajlottak, nagyjából erre az időszakra esett a rendszerváltás, a KGST (Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa) és a Varsói Szerződés (VSZ) megszűnése, valamint a szovjet csapatok kivonulása az országból. Ebből következően hasonlóan zajlott a demokratizálódás folyamata mindkét országban, és hasonlóan alakultak a külpolitikai és a nemzetbiztonsági stratégiák is. Ezzel együtt sem volt felhőtlen Szlovákia

¹⁵⁵ Szabó (2014) i.m. 46–47. o.

¹⁵⁶ Vida Csaba: A Szlovák Köztársaság államiságának megteremtése, Hadtudomány, 2007. XII. évf. 3. szám, http://www.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/2007/3/2007_3_13.html

és Magyarország viszonya, a háttérben döntően az eltérő nemzeti érdekek, valamint a szlovák területen élő magyar ajkú kisebbség helyzetének eltérő megítélése állt.¹⁵⁷

Az új szlovák állam külpolitikája ellentmondásosan alakult, még úgy is, hogy a nemzetközi elismerésre, illetve a diplomáciai kapcsolatok felvételére gyorsan sor került. A szlovák döntéshozók részéről világos volt a szándék: a lehető leghamarabb csatlakozni kell a meghatározó nemzetközi szervezetekhez és integrációs intézményekhez. Az 1993 és 1997 közötti időszakot azonban nagyban meghatározták a külpolitikai kudarcok, melyek háttérben az állt, hogy bár az ország külső kapcsolataiban azt kommunikálta, hogy része kíván lenni a nyugati civilizációnak és ennek érdekében hajlandó megtenni a szükséges gazdasági, politikai lépéseket, ám a politikai szándéknyilatkozatokat tettek nem követték.¹⁵⁸

1998-ban szemléletváltás következett be a szlovák külpolitikában, köszönhetően a Mikuláš Dzurinda vezette kormánynak. Hamarosan haderőreformra is sor került, a reform eredményei elérhető közelségbe hozták a NATO-tagságot. A kormány vállalta, hogy 2006-ra professzionális hadsereget állít fel.¹⁵⁹

Szlovákia Magyarországgal egy napon, 2004-ben vált az Európai Unió tagjává, ezt megelőzően (2003 áprilisában) vállalta az Európai Gazdasági és Monetáris Unióba történő belépést.¹⁶⁰

Nem túlzás azt állítani, hogy Szlovákiában történelmi hagyományai vannak a katolikus egyházzal való feszült viszonynak, Mindez 1918-ra vezethető vissza, az ekkor megalakult Csehszlovákia ugyanis Rómát ellenségének tekintette, és néhány év leforgása alatt (a kassai kivételével) az összes (egyébként német, vagy magyar származású) püspököt kiutasította az országból. A viszony tovább romlott a két világháború között, majd a második világháború után. Előbb csak korlátozták az egyház jogait, 1948-tól azonban fokozatosan felszámolták az egyházi életet.¹⁶¹

Egyházi kapcsolatok terén az enyhülést az 1968-as év hozta el, önálló, Magyarországtól független egyházmegye ugyanis ekkor még nem létezett. Az államvezetés szerette volna elérni, hogy a Szentszék állítson fel egy szlovák

¹⁵⁷ Vida (2007) i.m.

¹⁵⁸ Alexander Duleba–Pavol Lukac–Miroslav Wlachovsky: Zahraničná politika Slovenskej republiky východiská, stav a perspektívy. Elérhető: <http://www.sfpa.sk/dokumenty/publikacie/3>.

¹⁵⁹ Vida (2007) i.m.

¹⁶⁰ Suhányi Erzsébet (2008): Euró a szomszédban: Szlovákia készül a januári bevezetésre. Számvitel, adó, könyvvizsgálat, 1419-6956. 2008. 50. évf. 7-8. szám, 331-335. o. 331. o. Elérhető: <http://publikaciok.lib.uni-corvinus.hu/egyetemi/493744.pdf>

¹⁶¹ Vida (2007) i.m.

egyházmegyét; ez 1977-ben meg is történt. 1995-ben további egyházmegyék létrehozására került sor (ekkor jött létre a kassai, a rozsnyói és a szepesi egyházmegye).

A következő eseményt 2003. január 20-án a Szentszékkal kötött megállapodás jelentette, e megállapodás révén jött létre a szlovák katonai ordinariátus.

Lényeges már ezen a ponton leszögezni, hogy Szlovákiában a katolikus egyház jelentős támogatottsággal rendelkezik, a lakosság 70 százaléka katolikus vallású. A katolikus egyház (*Katolícka cirkev na Slovensku*) egyébiránt latin és görög rítusú katolikus egyházmegyékre oszlik.

4.2. A szlovák rendőrségi lelkészek jogállása

Az Apostoli Szentszék és a Szlovák Köztársaság között 2000-ben kötött a diplomáciai kérdéseket rendező konkordátum, mely az alapját képezi a 2003-ban aláírt, a katonák lelkipásztori ellátásáról szóló bilaterális megállapodásnak. E megállapodás alapján 2003. március 1-jén kezdte meg működését a Szlovák Katonai Ordinariátus.¹⁶²

A katonai ordinariátus joghatósága – hasonlóan a horvát megoldáshoz – kiterjesztett, kiterjed a katonák, a rendőrök, a vám- és pénzügyőrök, büntetés-végrehajtási dolgozók, a vasúti rendőrség tagjai, a tűzoltóság tagjai és a hegyi mentők, valamint a bíróságok biztonsági szolgálatát ellátó szervezet hivatásos alkalmazottai lelkigondozására. A katonai ordinariátus alapokmánya elismeri, hogy különleges életkörülményeik folytán a lelki gondozás speciális formájára van szükségük a Szlovák Köztársaság fegyveres erőiben, a Rendőrségnél, a Szlovák Információs Szolgálatnál, a Börtön- és Igazságügyi Őrségnél, a Vasútnál, a Rendőrségnél, a Tűzoltó- és Mentőszolgálatnál, a Hegyi Mentőszolgálatnál és a Vámhivatalnál (az alapokmányterminológiája szerint „fegyveres erők, fegyveres testületek és mentőalakulatok”) szolgálatot teljesítőknek, valamint mindazoknak, akiket bíróság jogerős határozata szabadságuktól megfosztott és őrizetben vannak, vagy szabadságvesztés-büntetésüket töltik, számukra ezért az Ordinarius megfelelő feltételeket biztosít az állandó és megfelelő lelki gondozáshoz.¹⁶³

Fentiekből következően a felsorolt szervek állományába tartozó hivatásosok és köztisztviselői státuszú alkalmazottak mellett a büntetés-végrehajtási intézetekben szabadságvesztésüket töltő elítéltek lelkigondozása is beletartozik az ordinariátus feladatkörébe.¹⁶⁴ A joghatóság alá tartoznak a hivatásos állományú aktív dolgozók, továbbá a nyugállományba vonultak, a hallgatói jogviszonyban lévők, azok, akik tartósan betegállományban vannak, mindezekben túlmenően az aktív dolgozók családtagjai és az aktív dolgozókkal egy háztartásban élők, az alábbiak szerint:

¹⁶² Ordinariát ozbrojených síl a ozbrojených zborov Slovenskej Republiky. Elérhető: <http://www.ordinariat.sk/>

¹⁶³ Štatút Ordinariátu ozbrojených síl a ozbrojených zborov SR. Elérhető: <https://www.ordinariat.sk/statut-ordinariatu-ozbrojenych-sil-a-ozbrojenych-zborov-sr/>

¹⁶⁴ Štatút Ordinariátu ozbrojených síl a ozbrojených zborov SR. 5. cikkely, 2. bekezdés, e) pont; Író (2017) i.m. 277.

- a) a fegyveres erők, a fegyveres testületek és a mentőalakulatok tagjai és személyzete, mindazok, akik ideiglenes, vagy állandó szolgálatot teljesítenek ott;
- b) a fegyveres erők, a fegyveres testületek és a mentőalakulatok tagjai, akik öregségi nyugdíjra jogosultak, vagy öregségi nyugdíjat kapnak;
- c) a fegyveres erők és a fegyveres testületek iskoláinak hallgatói és tanulói, az ezen szervezetekhez tartozó kórházakban, szociális intézményekben tartózkodó betegek és ellátottak, valamint az egészségügyi és szociális intézmények alkalmazottai;
- d) az a) pontban említett személyek családtagjai; a), b), c) pontokban említett személyeik házastársai és gyermekei, beleértve a felnőttkorúakat is, ha ugyanabban a háztartásban élnek, valamint rokonaikat és házi segítőiket, ha ugyanabban a háztartásban élnek;
- e) olyan személyek, akiket állami hatóság határozatával megfosztott és őrizetben vannak, vagy szabadságvesztés-büntetést töltenek.¹⁶⁵

Az ordinariátus székhelye Pozsonyban található, főtemploma korábban a Szent Jakab Plébániatemplom volt, 2011. január 22-től a pozsonyi Szent Sebestyén-templom.¹⁶⁶

A szlovák ordinariátus élén az ordinárius püspök áll, aki akadályoztatása esetén az általános helynök helyettesíti. A püspököt ötévente jelentéstételi kötelezettség terheli a Szentszék irányában. A fegyveres erők, a fegyveres testületek, valamint a mentőalakulat mellett működő szolgálati ág élére püspöki helynököt nevez ki az ordinárius.¹⁶⁷

Az ordinariátus Kúriája (lényegében: hivatala) biztosítja, hogy az ordinariátus személyzete a kánonjogi előírásoknak és a Szlovák Köztársaságban érvényes törvényi előírásoknak megfelelően teljesítse előírt feladatait a Fegyveres Erők, a Fegyveres Testület és a Mentőhadtest minden egységében. Lényeges (és a magyar szabályozásból hiányzó) rendelkezés szerint az ordinariátus a rendes archívum mellett egy titkos archívumot is működtet (a Kúria felügyelete alatt), a titkos archívumban a kánonjogi előírásoknak, valamint az állami adatvédelmi szabályoknak megfelelően őrzik a joghatóság alá tartozók lelki és személyi ügyeire vonatkozó iratokat.¹⁶⁸

¹⁶⁵ <https://www.ordinariat.sk/statut-ordinariatu-ozbrojenych-sil-a-ozbrojenych-zborov-sr/>

¹⁶⁶ <https://www.ordinariat.sk/statut-ordinariatu-ozbrojenych-sil-a-ozbrojenych-zborov-sr/>

¹⁶⁷ Štatút Ordinariátu ozbrojených síl a ozbrojených zborov SR.

¹⁶⁸ Štatút Ordinariátu ozbrojených síl a ozbrojených zborov SR.

Az ordinariátus személyzete papokból és diakónusokból áll (ez utóbbi olyan papot jelent, aki még nem szenteltek áldozópappá).¹⁶⁹ A szervezethez kirendelt papok annak a rendvédelmi szervnek az állományába kerülnek, amelynél a lelkipásztori szolgálatot látják el, tiszti minőségben viselik az adott rendvédelmi szerv egyenruháját és a státuszuknak megfelelő rendfokozatot. A rendőrséghez kinevezett pap ténylegesen is a rendőrség épületében fejt ki tevékenységét, a rendőrkapitányság köteles ugyanis az ordinariátus rendelkezésére bocsátani egy állandó helyiséget, és köteles az oda való szabad bejutást biztosítani mind szolgálati időben, mind azon túl. A rendőrkapitányság szolgálati gépkocsi használatát is lehetővé teszi a rendőrségi lelkipásztor számára, hogy eljuthasson a rendőrkapitányság székhelyén kívül található rendőrőrsökre is.¹⁷⁰ A rendőrségi lelkipásztor felett a munkáltatói jogkört a szolgálati hely szerinti kapitányságvezető gyakorolja, az illetményt a belügyminisztérium folyósítja.¹⁷¹

Az ordinariátusi tevékenységbe bizonyos körben szerzetesek és laikusok is bevonhatók. A szerzetesek és laikusok kötelesek működésük során a kánonjogi szabályokat maradéktalanul betartani, szabálysértés esetén pedig azonnali hatállyal megszüntethető a megbízásuk, illetve a munkaszerződésük.¹⁷²

A szlovák katonai ordinariátus alapokmánya rögzíti azt is, hogy az aktív ordinariátusi szolgálat megszűnése után a lelkészek olyan gazdasági támogatásra és szociális ellátásra jogosultak, amely betegség, fogyatékosság, vagy öregség esetén megfelelő fedezetet nyújt a szükséges kiadásaikra. Mindennek fedezetét az állami költségvetés jelenti, hiszen – miként az alapokmányban tett vállalásból kitűnik – „*a Szlovák Köztársaság a Szlovák Köztársaság jogszabályainak megfelelően pénzügyi és anyagi biztonságot nyújt az ordinárius papság számára*”.¹⁷³

¹⁶⁹ Hlava V. Klérus Ordinariátu. Článok 22. (1) Presbytérium ordinariátu tvoria svetskí a rehoľní kňazi a diakoni, ktorí v ordinariáte vykonávajú službu. (<http://www.ordinariat.sk/statut-ordinariatu-ozbrojenychsil-a-ozbrojenych-zborov-sr/>)

¹⁷⁰ Író (2017) i.m. 277. 7.lj.

¹⁷¹ Štatút Ordinariátu ozbrojených síl a ozbrojených zborov SR. <http://www.ordinariat.sk/statutordinariatu-ozbrojenych-sil-a-ozbrojenych-zborov-sr/>

¹⁷² Štatút Ordinariátu ozbrojených síl a ozbrojených zborov SR. 31–33. cikk.

¹⁷³ <http://www.ordinariat.sk/statutordinariatu-ozbrojenych-sil-a-ozbrojenych-zborov-sr/>

4.3. A szlovák rendőrségi lelkipásztori szolgálat feladatköre

A szlovák rendőrségi lelkipásztori szolgálat a rendőrségi hivatal járási igazgatóságának székhelyére van telepítve. A rendőrségi lelkipásztor felett a vikárius rendelkezik utasítási joggal. A rendőrségi lelkipásztor a vikárius utasításait követve köteles azokat a szolgálatát érintő feladatokat is ellátni, melyek a katonai ordinariátus döntéseiből következnek. E kereteken belül a rendőrségi lelkipásztorok saját maguk szervezik meg a szolgálatot.¹⁷⁴

A rendőrségi lelkipásztor feladatai a következőképpen alakulnak. Lelkigondozást nyújt a rendőrök és a rendőrök családtagjai számára, bizonyos esetekben pedig a rendőrségi fogdában fogvatartott személyek, illetve a rendőrség által biztosított személyek számára is. Lelkipásztori teendőket lát el az érsekújvári (Nové Zámky) rendőrségi hivatalokban és annak alsóbb szintű szervezeti egységeiben. Előkészíti a szentségek felvételét, kiszolgáltatja a szentségeket (szentségek a keresztelés, a bérmálás, az oltáriszentség, bűnbocsánat, betegek kenete, tanítás és istentisztelet, a házasság szentsége). Vezeti az anyakönyveket, a szükséges nyilvántartásokat. Válaszol a hozzá forduló rendőrök kérdéseire erkölcsi, illetve a lelki életre vonatkozó kérdéseire, tanácsot ad és lelkisegélyt nyújt mind az egyén, mind a közösség számára. Segíti a pályakezdők beilleszkedését, a hazaszeretet és az etikus hozzáállás elmélyítését. Együttműködik a katonai ordinariátussal annak érdekében, hogy a lelkészi szolgálat minden fegyveres testületnél és rendvédelmi szervnél egységes legyen. Folyamatosan tartja a kapcsolatot a katonai ordinariátussal, részt vesz annak szakmai és egyházi rendezvényein. Együttműködik a működési területén található plébániák lelkészeivel, valamint az ökumené jegyében a többi elismert egyház képviselőivel. Megtesz mindent annak érdekében, hogy megismerje a rendőri munkát, a rendőri szervek működését.¹⁷⁵

¹⁷⁴ Író (2017) i.m. 178–179.

¹⁷⁵ Író (2017) i.m. 178–179.

4.4. *Következtetések*

Az Apostoli Szentszék és a Szlovák Köztársaság képviselői 2003-ban írták alá a katonák lelkipásztori ellátásáról szóló bilaterális megállapodást, a Szlovák Katonai Ordinariátus pedig 2003. március 1-jén kezdte meg működését.

A szlovák katonai ordinariátus – hasonlóan a horvátok által is alkalmazott modellhez – kiterjesztő jellegű joghatósággal bír, vagyis megkapta a joghatóságot, hogy a katonaság mellett a rendőrségnél, a vasútrendőrségnél, illetve a büntetés-végrehajtási intézményeknél is folytasson lelkipásztori tevékenységet. Tény, hogy Szlovákiában a lakosság nagy része a római katolikus vallás híve, de legalábbis támogatója, vagyis a szlovák társadalomban a katolikus egyház presztízse kiemelkedően magas.

Az ordinariátus szervezetén belül két külön általános helynöki státuszt vezettek be, az egyik általános helynök a katonaság, a másik a rendőrség és többi belügyi szerv állományának lelkipásztoriságáért felel. Az, hogy az ordinariátus joghatósága kiterjed a katonák családtagjaira, valamint a katonákkal közös háztartásban élő személyekre, továbbá a honvédségi oktatási intézmények hallgatóira is, következik a *Spirituali Militum Curae* kezdetű apostoli konstitúció rendelkezéseiből. Ami azonban ezen túlmutat, az az, hogy Szlovákiában a rendőrök családtagjai, a velük közös háztartásban élők, valamint a fegyveres testületek oktatási intézményeinek hallgatói is az ordinariátus joghatósága alá tartoznak. A szervezet működtetéséhez szükséges anyagi háttérrel a szlovák állam biztosítja a központi költségvetésen keresztül.

5. A katonai ordinariátus működésének alkotmányjogi és jogi alapjai Magyarországon: vallásszabadság a nemzetközi dokumentumokban és az Alaptörvényben

Az Alaptörvény VII. cikk 1. pontja kimondja: „*mindenkinek joga van a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságához*”.¹⁷⁶ Ebben a fejezetben a szabad vallásgyakorlás alkotmányos alapjait vizsgáljuk meg, majd a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvénynek a tárgyalt téma szempontjából releváns rendelkezéseit elemezzük.

5.1. Nemzetközi jogi dokumentumok

Az ENSZ Közgyűlésén 1948-ban elfogadott Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának 18. cikke rögzíti, hogy „*minden személynek joga van a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságához, ez a jog magában foglalja a vallás és a meggyőződés megváltoztatásának szabadságát, valamint a vallásnak, vagy a meggyőződésnek mind egyénileg, mind együttesen, mind a nyilvánosság előtt, mind a magánéletben oktatás, gyakorlás és szertartások végzése útján való kifejezésre juttatásának jogát*”.¹⁷⁷ A 2. cikk szerint ez a jog mindenkit megillet, bármiféle megkülönböztetés nélkül.¹⁷⁸ Ez egyúttal kötelezettséget is keletkeztet az állam számára: vallási ügyekben az államnak semlegesnek kell maradnia, ugyanakkor köteles biztosítani a vallásszabadság gyakorlásának feltételeit, és elő kell segítenie a vallási, hitbéli kérdésekben (is) toleráns társadalmi közeg megteremtését.¹⁷⁹

¹⁷⁶ Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.).

Elérhető: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100425.atv>

¹⁷⁷ Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata.18. cikk.

Elérhető: https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/hng.pdf

¹⁷⁸ Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata.2. cikk.

¹⁷⁹ Schanda Balázs: A gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadsága. In Jakab András – Fekete Balázs (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Alkotmányjog rovat, rovatszerkesztő: Bodnár Eszter – Jakab András) [17]. <http://ijoten.hu/szocikk/a-gondolat-a-lelkiismeret-es-a-vallas-szabadsaga> (2018.

Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatában foglalt jogok és szabadságok tartalmát további nemzetközi jogi dokumentumok bontják ki és részletezik.

A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 18. cikk (1) bekezdése értelmében *„mindenkinek joga van a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságára. Ez a jog magában foglalja a vallás, vagy meggyőződés szabad megválasztását, vagy elfogadását és azt a szabadságot, hogy vallását, vagy meggyőződését vallásos cselekmények és szertartások végzése útján akár egyénileg, akár másokkal együttesen nyilvánosan, vagy magánkörben kinyilváníthassa, gyakorolhassa és taníthassa.*”¹⁸⁰

Az Emberi Jogok Európai Egyezménye (a továbbiakban: EJEE) a 9. cikkében ekként rendelkezik: *„Mindenkinek joga van a gondolat-, a lelkiismeret- és vallásszabadsághoz; ez a jog magában foglalja a vallás, vagy meggyőződés megváltoztatásának szabadságát, valamint a vallásnak, vagy meggyőződésnek mind egyénileg, mind együttesen, mind a nyilvánosság előtt, mind a magánéletben istentisztelet, oktatás és szertartások végzése útján való kifejezésre juttatásának jogát.*”¹⁸¹ E jogot csak törvényben részletezett esetekben lehet korlátozni, és csakis olyan körben és mértékben, *„amelyek egy demokratikus társadalomban a közbiztonság, a közrend, közegészség, vagy az erkölcsök, illetőleg mások jogainak és szabadságainak védelme érdekében szükségesek*”.¹⁸²

Az Emberi Jogok Európai Bírósága – az EJEE rendelkezéseit értelmezve – ítéleteiben a következő megállapításokat tette:

- a vallásszabadság védelme nem kizárólag a világszerte általánosan elismert, úgynevezett nagyegyházakra vonatkozik;
- profitorientált szervezetek nem tartoznak a 9. cikk hatálya alá, az EJEE szerinti védelem csak azokkal a szervezetekkel kapcsolatban áll fenn, amelyek vallásos, vagy filozófiai céllal rendelkeznek;

¹⁸⁰ 1976. évi 8. törvényerejű rendelet az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán, 1966. december 16-án elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya kihirdetéséről. Elérhető: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=97600008.tvr>

¹⁸¹ 1993. évi XXXI. törvény az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről (a továbbiakban: EJEE). 9. cikk 1. pont. Elérhető: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99300031.tvr>

¹⁸² EJEE 9. cikk 2. pont.

- a 9. cikk szerinti „meggyőződés” kifejezés alatt nem feltétlenül vallásosság értendő, minden olyan beállítottság, vélemény, vélekedés ide tartozik, amely személyes hitként értelmezhető;
- nem lehet kötelezővé tenni az egyházhoz, vallásos szervezethez való csatlakozást, miként azt is lehetővé kell tenni, hogy az egyén szabadon dönthessen a kilépésről is;
- az államvallás intézménye nem ellentétes az EJJE-ben írtakkal, a 9. cikkben írtak érvényesülése érdekében ugyanakkor szigorú garanciákat kell beiktatni a rendszerbe, különösen arra vonatkozóan, hogy senki nem kényszeríthető arra, hogy csatlakozzon az államvalláshoz, és senkinek nem tiltható meg, hogy otthagyja azt;
- a vallásszabadság negatív és pozitív aspektussal bír, ami azt jelenti, hogy az egyén belátása szerint hozhatja nyilvánosságra személyes meggyőződését, vallását, vagy határozhat úgy is, hogy az nem fedi fel;
- a vallásszabadság biztosítása nem ad alapot arra, hogy az egyén a lelkiismereti vonatkozásokkal nem bíró állampolgári kötelezettségeit (mint amilyen például az adófizetési kötelezettség) megtagadja;
- az egyént megillető vallásszabadság kiterjed arra is, hogy döntsön gyermekei vallásáról, vallásos neveléséről, oktatásáról;
- nem ellentétes az EJEE rendelkezéseivel, ha az állam a fegyveres katonai szolgálatot megtagadók számára helyettesítő szolgálatteljesítési kötelezettséget ír elő.¹⁸³

¹⁸³ Ventura, Marco: Jog és vallás tárgyú ügyek Strasbourgban és Luxemburgban: Az európai bíróságok erényei. 2019. Elérhető: <https://media-tudomany.hu/archivum/jog-es-vallas-targyu-ugyek-strasbourgban-es-luxemburgban-az-europai-birosagok-erenyei/>

5.2. *Vallásszabadság az Alkotmányban*

A Magyar Népköztársaság Alkotmánya a 63. §-ban biztosította minden magyar állampolgár számára a szabad vallásgyakorlás jogát, ez azonban még az 1980-as években sem feltétlenül érvényesült a gyakorlatban.¹⁸⁴

Ez különösen élesen jelentkezett a katonai szolgálatra bevonuló fiatalok esetében, akik egyáltalán nem gyakorolhatták a sorkatonai szolgálat ideje alatt vallásukat. Források szerint a lehető legkülönbébb módokon igyekeztek megakadályozni, hogy a vallásos fiatalok a hitük szerint élhessék a mindennapjaikat, templomba egyenruhában nem mehettek, politikai foglalkozásokon kellett részt venniük, ám vallásos véleményüknek semmilyen formában nem adhattak hangot. A főiskolára, egyetemre felvett fiatalok esetében a sorkatonai szolgálat másfél év helyett tizenegy hónap volt, ám ez a kedvezmény nem vonatkozott a teológushallgatókra, akiknek ki kellett tölteniük a másfél évet.¹⁸⁵

¹⁸⁴ Dignitatis Humanae Bizottság: A VALLÁSSZABADSÁG ÉS A KATONAI SZOLGÁLAT KÉRDÉSE MAGYARORSZÁGON. Beszélő 1984. Különszám. [online] Elérhető: <http://beszelo.c3.hu/cikkek/a-vallasszabadsag-es-a-katonai-szolgalat-kerdes-magyarorszagon>

¹⁸⁵ Dignitatis Humanae Bizottság (1984) i.m.

5.3. *Vallásszabadság az Alaptörvényben*

Az Alaptörvény VII. cikke deklarálja a gondolat, lelkiismeret és vallásszabadságot¹⁸⁶. A vallásszabadság tartalmát tekintve magában foglalja a pozitív vallásszabadságot, vagyis a hitbéli, illetve személyes meggyőződés szabad megválasztásának jogát, és magában foglalja a negatív vallásszabadságot is, mely a meggyőződés megváltoztatásának, vagy bármilyen meggyőződéstől való elhatárolódásnak a szabadságát jelenti.¹⁸⁷

5.3.1. A vallásszabadság tartalma

A vallásszabadság szorosan összefügg és együtt értelmezendő más alapjogokkal és szabadságokkal, így különösen a magánélet védelmével, az egyesülési, illetve a gyülekezési joggal.¹⁸⁸ Vitathatatlan a kapcsolódás az emberi méltósághoz való joggal, a véleménynyilvánítás szabadságával. Az előbbit érintően az Alkotmánybíróság leszögezte, hogy a lelkiismereti meggyőződés, melynek adott esetben része a vallásos meggyőződés is, része az emberi minőség része, szükségképpen feltétele a személyiség szabad kibontakoztatásának. Az utóbbit illetően pedig arra mutatott rá a taláros testület, hogy a gondolatszabadság egyik megnyilvánulási formája a belső meggyőződés kinyilvánítása, a vallás gyakorlása.¹⁸⁹

Az Alaptörvény az Alkotmánytól eltérően rendezi az állam és egyház viszonyát, míg ugyanis a korábbi szabályozás az állam és egyház elválasztására fókuszált, addig a hatályos Alaptörvény alkotmányos szinten elismert egyházakról beszél, vagyis elismeri, hogy Magyarországon több egyház működik, mely egyházaktól az állam különválik. Az egyházakkal kapcsolatos szabályokról minősített többséggel elfogadott törvényt kell alkotni.¹⁹⁰

¹⁸⁶ Alaptörvény VII. cikk (1): Mindenkinek joga van a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságához. Ez a jog magában foglalja a vallás, vagy más meggyőződés szabad megválasztását, vagy megváltoztatását és azt a szabadságot, hogy vallását, vagy más meggyőződését mindenki vallásos cselekmények, szertartások végzése útján, vagy egyéb módon, akár egyénileg, akár másokkal együttesen, nyilvánosan, vagy a magánéletben kinyilvánítsa, vagy kinyilvánítását mellőzze, gyakorolja vagy tanítsa.

¹⁸⁷ 4/1993. (II. 12.) AB határozat, ABH 1993, 48, 52–53; Schanda (2018) i.m. [24]

¹⁸⁸ Schanda (2018) i.m. [18]

¹⁸⁹ Árva Zsuzsanna (2016): Kommentár Magyarország Alaptörvényéhez. E-könyv. Elérhető: Complex Jogtár.; 4/1993. (II. 12.) AB hatz.

¹⁹⁰ Schanda (2018) i.m. [18]

A szabad vallásgyakorlás joga megilleti a hívőt és az ateistát, a nem-vallásos személyt is. A vallásgyakorlás szabadsága ezért a lehető legtágabb értelmezést teszi indokolttá: magában foglalja a világnézeti szabadságot, a vallás szabad megválasztásának, annak kinyilvánításának, gyakorlásának jogát, egyúttal azonban azt is, hogy az egyén ezektől tartózkodjon. A vallásszabadság ilyenformán kiemelkedik a szabadságjogok sorából, egyszerre tekinthető egyéni és közösségi jognak, hiszen egyénként és a közösség tagjaként is gyakorolható.¹⁹¹

A vallásszabadsággal az Alkotmánybíróság több döntésében foglalkozott. A 4/1993. (II. 12.) AB határozatban például kimondta, hogy az államnak „*a pozitív és a negatív vallásszabadságot megkülönböztetés nélkül kell biztosítania. A pozitív és a negatív vallásszabadság egyenrangú: az állam egyiket sem tekintheti alapesetnek, amelyhez képest a másik kivétel. Abból, hogy az állam maga semleges, nem a negatív vallásszabadság, s még kevésbé a vallási közömbösség támogatása következik.*”¹⁹² Az állam semlegessége tehát azt jelenti, hogy biztosítania kell az egyén számára annak lehetőségét, hogy meggyőződés szabad kialakíthassa. Az egyház államtól való elválasztása nem arról szól, az államnak figyelmen kívül kell hagynia a vallás és az egyház sajátosságait. A gyakorlatban a semlegesség abban nyilvánul meg például, hogy az állami iskola nem lehet elkötelezett egyetlen vallás mellett sem. Az államnak lehetővé kell tennie és jogi eszközökkel is támogatnia kell azt, hogy egyházi iskolák jöhessenek létre, az állam ugyanakkor nem köteles ilyen iskolák felállítására, működtetésére.¹⁹³

5.3.2. A kultuszszabadság, a vallásszabadság részjogosítványai

Vallásszabadság és lelkiismereti szabadság – egymástól elválaszthatatlan szabadságok. Ez utóbbi három elemet foglal magában: egyrészt a hit, a meggyőződés szabadságát; másrészt a vallásgyakorlás szabadságát, a már említett pozitív és negatív vallásszabadságot együttesen; harmadrészt a vallási gyülekezéshez és egyesüléshez való szabadságot. A három elem közül a vallásgyakorlás joga a leglényegesebb és legmeghatározóbb: ez az úgynevezett kultuszszabadság, ez áll a legszorosabb kapcsolatban a többi szabadságjoggal.¹⁹⁴

¹⁹¹ Schanda (2018) i.m. [18]

¹⁹² 4/1993. (II. 12.) AB határozat, ABH 1993, 48, 52–53; Schanda (2018) i.m. [24]

¹⁹³ Árva (2016) i.m.

¹⁹⁴ Árva (2016) i.m.

A kultuszszabadság a következő részjogosítványokból tevődik össze:

- A kultusz körébe sorolandó cselekedetek, vallásos rendezvények, vallásos cselekmények, szertartások megtartásához, végzéséhez való jog. Ide tartozik az egyéni ima, a közös ima, az istentisztelet, a szentségek (keresztelés, esküvő, gyónás, utolsó kenet stb.) felvételének a szabadsága, a körmenet, a búcsújárás, a zarándoklat szabadsága; ezek mind a vallásszabadság tradicionális megnyilvánulási formái, ezek azok a területek, melyeket az állam csak kivételesen korlátozhatja;
- A kultuszszabadság részeként minden munkaviszonyban, vagy ahhoz hasonló más jogviszonyban álló személyt megilleti annak joga, hogy vallásának ünnepein mentesüljön a munka alól; az állam e szabadság gyakorlását azáltal is biztosítja, hogy a munkáltatók kötelesek a fizetett szabadságból évente öt napot a munkavállaló kérésére, a munkavállaló által megjelölt időpontban kiadni. A másik állami eszköz e téren a vasárnap és az egyházi ünnepek (húsvét, pünkösd, karácsony) munkaszüneti nappá nyilvánítása (ez az állítás még úgy is igaz, hogy tisztában vagyunk vele: az állam a munkaszüneti napok meghatározásánál gazdasági szempontokat vesz elsődlegesen figyelembe);
- A kultuszszabadság kiterjed arra is, hogy az egyének és közösségeik vallási jelképeket használhatnak és helyezhetnek el. Negatív oldalról ugyanakkor mindenki köteles eltérni, hogy ezzel a joggal mások, más nézeteket vallók is éljenek. Az állami semlegesség elvéből következően állami intézmény nem helyezhet el vallási jelképet, az állami intézményben tartózkodó egyének (például a kórházban ápoltt, vagy az időotthonban lakó személy), illetve szervezeteik azonban nincsenek elzárva attól, hogy vallási jelképeket helyezzenek el a közintézményben. A szabályok hasonlóak a közterületek elhelyezett egyházi jelképek vonatkozásában is;
- A kultuszszabadság részeként istentiszteleti helyek létesíthetők és működtethetők. Lényeges azonban, hogy e jog gyakorlása során is be kell tartani a tűzvédelmi, közbiztonsági, közegészségügyi, településrendezési előírásokat;

- Végül, az állam köteles a saját intézményeiben a célra alkalmas, valós lehetőséget biztosítani a vallás szabad és korlátozásoktól mentes gyakorlására. Ez a kötelezettség feltétlenül terheli az államot a honvédség, a kórházakban, illetve a büntetés-végrehajtási intézetek esetében. E három területen tehát az állam aktív intézményvédelmi kötelezettsége áll fenn, az ugyanakkor, hogy ez a kötelezettség mennyire szigorú, illetve milyen terheket ró az államra, eltérően alakul a három helyszín esetében: az állam feladata a katonaság esetében a legszélesebb körű, így a katonai lelkesedés felállításáról kétoldalú nemzetközi szerződést kellett kötni az Apostoli Szentszékkal. A kórházakat illetően ilyen szigorú kötelezettség nem áll fenn, az állam ezeknél elegendő, ha csak annyit tesz, hogy lehetővé teszi a lelkipásztori ellátást. A különbség hátterében az áll, hogy a most felsorolt intézményekbe eltérő módokon jutnak az emberek: a katonák az állampolgári kötelezettségüket teljesítik, a kórházba olyan ok miatt kerülnek az emberek, amely ok az államtól független; a büntetés-végrehajtási intézetbe az ott tartózkodók saját hibájuk miatt jutnak.¹⁹⁵

5.3.3. Az állam, az állami szervek és a vallási közösségek viszonya

Az Alaptörvény kimondja az állam és a vallási közösségek szétválasztásának elvét, ezzel biztosítva a vallási közösségek autonómiáját. Az autonómia elvéből következően

- az állam a vallási közösségek felügyeletére, irányítására nem hozhat létre semmiféle szervet, intézményt;
- állami kényszer nem alkalmazható az egyházak, vallási közösségek hitelveinek és belső szabályainak, valamint a szerveik által hozott egyedi határozatok betartására, érvényre juttatására, miként arra sincs joga az államnak, hogy a belső szabályok, határozatok betartását, illetve betartását ellenőrizze.¹⁹⁶

Az egyes vallási közösségek között nem tehető különbség, jogaik, kötelezettségeik azonosak. Ettől függetlenül azonban az állam megteheti azt, hogy a vallási közösségek jelentőségét, támogatottság, tényleges társadalmi szerepét, az általuk vállalt feladatokat, az általuk folytatott közcélú tevékenységet figyelembe véve egyes

¹⁹⁵ Schanda (2018) i.m. [23]–[27]

¹⁹⁶ Árva (2018) i.m.

vallási közösségekkel szorosabb kapcsolatot alakítson ki, mint másokkal. Ez önmagában nem sérti Magyarország világnézeti semlegességét.¹⁹⁷

Lényeges ugyanakkor – és ennek az Alkotmánybíróság is kiemelt figyelmet szentel döntéseiben –, hogy az állam és az egyház elválasztásának elvéből következően az állam

- nem kapcsolódhat össze intézményesen egyik egyházzal sem;
- nem azonosíthatja magát egyik egyház tanításával sem;
- nem avatkozhat be az egyházak belső ügyeibe;
- nem nyilváníthat véleményt hitbéli igazságok kérdésében.¹⁹⁸

Mindez azt erősíti meg, hogy az állam köteles minden egyházat egyenlőként kezelni. A fenti felsorolásból következik az is, hogy az állam pontosan azokban a lényegi tartalmi kérdésekben nem nyilatkozhat és nem foglalhat állást, amelyek a vallás lényegét adják, vallássá teszik a vallást. Az állam a vallásra és az egyházakra vonatkozóan csak elvont, a végletekig uniformizált szabályozást alkothat, olyan szabályozást, amely valamennyi egyházra érvényes és alkalmazható. Az állam a hitbéli kérdésekben elfogadja azt, amit az egyházak a saját hitbéli dolgaikról állítanak, és olyan keretszabályokat hoz létre, melyek nem alkalmasak az egyházak, a vallások közötti különbségtételre. Az állam ezen a módon tesz eleget a semlegesség elvéből fakadó kötelezettségének. Lényegében ezáltal jöhet létre a legteljesebb vallásszabadság.¹⁹⁹

Az állami semlegessége semmilyen kihatással nincs és nem lehet a pozitív, illetve negatív vallásszabadságra, az állam mindkettőt megkülönböztetés nélkül köteles biztosítani. Ez a magyarázata annak, hogy az Alaptörvény – ellentétben a korábbi Alkotmánnyal – nem az „elválasztás”, hanem a „különváltan” kifejezést alkalmazza.²⁰⁰

Mindezekkel együtt sem jelenti az állami semlegesség az állam közömbösséget: az állam nem támogathatja a vallási közömbösséget, helyett annak érdekében kell erőfeszítéseket tennie, hogy minden polgár megismerhesse a választási lehetőségeket, és tudatosan válasszon a vallásosság és a nem-vallásosság között. Az állam nem kivételezhet egyik egyházzal sem, és egyiket sem hozhatja hátrányos helyzetbe, annak azonban nincsen akadály, hogy a jogalkotás során figyelembe vegye az egyházak, illetve

¹⁹⁷ Árva (2018) i.m.

¹⁹⁸ Árva (2018) i.m.

¹⁹⁹ Árva (2018) i.m.

²⁰⁰ Antalóczy Péter: Az Alaptörvény és az egyházakról szóló törvény összefüggései. In: Rixer Ádám (szerk.): Állam és közösség. Válogatott közjogi tanulmányok Magyarország Alaptörvénye tiszteletére. KGRE, Budapest, 2012. 207. o.

vallások sajátosságait. Az Alaptörvény csak a vallásszabadság olyan korlátozását tiltja, mely a vallásos, hitbéli meggyőződésre vonatkozik, azt azonban nem zárja ki semmi, hogy az állam az egyes egyházak, illetve vallások egyedi jellemzőire tekintettel alkossa meg azokat a törvényeket, amelyek a szabad vallásgyakorlást lehetővé teszik.²⁰¹

5.3.4. A meggyőződés kinyilvánításának, vagy az ettől való tartózkodásnak a szabadsága

Vallásszabadság és lelkiismereti szabadság egymástól szorosan összekapcsolódik, állapítottuk meg a fentiekben, illetve arról is esett szó, hogy ez utóbbinak három eleme van, melyek közül a legfontosabb a hit, a meggyőződés szabadsága.

A meggyőződés kinyilvánításának joga (legyen szó bármiféle meggyőződésről) mindenkit korlátozásoktól mentesen megillet. A korlátozást nemcsak az jelenti, ha az egyénnek nem áll módjában meggyőződését kinyilvánítani, vagy nem engedik meg neki, hogy meggyőződését elhallgassa, hanem az is, ha a kifejezésre juttatott meggyőződése miatt bárminemű hátrány éri. kifejezésre juttatása miatt hátrány érne.²⁰²

A meggyőződés többféleképpen is kifejezésre juttatható, és nemcsak a legnyilvánvalóbb módokon, szóban és írásban, kifejezett, vagy burkolt formában, hanem akár ráutaló magatartással is. Ez utóbbira jelent példát az adott vallásra jellemző ruházat, jelkép viselése, szakáll hordása, vagy éppen a fej tarrá borotválása. Bizonyos élethelyzetekben óhatatlan, hogy az ember nyilvánosságra hozza vallási, hitbéli meggyőződését (például papot hívnak a kórházba a beteghez), a hatóságok, intézmények azonban kötelesek megtenni mindent az egyén érzékeny adatainak megőrzése érdekében. A vallási meggyőződésre vonatkozó adatok ugyanis különleges adatnak minősülnek, kezelésükre szigorú előírások vonatkoznak.²⁰³

A meggyőződés kifejezésének egy sajátos formája az eskü: azok a törvények, melyek valamilyen tisztség betöltését eskü letételéhez kötik, lehetőséget biztosítanak az eskütevő számára, hogy az eskü végén, ha szeretné, elmondhassa az „*Isten engem úgy segítjen!*” fordulatot.²⁰⁴ A jogalkalmazás nem egységes ugyanakkor annak a kérdésnek

²⁰¹ Árva (2016) i.m.; 4/1993. (II. 12.) AB hatz.

²⁰² Schanda (2018) i.m. [28]

²⁰³ Schanda (2018) i.m. [29]

²⁰⁴ Például: a Honvéd Koronaórség tagjának esküje. 2012. évi CCV. törvény

a megítélésében, hogy az eskühöz illeszthető formula kifejezi-e a vallásos meggyőződést, és ezzel összefüggésben különleges adatként kell-e kezelni. Az állampolgári jogok biztosa arra az álláspontra helyezkedett, hogy külső szemlélőként nem lehet eldönteni: az eskütevő valóban vallási meggyőződésből mondta-e el az „*Isten engem úgy segítjen!*” fordulatot, vagy pusztán csak hagyománytiszteletből, netán egyéb, nem vallásos megfontolásból. Éppen ezért – szól az ombudsmani érvelés – nem kifogásolható adatvédelmi szempontból az a gyakorlat, amikor az esküokmány szövegét elhelyezik a köztisztviselő személyi anyagában, még akkor sem, ha abból egyértelműen kiderül, hogy az illető elmondta-e az esküjét megerősítő mondatot, vagy sem.²⁰⁵

Nem sértik az adatkezelési szabályokat a lakosság vallási meggyőződésére vonatkozó, önkéntes és névtelenséget garantáló tudományos, illetve közcélokat szolgáló felmérések, adatgyűjtések, feltéve, hogy az adatok nem fejthetők vissza, nem köthetők konkrét személyhez. Ezen az alapon a népszámlálás során is rá lehet kérdezni a vallási hovatartozásra, az állampolgár pedig válaszolhat a kérdésre, vagy dönthet úgy, hogy nem nyilatkozik. Egyes esetekben ugyanakkor szükség lehet arra, hogy az állampolgár nyilatkozzon vallási hovatartozásáról, miként azt az Alkotmánybíróság is kiemelte a 46/1994. (X. 21.) AB határozatban, példaként hivatkozva – egyebek mellett – a fegyver nélküli katonai szolgálat szabályaira.²⁰⁶

A korábbi két honvédelmi törvény – a honvédelemről szóló 1993. évi CX. törvény, illetve az időben ezt követő, Honvédelemről és a Magyar Honvédségről szóló 2004. évi CV. törvény – a fegyveres sorkatonai szolgálat alternatívájaként szabályozta a fegyver nélküli szolgálatot, mely akkori formájában 2004-ig, az általános hadkötelezettség eltörléséig létezett. Az 1993. évi CX. törvény kimondta, hogy „*a fegyver nélküli katonai szolgálat, valamint a polgári szolgálat – lelkiismereti okból kért – engedély alapján teljesíthető*”.²⁰⁷ A fegyver nélküli szolgálat választása tehát nem volt alanyi jog, az érintett személynek külön kellett azt kérvényeznie, a honvédelmi igazgatási szerv pedig helyt adott a kérelemnek, vagy elutasította azt. Ebből a megoldásból az

a honvédek jogállásáról 3. Melléklet. Elérhető: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200205.tv>

²⁰⁵ Lenkovics Barnabás 2001. október 29-én kelt állásfoglalása a köztisztviselői eskü szövegéről; Hivatkozva: Schanda (2018) i.m. [30]–[31].

²⁰⁶ 46/1994. (X. 21.) AB hatz.; hivatkozva: Schanda (2018) i.m. [32]

²⁰⁷ 1993. évi CX. tv. 92. § (2) bek.

következik, hogy a jelentkező, ha biztosra akart menni, jól tette, ha nyilatkozik a vallási hovatartozásáról.²⁰⁸

Hatályos jogunkban ugyanakkor a vallási meggyőződéshez, illetve a vallási hovatartozáshoz nem kötődnek sem jogok, sem kötelezettségek, ha a polgár meggyőződéshez köthető igényt szeretne érvényesíteni (például semleges oktatási intézményben vallásoktatást szeretne gyermeke számára), úgy elegendő önmagában az igénybejelentés is.²⁰⁹

A meggyőződés kifejezésének joga jelenti az arra való jogot is, hogy az egyén hirdesse meggyőződését, vagy akár megkíséreljen másokat meggyőzni e meggyőződés helyességéről, jóságáról stb. Külföldön – talán a leggyakrabban Franciaországban – újra és újra felvetődik a kérdés, hogy az állam képviselőiben eljáró köztisztviselők, közalkalmazottak, pedagógusok munkavégzésük során kinyilváníthatják-e vallási meggyőződésüket, hordhatnak-e például kereszt formájú medált, burkát stb. A Legfelsőbb Bíróság egy korábbi ügyben arra az álláspontra helyezkedett, hogy a közalkalmazott (in concreto: a családsegítő szolgálat munkatársa) nem köteles elhallgatni, vagy palástolni az ügyfelek előtt a hitbéli nézeteit, ám azokat a vele kapcsolatba kerülő gyermekekre nem erőltetheti rá. Magyarországon a vallást kifejező ruhák viseletével kapcsolatos bírósági ügyek egyelőre még nem merültek fel. Annyi ugyanakkor nagy biztonsággal leszögezhető, hogy a vallási meggyőződés kifejezésre juttatásának legszigorúbb korlátját mások vallási meggyőződésének szabadsága jelenti, az állam nevében és érdekében fellépő egyenruhás testületek tagjai (így a katonák, a rendőrök) nem hordhatnak szolgálatteljesítés közben olyan ruhadarabokat, melyek hitbéli meggyőződésük kifejezésére alkalmas.²¹⁰

²⁰⁸ Tihanyi Miklós: A katonai szolgálat és a vallásszabadság konfliktusa.. *Hadtudományi Szemle* 2014. VII. évfolyam 3. szám. 191–206.o 194. o.

Elérhető: https://epa.oszk.hu/02400/02463/00024/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2014_03_192-207.pdf

²⁰⁹ Schanda (2018) i.m. [33]

²¹⁰ Schanda (2018) i.m. [34]

5.4. A vallás szabad gyakorlásának és a vallási közösségek jogállásának törvényi szintű szabályozása

A lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról a 2011. évi CCVI. törvény (a továbbiakban: Ehtv.) rendelkezik.²¹¹

5.4.1. A vallás szabad gyakorlása az Ehtv. alapján

Az Ehtv. alapján a lelkiismereti és vallásszabadság joga az alábbi részjogosítványokat foglalja magában:

- mindenkinek joga van a vallási és minden más meggyőződését szabad megválasztani, e meggyőződés megváltoztatni, gyakorolni, akár egyéni, akár közösségi módon, tanítani, nyilvánosan, vagy a privát életben kinyilvánítani, avagy a kinyilvánítástól tartózkodni;
- e jogával mindenki úgy élhet, hogy abból sem előny nem származhat, sem hátrány nem érheti őt;
- a szülő, a gyám jogosult a gyermek vallásos, illetve erkölcsi neveléséről, oktatásáról döntést hozni, és arról e döntésnek megfelelően gondoskodni;
- a lelkiismereti és vallásszabadságot szabadon gyakorolhatják – egyénileg és közösségileg – azok is, akiket oktatási, szociális, egészségügyi intézményben látnak el, úgyszintén azok is, akiket büntetés-végrehajtási intézetben tartanak fogva;
- a lelkiismereti és vallásszabadság joga megilleti a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományába tartozókat, a honvédség kötelékében szolgálatot teljesítőket, akik e jogukat „szolgálatteljesítésük során – a szervezet működési rendjével és a honvédelmi kötelezettség teljesítésével összhangban – szabadon gyakorolhatják”.²¹²

²¹¹ 2011. évi CCVI. törvény a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról. Elérhető: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100206.tv>

²¹² Ehtv. 1–3. §

5.4.2. A vallási közösségek jogállása

Az Ehtv. meghatározza a vallási közösségek jogállására vonatkozó részletszabályokat. Ezúttal e részletszabályok közül a tárgyalt téma szempontjából releváns kérdésekre fókuszálunk.

Vallási közösségnek a törvény alapján a természetes személyek azon közösségei tekintendők, melyek „vallás gyakorlására alakultak, és elsődlegesen vallási tevékenységet végeznek”; ebből a szempontból sem az elnevezésnek, sem a szervezeti formának, sem a jogi státusznak nincsen jelentősége.²¹³

A vallási közösség jogi státuszt illetően kétféle lehet: jogi személyiséggel rendelkező és jogi személyiséggel nem rendelkező. Az előbbinek négy típusát nevesíti az Ehtv., ezek a következők:

- bevett egyház,
- bejegyzett egyház,
- a nyilvántartásba vett egyház,
- vallási egyesület,

melyek mindegyike – a törvényi fogalom meghatározásból következően – „*azonos hitelveket valló, természetes személyekből álló, önkormányzattal rendelkező autonóm szervezet*”.²¹⁴

A vallási közösségek – konkrét típustól függetlenül – jogosultak arra, hogy saját maguk határozzák meg elnevezésüket, működésük szervezeti kereteit és szabályait.²¹⁵ Elsődlegesen vallási tevékenységet folytatnak. A vallási tevékenység azt Ehtv. szerint „*olyan világnézethez kapcsolódó tevékenység [...], amely természetfelettire irányul, rendszerbe foglalt hitelvekkel rendelkezik, tanai a valóság egészére vonatkoznak, valamint sajátos magatartáskövetelményekkel az emberi személyiség egészét átfogja*”.²¹⁶ A vallási tevékenység nem ütközhet Alaptörvénybe, jogszabályba, nem járhat más közösségek jogainak, illetve szabadságának sérelmével.²¹⁷

A vallási közösségek a szorosan vett vallási tevékenység mellett a közjó érdekében is munkálkodhatnak, például szociális, oktatási, kulturális, gyermekvédelmi

²¹³ Ehtv. 6. §

²¹⁴ Ehtv. 7. §

²¹⁵ Ehtv. 7/A. § (1) bek.

²¹⁶ Ehtv. 7/A. § (2) bek.

²¹⁷ Ehtv. 7/A. § (4) bek.

stb. tevékenységet is folytathatnak, és ezzel kapcsolatban együttműködésre léphetnek az állammal.²¹⁸

Arról, hogy az állam elkülönül az egyházaktól (vallási közösségektől) az Alaptörvényt releváns rendelkezéseit tárgyaló részben már ejtettünk szót. Az alaptörvényi rendelkezéseket konkretizálja az Ehtv., amennyiben leszögezi, hogy az állam

- „*a vallási közösségek irányítására, felügyeletére szervet nem működtethet, és nem hozhat létre*”;²¹⁹
- a vallási közösségek belső szabályait, illetve határozatait nem bírálhatja felül, azokat nem módosíthatja, és a kikényszerítésük érdekében sem tehet lépéseket;
- a vallási közösség világi jogszabályban nem szabályozott, belső jogviszonyokból fakadó jogvitáit állami szerv, állami bíróság nem bírálhatja el;
- hosszú távú, átfogó együttműködési megállapodást köthet a kiemelt történelmi-társadalmi szerepű, kiemelkedő szervezettségű, kiemelkedő társadalmi presztízsű vallási közösségekkel, „*kiemelkedő jelentőségű közcélú tevékenységek*” támogatására, és az ilyen támogatás adott esetben „*a hitéleti támogatásra is kiterjedhet*”.²²⁰

Az állam semlegességének elvéből következik tehát a különvált működés, amely azonban nem zárja ki a közös fellépést a fontos közösségi célok, a közjó érdekében. Amikor az egyházak közfeladatokat látnak el (mint amilyen az egészségügyi, a szociális tevékenység, az oktatás), akkor az állam nem hagyhatja magukra őket, köteles e célok érdekében együttműködésre lépni velük.²²¹

A különvált működés ugyanakkor azt is jelenti, hogy – legalábbis főszabályként – nem létezhetnek félig egyházi, félig állami intézmények, olyan intézménynek pedig, amely világnézetiileg határozott elkötelezettséget mutat, nem lehet az állam a fenntartója. Nem jelenti e szabály sérelmét, ha az állam támogatja az ilyen intézményeket, illetve a fenntartóikat.²²²

²¹⁸ Ehtv. 9. § (1) bek.

²¹⁹ Ehtv. 9. § (2) bek.

²²⁰ Ehtv. 9. § (2) bek.

²²¹ Schanda (2018) i.m. [93]

²²² Schanda (2018) i.m. [98]

A különválasztott működés másik folyamánya, hogy az állam nem szólhat bele a vallási közösségek belső ügyeibe, szervezetük, működési rendjük kialakításába, az egyházi tisztségviselők kiválasztásába. Létezik azonban egy jelentős, és tárgyalt témám szempontjából relevanciával bíró kivétel: a Katonai Ordinariátus élére ugyan az Apostoli Szentszék nevezi ki a tábori püspököt, a kinevezés előtt azonban értesíteni kell a Magyar Kormány előzetes értesítése után, a kinevezés során pedig tekintettel kell lenni a magyarországi törvényekre, különösképpen pedig a katonai szolgálatra vonatkozó jogszabályokra. A Magyar Kormányt megilleti egyfajta vétójog, amennyiben a kinevezettel szemben – tizenöt napon belül – általános politikai jellegű kifogást emelhet.²²³ Az már más kérdés, hogy a Szentszék nem köteles figyelembe venni a kifogást, vagyis akár a Kormánynak politikailag nem tetsző személy is kerülhet az ordinariátus élére.

²²³ Schanda (2018) i.m. [98]

5.5. *Következtetések*

Az Alaptörvény VII. cikke deklarálja a gondolat, lelkiismeret és vallásszabadságot. A vallásszabadság jelent egyfelől pozitív vallásszabadságot, vagyis a hitbéli, illetve személyes meggyőződés szabad megválasztásának jogát, másrészt negatív vallásszabadságot, mely a meggyőződés megváltoztatásának, vagy bármilyen meggyőződéstől való elhatárolódásnak a szabadságát jelenti.

A vallásszabadság és a lelkiismereti szabadság egymás nélkül nem létezik, ha az egyiket korlátozzák, sérül a másik is. A lelkiismereti szabadság magában foglalja a vallásgyakorlás jogát, ez az úgynevezett kultuszsabadság, ez áll a legszorosabb kapcsolatban a többi szabadságjoggal. A kultuszsabadság számos részjogosítványt tartalmaz, ezek egyike az istentiszteleti helyek létesítéséhez és működtetéséhez való jog. Ide sorolandó az állam azon kötelezettségét is, mely alapján köteles a saját intézményeiben a célra alkalmas, valós lehetőséget biztosítani a vallás szabad és korlátozásoktól mentes gyakorlására. Ez a kötelezettség terheli az államot a honvédség, valamint a kórházak és a büntetés-végrehajtási intézetek esetében is. E három területen tehát az állam aktív intézményvédelmi kötelezettsége áll fenn.

Az Alaptörvény kimondja az állam és a vallási közösségek különválasztásának elvét, ezzel biztosítva a vallási közösségek autonómiáját. Az autonómia elvéből következően az állam a vallási közösségek felügyeletére, irányítására nem hozhat létre semmiféle szervet, intézményt, nem kényszerítheti ki az egyházak, vallási közösségek hitelveinek és belső szabályainak, valamint a szerveik által hozott egyedi határozatoknak a betartását.

Az egyes vallási közösségek között nem tehető különbség, jogaik, kötelezettségeik azonosak. Ettől függetlenül azonban az állam megteheti azt, hogy a vallási közösségek jelentőségét, támogatottság, tényleges társadalmi szerepét, az általuk vállalt feladatokat, az általuk folytatott közcélú tevékenységet figyelembe véve egyes vallási közösségekkel szorosabb kapcsolatot alakítson ki, mint másokkal. Ez önmagában nem sérti az állam és egyház különválasztott működésének az elvét. Erre az elvre egyébként a későbbiekben látunk még példát: az Alkotmánybíróság a 970/B/1994. AB határozatban pontosan azt a kérdést vizsgálta, hogy sérült-e az állam világnézeti semlegességének az elve akkor, amikor úgy döntött, hogy csak négy kiemelt múltú,

jelentőségű, úgynevezett „történelmi” egyházzal együttműködve hozza létre a tábori lelkeszi szolgálatot.

Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint egy ilyesfajta együttműködés nem alkotmányellenes, vannak azonban áthághatatlan szabályok. Így az állam nem kapcsolódhat össze intézményesen egyik egyházzal sem, nem azonosíthatja magát egyik egyház tanításával sem, nem avatkozhat be az egyházak belső ügyeibe, és nem nyilváníthat véleményt hitbéli igazságok kérdésében.

A lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról a 2011. évi CCVI. törvény rendelkezik. Ez a törvény mondja ki, hogy a lelkiismereti és vallásszabadság joga megilleti a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományába tartozókat, a honvédség kötelékében szolgálatot teljesítőket.

6. A katonai ordinariátus Magyarországon

1994-ben jött létre a Magyar Köztársaság és az Apostoli Szentszék között az a kétoldalú megállapodás, mely a katonai ordinariátus felállításáról rendelkezik. A dokumentum a „részleges megállapodás” fordulatot alkalmazza, márpedig ez a megoldás magában hordozza annak lehetőségét, hogy a későbbiekben, ha az indokolt, újra lehet tárgyalni a megállapodás pontjait, és azokat – ha az mindkét fél szándékával egyezik – megfelelőképpen módosítani is lehet.

Mindezt már csak amiatt is indokolt elöljáróban leszögezni, mert 1994 óta számos változás történt Magyarországon, így jelentős társadalmi átalakulás ment végbe ez idő alatt (ne felejtsük el: 1994-ben még a rendszerváltás szelleme hatotta át a politikát, a közéletet). Egyéb körülmények is megváltoztak: hivatásos szerződéses katonaság váltotta fel a sorkatonai szolgálatot, megszűnt a Magyar Határőrség mint önálló szervezet, és beleolvadt a Rendőrségébe. Amennyiben sor került az 1994-es megállapodás újratárgyalására, úgy ezeket az alapvető változásokat feltétlenül figyelembe kell venni.²²⁴

Ebben a fejezetben az 1994-es megállapodástól kezdődően vizsgálom meg a magyar tábori lelkeszi szolgálat létrejöttét, jogi státuszát, szervezeti felépítését, feladat- és hatáskörét.

²²⁴ Ujházi (2011) i.m.

6.1. Történeti előzmények

A magyar tábori lelkészet középkori, Habsburg-kori fejlődéséről egy korábbi fejezetben már esett szó, a most következőkben az 1994-es újjászervezés közvetlen előzményeit tekintjük át.

6.1.1. Történeti előzmények a rendszerváltozásig

Az Osztrák-Magyar Monarchia hadseregében háború, illetve mozgósítás idejére állt fel a tábori lelkészet, minden katonai erődben, valamennyi hadseregparancsnokságnál és az összes tábori-, illetve tartalékkórháznál. Az I. világháború után azonban a hadseregben felszámolták a lelkészi szolgálatot, 1919 novemberében a bécsi apostoli tábori helynökség is megszűnt. Ezzel párhuzamosan ugyanakkor megindult az újjászervezés is, 1920 legelején a kormányzó ki is nevezte a tábori püspökség vezetőjét, aki hamarosan a pápától is elnyerte a megerősítést. A reformátusok lázadoztak ez ellen a helyzet ellen, ezért 1921-ben engedélyt adott egy közös evangélikus–református tábori püspökség alapításához, amely 1923-ban meg is kezdte működését.²²⁵

Az ezt követő néhány évtizedben meglehetősen kaotikus helyzet uralkodott a tábori lelkészek szerveződéseit tekintve, nagyjából 1940-re alakult ki csak az a struktúra, melyben a harcoló katona és a hadsereg polgári személyeinek lelkigondozásáért a Fővezérség felelt, a hátorszában állomásozó alakulat állományának lelkigondozását pedig a Honvédelmi Minisztérium szervezte meg.²²⁶

A második világháború vége felé a katonai lelkészek nagy része külföldre menekült, és ott folytatta tevékenységét, a református tábori püspökség pedig 1944-ben felfüggesztette működését. 1945 januárjában kezdődött meg az tábori lelkészi szolgálatok újjászervezése, majd az év augusztusában felállították az izraelita lelkészetet is, s mindezeket együtt a Honvédelmi Minisztériumba integrálták „a HM római katolikus/ protestáns/ izraelita lelkészi osztálya” neven. A lelkészi osztályok hitéleti kérdésekkel nem, inkább humanitárius ügyekkel foglalkoztak. Végül, az 1951. évi őszi hadseregáttszervezéssel egyidőben felszámolták a lelkészi osztályokat.²²⁷

²²⁵ Hargittai (1988) i.m.

²²⁶ Hargittai (1988) i.m.

²²⁷ Hargittai (1988) i.m.

A szocialista időkben hitéletről szó sem lehetett a hadseregben. A változás az 1980-as évek vége felé kezdődött el, ennek voltak egészen nyilvánvaló jelei is. Például, már nem elvtársnak, hanem bajtársnak, 1990-től úrnak szólították a katonákat, megszűnt a Politikai Főcsoportfőnökség, 1989 októberében megtiltották a politizálás minden formáját a hadseregben, ezzel együtt engedélyezték a szabad vallásgyakorlást, igaz, egyelőre még csak egyéni formában. Az új feladatokkal és eszmerendszerrel felvértezett hadsereg neve 1990. március 15-től Magyar Honvédségre változott.²²⁸

Az átalakulás – érthetően – nem volt zökkenőmentes, az egyik neuralgikus pontot azoknak az ügye jelentette, akik a fegyveres katonai szolgálatot lelkiismereti okokból tagadták meg; ez a magatartást a törvény szigorúan büntette. A katolikus egyház már 1988-ban javaslatot tett az alternatív katonai szolgálat bevezetésére, a kormány azonban ekkor még csak annyi engedményt tett, hogy lehetővé tette: *„a sorkatonai szolgálatot teljesítők eltávazásuk idején polgári öltözetben vallásos összejöveteleken részt vehetnek”*.²²⁹

6.1.2. Történeti előzmények a rendszerváltozástól 1994-ig

Az Országgyűlés 1989 nyarán módosította a honvédelemről szóló 1976. évi I. törvényt, ekkor tizennyolc hónapra csökkentették a katonai sorkatonai és a polgári szolgálat időtartamát, és bevezették a fegyver nélküli katonai szolgálatot.²³⁰

Mérföldkőnek tekinthető az 1989. október 23-án kihirdetett Alkotmány, mely deklarálta a lelkiismereti és vallásszabadságot, ennek alapján 1990. január 24-én megszavazta az Országgyűlés a lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról szóló 1990. évi IV. törvényt. 1991 őszén a honvédelmi törvény módosításával 55 évről 50 évre csökkentették a hadkötelezettség felső korhatárát, és mérsékeltek a sorkatonai szolgálat idejét is, tizenkét hónapra, valamint a polgári szolgálatét huszonnyolc hónapról huszonkettőre.²³¹

²²⁸ A Tábori Lelkészi Szolgálat és a Katolikus Tábori Püspökség. Újjászervezés 1994. május végéig. Részlet az *Inter arma caritas - Fegyverek között a szeretet - 20 éves a Katolikus Tábori Püspökség* című (Budapest, Zrínyi Kiadó, 2015) kötetből. Szerző nem ismert. (a továbbiakban: *A Tábori Lelkészi Szolgálat...* (2015) i.m.). [online] Elérhető: <http://www.ktp.hu/document/tabori-lelkeszi-szolgalat-es-katolikus-tabori-puspokseg-ujjaszervezes-1994-majus-vegeig>

²²⁹ *A Tábori Lelkészi Szolgálat...* (2015) i.m.

²³⁰ *A Tábori Lelkészi Szolgálat...* (2015) i.m.

²³¹ *A Tábori Lelkészi Szolgálat...* (2015) i.m.

A nagyobb horderejű változások az 1990-es országgyűlési választások után kezdődtek., melyeket meggyorsított a NATO-hoz és az Európai Unióhoz való csatlakozás iránti egyre erősödő igény. A honvédelmi minisztériumon belül megindult a gondolkodás arról, miként kellene a tábori lelkészetet újjászervezni. Komoly akadályt jelentett még ebben az időben is az egyházakról szóló törvény azon rendelkezése, mely a laktanyákban csak az egyéni vallásgyakorlást engedélyezte, de annak közösségi formáját nem.²³²

A közeledés a honvédelmi tárca és az egyházak között 1990 novemberében indult meg, az egyházak képviselői szorgalmazták az egyházakról szóló törvény megfelelő módosítását, álláspontjuk az volt, hogy amíg ez nem történik meg, addig érdemben nem is lehet hozzálátni a tábori lelkészet megszervezésének. 1992 decemberében megkezdődtek a jogalkotáshoz szükséges előkészítő munkák, ez megkönnyítendő, a honvédelmi tárcán belül létrehozták egyfajta tanácsadói, konzultációs testületként a HM Egyházi Szakértői Irodát.²³³

A Honvédelmi Minisztérium 1990-ben felkérte a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia Szociológia Tanszékét a honvédségen belül egy átfogó kutatás lefolytatására. A doktori dolgozat egy korábbi fejezetében már hivatkoztunk – egy alkotmánybírószági határozat apropóján – erre a felmérésre. A kutatás során a sorállomány hét százalékát kérdezték meg, és további közel hétszáz személyt a hivatásos állományból. nemcsak a vallási hovatartozásra voltak kíváncsiak a kutatók, hanem mérték a vallásosság intenzitását, illetve a templomba járás gyakoriságát is. Arra is kitért a vizsgálat, hogy a válaszadók mely dolgoknak érzik hiányát a laktanyán belül. A legtöbben a ruházat, a szabadidő, a szórakozási lehetőségek hiánya miatt elégedetlenkedtek, csak nagyon kevesen említették, hogy jobban éreznék magukat, ha lenne a laktanyán belül lehetőség a vallásgyakorlásra, illetve a lelkiélet ápolására. Amikor az volt a kérdés, hogy a válaszadónak mennyire lenne igénye lelkigondozásra, 31 százalék jelezte, hogy lenne rá igénye, 55 százalék nem tudott erre válaszolni, 14 százalék azonban egyáltalán nem akart ilyen lehetőséggel élni. Azt is megkérdezték a kutatók, hogy egyetértenek-e a tábori lelkészet felállításával: a válaszadók körülbelül húsz százalék válaszolt igennel, a többség azonban nem tudott, vagy nem akart válaszolni a kérdésre. A kutatók ugyanakkor záró elemzésükben felhívták arra a figyelmet, hogy a válaszadók nagy többsége aligha volt tisztában azzal, mit kell lelkigondozás alatt érteni: mintegy 37 százalék a fogalmat nem

²³² A Tábori Lelkészi Szolgálat... (2015) i.m.

²³³ A Tábori Lelkészi Szolgálat... (2015) i.m.

kapcsolta össze az egyházzal. Közel ugyanennyi volt azoknak az aránya is, akik egyáltalán nem akarnának részt venni lelkigondozáson. Ettől függetlenül a kutatók és a döntéshozók is sikeresnek minősítették a felmérést, eredetileg ugyanis azt feltételezték, hogy a válaszadók tíz százaléka támogatja a katonai lelkészség felállításának gondolatát, ám végül a minta húsz-harminc százaléka nyilatkozott pozitívan.²³⁴

Ilyen előzmények után került sor 1993 nyarán az egyházakról szóló 1990. évi IV. törvény módosítására, melynek révén lehetővé vált a hadseregben a közösségi vallásgyakorlás; ez az intézkedés tette lehetővé a tábori lelkészi szolgálat létrehozását. A módosított törvény szöveg értelmében „a katonai szolgálatot teljesítő a vallását – a katonai szervezet működési rendjével és a honvédelmi kötelezettség teljesítésével összhangban – szabadon gyakorolhatja”.²³⁵ Még ugyanebben az évben a Kormány kibocsátotta a 2052/1993. (XII. 22.) Korm. határozatot, mely felhatalmazást adott a honvédelmi miniszternek a tábori lelkészi szolgálat felállításával kapcsolatos munkálatokra, az ezekkel összefüggő tárgyalások lefolytatására, a négy nagy egyházzal a szükséges megállapodások aláírására.²³⁶

A honvédségen belüli csoportos és egyéni vallásgyakorlás szabadságát megerősítő, a lelkigondozás lehetőségét biztosító 61/1994. (IV.20.) Korm. rendeletet 1994-ben fogadták el. Időközben – 1994. április 16-án – Rómában a Magyar Állam és a Szentszék képviselői kicserélték az év elején aláírt Megállapodás ratifikációs okmányait. A Szentszék 1994. április 18-ai hatállyal felállította a Magyarországi Katonai Ordinariátust.²³⁷

A továbbiakban vizsgáljuk meg egyenként a magyar katonai ordinariátus létrejötte és működése szempontjából relevanciával bíró dokumentumokat.

6.2. Megállapodás a Szentszék és a Magyar Köztársaság között a katonai ordinariátus felállításáról

1994. január 10-én írta alá egyik részről az Apostoli Szentszék, másik részről a Magyar Köztársaság képviselője a katonai ordinariátus felállításáról rendelkező kétoldalú

²³⁴ A Tábori Lelkészi Szolgálat... (2015) i.m.

²³⁵ A Tábori Lelkészi Szolgálat... (2015) i.m.

²³⁶ A Tábori Lelkészi Szolgálat... (2015) i.m.

²³⁷ A Tábori Lelkészi Szolgálat... (2015) i.m.

megállapodást.²³⁸ A megállapodás kihirdetésére jóval később, 2008-ban, a 290/2008. (XII. 9.) Korm. rendelettel került sor.²³⁹

A Megállapodás célja az, hogy „*a Magyar Honvédség és a Határőrség katolikus tagjai számára állandó és megfelelő módon biztosítsák a lelkipásztori ellátást*”.²⁴⁰ A megállapodás a felállítandó szervezetet „Katonai Ordinariátus” néven említi. A megállapodás a Katonai Ordinariátus jogi státuszát a – korábban már tárgyalt – *Spirituali Militum Curae* kezdetű apostoli konstitúcióban foglaltaknak megfelelően határozza meg: az ordinariátus kánonjogi megközelítésben teljesen azonos megítélésű, mint az egyházmegye, az élén álló vezető, vagyis a katonai ordinárius azonos jogokkal rendelkezik, mint a megyéspüspök, és a kötelezettségei is ugyanazok. Összeférhetlenségi szabályt nem határoz meg a megállapodás: a katonai ordináriusi pozíció nem összeférhetetlen a megyéspüspöki tisztséggel.²⁴¹

A katonai ordinárius tisztségét kinevezéssel nyeri el, a Szentszék nevezi ki őt erre a posztra, a Szentszék azonban köteles előzetesen értesíteni kinevezési szándékáról a Magyar Kormány, emellett pedig köteles a jelölt személyének kiválasztásakor figyelembe venni a magyar jogszabályokat, valamint a katonai szolgálatra vonatkozó előírásokat. A Magyar Kormány korlátozott vétójoggal élhet: „*a kinevezések esetén tizenöt nap alatt a jelölttel szemben általános politikai jellegű kifogást emelhet*”.²⁴² A megállapodás szövege ugyanakkor nem egyértelmű, nem derül ki ugyanis, hogy a kifogást az előzetes értesítéstől, vagy a kinevezéstől számított tizenöt napon belül jelentheti be. A jogintézmény jellegét szem előtt tartva arra lehet következtetni, hogy a kormány a vétójoggal az előzetes értesítést követő tizenöt napon belül élhet.

A katonai ordináriust munkáját egy általános helynök segíti, akit maga az ordinárius választ ki, választásához azonban szükség van – a megállapodás szövege szerint – „*a Magyar Honvédség, illetve a Határőrség vezetésének egyetértésére*”.²⁴³

²³⁸ Acta Apostolicae Sedis. 1994. 86. évf. – pp. 574–579.

²³⁹ 290/2008. (XII. 9.) Korm. rendelet

egyfelől a Magyar Köztársaság, másfelől az Apostoli Szentszék között a Magyar Honvédségnél és a Határőrségnél végzendő lelkipásztori szolgálat tárgyában 1994. január 10-én aláírt megállapodás, valamint az egyfelől a Magyar Köztársaság, másfelől az Apostoli Szentszék között a Magyar Honvédségnél és a Határőrségnél végzendő lelkipásztori szolgálat tárgyában 1994. január 10-én aláírt megállapodás értelmezését célzó memorandum egységes szerkezetbe foglalt kihirdetéséről. Elérhető: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A0800290.KOR>

²⁴⁰ Megállapodás 2.cikk.

²⁴¹ Megállapodás I.

²⁴² Megállapodás II.

²⁴³ Megállapodás III.

A tényleges lelkipásztori tevékenységet világi papok és szerzetes papok végzik, ők alkotják együttesen az Ordinariátus papságát, vagy - ha úgy tetszik - az Ordinariátus személyi állományát. A világi papokat a kánonjog szabályai szerint inkardinálják (nevezik ki) az Ordinariátusba. A katonai egyházi szolgálatot főfoglalkozásban, állandó jelleggel ellátó papok a katonai lelkészek, jogaik és kötelezettségeik alapvetően megegyeznek a plébánosok jogaival és kötelezettségeivel. Lehetőség van arra is, hogy az Ordinariátus kiegészítő és tartalékos világi papok és szerzetespapok segítségét vegye igénybe.²⁴⁴

A Megállapodás tételesen felsorolja, hogy kikre terjed ki az Ordinariátus joghatósága. A Megállapodás értelmében ők a következők:

„a) a katonahívek és a Magyar Honvédség, valamint a Határőrség közalkalmazottai;

b) a velük közös háztartásban együttélő családtagjaik, azaz házastársuk, gyermekeik (a nagykorúak is), rokonaik (hozzátartozóik), valamint a házi személyzet;

c) a katonai iskolákban tanulók, a katonai kórházakban fekvő betegek, a katonai idősök otthonában és más hasonló intézményben lakók és dolgozók;

*d) mindazok a hívek, férfiak és nők, akár szerzetesek, akár nem, akik a katonai ordinárius megbízására, vagy jóváhagyásával tartós jelleggel valamilyen feladatot végeznek”.*²⁴⁵

A katonai ordinárius joghatósága *„személyes, rendes, saját”*, emellett *„a megyéspüspökével párhuzamos joghatóság”*.²⁴⁶ Az Ordinariátus felépítése – értelemszerűen – igazodik a Honvédség, illetve a Határőrség belső szervezetéhez, személyi állománya a fentebb felsoroltakon túl állandó lelkészekből, továbbá segéd- és tartalékos lelkészekből áll.²⁴⁷

Az Ordinariátus székhelye a fővárosban van.²⁴⁸ Az illetékes miniszterek, vagyis a honvédelmi és a belügyi tárcáért felelős miniszterek felelnek azért, hogy rendelkezésre álljanak *„az ordinariátus működéséhez szükséges anyagi, technikai, pénzügyi és személyi feltételek”*.²⁴⁹ Mindezek forrása tehát az állami költségvetés, lényeges ugyanakkor, hogy

²⁴⁴ Megállapodás IV.

²⁴⁵ Megállapodás IV.

²⁴⁶ Megállapodás V.

²⁴⁷ Megállapodás VI.

²⁴⁸ Megállapodás VII.

²⁴⁹ Megállapodás VIII.

az ordinariátus rendelkezésére bocsátandó összeg nem korlátlan, hanem az állami költségvetés lehetőségeihez igazodik.²⁵⁰

A Megállapodás rendelkezik a katonai lelkészek kettős alárendeltségéről: katonai tevékenységüket illetően a katonai felettesüknek vannak alárendelve, lelkipásztori teendőiket ugyanakkor a kánonjogi szabályokat és a katonai ordinárius utasításait betartva végzik.²⁵¹

A kettős alárendeltség gyakorlati megnyilvánulása az, hogy ha a katonai lelkész, vagy egyházi személy ellen katonai fegyelmi vétség miatt indul – katonai fegyelmi útra tartozó – fegyelmi eljárás, úgy a katonai felettes teszi meg a szükséges lépéseket, menet közben pedig folyamatosan tartja a kapcsolatot és konzultál a katonai ordináriussal. Ha a kánonjog szabályait érintő fegyelmi vétség miatt indul fegyelmi eljárás, úgy a katonai ordinárius jár el, aki köteles a fegyelmi eljárás megindításáról és annak végkimeneteléről az illetékes katonai feletttest tájékoztatni.²⁵²

A katonai ordinárius a katonai lelkészeket kötelező rendelkezéseket ad ki, beszámoltatja a katonai lelkészeket, mindezek mellett folyamatosan ellenőrzi a katonai lelkészi szolgálat működését, helyzetét, amennyiben indokolt, akkor személyesen, vagy képviselője útján helyszíni látogatásokat is elrendelhet.²⁵³

A Megállapodás rögzíti, hogy a részletszabályok, különösen a szervezeti és működési szabályzat megalkotása a honvédelmi miniszter hatáskörébe tartozik, azzal, hogy a honvédelmi miniszter e szabályok és szabályzók megalkotásakor köteles egyeztetni és megszerezni egyfelől a belügyminiszter, másfelől a Magyar Püspöki Karral egyetértését.²⁵⁴ Amennyiben bármilyen értelmezési, netán alkalmazási probléma merülne fel a Megállapodással összefüggésben, úgy a felek (vagyis a Szentszék és a Magyar Állam) „közös megegyezéssel keresik meg a legmegfelelőbb megoldást”.²⁵⁵

Lényeges és a tárgyalt témám szempontjából kiemelt relevanciával bíró rendelkezést tartalmaz a Megállapodás utolsó pontja, mely szerint, ha akár a Szentszék, akár a Magyar Állam azt állapítaná meg, hogy „gyökeresen megváltoztak” a

²⁵⁰ Megállapodás VIII.

²⁵¹ Megállapodás IX.

²⁵² Megállapodás X.

²⁵³ Megállapodás XI.

²⁵⁴ Megállapodás XII.

²⁵⁵ Megállapodás XIII.

megállapodás megkötése idején fennállt körülmények, úgy jogosult „*tárgyalásokat kezdeményezni a megállapodásnak az új körülményekhez történő igazítására*”.²⁵⁶

²⁵⁶ Megállapodás XIV.

6.3. *Memorandum a Megállapodás értelmezéséről*

Az 1994-es Megállapodás több ponton is értelmezésre szorult, ebből a megfontolásból bocsátottak ki az aláíró felek 2008. december 8-án egy memorandumot (a továbbiakban: Memorandum).²⁵⁷

A Memorandum mindenekelőtt rögzíti, hogy a Megállapodás elfogadása óta eltelt időben jelentős változások következtek be Magyarországon, mely változások érintették a honvédség szervezetét és feladatait. Az első és leglényegesebb novum az általános hadkötelezettség megszüntetése volt, melynek következtében egy, a korábbinál jóval kisebb létszámú és eltérő összetételű (hivatásos és szerződéses katonákból, közalkalmazottakból és köztisztviselőkből álló) hadsereg jött létre. A sorkatonaság vége azt is jelentette, hogy alapjaiban változott meg a katonai szolgálat jellege, a társadalom hadsereghez való viszonya, a katonai életpálya és a katonai életforma tartalma. Mindez nem hagyta érintetlenül a tábori lelkészek szerepét sem.²⁵⁸

Miként azt a korábbi fejezetben megállapítottuk, az állam semlegességének elvéből következően az állam nem szólhat bele a vallási közösségek belügyeibe, ám e főszabály alól éppen a Katonai Ordinariátus esete jelent kivételt: az ordinárius kinevezése ellen – meghatározott időn belül – a kormány általános jellegű politikai kifogást emelhet. A Memorandum további területeken bővítette annak lehetőségét, hogy az állam beleszóljon a vallási szervezet belügyeibe, bevezetett ugyanis egy új rendelkezést. Eszerint az ordinárius és a tábori lelkészek javadalmazását „*a hivatásos és szerződéses katonák, valamint a közszolgálati és közalkalmazotti jogviszonyban lévők állománykategóriái keretében, a vonatkozó törvényekkel összhangban a Honvédelmi Minisztérium biztosítja*”.²⁵⁹

Mindennek a jogpolitikai indoka az lehet, hogy a honvédségnél, lényegében a honvédség kötelékében szolgálatukat ellátó lelkészek, különösképpen pedig az ordinariátus élén álló tábori püspök javadalmazása nem tekinthető teljes mértékben az egyház belügyének.

²⁵⁷ Memorandum egyfelől a Magyar Köztársaság, másfelől az Apostoli Szentzség között a Magyar Honvédségnél és Határőrségnél végzendő lelkipásztori szolgálat tárgyában 1994. január 10.-én aláírt Megállapodás értelmezése céljából. (a továbbiakban: Memorandum). Elérhető: <http://www.ktp.hu/document/2009-memorandum>

²⁵⁸ Memorandum Preambulum.

²⁵⁹ Memorandum N.1. pont.

A Megállapodás ugyanakkor a katonai püspök és a katonai lelkészek katonai rangjával kapcsolatosan nem tartalmaz rendelkezést, és ezt a hiátust a Memorandum sem pótolja.

A Memorandum tartalmaz ugyanakkor még egy pontot, ez felhatalmazást ad a honvédelmi miniszternek, hogy a vonatkozó nemzeti és világi jogszabályok figyelembevételével, megszerezve a Püspöki Konferencia egyetértését, kiadja a magyar tábori lelkészség szervezeti és működési szabályzatát.²⁶⁰

²⁶⁰ Memorandum N.2. pont.

6.4. A HM Tábori Lelkészi Szolgálat alapító okirata

A Kormány a 61/1994. (IV. 20.) Korm. rendelettel hozta létre a Tábori Lelkészi Szolgálatot, alapításkor a honvédségnél és a határőrségre kiterjedő joghatósággal és feladatkörrel, négy egyház – a katolikus, a református, az evangélikus és a zsidó egyház – együttműködésével.²⁶¹

A Honvédelmi Minisztérium Tábori Lelkészi Szolgálat alapító okirata rögzíti, hogy a tábori lelkészi szolgálat egy egységes szervezet, mely három szolgálati ágból épül fel, az egyes szolgálati ágak – melyek nem költségvetési szervként, ugyanakkor jogi személyként és önálló munkaköri jegyzékkel rendelkező szervezetként funkcionálnak – a következők:

- 1) Honvédelmi Minisztérium Tábori Lelkészi Szolgálat Katolikus Tábori Lelkészi Szolgálati Ág, Katolikus Tábori Püspökség (a továbbiakban: HM KTP);
- 2) Honvédelmi Minisztérium Tábori Lelkészi Szolgálat Protestáns Tábori Lelkészi Szolgálati Ág, Protestáns Tábori Püspökség (a továbbiakban: HM PTP);
- 3) Honvédelmi Minisztérium Tábori Lelkészi Szolgálat Zsidó Tábori Lelkészi Szolgálati Ág, Tábori Rabinátus (a továbbiakban: HM TR).²⁶²

²⁶¹ 61/1994. (IV.20.) Korm. rendelet a tábori lelkészi szolgálatról.

Elérhető: https://webtar.kozadat.hu/webfarm/download/hmktptev_muk_adat/alaptevkormanyrendelet-61-1994-IV.20.-.pdf

²⁶² Honvédelmi Minisztérium Tábori Lelkészi Szolgálat alapító okirata, módosításokkal egységes szerkezetben (a továbbiakban: HM TLSz Alapító okirat). Megjelent: Hivatalos Értesítő 2011/49. Elérhető: <https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=A11K0492.MKA&targetdate=&printTitle=Honv%C3%A9delmi+Miniszt%C3%A9rium+T%C3%A1bori+Lelk%C3%A9sz+Szolg%C3%A1lat&getdoc=1>

2. ábra: A Katolikus Tábori Püspökség címere. A jelmondat: „Spiritus renovat”, vagyis „A lélek megújít”, jelentése: „minden megújulást Isten Lelkének műve”

Forrás: Honvedelem.hu²⁶³

A tábori lelkészi szolgálat közvetlenül a honvédelmi miniszternek van alárendelve, felügyeletét a minisztérium parlamenti államtitkára gyakorolja.²⁶⁴ Érdemes felfigyelnünk, hogy az alapító okirat nem tesz külön utalást arra, hogy e felügyeleti jog kizárólag a katonai kérdésekre terjedne ki.

A tábori lelkészi szolgálat feladata: *„az irányítása és felügyelete alá tartozó szervezeteken belüli vallásgyakorlás és lelki gondozás biztosítása”*.²⁶⁵ Ezen belül az alábbi konkrét feladatokat kell ellátni:

- „a) a hit- és kegyességi élet, a vallásgyakorlás biztosítása, mise, istentisztelet, biblia- és imaórák tartása;*
- b) egyéni és közösségi lelki gondozás;*
- c) életismereti, erkölcsi oktatás, nevelés;*
- d) szociális, karitatív tevékenység végzése a honvédelmi tárca egészségügyi és szociális intézményeiben;*
- e) bizalmi fórum biztosítása a katonák számára;*
- f) a katonák ellátása a vallásgyakorláshoz szükséges eszközökkel,*

²⁶³ Katolikus Tábori Püspökség – Katonai Ordinariátus. 2020. Elérhető: <https://honvedelem.hu/alakulat/katolikus-tabori-puspokseg-katonai-ordinariatus.html>

²⁶⁴ HM TLSz Alapító okirat 9. pont.

²⁶⁵ HM TLSz Alapító okirat 9–11. pont.

tárgyakkal, irodalommal;

g) a katonák részvételének biztosítása a hazai és nemzetközi

zarándoklatokon;

*h) a katonák és családtagjaik részére végzett egyházi szolgálat”.*²⁶⁶

6.5. A tábori lelkészségre vonatkozó hatályos szabályok

A tábori lelkészségre vonatkozó hatályos szabályokat a 231/2019. (X. 4.) Kormányrendeletben találjuk.²⁶⁷

A kormányrendelet leszögezi, hogy tábori lelkészi szolgálat végzésére csak a bevett egyház jogosult,²⁶⁸ vagyis olyan bejegyzett egyház, mely átfogó megállapodást kötött az állammal a közjót szolgáló célok érdekében történő együttműködésről.²⁶⁹ Bevett egyház a tábori lelkészi szolgálatot

- a honvédelmi szervezeten belül,
- a honvédelmi tárca irányítása alá eső oktatási intézményben, továbbá
- a Nemzeti Közsolgálati Egyetemen hozhat létre.²⁷⁰

A Szentszékkal kötött 1994-es megállapodás értelmében a tábori püspökség joghatósága kiterjedt a határőrség állományára is, a határőrség azonban 2008. január 1-i hatállyal integrálódott a rendőrség szervezetébe. 1994 és 2007 decemberének vége között a határőrség lelkipásztori ellátásáról – legalábbis formálisan – a katonai ordinariátus gondoskodott. A határőrség integrációja több vonatkozásban is érzékeny kérdésnek bizonyult az állomány számára, leginkább azért, mert az önálló szervezeti lét elvesztését a régóta határőrként szolgálók a szuverenitás, az önazonosság elvesztéseként élte meg. Számos határőr éppen azért szerelt le, mert nem értett egyet az új helyzettel, képtelen volt beilleszkedni a rendőrségi szervezetbe. Jelenleg tehát a határőrök esetében a lelkipásztori

²⁶⁶ HM TLSz Alapító okirat 12. pont.

²⁶⁷ A Kormány 231/2019. (X. 4.) Korm. rendelete

a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény végrehajtásáról. Elérhető: <https://uj.njt.hu/jogszabaly/2019-231-20-22>

²⁶⁸ 231/2019. (X. 4.) Korm. rend. 32. § (1) bek.

²⁶⁹ Ehtv. 9/G. § (1) bek.

²⁷⁰ 231/2019. (X. 4.) Korm. rend. 32. § (1) bek.

ellátás nem megoldott, pedig éppen egy ilyen horderejű szervezeti változás esetén lenne szükség lelki támogatásra.

A tábori lelkészi szolgálat alapvetően háromféle célt szolgálhat a fenti, honvédelmi irányítású szervezeteken belül:

- egyéni vallásgyakorlás
- csoportos vallásgyakorlás,
- lelkigondozás.²⁷¹

Lényeges kitétel, hogy a tábori lelkészi szolgálatot oly módon kell működtetni, hogy az ne zavarja sem a katonai tevékenységet, sem a kiképzéseket.²⁷² Annak érdekében, hogy mind a katonaság, mind a tábori lelkészség háborítatlanul tudjon működni, az érintett szervezetek vezetői kötelesek együttműködni.²⁷³

A tábori lelkészi szolgálatot a honvédségi személyi állomány és a tényleges szolgálatot teljesítő önkéntes tartalékosok vehetik igénybe; arról, hogy élnek ezzel a lehetőséggel, vagy sem, saját maguk dönthetnek, mindenféle befolyástól, illetve megkülönböztetéstől mentesen. Nem érhet hátrányt és nem élvezhet előnyt senki amiatt, mert él a tábori lelkész nyújtotta szolgáltatással, vagy elutasítja azt.²⁷⁴

A honvédelmi szervezet és a tábori lelkészség együttműködési kötelezettségéről fentebb már esett szó, ugyanakkor azt is szükséges kiemelni, hogy az érintett szervezetek vezetői, illetve tagjai kötelesek biztosítani azt is, hogy az egyház „vallásgyakorlási és lelkigondozási jogosultsága”, valamint „a személyi állomány igényei” összhangban legyenek.²⁷⁵

A kormányrendelet az alapító okirattal összhangban rögzíti, hogy a tábori lelkészi szolgálat egységes szervezet, és három szolgálati ágból áll. A szolgálati ágak egymással teljesen egyenrangúak és jogállásuk sem különbözik egymástól; magukat a szolgálati ágakat azokban a kormányrendelet – az alapító okirattal ellentétben – nem nevesíti, csak annyit rögzít, hogy azok a bevett egyházak vezetése alatt állnak.²⁷⁶ A szolgálati ágakat tehát a bevett egyházak *vezetik*, a tábori lelkészi szolgálat egésze pedig a honvédelmi miniszter *alárendeltségébe* tartozik. A szolgálati ágak saját működési és szervezeti szabályzattal rendelkeznek, melyet a miniszter hagy jóvá. A tábori lelkészi

²⁷¹ 231/2019. (X. 4.) Korm. rend. 32. § (1) bek.

²⁷² 231/2019. (X. 4.) Korm. rend. 32. § (1) bek.

²⁷³ 231/2019. (X. 4.) Korm. rend. 32. § (3) bek.

²⁷⁴ 231/2019. (X. 4.) Korm. rend. 32. § (2) bek.

²⁷⁵ 231/2019. (X. 4.) Korm. rend. 32. § (5) bek.

²⁷⁶ 231/2019. (X. 4.) Korm. rend. 33. § (1) bek.

szolgálat létrehozásának és működtetésének anyagi háttérét az állami költségvetés, azon belül a honvédelmi fejezet biztosítja.²⁷⁷

A kormányrendelet is az alapító okirattal egyezően rögzíti a tábori lelkészszég feladatkörét.²⁷⁸ Meghatározza a tábori lelkésszel szemben támasztott követelményeket, melyek a következők:

- legyen pap, lelkész az illető, vagyis rendelkezzen a megfelelő egyházi végzettséggel;
- rendelkezzen egyházi előjárója ajánlásával;
- feleljen meg életkor, végzettség, egészségügyi alkalmasság stb. tekintetében a katonákra vonatkozóan előírt jogszabályi feltételeknek (ez azonban a kiegészítő tábori lelkészre nem vonatkozik).²⁷⁹

A tábori lelkészek az adott tábori lelkészi szolgálat állományába tartoznak és egyúttal tényleges katonai szolgálatot teljesítenek; rendfokozatuk tiszt, vagy tábormok. A kiegészítő lelkészek nem tagjai a katonai állománynak, ők továbbra is egyházközösségük lelkészei, akik felkérés alapján –, illetve, ha a felek ekként állapodnak, meg, díjazás ellenében – látnak el lelképásztori teendőket adott helyőrségben.²⁸⁰ A tábori lelkészek az egyházi ügyekben az egyházuk, egyházi közösségük szabályai szerint járnak el, ilyen kérdésekben kizárólag az egyházuk gyakorolhat felettük irányítást és felügyeletet.²⁸¹

A kormányrendelet a tábori lelkészek számára nézve a következő szabályt állítja fel: békeidőben ezer katonaként egy tábori lelkészt szükséges biztosítani, háborúban pedig úgy kell a létszámukat megállapítani, hogy minden ezrednél és minden dandárnál legalább egy tábori lelkész teljesíthessen szolgálatot.²⁸² Ha a tábori lelkész működése során megsérti a katonákra vonatkozó jogszabályokat, belső szabályokat, a rendfokozatának figyelembevételével a megfelelő fegyelmi stb. eljárás lefolytatható vele szemben.²⁸³ A kormányrendelet kiemeli azt is, hogy háborúban a tábori lelkész a Genfi Egyezmények védelme alatt áll, akit a harcokba nem lehet bevetni, az ellenség pedig köteles kíméletben részesíteni.²⁸⁴

²⁷⁷ 231/2019. (X. 4.) Korm. rend. 33. § (3)–(4) bek.

²⁷⁸ 231/2019. (X. 4.) Korm. rend. 34. §

²⁷⁹ 231/2019. (X. 4.) Korm. rend. 35. § (1) bek.

²⁸⁰ 231/2019. (X. 4.) Korm. rend. 35. § (2)–(3) bek.

²⁸¹ 231/2019. (X. 4.) Korm. rend. 35. § (5) bek.

²⁸² 231/2019. (X. 4.) Korm. rend. 36. § (1) bek.

²⁸³ 231/2019. (X. 4.) Korm. rend. 36. § (1) bek.

²⁸⁴ 231/2019. (X. 4.) Korm. rend. 36. § (3) bek.

6.6. A magyarországi Katolikus Táborig Püspökség szabályzata

A tábori lelkeség belső viszonyait az 1999-ben elfogadott szabályzat rendezi.²⁸⁵ A szabályzat meghatározza az ordinariátus működésének alapelveit, a joghatóságra, a szervezetre vonatkozó szabályokat.

6.6.1. Az ordinariátus küldetése

Az ordinariátus legfőbb küldetése „*a katonai környezet evangelizálása és a joghatósága alá tartozó katolikus hívek lelkipásztori ellátása*”, minden tevékenységét e küldetés szellemében kell végeznie.²⁸⁶ Ebből már levonhatjuk az első, joghatóságra vonatkozó következtetést: az ordinariátus tevékenységét csak a személyi hatálya körébe eső katolikus hívek vonatkozásában folytatja.

Tevékenysége különösen a következőkre terjed ki:

- törekszik a katonák lelki és erkölcsi életének fejlesztésére;
- igyekszik hozzájárulni a saját eszközeivel ahhoz, hogy a katonák emberileg és szakmai-etikai szempontból fejlődhessenek;
- ellátja a katonák lelkipásztori ellátását, ám ez a kötelezettség csak az aktív állomány tagjai vonatkozásában terheli;
- az ökumené jegyében együttműködik a másik két szolgálati ággal, illetve más egyházakkal.²⁸⁷

6.6.2. Az ordinariátus joghatósága

A szabályzat az ordinariátus joghatóságáról, illetve annak terjedelméről a korábban már ismertetett normákkal alapvetően egyezően rendelkezik, vannak azonban bizonyos

²⁸⁵ A Magyarországi Katonai Ordinariátus Szabályzata. 1999. (a továbbiakban: Szabályzat) Elérhető: <http://www.ktp.hu/document/1999-magyarorszag-i-katonai-ordinariatus-szabalyzata>

²⁸⁶ Szabályzat 3. cikkely.

²⁸⁷ Szabályzat 3. cikkely.

eltérések, különösen a Szentszékkal kötött megállapodásban foglaltakhoz képest. Ezek szerint a szervezet joghatósága

- kiterjed az állomány hivatásos tagjaira és a közalkalmazottakra, ez jelenti tehát a kiindulópontot;
- a joghatóság alá esnek a családtagok, akik a fenti személyekkel egy háztartásban élnek, így a házastárs, a kiskorú és nagykorú gyermekek; többlétszabály a Megállapodáshoz képest, hogy a joghatóság kiterjed a fenti személyek rokonaira, valamint a házi személyzetre is; ez utóbbi két kategóriát a szabályzat ugyanakkor nem definiálja, tehát feltehető, hogy megengedett a széles értelmezés;
- továbbmenve, a joghatóság kiterjed a katonai iskolák hallgatóira, diákjaira, azokra a betegekre, akik katonai kórházban vannak, a katonai idősök otthonában és egyéb, hasonló rendeltetésű intézményekben lakókra, valamint az ott dolgozókra is;
- a joghatóság alá tartozik mindenki (nők és férfiak egyaránt), aki tartós jelleggel valamilyen feladatot lát el a Katonai Ordinariátus megbízása alapján, vagy annak tudtával és jóváhagyásával (szerzetesként, vagy egyéb minőségben);
- a következő pont új elem a Megállapodáshoz képest, eszerint a joghatóság alá tartoznak azok a külföldi illetékességű katonák, akik Magyarországon tartózkodnak és itt folytatják tevékenységüket, feltéve, hogy nincsen saját tábori lelkészük;
- valamennyi fentebb felsorolt személyre érvényes, hogy amellett, hogy a katonai ordinariátus joghatósága alá tartoznak, egyúttal a tartózkodási helyük szerinti nem-katonai egyházaik joghatósága sem szűnik meg; ennek magyarázata az, hogy – miként az a *Spirituali Militum Curae* kezdetű apostoli rendelkezésből következik – a katonai ordinariátus joghatósága „rendes és saját, de a megyés püspökökével párhuzamos”.²⁸⁸

A korábbiakban már hivatkoztunk Ujházi 2013-as tanulmányára, melyben aggályainak adott hangot azzal kapcsolatosan, hogy a magyar katonai ordinariátus joghatósága más hadseregek katonáira is kiterjed, értelemszerűen abban az esetben, ha a szóban forgó katonák Magyarországon tartózkodnak, itt látják el szolgálatukat és saját tábori lelkészük nincsen.²⁸⁹ Ujházi szerint a joghatóság ezen kiterjesztése jogi és

²⁸⁸ Szabályzat 4. cikkely.

²⁸⁹ Ujházi (2013) i.m. 80. o.

nemzetbiztonsági szempontból sem támadhatatlan. Jogi szempontból szükséges lenne tisztázni, hogy milyen célból tartózkodnak azok az idegen katonák az ország határain belül, akik a magyar katonákkal azonos szervezeti keretek között részesülhetnek egyházi lelkipásztori ellátásban. Adott esetben megoldást jelenthetne, ha a szabályzathoz készülne egy külön magyarázat e tárgyban, és abban megtörténhetne a fogalmi tisztázás, például olyan módon, hogy kimondanák, csak a „szövetségi rendszerhez tartozó hadseregek” katonáira vonatkozik a kiterjesztő hatály.²⁹⁰

Ahhoz ugyanakkor, hogy a tábori lelkipogondozás idegen (vagyis nem magyar anyanyelvű) katonákra történő kiterjesztése gyakorlati haszonnal is bírjon, jól kiépített infrastruktúrára és főként olyan tábori lelkészekre van szükség, akik magas szinten beszélnek a külföldi katonák anyanyelvét. A lelkipásztori működés ugyanis tolmács bevonásával nehezen kivitelezhető, annak pedig a szolgálat minősége látná kárát, ha a tábori lelkész megfelelő idegennyelv-tudás hiányában kísérelne meg mélyen személyes témákról beszélni a magyarul nem tudó katonákkal.

Nem elhanyagolhatók ugyanakkor a nemzetbiztonsági kockázatok sem, hordoz magában ugyanis bizonyos veszélyeket, ha a magyar honvédség szolgálatában álló lelkész közvetlen kapcsolatot épít ki egy idegen hadsereg katonájával. „Egy nehezen ellenőrizhető lelkiismereti fórumról van szó” – magyarázza Ujházi –, „*amelynek engedélyezése ezért még a katonai elhárítás tevékenysége mellett is kockázatos*”.²⁹¹ Ez a magyarázata annak, hogy az SMC apostoli rendelkezés szerint kizárólag a saját hadsereg katonáira terjed ki az ordinariátus személyi hatálya, és a Szentszékkal megállapodást kötő országok (lényegében csak Magyarország és Olaszország kivételével) az SMC iránymutatását követik e téren.²⁹²

6.6.3. A katonai ordinariátus jogállása, vezetése és hivatala

A Szabályzat is megerősíti, hogy a katolikus tábori lelkészi szolgálat katonai ügyekben a honvédelmi miniszter irányítása alatt működik, szervezeti felépítése pedig igazodik a honvédség szervezeti felépítéséhez. Élén a tábori püspök áll, akinek a helyettese és akadályoztatás esetén a helyettesítője az általános helynök. Az ordinárius jogi státusza és

²⁹⁰ Ujházi (2013) i.m. 80. o.

²⁹¹ Ujházi (2013) i.m. 81. o.

²⁹² Ujházi (2013) i.m. 81. o.

jogosítványai megegyeznek a megyéspüspökével, miként a kötelezettségei is azonosak, feltéve, hogy a szolgálat sajátos szerepe és jellege mást nem diktál.²⁹³

Az ordinárius a tényleges vezetője a tábori lelkészeknek, kvázi munkáltatói jogokat gyakorol felettük, amennyiben ő dönt – értelemszerűen az illetékes honvédségi szervekkel egyetértésben – a kinevezésükről, áthelyezésükről, visszahívásukról. Az ordinárius a kisegítő lelkészek vonatkozásában csak a kinevezésről dönt, illetve ő adja a meghatalmazást arra, hogy ideiglenes szolgálatot lássanak el a katonaságnál.²⁹⁴

Az ordináriust – a nem-világi megyéspüspökökhöz hasonlóan – beszámolási kötelezettség terheli a Szentszék irányában, öt évente köteles beszámolót előterjeszteni az irányítása alá tartozó szervezet állapotáról, és a beszámoló évében „*ad limina*” látogatást kell tennie Rómában, „*Szent Péter és Szent Pál sírjánál*”.²⁹⁵

A katonai ordináriust vezetői tevékenységében a Katonai Ordinárius Hivatala támogatja; a Hivatal tagjait – akik a következők – az ordinárius nevezi ki az adott feladatra:

- az általános helynök;
- a hivatali titkár, aki – többek között – jegyzői feladatokat lát el, kezeli a levéltárat;
- adminisztratív feladatokat ellátó kisegítő személyzet.²⁹⁶

A katonai ordinárius munkáját további testületek is segítik, ilyenek a Papi Tanács, a tanácsosok testülete, a Gazdasági Tanács, az egyes katonai kerületek élén tevékenykedő tábori esperesek.²⁹⁷

A tábori esperes is kettős alárendeltségben végzi feladatát, egyházi ügyekben a katonai ordinariátus, katonai ügyekben az illetékes katonai egység parancsnokának irányítása alatt áll.²⁹⁸ Feladatköre a következőképpen alakul:

- a felügyelete alatt álló katonai kerületben összehangolja a lelkipásztori szolgálat működését;

²⁹³ Szabályzat 9–11. cikkely.

²⁹⁴ Szabályzat 12. cikkely.

²⁹⁵ Ad limina látogatás (visitatio liminum): a megyéspüspökök kötelezettsége, mely abból áll, hogy minden ötödik évben, amikor is a Szentszékhez benyújtja a beszámolóját, köteles látogatást tenni Rómában, és felkeresni Szent Péter és Szent Pál sírját.

Magyar Katolikus Lexikon [online]

Elérhető: <http://lexikon.katolikus.hu/A/ad%20limina%20I%C3%A1togat%C3%A1s.html>

²⁹⁶ Szabályzat 14–17. cikkely.

²⁹⁷ Szabályzat 18–21. cikkely.

²⁹⁸ Szabályzat 22. cikkely.

- javaslatokat tesz a katonai ordinárius felé a lelkipásztori szolgálat hatékonyságának javítását szolgáló intézkedésekre;
- a tábori lelkészeket érintő „személyzeti kérdésekben” (főként az áthelyezéssel és az elmozdítással kapcsolatos ügyekben) egyeztet az ordináriussal;
- vezeti a tábori lelkészek működésével, lelkipásztori tevékenységével összefüggő nyilvántartásokat.²⁹⁹

6.6.4. A tábori lelkészekre vonatkozó szabályok

A tábori lelkészek lehetnek

- tartós kinevezés alapján, teljes időben szolgálatot teljesítő tényleges lelkészek, akik hivatásos tisztek is egyúttal, és e minőségükben az állami jogszabályoknak és a katonai belső szabályzóknak is alá vannak vetve *„mindazokban a dolgokban, amelyek papi állapotukkal összeegyeztethetők”*;³⁰⁰
- kiegészítő lelkészek, akik ideiglenes szolgálatot látnak el az ordinárius felkérése alapján;³⁰¹
- az aktuálisan felmerülő szükségletek szerint igénybe vehető tartalékos lelkészek, akik a tábori lelkészi feladatra felkészültek, és akik ötven napnál nem hosszabb időtartamú szolgálatra hívhatók be, nemcsak háborúban, hanem békeidőben is.³⁰²

A tábori lelkészek a honvédség kötelékében tiszti, főtiszti, vagy pedig tábournoki rangot viselnek.³⁰³ Csak akkor nyerhetnek felvételt az ordinariátusba, ha az egyházi követelmények mellett „a katonai állapottal járó követelményeknek” is megfelelnek.³⁰⁴

A Szabályzat részletezi a tábori lelkészek feladatait. A korábban ismertetetteken túl ide tartoznak a következők is:

- szentségek kiszolgáltatása;

²⁹⁹ Szabályzat 23. cikkely.

³⁰⁰ Szabályzat 26. cikkely.

³⁰¹ Szabályzat 27. cikkely.

³⁰² Szabályzat 28. cikkely.

³⁰³ Szabályzat 26. cikkely.

³⁰⁴ Szabályzat 38. cikkely.

- egyházi iratok és anyakönyvek vezetése (kereszteltek, elsőáldozók, béráltak, házasultak és halottak anyakönyve);
- bibliaórák, hittanórák tartása;
- részvétel az állami, katonai ünnepeken; karitatív szolgálat, és ennek keretén belül, ha szükséges, közvetítés az érintett személy és az illetékes szervek között;
- „szociális és műveltségügyi segítségnyújtás, különösen a nemzeti értékek és az egészséges nemzeti tudat ápolásában” az ordinariátus joghatósága alá eső személyek vonatkozásában.³⁰⁵

A tábori lelkészek „munkamódszerét” illetően is tartalmaz rendelkezést a Szabályzat; eszerint a tábori lelkészek a katonákat tanítással, beszélgetéssel képzik, és így segítenek nekik a lelki-etikai problémák feldolgozásában, megoldásában, mindezekon túlmenően pedig magatartásukkal nyújtanak mintát a lelkigondozásuk alatt álló személyeknek. A tábori lelkészeknek lojálisnak és együttműködőnek kell lenniük az ordináriussal, az egyházi és a katonai feletteseikkel.³⁰⁶

A tábori lelkészek egy rövid felkészítő tanfolyamon vesznek részt, ahol a katonai szolgálattal kapcsolatos speciális tudást szerezhetik meg.³⁰⁷ Ha a tábori lelkész katonai szabálysértést követ el, akkor katonai, ha egyházi szabálysértést követ el, akkor pedig kánonjogi fegyelme eljárás folytatható le vele szemben. A katonai fegyelmi eljárást lefolytató felettes intézkedéseit a katonai ordinárius egyetértését megszerezve teheti meg, ezzel szemben a kánonjogi fegyelmi eljárásról, illetve a fegyelmi intézkedésről elegendő csak tájékoztatni az illetékes katonai szervet. Az alkalmazható legsúlyosabb fegyelmi büntetés a katonai eljárásban a katonai munkaviszony megszüntetése, a kánonjogi eljárásban pedig a felfüggesztés, a hivataltól megfosztás, illetve a kiközösítés. Ha a katonai eljárás eredményeként a katonai munkaviszony megszüntetéséről döntenek, a lelkész – amennyiben egyéb kizáró ok nem áll fenn – folytathatja a lelkészi hivatását, ha azonban az egyházi fegyelmi eljárásban hivatalától megfosztják a papot, vagy kiközösítik őt, úgy az egyúttal a katonai pályafutás végét is jelenti számára.³⁰⁸

³⁰⁵ Szabályzat 29. cikkely., 35. cikkely.

³⁰⁶ Szabályzat 32–33. cikkely.

³⁰⁷ Szabályzat 40. cikkely.

³⁰⁸ Szabályzat 42. cikkely.

6.7. *Az Alkotmánybíróság határozata a tábori lelkészi szolgálatról*

A Tábori Lelkészi Szolgálat felállításáról rendelkező 61/1994. (IV. 20.) Korm. rendelet preambulumban a „*történelmi egyházakkal és vallásfelekezetekkel kötött megállapodásra*” hivatkozott, majd pedig a normaszövegben akként rendelkezett, hogy a szolgálat négy egyház, „*a katolikus, a református, az evangélikus és a zsidó felekezet lelkészeiből áll*”, legfőbb szerve, és három szolgálati ágból áll, melyek „*a katolikus egyház részéről a katonai ordináriátus (püspökség), a protestáns egyházaknál a tábori püspökség, illetve a zsidó felekezetnél a tábori rabbinárus*”.³⁰⁹

Magánszemélyek indítványa alapján az Alkotmánybíróság megvizsgálta e 61/1994. (IV. 20.) Korm. rendelet ezen szakaszainak alkotmányosságát.³¹⁰ Az indítványozók e rendelkezések megsemmisítését kérték, mivel álláspontjuk szerint sérti a diszkrimináció tilalmát az, hogy a jogalkotó „történelmi” egyházakról beszél, és csak a négy nevesített egyházat vonja be a tábori lelkészi szolgálatba. Ezzel – az indítványozók szerint – minden más hazai egyházat és felekezetet kizárnak a tábori lelkészi szolgálatból, kizárnak abból a lehetőségből, hogy szervezett, intézményes keretek között lelkigondozási tevékenységet folytassanak a katonák körében; ezért ezeket a „nem történelmi” egyházakat és felekezeteket hátrányos megkülönböztetés éri.³¹¹

Az Alkotmánybíróság az indítványt elutasította, a 970/B/1994. AB határozat indokolásában pedig arra mutatott rá, hogy „történelmi” jelző nem utal egyébre, mint a szóban forgó egyházak „*létrejöttének valóságos történetiségére*”, így ez a fordulat semmiképpen nem valósít meg hátrányos megkülönböztetést.³¹² Az indokolásban utalt emellett egy korábbi határozatára is, a 4/1993. (II. 12.) határozatában ugyanis már leszögezte, hogy „*az állam és az egyház elválasztásának módja, következetessége, szigorúsága minden ország sajátos történelmi körülményei szerint alakul*”, így pedig azt sem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy Magyarország történelme során a kérdéses négy egyház volt mindig is az, mely együttműködött az állammal.³¹³

³⁰⁹ 61/1994. (IV. 20.) Korm. rendelet Preambulum, 2. § 2. pont., 7. § 1. pont.

³¹⁰ 970/B/1994. AB határozat. (1995.02.20.)

Elérhető:

<http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/3DD98EDF2BE94C6EC1257ADA00529C78?OpenDocument>

³¹¹ 970/B/1994. AB hatz. Indokolás [I].

³¹² 970/B/1994. AB hatz. Indokolás [I.1.].

³¹³ 970/B/1994. AB hatz. Indokolás [II.].

Úgyszintén nem alkotmányellenes a négy egyház taxatív felsorolása, miként az sem, hogy az állam csak e négy egyházat vonta be a tábori lelkészi szolgálatba. Az alkotmánybírósági érvelés szerint ugyanis az állam nem köteles tábori lelkészi szolgálatot létrehozni, és sem az egyházaknak, sem a katonáknak nem áll fenn jogosultsága ilyen speciális lelkészi szolgálat felállítására. Mindez azonban nem jelenti azt – folytatódik az indokolás –, hogy az állam a saját maga által meghatározott szempontok figyelembevételével ne köthetne olyan megállapodást az egyházakkal, vagy egyes egyházakkal, mely megállapodás tartalmát tekintve a vallás szabad gyakorlását segíti elő. Jelen esetben az állam azt a szempontot mérlegelte, hogy melyek azok az egyházak, melyek a magyar hívők körében a legnagyobb támogatottsággal rendelkeznek. Azzal tehát a katolikus, a református, az evangélikus és a zsidó egyházzal kötött megállapodást, csak azt ismerte el, hogy ez a négy egyház tudhatja Magyarországon a legtöbb hívőt magáénak, a többi egyház támogatottsága hozzájuk képest elhanyagolható mértékű.³¹⁴

Az Alkotmánybíróság egyébiránt hivatkozott arra is, hogy a jogszabály előkészítésének időszakában a szakminisztérium reprezentatív mintán vett fel egy felmérést, melynek során a katonák vallásgyakorlásáról, vallásfelekezethez tartozásáról tettek fel kérdéseket. A felmérés is a fentieket erősítette meg: a honvédségnél a kérdéses négy egyháznak vannak nagyobb számban hívei, más felekezetek jelentősebb számú hívőt nem tudtak felmutatni. E felmérés szerint a katonaság tagjai közül katolikusnak 62 százalék mondta magát, reformátusnak 15 százalék, evangélikus három százalék, zsidónak egy százalék. A minta mindössze 0,2 százaléka vallotta azt, hogy a többi egyéb bejegyzett felekezet valamelyikéhez tartozik. A válaszadók egyötöde nem nyilatkozott e tárgyban semmit, vagy nem vallásosnak mondta magát. A négy nagy egyházon kívül 54 egyéb bejegyzett vallásra, illetve felekezetre kérdezett rá a kérdőív, ám ezek között több olyan is akadt, amelyről egyetlen katona sem nyilatkozta azt, hogy a híve lenne.³¹⁵

Az indítványozók azért is támadták a szóban forgó kormányrendeletet, mert az – álláspontjuk szerint – tulajdonképpen a honvédség szervezetébe integrálja a tábori lelkészi szolgálatot, a szolgálat tagjait katonákká teszi, akik felett utasítási, valamint fegyelmi jogot is gyakorolhat a katonai felettes. A szervezet (egyház és katonaság) ilyesfajta összefonódása pedig – állították az indítványozók – sérti az állam és az egyház elválasztásának alkotmányos elvét.³¹⁶

³¹⁴ 970/B/1994. AB hatz. Indokolás [II.].

³¹⁵ 970/B/1994. AB hatz. Indokolás [II.].

³¹⁶ 970/B/1994. AB hatz. Indokolás [I.2].

A taláros testület az indítvány ezen részét is elutasította, nem találta alkotmányellenesnek a kormányrendelet támadott szakaszait. Az indokolás szerint a katonai felettes által gyakorolt felügyeleti és utasítási jog kizárólag a tábori lelkész katonai jellegű tevékenységére terjed ki, a lelkészi tevékenység teljes mértékben az egyház irányítása és felügyelete alatt áll. A szolgálat nem fonódik össze a katonasággal és nem is épül be abba, erre az egyik bizonyíték az, hogy a tábori lelkész nem adhat parancsot, utasítást más katonáknak. A tábori lelkészi szolgálat és a hadsereg közötti viszony nem alá- és fölérendeltségi, hanem mellérendeltségi, ami a szoros együttműködésben nyilvánul meg. Ennek pedig az sem mond ellent, hogy a tábori lelkészek katonai rendfokozattal rendelkeznek, ennek rációja ugyanis az, hogy ekként könnyebben be tudnak illeszkedni a katonai közegbe, el tudják ott látni sajátos feladataikat.³¹⁷

Összességében arra a következtetésre jutott az Alkotmánybíróság, hogy a kormányrendelet valóban alkalmaz pozitív megkülönböztetést a négy „történelminek” nevezett egyház javára, ám ez a különbségtétel kiállta az arányosság és a célszerűség tesztjét, az nem önkényes, észszerű indoka van a megkülönböztetésnek. A testület végül utalt arra is, hogy a támadott kormányrendelet nem korlátozza a katonaság egyéb egyházakhoz, felekezetekhez tartozó tagjainak szabad vallásgyakorláshoz való jogát sem, egyrészt azért, mert a kormányrendelet 1. §-a kimondja: *„a katonai szervezeten belüli csoportos és egyéni vallásgyakorlás, valamint lelki gondozás biztosítása érdekében minden bejegyzett vallási közösség, vallásfelekezet, egyház – a katonák igényei alapján – vallási tevékenységet folytathat”*, míg a 3. § így rendelkezik: *„a Magyar Honvédség [...], valamint a Szolgálat tagjai kötelesek elősegíteni, hogy a [kormányrendeletben] fel nem sorolt, de bejegyzett egyházak vallásgyakorlási és lelkigondozási jogosultsága a katonák igényei szerint érvényesüljön”*.³¹⁸

³¹⁷ 970/B/1994. AB hatz. Indokolás [II.].

³¹⁸ 970/B/1994. AB hatz. Indokolás [II.].

6.8. Következtetések

A katonai ordinariátus felállításáról rendelkező megállapodás 1994-ben jött létre a Magyar Köztársaság és az Apostoli Szentszék között. Maga a dokumentum „*részleges megállapodásként*” aposztrofálja magát, lehetővé téve, hogy ha a felek a későbbiekben szükségesnek látják, újra tudják tárgyalni a feltételeket.

Megállapítottuk, hogy a katonai ordinárius tisztségét kinevezéssel nyeri el, a Szentszék nevezi ki őt erre a posztra, ám

- köteles előzetesen értesíteni a kinevezésről a Magyar Kormányt,
- köteles a jelölt személyének kiválasztásakor figyelembe venni a magyar jogszabályokat, valamint a katonai szolgálatra vonatkozó előírásokat,
- a Magyar Kormány pedig – politikai jellegű – kifogást emelhet a jelölttel szemben.

Mindez a tábori lelkészi szolgálat kettős függőségére utal, amit a szabályozás további elemei is megerősítenek. Így a katonai egyházi szolgálatot főfoglalkozásban, állandó jelleggel ellátó papok a katonai lelkészek, jogaik és kötelezettségeik alapvetően megegyeznek a plébánosok jogaival és kötelezettségeivel, lelkipásztori teendőiket a kánonjogi szabályokat és a katonai ordinárius utasításait betartva végzik, katonai tevékenységüket illetően ugyanakkor a katonai felettesüknek vannak alárendelve. További sajátosság, hogy ha a katonai lelkész, vagy egyházi személy ellen katonai fegyelmi vétség miatt indul – katonai fegyelmi útra tartozó – fegyelmi eljárás, úgy a katonai felettes teszi meg a szükséges lépéseket, menet közben pedig folyamatosan tartja a kapcsolatot és konzultál a katonai ordináriussal. Ha a kánonjog szabályait érintő fegyelmi vétség miatt indul fegyelmi eljárás, úgy a katonai ordinárius jár el, aki köteles a fegyelmi eljárás megindításáról és annak végkimeneteléről az illetékes katonai felettest tájékoztatni.

A Kormány a 61/1994. (IV. 20.) Korm. rendelettel hozta létre a Tábori Lelkészi Szolgálatot, alapításkor a honvédségnél és a határőrségre kiterjedő joghatósággal és feladatkörrel, négy egyház – a katolikus, a református, az evangélikus és a zsidó egyház – együttműködésével. A Honvédelmi Minisztérium Tábori Lelkészi Szolgálat alapító okirata is rögzíti, hogy a tábori lelkészi szolgálat egy egységes szervezet, mely három szolgálati ágból épül fel, ezek a katolikus, a református és a zsidó szolgálati ág.

A tábori lelkészre vonatkozó hatályos szabályokat a 231/2019. (X. 4.) Kormányrendeletben találjuk. A kormányrendelet leszögezi, hogy tábori lelkészi szolgálat végzésére csak a bevett egyház jogosult, vagyis olyan bejegyzett egyház, mely átfogó megállapodást kötött az állammal a közjót szolgáló célok érdekében történő együttműködésről. Ez a megoldás jogi, alkotmányjogi szempontból támadhatatlannak tűnik, nem úgy, mint a 61/1994. (IV. 20.) Korm. rendelet, mely a preambulumban a „történelmi egyházak” kifejezést alkalmazta, és csak a négy nevesített egyházat vonta be a tábori lelkészi szolgálatba – és amelynek alkotmányosságát vitatva magánszemély indítványozók az Alkotmánybírósághoz fordultak.

Az Alkotmánybíróság megvizsgálta e 61/1994. (IV. 20.) Korm. rendelet támadott szakaszainak alkotmányosságát és arra a következtetésre jutott, hogy az állam lényegében azzal az egyházzal köt megállapodást közérdekű feladatok ellátására, amelyekkel saját szempontjait figyelembe azt indokoltak tartja. Márpedig, a katonaságon belül folytatott felmérések éppen azt mutatták, hogy a „történelminek” mondott egyházak támogatottsága a legnagyobb az állomány körében. Igaz, az alkotmánybírósági eljárásban hivatkozási alapként felhívott felmérés nem volt annyira e tekintetben egyértelmű, mint azt az Alkotmánybíróság állította, ugyanis csak a katolikus egyház esetében tudott számottevő (62 százalékos) támogatottságot kimutatni. A másik érvelés azonban, mely szerint Magyarország történelmében a katolikus, a református, az evangélikus és a zsidó egyház játszott kiemelkedő szerepet, semmilyen formában nem vitatható.

Az indítványozók a fentiekén túlmenően azt is kifogásolták, hogy a szóban forgó kormányrendelet a honvédség szervezetébe integrálja a tábori lelkészi szolgálatot, a két szervezet (egyház és katonaság) ilyesfajta összefonódása pedig – állították – sérti az állam és az egyház elválasztásának alkotmányos elvét. Az Alkotmánybíróság az indítványnak ezt a részét is elutasította, indokolásában pedig azt emelte ki, hogy a katonai felettes által gyakorolt felügyeleti és utasítási jog kizárólag a tábori lelkész katonai jellegű tevékenységére terjed ki, a lelkészi tevékenység teljes mértékben az egyház irányítása és felügyelete alatt áll, vagyis a szolgálat nem fonódik össze a katonasággal és nem is épül be abba.

A katolikus tábori lelkészség belső viszonyait az 1999-ben elfogadott szabályzat rendezi. A szabályzat meghatározza az ordinariátus működésének alapelveit, a joghatóságra, a szervezetre vonatkozó szabályokat, valamint részletezi a tábori lelkészek feladatait. A tábori lelkész – egyebek mellett – törekszik a katonák lelki és erkölcsi

életének fejlesztésére; igyekszik hozzájárulni a saját eszközeivel ahhoz, hogy a katonák emberileg és szakmai-etikai szempontból fejlődhessenek; ellátja a katonák lelkipásztori ellátását; együttműködik a másik két szolgálattal, illetve más egyházakkal. A szabályzat értelmében az ordinariátus joghatósága elsődlegesen a katonai állomány hivatásos, aktív tagjaira és a közalkalmazottakra terjed, ám bizonyos körben további személyek is a joghatóság alá tartoznak, így a katonák családtagjai, a katonai intézményekben tanulók, a katonai kórházakban lábadozók, illetve az ott dolgozók stb.

7. A rendőrségi állomány szervezeti és pszichológiai kihívásai

A rendőrség a legáltalánosabb megközelítésben rendvédelmi szerv. A rendvédelem olyan közhatalmi és egyúttal jogalkalmazói tevékenység, melynek keretében a rendvédelmi szervek a hatályos jogszabályok betartására ösztönzik az állampolgárokat, valamint a jogszabályok betartására kényszerítik azokat, akik önként ezen kötelezettségüknek nem tesznek eleget, netán jogsértő magatartást tanúsítanak.³¹⁹

A hivatásos állományban állók szolgálati viszonyáról rendelkező 2015. évi XLII. törvény (a továbbiakban: Hszt.)³²⁰ rendvédelmi szerveknek a rendvédelmi feladatokat ellátó szerveket tekinti, hatálya kiterjed az alábbi szervek hivatásos állományába tartozó személyekre:

- a rendőrség,
- a hivatásos katasztrófavédelmi szerv,
- a büntetés-végrehajtási szervezet,
- az Országgyűlési Őrség,
- a Nemzeti Adó- és Vámhivatal (a továbbiakban: NAV),
- valamint a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok.

Láthatjuk, hogy a jogalkotó a rendvédelmi szervek kategóriájába a legkülönbélebb feladat- és hatáskörrel rendelkező szerveket sorolta. Finszter Géza *értelmezésében* „*a rendészet a közigazgatás azon ága, mely a jogellenes emberi magatartásokból eredő veszélyek elhárításával foglalkozik, a legitim fizikai erőszak monopóliumának birtokában*”.³²¹

Ami pedig a rendőrségi strukturális sajátosságait illeti, elmondhatjuk, hogy „*a rendőrség szervezete centralizált, és egyszerre egységes és tagolt, szigorúan hierarchikus*

³¹⁹ Ernyes Mihály: Rendvédelem, rendvédelem-történet (fogalmi és tartalmi megközelítés). Rendvédelmi Füzetek 25. évf. (2015) 43–46. sz. 19. o.

Elérhető: http://epa.niif.hu/02100/02176/00017/pdf/EPA02176_rendvedelem_43-46_015-038.pdf

³²⁰ 2015. évi XLII. törvény a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról. Elérhető: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1500042.tv>

³²¹ Finszter Géza: A rendészet és a rendészeti igazgatás elmélete. Egyetemi Jegyzet. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2016. 134-159. o.

szervezet, militáris jellegzetességekkel, melyet áthat a feladatszabás és végrehajtás dichotómiája".³²²

Doktori dolgozatom kiindulópontja az, hogy a rendőrségi állomány – a speciális stresszfaktorok következtében – „testreszabott” lelkigondozást igényel. A fentiekben ugyanakkor megállapítottuk, hogy jelenleg egyazon törvény határozza meg a szolgálati jogviszonyra vonatkozó szabályokat a rendőrök, a katasztrófavédelmi szerv hivatásos állományú tagjai, a büntetés-végrehajtás, továbbá a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok, a NAV és az Országgyűlési Őrség állományába tartozók esetén. Jogosan vetődik fel tehát a kérdés: vajon ez utóbbi szerveknél, szervezeteknél dolgozók helyzete, munkakörülményei vannak-e annyira speciálisak, hogy indokolt lenne elgondolkodni a külön lelkipásztori ellátás bevezetésének lehetőségén. A problémafelvetés nem pusztán elméleti, a nemzetközi kitekintést tartalmazó fejezetben láthattuk ugyanis, hogy egyes országokban találtak is megoldást erre az ellentmondásra.

Kutatásom kezdetén kifejezetten a katonai és a rendőri lelkészi szolgálat feladatkörének bemutatására vállalkoztam, doktori munkám kereteit meghaladná a katasztrófavédők, a tűzoltók, a pénzügyőrök, a bv-tisztek munkájából adódó stresszorok feltárása. Itt jelzem azonban, hogy ez a témakör egy másik kutatás témája lehetne.

A most következő fejezetben tehát azokat a körülményeket vizsgálom meg, melyek – álláspontom szerint – indokoltá teszik a rendőrség sajátos lelkipásztori ellátásának megszervezését.

Általános történelmi tapasztalat, hogy a katonák minden korban is igényelték a vallásos támogatást, az egyház részéről nyújtott lelki segítséget, talán sokkal inkább, mint bármely más hivatás képviselői. Könnyen belátható a magyarázata annak, hogy miért voltak „*az életveszélyes foglalkozást űzők*” mindig is nyitottabbak a vallásra, a hit kérdéseire.³²³ Csakhogy, a rendőrök is a veszélyes foglalkozást űzők táborát erősítik, még ha kissé más milyenek is azok a veszélyek, amelyekkel ők találkoznak a munkájuk során. Számtalan olyan tényező létezik, amely megnehezíti a rendőri szolgálatot; a most következő fejezetben ezek közül – némiképp önkényes csoportosításban – az egyén

³²² Borbély Zsuzsanna – Fridrich Andrea Cecília – Tözsér Erzsébet: A XXI. század biztonsági kihívásai a rendőrségi szervezeti kultúrában: generációk a szervezetben. Pécsi Határőr XX. 97–102. o. 97. o. Elérhető: http://www.pecshor.hu/periodika/XX/borbely_fridrich_tozser.pdf

³²³ Varga A. József: Katonák és lelkészek – közös küldetésben. Gondolatok a „Közös küldetésben. Katona és lelkész az ember és a nemzet szolgálatában” című kötet kapcsán. Honvédelmi Szemle 2018/1. 142–150. o. 143–144. o. Elérhető: <https://honvedelem.hu/images/media/5f58c01fdbed0800338501.pdf>

viszonyulásaiban, attitűdjében rejlő konfliktuslehetőségeket, illetve a lehetséges szervezeti konfliktusokat tárom fel.

A Magyar Köztársaság és az Apostoli Szentszék között 1994-ben jött létre az a megállapodás, amely alapján felállt a honvédségnél és a határőrségnél a lelkipásztori szolgálat. A határőrség ma már akkori formájában nem létezik, azonban a katonai ordinariátus joghatóságát azóta sem módosították. Időközben felmerült az igény arra, hogy az ordinariátus tevékenységét terjesszék ki a rendőrségre, azonban erre sem került sor mindezidáig. Ha csak ezt a két történést vesszük számításba, már ez alapot adhatna a megállapodás módosítására. A helyzet ugyanakkor az, hogy Magyarországon az elmúlt egy-két évtizedben számos nagy horderejű, a védelmi ágazatot érintő változás következett be, és e változások egyenként is szükségessé tennék a megállapodás felülvizsgálatát.

7.1. *Konfliktusok a szervezetben*

A rendőri állományban tapasztalható konfliktusok döntő módon azokból a nehézségekből adódnak, melyek a rendőri szervezet anomáliáiból következnek. A fluktuáció az ország valamennyi pontján általánosnak tekinthető, problémát jelent egyfelől a létszámhiány, másfelől pedig az, hogy a már kiképzett/betanított munkaerő elvándorlása plusz költségeket jelent a szervezet számára. Közhely, ettől függetlenül igaz: az állomány sem anyagi, sem erkölcsi téren nem érzi úgy, hogy megfelelő elismerést, megbecsülést kapna. Ez különösen a tiszthelyettesek és a nem hivatásos állomány esetében jelentkezik hatványozott problémaként. Márpedig, ha a bérezést nem mindenki érzi egyformán kedvezőtlennek, az bérfeszültséghez vezet, ez pedig óhatatlanul is rombolja a munkamorált és a közösségi összetartozást.³²⁴

A versenyszférában működő vállalkozások kénytelenek voltak időben felismerni, hogy működésük akkor a legeredményesebb, ha nagyobb figyelmet szentelnek a humán erőforrásuknak, mint a versenytársak. Ehhez azonban folyamatos mérésre, elemzésre, módszeres kezelésre, vagyis a vállalati humán tőke célzott menedzselésére van szükség. Ez annál is inkább létszükséglet a vállalkozások számára, mert napjainkra világtrenddé vált a társadalmak előregedése. Magyarországon is felgyorsult a rendszerváltozás óta a népesség csökkenése, a születések száma nem éri el a halálozásokét, vagyis évről évre egyre kevesebb munkavállaló lép be a munkaerő-piacra. Emellett azzal is számolniuk kell a munkáltatóknak, hogy egyre több fiatal kezd el dolgozni, márpedig az úgynevezett milleniumi generáció preferenciái, elvárásai alapjaiban eltérnek az idősebb korosztályokétól, ez a pedig a munkáltatók részéről is egy teljesen új hozzáállást követel meg. Elmondhatjuk tehát, hogy immár nemcsak a megfelelő munkaerő kiválasztása, hanem a legmegfelelőbb munkaerő megtartása is különös erőfeszítéseket követel meg a vállalkozásoktól.³²⁵

Márpedig, könnyű belátni, hogy azok a nehézségek, amelyekkel a versenyszféra munkáltatói kénytelenek szembenézni, az állami szférát, azon belül a rendőrséget mint munkáltatót sem kerülik el. Aligha véletlen, hogy a nagy vállalatióriások, multinacionális

³²⁴ Tózsér Erzsébet (2019): Két városi rendőrkapitányság szervezetpszichológiai vizsgálata 2018-ban. *Belügyi Szemle* 2019/12. 69–93. o. 89–90. o.

Elérhető: <http://real.mtak.hu/108899/1/TozserErzsebetBelugyiSzemle2019.evi12.szam69-93.pdf>

³²⁵ PriceWaterhouseCooper: *A tehetségek nyomában*. Budapest: PCW, 2012. https://www.pwc.com/hu/hu/hr/assets/20121017/2012_talent_cut_hu.pdf

vállalkozások felismerték, hogy a cég iránti elkötelezettség, a lojalitás olyan érték, amely kiemelkedő hatással van az üzleti sikerességre, a vállalati kultúrára és nem utolsósorban a munkavállaló közérzetére és ezzel összefüggésben a motivációjára, munkakedvére. magára az egyénre. A Google például külön programokat dolgozott ki annak érdekében, hogy alkalmazottai számára a munkahely ne egy stresszes, „nemszeretem” hely legyen, hanem gyakorlatilag a „második otthonuk”, ahová örömmel járnak be nap mint nap.³²⁶

Kevés dolog képes olyannyira rombolni a lelkesedést, mint a szervezeti igazságtalanság érzete, amelynek két összetevője van. Az egyik tényező az az ellentmondás, amely a szervezet által támasztott elvárások és a szervezet által biztosított feltételek között mutatkozik. A rendőrségeken dolgozó pszichológusok rendre arról adnak számot, hogy az állomány tagjai eltúlzottnak érzik a velük szemben támasztott követelményeket, azt, hogy az átlagot meghaladó rugalmasságot, lojalitást, áldozatkészséget vár tőlük a szervezet. Ezzel éles ellentétben állnak azok a körülmények, amelyeket a szervezet biztosít számukra a munkavégzéshez: „a munkáltatóként biztosított keretek merevek, a dolgozó számára átjárhatatlanok, sokszor szemben állnak az észszerűséggel, ami nagy frusztrációt eredményez a hétköznapiakban, márpedig ez a kettősség alakítja ki a méltánytalanság érzetét a dolgozóknak”.³²⁷

A másik tényező, amely megalapozza az egyénben a szervezeti igazságtalanság érzetét, az úgynevezett relatív megfosztottság érzete, amellyel egyes, hátrányos helyzetben lévő munkavállalói csoportok szembesülnek a szervezeten belül. Ez a rendőrségen belül adódhat az egyenlőtlen és igazságtalan forráselosztásból (amely a központi szerv és a helyi szervek viszonyában idéz elő feszültséget), de éppen úgy megnyilvánulhat az egyes állománykategóriába tartozók közötti egyenlőtlenségben is (itt különösen a tisztek és tiszthelyettesek, a hivatásos állomány és a nem hivatásosok közötti különbségtétel idézhet elő frusztrációt). Ez a disszonancia ugyanakkor tetten érhető a rendőri állomány és a versenyszféra alkalmazottai közötti különbségben is, mely meginkább az anyagi, erkölcsi megbecsültség terén fennálló különbségben nyilvánul meg.³²⁸

A szakirodalom a munkaszervezeteken belüli feszültség forrását látják abban is, ha az adott szervezet vezetőit az úgynevezett negatív emberszemlélet jellemzi. A

³²⁶ Foster, M.: The global talent crisis. Business Week, 2008. szeptember 19., ismertetés: Enyedí István, Humánpolitikai Szemle 2008/12. 82-86. o.

³²⁷ Tózsér (2019) i.m. 90–91. o.

³²⁸ Tózsér (2019) i.m. 90. o.

McGregor (1966) nevéhez köthető elmélet szerint a munkaszervezetek vezetői alapvetően kétféle elvet vallhatnak a beosztottaikkal való viszonyulásuk során. Az egyik irányultság az X, a másik az Y nevet viseli. Az X irányultságú vezetők pusztán csak végrehajtókként tekintenek a beosztottakra, az ilyen vezetők felfogásában a munkavállalók lusta, dolgozni nem szerető emberek, akik a munkabér fejében igyekeznek letudni a kötelező feladatokat, ennél többre nincs ambíciójuk. Ezzel szemben az Y irányultságú azt gondolják munkatársaikról, hogy kreatív, a munkában értékteremtő folyamatot látó emberek, akiket nem kizárólag a fizetés motivál.³²⁹

Tózsér Erzsébet szerint a rendőrséget sokkal inkább jellemzik az X szemléletű vezetők. Az ilyen vezetők tetten érhetők abban, hogy állandóan csak a hibát keresik az alkalmazottak munkájában, folyamatosan ellenőriznek minden munkafázist, növelik az adminisztrációs terheket, az eredményességet csak a statisztikai mutatókkal mérik, és állandóan a fegyelmi felelősségre vonással fenyegetőznek. Ha a munkavállalók ilyen helyzetbe kerülnek, akkor meginog a vezetésbe vetett bizalmuk, és idővel esetleg valóban olyan lesz a munkához való hozzáállásuk, mint amelyet a vezetés feltételez róluk: igyekeznek mielőbb letudni a kötelező feladataikat, egyetlen törekvésük pedig, hogy a statisztikák támasztotta elvárásoknak megfeleljenek.³³⁰

³²⁹ Tózsér (2019) i.m. 90–91. o.

³³⁰ Tózsér (2019) i.m. 90–91. o.

7.2. Generációs konfliktusok

A munkaszervezetek számára egyre nagyobb kihívást jelent a fiatal munkaerő megjelenése. Y, vagy milleniumi generációnak szokás nevezni azokat, akik 1982 és 1995 között születtek, a Z generáció pedig az ennél is fiatalabbakat jelenti. Egyes szerzők (például McCrindle–Wolinger, 2010) arra mutatnak rá, hogy nem feltétlenül a születési évről van jelentősége, sokkal többet számít az, hogy az egyén „a generáció sajátosságait magáénak érzi, ugyanazok, vagy hasonló események hatotta rá fiatal korában”, vagyis magáévá tett egyfajta „kortalan generációs gondolkodást”.³³¹ A generációk kérdéséről ezért talán célravezetőbb nem biológiai, hanem szociológiai kérdésként értelmezni.³³² Annyi mindenesetre bizonyos, hogy az egyes generációkhoz tartozók tulajdonságaikat, viszonyulásukat, attitűdjeiket illetően akár nagymértékben is eltérhetnek más generációktól. Márpedig, ez a munkaszervezeteken belüli viselkedésüket is alapjaiban meghatározza, ezért a munkáltatók nem tehetik meg, hogy a sajátosságokkal nem számolnak.

Az Y generáció a legmodernebb technológiai vívmányokkal teli világba született, sokan közülük talán korábban tanult meg számítógépet használni, mint szótagolva olvasni. Kamaszkorukat is a technika határozta meg, már akkor chat-eltek, sms-eztek, amikor a szüleik még nem is értették, mit jelentenek ezek a kifejezések.³³³ Az Y generáció a munkahely kereséskor is teljesen más szempontokat helyez előtérbe: szeretnék élvezni azt, amit csinálnak, ők leginkább a „munka élménye” miatt akarnak dolgozni.³³⁴ Ebből következik az is, hogy ha egy munkahelyen nem találják meg a számításaikat, akkor továbblépnek. Fontosabb számukra az, hogy értékes és értékteremtő munkát végezzenek, és hogy a munkájuk és magánéletük egyensúlyban legyen. A munkahely stabilitásánál lényegesebb számukra az önmegvalósítás lehetősége.³³⁵

A Y-ok élethez és munkához való viszonyulását ugyanakkor egy másik generációs élmény is meghatározza: végignézték, ahogy szüleik a 2008-as gazdasági válság következményeként elveszítették az állásukat, a megtakarításaikat, az évtizedek alatt

³³¹ Lancaster és Stillman 2002, idézi: Ferincz Adrienn – Szabó Zsolt Roland: Z generáció hatása a munkáltató szervezetekre. Munkaügyi Szemle 56. évf. 2012/11. 88-93. o. 88. o.

³³² McCrindle, Marc – Wolinger, Emily (2010): Korunk III. évf. XXI. 2010/11. 13-18. o. 13. o.

³³³ Schumann, Mark – Sartain, Libby (2010): Tehetségmágnészek. A kiválóakat vonzó munkáltatói márka felépítése. HVG Kiadó. Budapest. 15. o.

³³⁴ Schumann – Sartain (2010) i.m. 16. o.

³³⁵ Schumann – Sartain (2010) i.m. 280. o.

felépített egzisztenciájukat. A fiatalok nem akarnak soha ilyen kiszolgáltatott helyzetbe kerülni, stratégiájuk ezért az egész életen át tartó tanulás. Munka mellett továbbtanulnak, képzésekre járnak, másoddiplomát szereznek. A szokásosnál tovább tartó iskolás évek egyik következménye az, hogy sok Y esetében a szülőktől való leválás elhúzódik, esetleg vannak olyanok is, akik még a munkába állásukat követően is a „mamahotelben” laknak. A diplomahalmozás másik következménye, hogy a fiatalok nagy része túlképzettnek minősül a munkaerő-piacon, és nem talál a végzettségének megfelelő állást. Így egy idő után kénytelen olyan munkát is elvállalni, amely távol esik szakmájától, eredeti elképzeléseitől. A túlképzettség és az abból egyenesen következő alulképzettség problémájára sem az állam, sem a munkáltatók nem találták meg mind a mai napig a legoptimálisabb megoldást.³³⁶

Egy 2013-as hazai felmérés alapján a kutatók arra mutattak rá, hogy az Y-ok minden más generáció tagjainál stresszesebbek, ez pedig az úgynevezett kapunyitási pánikkal magyarázható. Feszültséget okoz számukra, hogy önmegvalósítási vágyaik és a munkaerő-piac realitása között nincsen összhang. Emellett szeretnék fenntartani a magánélet és a munka egyensúlyát, frusztrálja őket, hogy ez nem mindig megvalósítható. Nem könnyíti meg a helyzetüket az sem, hogy rendkívül aktív közösségi életet élnek, offline és különösen online, ennek óhatatlanul a pihenés látja kárát. Ha az Y-ok késve, kialvatlanul, fáradtan érkeznek a munkahelyükre, annak akár ez is állhat a hátterében. Ugyanakkor habitusuknál és életkori sajátosságaiknál fogva türelmetlenebbek, és könnyebben váltanak munkahelyet, mint a náluk idősebbek. Amikor úgy érzik, igazságtalan velük a munkahelyi vezetés, akár gyorsan tovább is állhatnak.³³⁷

A munkáltatók nem tehetik meg, hogy nem veszik figyelembe a humánstratégia kidolgozásakor a fiatal generáció (az Y-ok, és most már a Z-k) sajátos tulajdonságait, pszichés jellemzőit. Ez igaz az állami szervek, így a rendőrség esetében is.³³⁸ A szervezetbe újonnan bekerülők számára egyébként is nehézséget jelent a beilleszkedés, ráadásul, az új közegben egy már jól összekovacsolódott közösséggel találkoznak, amelynek a tagjai a tipikus okok (erkölcsi, anyagi megbecsülés hiánya stb.) miatt eleve frusztráltak, és e frusztrációjuknak előszeretettel adnak hangot. Márpedig, „*ezt a kiégés*

³³⁶ Bodnár Zsolt: Kapunyitási pánik – jönne az Y generáció, ha lenne hova. Hvg.hu. 2015.01.20. Elérhető: http://hvg.hu/kultura/20150120_Y_generacio_fiatalok

³³⁷ Király Csilla (HRPortal.hu): Az Y és a Z a munka világában. 2014. <http://www.hrportal.hu/hr/az-y-es-a-z-a-munka-vilagaban-20140328.html>

³³⁸ Tózsér (2019) i.m. 91. o.

valamely szakaszában lévő közeget lelkes, ideológiákkal és esetenként a szakma idealizált képével bíró kezdőként nagyon nehéz elviselni".³³⁹ Gyakorta előfordul, hogy az újoncra átragad a pesszimizmus, és pár éven belül kilép a testületből. Holott a humán erőforrás szakemberek szerint a rendőrségnek éppen a két, legfeljebb tíz év munkatapasztalattal bíró, felkészült, könnyen alkalmazkodó, rugalmas és jól terhelhető munkaerőre lenne leginkább szüksége.³⁴⁰

Lényeges tehát olyan motiváló tényezőket beépíteni a humán erőforrást támogató rendszerbe, amely alkalmas egyfelől a munkaerő „bevonzására” és a tehetséges munkaerő megtartására. A szervezeti igazságosság, valamint a munkavégzés megfelelő anyagi és erkölcsi elismertsége alapvető e tényezők sorában, ám ezek sem feltétlenül elegendők abban az esetben, ha hiányzik a támogató közeg, az összetartó közösség, vagy adott esetben (például munkahelyi, vagy magánéleti krízis esetén) az értő lelki segítség.³⁴¹

³³⁹ Tózsér (2019) i.m. 91. o.

³⁴⁰ Tózsér (2019) i.m. 91. o.

³⁴¹ Tózsér (2019) i.m. 92. o.

7.3. A stressz

Minden olyan munkahelyen, ahol a foglalkoztatottak napi kapcsolatban vannak emberekkel, és a legkülönbözőbb emberi sorsokat látnak igen közelről, vagyis ahol a szakmai tudásukon túl a saját személyiségüket is „bele kell tenniük a munkába”, hatványozottan számolni kell a pszichés elfáradás, telítődés, a kiegész jelenségével.³⁴²

7.3.1. A stressz fogalma és a stressz-modellek

A stressz – Selye János definíciója szerint – „*a szervezet nem specifikus válasza bármilyen igénybevételre*”; Selye ugyanakkor ehhez azt is hozzáfűzi, hogy „*a szervezetnek a stressz hatására mindig a leggyengébb 'láncszeme' szakad el, jóllehet minden rész egyaránt ki volt téve a hatásnak*”.³⁴³

A stressznek Selye nyomán két fajtáját szokás megkülönböztetni: az eustressz egy alapvetően pozitív hatású stressz, mely könnyebben kezelhető, illetve akár „doppingolhatja” is az egyént, fokozva ezáltal a teljesítményét. A distressz ezzel ellentétben rossz, negatív hatású, ártalmas és az esetek legnagyobb részében befolyásolhatatlan.³⁴⁴

Lazarus és Folkman (1984) értelmezésében a stressz kifejezés azt a szituációt írja le, amelyben az egyén és a környezet közötti kapcsolat diszfunkciókat mutat, az egyént túlságosan igénybe veszi és kimeríti a környezete. Az, hogy az egyén a külső ingerekre milyen választ ad, két, egymástól elkülönülő kognitív értékelési folyamat eredménye. A kiértékelések eredményeként dől el, hogy az egyén veszélyesnek, fenyegetőnek érzi-e a helyzetet, illetve, hogy képes-e azt kezelni.³⁴⁵

A pszichológiai irodalomban többféle stresszmodell ismeretes. A Karasek (1979) nevéhez köthető követelmény-kontroll modell lényege szerint az egyéni stresszkezelési

³⁴² Kovács Mariann: A kiegész jelensége a kutatási eredmények tükrében, *Lege Artis Medicinae*, 16 (11), 1981. 7. o.

³⁴³ Selye János: *Stressz distressz nélkül*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1976. 44–46. o.

³⁴⁴ Selye (1976) i.m. 46. o.

³⁴⁵ Lazarus, R.S.- Folkman S.: *Stress, appraisal, and coping*. New York, Springer, 1984.; hivatkozva: Sulyok Kinga: *Kiegész és stressz a közsféra hivatásos állományában – A Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Rendőr Főkapitányság helyi szerveihez tartozó állomány vonatkozásában*. Kézirat. Budapesti Corvinus Egyetem Közgazdaságtudományi Kar, Budapest, 2016. 5. o.; lsd. még a témáról: Walter C. Borman - Daniel R. Ilgen (2003): *Handbook of psychology Volume 12: Stress in Organization Industrial and organizational psychology*, John Wiley&Sons New Jersey, 2003. 457. o.

képességeit két tényező határozza meg, az egyik tényezőt a vele szemben támasztott követelmények jelentik, a másikat pedig a kontroll. Karasek szerint a túlzott munkateher önmagában még nem biztos, hogy feszültség kialakulásához vezet, ennek negatív hatását ugyanis az optimális munkahelyi körülmények képesek ellensúlyozni. Követelmények alatt ebben a vonatkozásban a munkahelyi stresszorok értendők, ilyen például a pszichésen megterhelő munka, az egymásnak ellentmondó, illogikus elvárások, a betarthatatlan határidők, a gyors munkatempó. A kontrollnak két összetevője van, ezek egyike a képességek feletti kontrollt jelenti: itt a fő kérdés az, hogy az egyén számára adottak-e a lehetőségek ahhoz, hogy kiteljesedjen a munkájában, kamatoztathassa készségeit és képességeit. A másik komponens a munkavégzés mikéntjére vonatkozó döntési jogkört foglalja magában: itt annak van jelentősége, hogy az egyénnek van-e (akár csak részben is) beleszólása abba, hogy milyen módszerekkel és milyen iramban látja el a munkafeladatait. Karasek modellje szerint nagy valószínűséggel romlik a munkavállaló mentális és egészségügyi állapota, ha munkahelyén a vele szemben támasztott elvárások magasak, míg a munkavállalói kontroll lehetősége alacsony.³⁴⁶

Karasek (1979) négy alapvető munkatípust különböztetett meg:

- nagy stresszel járó munkák, melyeknél a követelmények és a pszichés leterheltség szintje magas, ezzel szemben a kontroll szintje alacsony; az ilyen munkák esetében a stressz kezelése külső segítség nélkül nehezen elképzelhető;
- aktív munkák: magasak a követelmények, ezzel együtt nagy a kontroll is; azok a munkák sorolhatók ide, melyeknél biztosított a munkavállaló számára a tanulás, az önképzés lehetősége. A munkavállaló a nagy munkaterhet kihívásként éli meg;
- nyugodt munkák: a követelmények nem számottevőek, ugyanakkor adott a magas kontroll; főként a rugalmas munkarendben végezhető munkák tartoznak e körbe;
- passzív munkák: alacsonyak a követelmények, ám a kontroll sem magas; itt fennáll a veszélye annak, hogy megfelelő kihívások, motiváló feladatok hiányában idővel leépülnek a munkavállalók készségei és képességei;

³⁴⁶ Karasek, R.: Job Demands, Job Decision Latitude, and Mental Strain: Implications for Job Redesign. *Administrative Science Quarterly* 24, 1979. 285-308. o.

vagy, a másik lehetőség: a munkavállalók új kihívásokat és új munkahelyet keresnek maguknak.³⁴⁷

Siegrist (2004) erőfeszítés-jutalom egyenlőtlenség modelljében a stressz a munkafeladat végrehajtása során kifejtett erőfeszítés mértékével, és az ellentételezésként járó jutalom (munkabér, erkölcsi elismerés stb.) nagyságával áll összefüggésben.³⁴⁸ Ha e két tényező között egyenlőtlenség mutatkozik, akkor olyan szintű feszült állapot alakul ki az egyénben, amely már az egészségét is veszélyezteti. Siegrist (2004) szerint „erőfeszítésként” jönnek számításba az alábbi tényezők:

- időnyomás, szoros határidők;
- az adott munkakörrel arányban nem álló felelősség;
- fizikailag megerőltető munkatevékenység;
- folyton növekvő munkateher;
- megterhelés
- túrórák.³⁴⁹

A jutalom háromféle lehet:

- megfelelő mértékű javadalmazás;
- erkölcsi elismerések, folyamatos visszaigazolások, a munkateljesítmény értékelése;
- lehetőség a karrierépítésre (továbbképzéseken való részvétel, előrelépési lehetőség a hivatali ranglétrán stb.).³⁵⁰

Siegrist (2004) külön foglalkozik a „túlvállaló személyek” problémájával. Azok tartoznak ebbe a kategóriába, akik folyamatosan túlteljesítenek, az átlagot meghaladó elszántsággal és intenzitással végzik munkájukat, emellett pedig fokozottan vágnak a munkáltató pozitív visszajelzésére, munkateljesítményük elismerésére. Vagyis, ebben az esetben nem feltétlenül a munkáltató túlzott elvárásai vezetnek az egyén kimerültségéhez. Divatos szóval élve „munkaalkoholistáknak” nevezik az ilyen embereket: képtelenek akár csak egy rövid időre is elszakadni a munkától, munkamániájuk magánéleti

³⁴⁷ Karasek (1979) i.m. 285. o.; hivatkozva: Sulyok (2016) i.m. 6. o.

³⁴⁸ Siegrist, J. – Starke, D. – Chandola, T. – Godin, I. – Marmot, M.- Niedhammer, I. – Peter, R.: The measurement of effort-reward in balance at work: European comparisons. *Social Science and Medicine* 58(8), 2004. 1483-1499. o.; hivatkozva: Sulyok (2016) i.m. 6. o.

³⁴⁹ Siegrist (2004) i.m. 1483. o.; Sulyok (2016) i.m. 5. o.

³⁵⁰ Siegrist (2004) i.m. 1483. o.; Sulyok (2016) i.m. 5. o.

problémákhoz, a családi kapcsolatok erodálódásához, az egyén teljes elszigetelődéséhez vezethet.³⁵¹

7.3.2. A munkavégzéssel összefüggő stresszforrások

A munkavégzés kapcsán felmerülő stresszorok két fő csoportját különböztethetjük meg, az egyik csoportba a munkafeladattal összefüggő, stresszt előidéző okok sorolhatók, a másik csoportba a munkafeltételekkel, a munkakörnyezettel kapcsolatos stresszforrások tartoznak.³⁵²

Ami a feladattal kapcsolatos stresszorokat illeti, az alábbiakat tekinthetjük a legtipikusabbaknak:

- Mennyiségi, vagy minőségi stresszforrás: a munkavállaló túlterhelt, vagy éppen ellenkezőleg, alulterhelt; egy időegységre túlságosan sok, vagy túlzottan kevés munkát kap, vagy pedig folyamatosan a képességeihez nem igazodó munkafeladattal bízzák meg. A túlterhelés hosszú távon rombolja a munkavállaló önértékelését, megerősíti benne azt az érzetet, hogy alkalmatlan a feladatra, és ebben a vele elégedetlen vezetőség is megerősíti. Az alulterheltség, vagyis az, amikor nem használják ki maradéktalanul a munkavállaló (szellemi, fizikai) kapacitásait, egy idő után elvezet ahhoz, hogy az egyén belefárad az unalmas, egysíkú munkába, elveszíti motivációját, feladatait lankadó figyelemmel és éberséggel teljesíti, reakciókészsége csökken. Ez utóbbi jelenség főként a rendőrségi foglalkoztatottak esetében hordoz veszélyeket: sok rendőr munkája ugyanis meglehetősen rapszodikus abból a szempontból, hogy a hosszú, várakozással töltött időszakot hirtelen felváltja egy azonnali intézkedést követő helyzet.
- A munkafeladatok, munkamódszerek és az elvárások kiszámíthatatlan változása, a munkavégzésre vonatkozó előírások (például jogszabályok, belső utasítások) gyakori módosulása: egyéntől függ, hogy ezek a tényezők milyen hatást váltanak ki, vannak, akiket kifejezetten inspirálnak, másokat azonban leblokkolnak a folyton változó helyzetek.

³⁵¹ Siegrist (2004) i.m. 1483. o.; Sulyok (2016) i.m. 5. o.

³⁵² Sulyok (2016) i.m. 6. o.

- A technológiai újdonságok, újítások: a vállalkozásoknak (működjenek bármilyen ágazatban) lépést kell tartani a technikai fejlődéssel, és ez a munkavállalóktól is nagyfokú rugalmasságot, nyitottságot, valamint állandó tanulást, önképzést vár el. Azok, akik képtelenek alkalmazkodni a változásokhoz, a technikai vívmányok alkalmazásának kényszere súlyos stresszforrásként jelenik meg.³⁵³

A munkakörnyezettel, munkafeltételekkel kapcsolatos stresszforrások tárháza is igen széles. Míg azonban a munkafeladatból adódó stresszorok a megfelelő módokon (például a feladatok átcsoportosításával) viszonylag egyszerűen felszámolhatók, addig a kevésbé optimális munkakörnyezet jóval nehezebben áthidalható probléma elé állítja a munkáltatókat. Ilyen stresszforrások például az alábbiak:

- A fizikai környezet nem megfelelősége jelentheti a zajos környezetet, egészségre ártalmas anyagokkal való munkavégzést, veszélyes körülmények között történő munkavégzést, túl magas, vagy túl alacsony hőmérsékletet, a nem megfelelő állapotú munkaeszközöket és így tovább.
- A kedvezőtlen munkaszervezés is stressz forrása lehet. Példa erre a műszakváltás idején végzett, vagy éppen a következő műszakra átcsúszó munka.³⁵⁴

A munkahelyi stresszorokról szólva nem hagyhatjuk ki azokat a stresszforrásokat sem, amelyek valójában a munkaszervezeten kívüliek, ám a hatásukra bekövetkező stresszes állapot az egyént a munkavégzésében is hátráltatja. Néhány példa ezekre:

- családi viszályok; családon belüli kapcsolatok felbomlása; kedvezőtlen változás az anyagi, egzisztenciális körülményekben; munka elvesztése, vagy a családtag munkanélkülivé válása; betegség, baleset a családban; haláleset;
- konfliktust jelenthet az egyén számára, ha nem képes a munkahelyi feladatait és a magánéletét összehangolni; ez főként kisgyermekes, netán egyedülálló szülők számára jelenthet problémát;

³⁵³ Cooper, C.L.- Marshall, J. (1987): Sources of Managerial and White Collar Stress. In: Cooper, C.L.; Payne, R (eds.) Stress at Work. John Wiley&Sons Ltd., New York, 1987.; Cooper, C.L.-Davidson, M. (1987): Sources of stress at work and their relation to stressors in non-working environments. In: Psychological factors at work and their relation to health. Eds: Kalimo R.; El-Batavi, M.A.; Cooper C.L. WHO Geneva, 1987.; hivatkozza: Sulyok (2016) i.m.

³⁵⁴ Sulyok (2016) i.m. 9–10. o.

- stresszt idézhet elő, ha az egyén által vallott nézetek, elvek nincsenek összhangban a munkáltató által vallott/elvárt nézetekkel, elvekkel;
- egyes munkavállalói csoportok tagjai érezhetik úgy, hogy a társadalom nagy többsége számára a munkájuk nem elfogadható, vagy értéktelen;
- a bizonytalanság érzetét növeli és stresszforrás lehet az is, ha a munkáltató gyakorta költözteti át más településekre a telephelyét, és emiatt a munkavállaló is kénytelen sűrűn költözni (például kirendelés esetén).³⁵⁵

Primer kutatásom szempontjából relevanciával bír az úgynevezett Életesemény skála, melyet Holmes és Rahe (1967) idézi) alkotott meg.³⁵⁶ A két kutató abból az alapfeltevésekből indult ki, hogy minden olyan életesemény stresszforrásnak számít, amely az egyéntől az átlagost meghaladó mértékű alkalmazkodást vár el. Annak mérésére, hogy mely típusú életesemények válthatják ki a legnagyobb mértékben a stresszt, Devinder (2009) kidolgozta az Életesemény skálát. A munkamódszer a következő volt: a kutatók a 2000 és 2006 közötti időszakban ezerkétszáz (különböző társadalmi státuszú, életkorú, foglalkozású) nőt és férfit interjúvoltak meg, és arra kérték őket, hogy értékeljék az általuk nevesített életeseményeket abból a szempontból, hogy melyik esetében milyen mértékű alkalmazkodásra van szükség.³⁵⁷

A válaszadók szerint a legnagyobb mértékű alkalmazkodást a házastárs halála kívánja meg. A kutatók az eredmények alapján a következő ranglistát állították fel:

1. házastárs halála
2. válás
3. különválás, külön költözés,
4. börtönbüntetés
5. közeli családtag halála
6. súlyosabb betegség, vagy baleset,
7. házasságkötés,
8. munkahely elvesztése,
9. kibékülés a házastárssal,
10. nyugdíjba vonulás,
11. családtag súlyos betegsége,

³⁵⁵ Sulyok (2016) i.m. 10. o.

³⁵⁶ Devinder, R.- Upton, Dominic: Psychology for nurses. Pearson Education Limited, 2009; Sulyok (2016) i.m. 11. o.

³⁵⁷ Sulyok (2016) i.m. 11. o.

12. terhesség,
13. szexuális jellegű problémák,
14. új családtag érkezése,
15. körülmények megváltozása az üzleti életben,
16. anyagi helyzet romlása,
17. közeli barát halála,
18. új feladatok a munkahelyen,
19. házastársi konfliktusok fokozódása,
20. tízezer dollárt meghaladó összegű jelzáloghitel.³⁵⁸

7.3.3. Megküzdési stratégiák

Megküzdési („ *coping*”) stratégiának nevezi a pszichológia azokat a technikákat, melyeket az egyén a lelki eredetű problémák felmerülésekor alkalmaz, amelyek révén az egyén megkísérli a stressz kiváltó okát jelentő konfliktust megoldani, de legalábbis kezelni.³⁵⁹

Lazarus és Launier (1978) szerint alapvetően kétféle megküzdési forma létezik, az egyik a problémára fókuszál, a másik az érzelmeket helyezi a középpontba. A problémaközpontú megküzdési stratégia lényege, hogy az egyénnek a konfliktust kiváltó ok feltárására és megváltoztatására kell törekedni, azért, hogy a jövőben ugyanez az ok már ne merüljön fel. Ez a fajta problémamegoldó stratégia irányulhat kívülre (vagyis az egyénen kívül álló okokra) és befelé (amikor az egyén elsődlegesen önmagát kívánja „jobbítani”). Az érzelmeközpontú megküzdés során az egyén a konfliktus kiváltotta érzelmi reakciókat kísérli meg enyhíteni; ehhez a stratégiához rendszerint akkor fordul az ember, amikor a konfliktust kiváltó okokat más módon nem képes megváltoztatni, vagy megszüntetni.³⁶⁰

Lazarus és Folkman (1986) a fenti megküzdési formákat tipizálva nyolc jellegzetes megküzdési stratégiát határoz meg. Ezek az alábbiak:

- konfrontáció: az egyén megküzd a problémával;

³⁵⁸ Sulyok (2016) i.m. 12. o.

³⁵⁹ Sulyok (2016) i.m. 12. o.

³⁶⁰ Sulyok (2016) i.m. 12–13. o.

- eltávolodás: érzelmileg igyekszik távol maradni a konfliktustól, nem gondolkodik a problémán, azt tudatosan távoltartja magától;
- érzelmek és viselkedés kontrollja: olyan viselkedést és kifejezőmódot talál, mely alkalmasnak tűnik a helyzet megoldására;
- társas támogatás keresése: a környezetében keres olyan segítőköt (családtagok, barátok, hivatásos segítők), akik támogatják a probléma feldolgozásában;
- felelősség vállalása: az egyén a külvilág felé is elismeri, hogy a konfliktus kialakulásában ő maga sem vétlen;
- problémamegoldás-tervezés: az egyén átfogó tervet készít, ennek során minden lehetséges megoldást és kimenetet mérlegel;
- elkerülés-menekülés: az egyén kilép a problémás szituációból;
- pozitív jelentés keresése: a „minden rosszban van valami jó” elvét követve az egyén megkeresi, hogy a negatív történésnek milyen pozitív hozadéka lehet.³⁶¹

7.3.4. Stressz a rendőrségi foglalkoztatottak körében

A rendőrségi dolgozók veszélyeztetettsége közismert tény. A túlterheltség, a hosszú munkaidő, a biológiai ritmust felborító munkarend, a sok túlóra, az alulfizettség, az erkölcsi megbecsültség hiánya, az egzisztenciális problémák, a munkavégzés során adódó feszült helyzetek, konfliktusok, de nem ritkán a hivatás és magánélet nehéz összeegyeztethetősége – mind munkahelyi stresszt előidéző tényező.³⁶²

Több kutatás is ismeretes, melynek során azt igyekeztek felmérni, hogy a rendőrök milyen stresszforrásokat azonosítanak munkájukkal összefüggésben.

Kroes és Gould (1982) Kaliforniában (USA) folytattak kismintás felmérést, három texasi rendőrkapitányság összesen 223 férfi dolgozóját kérték meg, rangsorolja a munkájuk során felmerülő stresszorokat. A válaszadók az alábbi sorrendet állították fel, a lista élén a legnagyobb feszültséget előidéző eset szerepel:

1. támogatás hiánya a vezetőség, illetve az adminisztrációs területen dolgozó kollégák részéről;

³⁶¹ Lazarus, R.S.- Folkman S.: Stress, appraisal, and coping. New York, Springer, 1984.; hivatkozva: Sulyok (2016) i.m. 12–13. o.

³⁶² Pikó Bettina (2002): Egészségpszichológia, Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 2002. 200.o.

2. egy éppen folyamatban lévő rablás leleplezése, rajtaütés az akcióban lévő rablókon;
3. üldözés gépjárművel;
4. fegyverrel rendelkező elkövető lefegyverzése;
5. felismerhetően mentális zavarral küszködő ember kezelése;
6. fegyverhasználat;
7. gyermekek sérelmére elkövetett bűncselekmények feltárása, nyomozati munka ilyen ügyekben;
8. családon belüli erőszak feltárása, nyomozati munka ilyen ügyekben;
9. emberölés feltárása, nyomozati munka ilyen ügyekben.³⁶³

Pendergrass és Ostrove (1982) is lefolytattak rendőrök körében egy hasonló felmérést, azzal a különbséggel, hogy külön elemezték a férfiak és külön a nők válaszait.³⁶⁴ A férfiak a következőképpen rangsorolták az eseményeket:

1. társuk meghal bevetés közben;
2. valaki más meghal bevetés közben;
3. gyermekek sérelmére elkövetett bűncselekmények feltárása, nyomozati munka ilyen ügyekben;
4. háttértámogatás hiánya a vezetőség részéről;
5. létszámhiány a testületnél, illetve az, hogy emiatt az állományra rendkívüli munkateher hárul;
6. karrierlehetőségek (előléptetés stb.) hiánya;
7. fizikai bántalmazás.
8. változó munkabeosztás.³⁶⁵

Ugyanebben a felmérésben a nők rangsora a következő volt:

1. valaki meghal bevetés közben;
2. társuk meghal bevetés közben;
3. gyermekek sérelmére elkövetett bűncselekmények feltárása, nyomozati munka ilyen ügyekben;
4. létszámhiány a testületnél, illetve az, hogy emiatt az állományra rendkívüli munkateher hárul;

³⁶³ Sulyok (2016) i.m. 13. o.

³⁶⁴ Pendergrass, V.E. – Ostrove, N. M. (1982): A survey of stress in women in policing. *Journal of Police Science and Administration*, Pengilly, 1982. 303-309. o.; hivatkozva: Sulyok (2016) i.m. 13. o.

³⁶⁵ Sulyok (2016) i.m. 13. o.

5. fizikai bántalmazás;
6. háttértámogatás hiánya a vezetőség részéről;
7. elfogások végrehajtása segítség nélkül;
8. éles helyzetek, azonnali reagálást igénylő szituációk.³⁶⁶

Egyes kutatók (például Kaufmann–Beehr, 1989) ugyanakkor úgy vélik, nem annyira a fokozott pszichikai igénybevétel a fő stresszor, és nem is a munka jellegéből adódó veszélyhelyzetek jelentik a fő problémát, hanem az, hogy a munkahelyen nem megfelelő a formális és informális kapcsolatrendszer, amiből adódóan elégtelenek a dolgozók által ismert és alkalmazott konfliktus- és stresszkezelési technikák.³⁶⁷

*„Szociokulturális atmoszféránk megszabja, hogy milyen viselkedési játékszabályokat alkalmazunk, a viselkedéskultúránk pedig befolyásolja, hogyan oldjuk meg a problémás viszonyainkat, [...] és rendelkezünk-e azzal az adaptációs képességgel, amely hozzásegít a konfliktusok hatékony, sérülésmentes megoldásához.”*³⁶⁸ (Pikó, 2002 – 82. old.)

7.3.5. A kiégés

A kiégés (*burn-out*) fogalmát az irányadó szakirodalom 1974 óta használja. Herbert Freudenberger pszichoanalitikus vezette be és alkalmazta elsőként a szakmai viselkedés leírására; a meghatározás lényege szerint az egyén fizikai és lelki erőforrásának kiapadásáról van szó. *„Ez a szindróma krónikus, emocionális megterhelések, stresszek nyomán fellépő fizikai, emocionális, mentális kimerülés állapota, amely a reménytelenség és inkompetencia érzésével, célok és ideálok elvesztésével jár, s amelyet a saját személyre, munkára, illetve másokra vonatkozó negatív attitűdök jellemeznek.”*³⁶⁹

A szindrómát kifejezetten a hivatásos és laikus segítőköt veszélyeztető tünetegyütesként írták le, mely az emberekkel való foglalkozás intenzív folyamatában jelenhet meg, a tartósan fennálló érzelmi megterhelés következtében.³⁷⁰ A jelenség lényege, hogy a foglalkozásából adódóan tartós stressznek kitett egyénnél a lelki és

³⁶⁶ Sulyok (2016) i.m. 14. o.

³⁶⁷ Pikó Bettina: Orvosi szociológia, Medicina Könyvkiadó, Budapest, 2006. 79. o.

³⁶⁸ Pikó (2002) i.m. 82. o.

³⁶⁹ Fekete Sándor: Segítő foglalkozások kockázatai. Helfer szindróma és burnout jelenség. *Psychiatria Hungarica* 1991. 17–29. o. 19. o.

³⁷⁰ Pikó (2006) i.m. 198. o.

érzelmi kimerülés olyan szinten jelentkezik, hogy azt már a szokásos módszereivel képtelen kezelni. Napjainkban azonban már nemcsak azon foglalkozások körében gyakori a jelenség, amelyekben emberekkel kell napi szinten személyes kapcsolatot tartani (ez a helyzet a humán szolgáltatások, az orvosok, ápolónők, szociális munkások esetében), újabban ugyanis a kiégést tipikus menedzserbetegségnek tartják.³⁷¹

A kiégés tehát a foglalkozási stressz egyik lehetséges következménye, megkülönböztetendő a klinikai értelemben vett depressziótól, még úgy is, hogy külső megnyilvánulási formáikban nagyon hasonlóak.³⁷²

A kiégés három vetületét különbözteti meg a szakirodalom: a fizikai, az érzelmi és a lelki kimerültséget.³⁷³ A fizikai kimerültség leginkább általános gyengeségben, energiahányban mutatkozik meg. Az érintett gyakoribbá váló megbetegedésekről számol be (például nátha, influenza), fejfájás, szédülés, hátfájás kínozza; változnak az étkezési szokások, vagy éppen az étkezési szokások számottevő módosulása nélkül változik a testsúly. Gyomorfekély, magas vérnyomás jelentkezik. Gyakoriak az alvászavarok. Ezek a tünetek bizonyítottan pszichoszomatikus alapon jelentkeznek.³⁷⁴

Az érzelmi kimerültség tünetei a kiüresedtség, a kétségbeesettség, a reményvesztettség érzése. Az ember ebben az állapotban folyamatosan ingerlékeny, ideges. Jellemző a depresszió, súlyosabb esetben megjelennek a szuicid gondolatok.³⁷⁵

A lelki kimerültség legtipikusabb jele a negatív, pesszimista beállítottság, ezt a beteg előbb a munkája iránt érzi, később az élet minden területén úrrá lesz rajta ez az érzés. Rideggé és rosszindulatúvá válik másokkal szemben; azokat, akikkel munkavégzése során kapcsolatba kerül (ügyfelek, a rendőrök esetében a gyanúsítottak, a sértettek stb.), idővel tárgyakként kezeli. Munkatársaival, barátaival, családtagjaival való kapcsolatai is dehumanizálódnak, a korábban fontosnak ítélt viszonyulások érzelmileg egyre jobban kiüresednek, elszegényednek. Az ilyen helyzetbe került ember nemcsak a munkáját hanyagolja, hanem a magánéletének alakulását illetően is közömbössé,

³⁷¹ Kovács (1981) 8. o.

³⁷² Gyórfy Zsuzsa – Ádám Szilvia: Az egészségi állapot, a munkastressz és a kiégés alakulása az orvosi hivatásban. Szociológiai Szemle 2004/3. 109. o.

³⁷³ Major János – Ress Katalin – Hulesch Bors – Túry Ferenc (2006): A kiégés jelensége az orvosi hivatásban, LAM 2006; 16 (4) 76. o.

Elérhető: www.behsci.sote.hu/eloadasok/magatartasorv/kieges_lam.pdf

³⁷⁴ Major et al., (2006) i.m. 77. o.

³⁷⁵ Major et al., (2006) i.m. 77. o.

közönyössé válik; egy idő után belekerül egy olyan ördögi körbe, melyből külső segítség nélkül már aligha tud kikerülni.³⁷⁶

Egyénenként változó lehet, hogy melyik tünet jelenik meg. Egy-egy tünet azonban maga után von egy másikat is, és gyakori, hogy például lelki betegség talaján alakul ki testi kórkép. Az egyes szimptomák megjelenése, súlyossága, a kiégés mértéke függ az adott szakmától, korosztálytól, emellett a nemek között is kimutathatók különbségek.³⁷⁷

³⁷⁶ Major et al. (2006) i.m. 77–78. o.

³⁷⁷ Major et al. (2006) i.m. 77–78. o.

7.4. Túlzott alkoholfogyasztás és más deviáns magatartások

A társadalmi együttélését egyik alapfeltétele, hogy az emberek nagy többsége képes alkalmazkodni az adott társadalomban elfogadott normákhoz és viselkedési szabályokhoz. Nem mindenki tudja ugyanakkor e normákat elfogadni és betartani: a normaszegést – némiképp leegyszerűsítve – devianciának, a normaszegő viselkedést deviáns magatartásnak nevezzük.³⁷⁸

7.4.1. A deviáns viselkedés okai

Deviáns viselkedés alatt tehát azt az egyén és társadalom számára súlyosan káros magatartást értjük, amikor valaki eltér az adott társadalomban általános, bevett normáktól. A szociológiai szakirodalomban ilyen viselkedésnek tekintik a bűnözést, az öngyilkosságot, az alkoholizmust, a kábítószerfogyasztást és a lelki betegségeket.³⁷⁹

A deviáns viselkedés megítélése, okainak értelmezése koronként és társadalmanként változott. A legkorábbi, biológiai megalapozottságú iskolák követői úgy vélték, hogy a devianciára, a bűnözésre való hajlam genetikailag meghatározott, vagy akár öröklődik is.³⁸⁰ A pszichológiai elméletek szerint alapvetően személyiség típus kérdése, hogy ki válik deviánssá, és ki lesz törvénytisztelő állampolgár.³⁸¹ A szociológiai devianciaelméletek mindezekkel szemben arra az álláspontra helyezkednek, hogy döntő módon a társadalmi környezettől, a társadalmi intézményektől függ, hogy mit tekintünk devianciának.³⁸²

A különféle pszichológiai és szociológiai kutatások alapján azonosíthatók bizonyos tényezők, melyek nagy valószínűséggel közrejátszanak a deviáns magatartásformák megjelenésében, vagy felerősítik az egyébként már fennálló kiváltó okokat. Ilyen tényező lehet a nagymértékű stressz, melynek kezelésére az egyén nem rendelkezik megfelelő technikákkal. Ugyancsak e kiváltó tényezők körébe sorolhatók egyes, a fiatalkori szocializációt megzavaró történések, azok esetében ugyanis, akiket életük korai szakaszában valamilyen trauma ért, és szocializációjuk feltételezhetően

³⁷⁸ Andorka Rudolf (2006): Bevezetés a szociológiába, Osiris Kiadó, Budapest, 2006. 598. o.

³⁷⁹ Andorka (2006) i.m. 599. o.

³⁸⁰ Giddens, Anthony: Szociológia, Osiris Kiadó, Budapest, 1995. 143. o.

³⁸¹ Giddens (1995) i.m. 144. o.

³⁸² Giddens (1995) i.m. 145–146. o.

sérülést szenvedett, a személyiségfejlődés nem vezetett a stresszhelyzetek megoldására képes, erős személyiség kialakulásához. Mindezek mellett megemlítenő az is, hogy a magyar társadalom norma- és értékrendszerében hagyományosan fellelhetők olyan elemek, amelyek alapján a társadalom (vagy némely társadalmi csoportok) egyes deviáns magatartásokat (mint amilyen a lerészegedés) bizonyos élethelyzetekben elfogadhatónak tartják. Mindez pedig könnyen vezethet ahhoz, hogy a stresszhelyzetbe kerülő, a nehéz szituáción másként felülkerekedni nem képes emberek az alkoholhoz forduljanak, vagy szélsőséges esetben az öngyilkosságban lássák az egyedüli megoldást.³⁸³

Napjainkban Magyarországon a társadalmi feszültségek és kilátástalan élethelyzetek nagyban hozzájárulnak ahhoz, hogy a társadalom egészét is tekintve magas a rendszeres alkohol- illetve drogfogyasztók, valamint az öngyilkosok száma. Míg a drogfogyasztás ellen a határozott kormányzati fellépés egyértelműen látható, addig az alkoholfogyasztási szokások befolyásolására az elmúlt évtizedekben érdemi kísérlet nem történt, miként célzott alkoholpolitikáról sincsen tudomásunk.³⁸⁴

7.4.2. Az alkoholfüggőség lehetséges okai

Az alkoholfüggőség lehetséges okai változatosak. Az alkoholhoz való viszony esetenként „végig fut” az egymást követő generációkon, ez alapján feltételezhető, hogy az alkoholfüggőségre való hajlam akár öröklődhet is, és ezt a környezeti hatások rossz irányban befolyásolják. Természetesen az, hogy valaki hajlamot, vagy védelemet örököl, még nem teszi kizáróttá az egyéb tényezők pozitív, vagy negatív hatását. Mindenesetre, a genetikai meghatározottság mellett szól az, hogy az alkohol-lebontás terén megfigyelhetők etnikai sajátosságok (például egyes indiántörzsek tagjainál az alkohol lebomlása időben az átlagosnál jobban elhúzódik).³⁸⁵

Egy adott társadalomban a kultúra háromféleképpen befolyásolhatja az alkoholfogyasztáshoz való viszonyulást:

- azzal a móddal, ahogy a társadalom tagjaiban az egymáshoz való alkalmazkodás tekintetében belső és sürgető feszültséget kelt;

³⁸³ Andorka Rudolf – Harcsa István (1990): Deviáns viselkedés. In: Andorka Rudolf – Kolosi Tamás – Vukovich György (szerk.): Társadalmi riport 1990, Budapest, TÁRKI, 1990. 221–222. o.

³⁸⁴ Elekes Zsuzsanna: Alkohol és társadalom, Országos Addiktológiai Intézet, Budapest, 2004. 43–44. o.

³⁸⁵ Rosta Andrea: A deviáns viselkedés szociológiája, Loisir Könyvkiadó, Budapest – Piliscsaba, 2007. 171. o.

- azzal az attitűddel, melyet a társadalom kifejleszt tagjaiban az ivással kapcsolatban;
- azzal a móddal, melynek révén a társadalom az alkohol helyett megfelelő eszközöket biztosít a kielégülés elérésére és/vagy a feszültség oldására.³⁸⁶

Az alkoholfüggőség kialakulása magyarázható egyfelől az egyén, a család, illetve mikroközösségek szintjén, másfelől a társadalom egészének szintjén. A devianciakutatások szerint az alkoholfüggőség kialakulásánál szerepet játszhatnak a kora gyermekkori traumák, mint például a szülők korai halála, a szülők alkoholfüggősége, pszichiátriai zavarai, a családon belüli erőszak. Számtottévő lehet a hatása az egyén szűkebb környezetében tapasztalt viszonyulásoknak: felerősítheti a túlzott alkoholfogyasztásra való hajlamot akár az is, ha a baráti-munkatársi környezetben akadnak olyanok, akik sokszor és sokat isznak. Egyes társaságokban, kisebb közösségekben a „nem ivás” szégyennek, férfiatlan dolognak számít. A kutatási adatok egyértelműek: nők körében általában alacsonyabb az alkoholfüggők száma.³⁸⁷

A szeszesital-fogyasztás módja és fokozata szerint az egyén alkoholfogyasztással kapcsolatos magatartása alapján következő csoportok különböztethetők meg:

- alkoholt egyáltalán nem fogyasztók;
- szociális ivók, akik mértékletesen isznak, általában nem részegednek le, csak időnként és a körülményektől függően fogyasztanak a szokásosnál többalkoholt;
- mértéktelen ivók, akiknek mértéktelensége az elfogyasztott ital mennyiségében és/vagy a lerészegedés gyakoriságában nyilvánul meg; többségük alkoholbeteggé előbb, vagy utóbb válik;
- alkoholbetegek, vagyis alkoholfüggők, ők azok, akiknek hiányérzetük támad, ha nem isznak, súlyosabb esetben kifejezett elvonási tüneteket produkálnak;
- krónikus alkoholbetegek, akik már testi-szellemi károsodást szenvedtek az alkoholtól.³⁸⁸

Az alkoholfüggővé válás útján elindult ember jellemzője, hogy az alkoholfogyasztás szerepét és veszélyét bagatellizálja magában. Azt gondolja magáról, hogy képes kontroll alatt tartani az alkoholfogyasztásának mértékét, bármikor abba tudja

³⁸⁶ Rosta (2007) i.m. 171. o.

³⁸⁷ Rosta (2007) i.m. 171–172. o.

³⁸⁸ Rosta (2007) i.m. 168–169. o.

hagyni az ivást, ha akarja. Egyre kevésbé figyel megjelenésére, elhanyagolja magát, kommunikációja egyoldalúvá válik, a társkapcsolatokban a partnerre kevésbé figyel. Viselkedésében hamar megjelenik az agresszió, a konfliktusok feszültsége ráadásul újabb és újabb alkalmat ad az ivásra.³⁸⁹ A túlzott alkoholfogyasztás veszélyei tehát számottevőek.

7.4.3. A rendőrök alkoholfogyasztási szokása: egy kismintás felmérés tanulságai

A nemzetközi szakirodalomban alaposan tárgyalt témának számít a rendőrök alkoholfogyasztási szokása. A kutatások arra mutattak rá, hogy a rendőrök körében – a számos stresszforrással összefüggésben – rendkívül gyakori az alkoholfogyasztás (Smith et al., 2005, és arányaiban több férfi rendőrök fogyaszt rendszeresen alkoholt, mint női rendőr (Violanti et al., 2011).

Átfogó hazai vizsgálatokra mindezidáig nem került sor, azonban Borbély Zsuzsanna 2016-ben egy kismintás felmérést folytatott le 145 tiszthelyettes tanuló bevonásával „*dohányzás, alkoholfogyasztás, testedzés, stressz és mentális egészség témakörében*”.³⁹⁰

Ennek a vizsgálatnak az eredményei tanulságosak lehetnek. A felmérés keretében – egyebek mellett – rákérdeztek az alkoholfogyasztás gyakoriságára, valamint a nagy mennyiségű alkohol fogyasztásának gyakoriságára. A válaszadó férfiak 9,9 százaléka nyilatkozta, hogy naponta, 3,7 százaléka hetente többször, 8,6 százaléka hetente fogyaszt alkoholt. A nők körében a következő válaszok születtek: 1,9 százalék fogyaszt hetente többször és 5,8 százalék fogyaszt hetente alkoholt (napi szintű alkoholfogyasztásról nem számolt be egyetlen női válaszadó sem). Ami a nagy mennyiségű alkohol fogyasztását illeti, a férfiak 9,1 százaléka naponta, 2,6 százaléka hetente többször, 7,8 százaléka hetente fogyaszt nagy mennyiségű alkoholt. A nők körében 4 százalék mondta azt, hogy hetente fogyaszt nagy mennyiségű alkoholt, olyan, aki ennél gyakoribb fogyasztásról számolt volna be, nem akadt. Borbély az eredmények alapján megállapította, hogy a mintában „*a férfi tanulók körében szignifikánsan gyakoribb az alkoholfogyasztás, mint a*

³⁸⁹ Fekete Sándor: *Deviancia és társadalom*, Comenius Bt., Pécs, 2001. 187. o.

³⁹⁰ Borbély Zsuzsanna: *Egészségmagatartás és mentális egészség – nemi különbségek a munkahelyi stressz megélésében*. Belügyi Szemle, 2019/7-8. 37–50. o. 39. o.

*női tanulók körében, valamint a nagyívás (egy alkalommal 3, vagy több egység alkohol elfogyasztása) szintén szignifikánsan gyakoribb a férfi tanulók körében”.*³⁹¹

³⁹¹ Borbély (2019) i.m. 45. o.

7.5. *A korrupció*

A Transparency International sorozatos jelentései szerint Magyarországon a korrupció napjainkra rendszerszintűvé vált, és nemcsak a gazdálkodó szervezetek, hanem az állami szervek legtöbbje (ide nem értve a bíróságokat) az érintettjei közé tartozik.³⁹² A rendőrség sem kivétel ez alól, a rendőri szervezeten belül is jelen van a korrupció, ennek pedig önmagán túlmutató negatív hatása is van: a nyilvánvaló okok mellett azért rendkívül veszélyes, mert a rossz példát látva az állampolgárok könnyen gondolhatják azt: „ha a rendőrök megtehetik, akkor nekem is szabad”. A korrupció feltárása alapvetően is nagyon nehéz, a rendőri korrupcióra ugyanakkor ez fokozottan érvényes, melynek leleplezése a klasszikus eszközökkel gyakorlatilag lehetetlen.³⁹³

7.5.1. *A korrupció mint rendszerszintű jelenség*

A korrupció üldözését, vagy akár csak megértését a jelentős fokú látencia akadályozza. Ne legyenek illúzióink, a korrupció a világ valamennyi országában jelen van, az esetleges különbségek csak azzal magyarázhatók, hogy az érintett társadalmak kulturálisan mennyire tartja a jelenséget elfogadhatónak. Csekély az esélye annak, hogy valaha is fel lehetne számolni a korrupciót, hiszen a korrump magatartásra való hajlandóság „*alapvető emberi jellemvonás*”.³⁹⁴

Számos kutató vizsgálta már a korrupció okait, a legkorábbi elméletek egyike – mely „*a társadalom visszatükröződése*” nevet viseli – az államigazgatás és a rendészet területén burjánzó korrupciót elemezve jutott arra a következtetésre, hogy ezek a cselekmények a társadalom lenyomatai, vagy ha úgy tetszik, tükörképei, melyek tüpontosan jelzik a társadalom aktuális erkölcsi állapotát.³⁹⁵

³⁹² Civitas Intézet – Transparency International Magyarország: Fekete könyv. Korrupció Magyarországon 2010 – 2018. Budapest, Civitas Intézet, 2018. 8.o. <https://transparency.hu/wp-content/uploads/2018/03/Fekete-k%C3%B6nyv.pdf>

³⁹³ Krémer Ferenc: A rendőri hatalom természete. Budapest, Napvilág Kiadó, 2003. 203.o.

³⁹⁴ Elek László: Korrupciós kockázatok a közszektorban, különös tekintettel a rendészeti (rendőri) igazgatás területére. Belügyi Szemle 62. évf. 2014/10. 59-98. o. 60. o.

³⁹⁵ Kránitz Marianna: A korrupciós jellegű bűnözés okairól. Jogtudományi Közöny XXXIV. évf. 1979/7. 415-424. o. 418. o.

A korrupciónak egyéni és rendszerszintű okai azonosíthatók. Az egyéni okok sokfélék lehetnek, a rossz anyagi, egzisztenciális helyzettől kezdve az erkölcsi gyengeségen át egészen a kapzsiságig. A rendszerszintű okokra jelentenek példát a kulturális berögződések, a hagyományok, a társadalmi rosszállás elmaradása, a kiskapuktól hemzsegő jogi környezetet, a transzparencia, az ellenőrzés hiánya. Egyes kutatók (például Szente, 2006/2007) szerint Magyarországon a rendszerváltásig inkább a rendszerszintű, a hiánygazdaság jelenségéből fakadó strukturális okok voltak a meghatározók, a kétezres években azonban már jobbra az egyéni okok dominálnak.³⁹⁶

7.5.2. A rendőrségi korrupció sajátosságai

A rendőrségi korrupció feltárása különösen nehéz, ez egyrészt arra vezethető vissza, hogy a rendőrök közössége zárt és összetartó. Másrészt szerepet játszik az is, hogy az állampolgár a rendőrökkel való viszonyát szükségképpen alá- és fölérendeltségi viszonyként éli meg, és ha érintettjévé válik a rendőri korrupciónak, különösen, ha ő maga is jogszabályokat sértett, csak a legritkább esetben vállalja azt, hogy feljelentést tesz, vagy más módon nyilvánosságra hozza a történetet. Legtipikusabb példa erre a közlekedési szabálysértést elkövető autóvezető, aki kenőpénzt kínál fel azért, hogy az intézkedő rendőr elnéző legyen vele szemben. A közvélemény egyébként is felemás módon ítéli meg az ilyen helyzeteket, általában véve elítéli ugyan a jelenséget, de könnyen azonosul a vesztegető autóssal, és rendszerint talál mentséget az érintett rendőrök számára is, akik rosszul vannak fizetve, sokat túlóráznak kevés pénzért, és egyébként is csak azt csinálják, amit a politikusok és a hozzájuk közel állók „nagyban” csinálnak.³⁹⁷

A kutatások arra mutatnak rá, hogy a korrupciós fertőzöttség eltérő a különböző rendőrségi szakterületeken. A leginkább érintettek ebből a szempontból a közterületen szolgálatot teljesítő, illetve a közúti közlekedést ellenőrző rendőrök, de a bűnügyi szakterületen, a bűnügyi helyszíneken dolgozó állomány esetében is meglehetősen magas a korrupciós fertőzöttség.³⁹⁸

³⁹⁶ Szente Zoltán: Korrupcióellenes stratégiák és módszerek. Magyar Közigazgatási Intézet, Budapest, 2006-2007. 4. o.

³⁹⁷ Elek (2014) i.m. 66. o.

³⁹⁸ Kardos Sándor István: A rendőri kisközösségek hatása az egyén korrupciós hajlamára. Belügyi Szemle 63. évf. 2015/10. 31–46.o. 33.o.

Elsődlegesen az egyén szabálykövetési hajlandóságán múlik, hogy megvesztegethető-e, vagy sem, ám nem elhanyagolható mértékű az egyént körülvevő kisebb-nagyobb közösség általános erkölcsi színvonala. Kutatók megfigyelték, hogy ha egy rendőri egységnél az idősebb, régóta a szervezetnél dolgozó munkatársak nem utasítják el a korrupció lehetőségét, akkor jó eséllyel ilyen irányú elvárásokat támasztanak a frissen belépő kollégák irányában is; ha pedig az újonc elítéli a korrupciót, akkor könnyen elképzelhető, hogy a régi munkatársak kiközösítik, ellehetetlenítik őt. Értelemszerűen az sem közömbös, hogy egy adott rendőri szervezetnél a vezetők miként viszonyulnak a korrupció jelenségéhez, mutatnak-e személyes jó példát, fellépnek-e következetesen az ilyen jogsértésekkel szemben, vagy inkább szemet hunynak.³⁹⁹

Krémer Ferenc egy 1998-as tanulmányában amellett érvelt, hogy – egyfajta elkülönült foglalkozási kultúraként – létezik a rendőri szubkultúra.⁴⁰⁰ Ez – többek között – abban nyilvánul meg, hogy a rendőrök jóval összetartóbbak más hivatások képviselőinél, ha a közösség egyik tagját kívülről bármiféle „támadás” éri (és itt a támadást a lehető legtágabban kell értelmezni, ideértve például egy megalapozott feljelentést is), akkor azonnal „összezárnak”, és a legritkább esetben fordulnak csak társuk ellen. Ennek hátterében az áll, hogy a rendőröket összekovácsolja a sorsközösség, az a sajátos közeg, amelyben élnek, a sajátos szakzsargon, azok a jelek és szimbólumok, amelyek világosan megkülönböztetik őket mindenki mástól, és amelyek – tegyük hozzá – igen erőteljes szimbólumok: ilyenek a jelvények, a rangjelzés, az egyenruha, a gépjárműveken a megkülönböztető jelzés, a fegyverviselet. Erősíti az összetartozást egyrészt annak tudata is, hogy adott esetben erőszakot, kényszerítő eszközt is alkalmazhatnak civilekkel szemben, másrészt pedig az az elvárás, amelyet egyfelől a hatalom, másfelől a társadalom támaszt velük szemben.⁴⁰¹

A rendőri szervezet, illetve általában véve a rendőri munka túlszabályozott, a testület tagjaival szemben támasztott követelmények mind szakmai, mind erkölcsi szempontból átlag feletti, és nemcsak a pszichés megterhelés, hanem a fizikai igénybevétel is rendkívüli. Ezek a körülmények óhatatlanul alakítják az ember gondolkodásmódját, személyiségét. Egyik oldalról tehát a megfelelni vágyás, másik oldalról a rendőri közösséghez tartozás élménye az, amelyik meghatározza a rendőrök

³⁹⁹ Kardos (2015) i.m. 40.o.

⁴⁰⁰ Krémer Ferenc: A rendőri szubkultúra és a korrupció néhány problémája. *Belügyi Szemle* 1998/10. 34–53.o. 34.o.

⁴⁰¹ Krémer (1998) i.m. 36.o.

viszonyulásait, az arra különösen fogékony egyéneknél pedig akár egy sajátos attitűd kialakulásához is vezethet: az illető magát a törvények védelmezőjének tartja, mindenki mást pedig bűnelkövetőnek gondol. Paradox módon tehát, a közösséghez tartozás élménye, mely egyik oldalról megvédi az egyént, a másik oldalról akár deviáns viselkedésre is sarkallhatja az arra fogékonyakat. Ha ugyanis annak a szakmai közösségnek, amely körül veszi a rendőrt, alacsony az általános erkölcsi-fegyelmi fegyelmi színvonala, támogatja, de legalábbis elnézi a korrupciót, azzal végeredményben az egyén normaszegésre való hajlamát erősíti meg.⁴⁰²

Kétségtelen, hogy vannak a rendőri, bűnüldöző tevékenységnek olyan további aspektusai, amelyek fokozzák a korrupció veszélyét. A rendőrök mindennapi tevékenységükből kifolyólag rendszeresen találkoznak bűnelkövetőkkel, ahhoz, hatékonyan tudják végezni munkájukat, ismerniük és érteniük kell azt a sajátos közeget, amelyben a bűnözők élnek. Az információszerzés, a különféle adatgyűjtő műveletek jellemzően leplezett eszközökkel, álcázott módon, titkos módszerekkel, beépített emberek, külsős informátorok bevonásával zajlanak, márpedig ez a kétségkívül bizalmas jellegű tevékenység valóban nehezen ellenőrizhető. Igaz az is, hogy a rendőri működés a nagy nyilvánosság számára kevésbé átlátható, sok esetben a nyomozati érdek nagyobb súllyal esik latba, mint a polgárok tájékoztatáshoz fűződő érdeke. Arról, hogy a rendőr és az ügyfél (gyanúsított, tanú stb.) között van egyfajta hierarchikus viszony, melyet az ügyfél – jogosan, vagy sem – úgy él meg, hogy ki van szolgáltatva a hatóságnak. Korrupcióra alkalmat adó helyzeteket teremthet az is, ha a rendőr és az ügyfél között ideiglenesen érdekközösség jön létre: a rendőr szeretne mielőbb „megszabadulni” egy bonyolult, vagy éppen nehezen bizonyítható ügytől, az ügyfél pedig adott esetben hajlandó valamilyen ellenszolgáltatásra annak érdekében, hogy ügyét meg nem történtnek tekintsék.⁴⁰³

Krémer Ferenc egy, az 1990-es években folytatott kutatás alapján a rendőri korrupció négy típusát különböztette meg. A legenyhébbnek a „rohadt alma” kategóriája tekinthető, az ide sorolható rendőr pályafutása során egy, legfeljebb két alkalommal fogad el jogtalan előnyt. Azok, akik a „rohadt kosarak” kategóriájába tartoznak, heti, napi gyakorisággal folytatnak korrupciós gyakorlatot; nem egyszeri esetről van szó, ezen a szinten a korrupció az adott rendőri szervezet egészében jelen van. A „tömeges” kategória

⁴⁰² Kardos (2015) i.m. 34–37.o.

⁴⁰³ Elek (2014) i.m. 67.o.

azt jelenti, hogy már a közép- és a felsőszintű vezetők érintettek, bár szervezettségéről itt még nincs szó, a „totális” kategória esetében azonban a korrupció behálózta az egész szervezetet, és – akár csak egy bünszervezetben – hierarchikus viszonyrendszer épül kell.⁴⁰⁴

A rendőri korrupció soha nem egyedi, nem elszigetelt jelenség: ha egy szervezeti egységben találunk egy korrumpált rendőrt, ott jó eséllyel több is van. Ha pedig egy szervezeten belül több egységnél és több szinten is megjelenik a korrupció, ott idővel számolni kell annak intézményesülésével.⁴⁰⁵

⁴⁰⁴ Krémer (1998) i.m. 45-49. o.

⁴⁰⁵ Szikinger István: Rendőrség a demokratikus jogállamban. Budapest, Sík Kiadó, 1998. 10.o.

7.6. *Következtetések*

Ebben a fejezetben azokat a körülményeket vizsgáltam meg, melyek – álláspontom szerint – indokoltá teszik a rendőrség sajátos lelkipásztori ellátásának megszervezését. Mivel a rendőri munka rendkívüli pszichés és erkölcsi megterheléssel jár, így különösen indokolt a rendőrségi sajátos stresszorok feltérképezése.

A rendőri állomány legfőbb összetartó ereje a hivatás, a munka szeretete, a lojalitás, a hivatástudat, a magas fokú igazságérzet. Ezek az értékek minden rendőr számára fontosak, és éppen ezek azok az értékek, amelyek összefogják a rendvédelem e sajátos ágában tevékenykedőket.

A speciális rendőri munka ugyanakkor speciális szervezeti felépítést, struktúrát is igényel, ám az így létrejött szervezet bármennyire is ideális a teljesítendő cél (vagyis a bűnüldözés és felderítés) szempontjából, nem feltétlenül optimális a munkatársak számára. A rendőri állomány tagjainak mindennapi munkájuk során olyan szervezeti jellemzőkkel kell együtt élniük, amelyek önmagukban is képesek frusztrációt, stresszt előidézni.

A rendőrséget folyamatosan magas fluktuáció jellemzi, ennek egyik legfőbb – és a kívülálló szemlélők számára is nyilvánvaló – oka, hogy az állomány sem anyagi, sem erkölcsi téren nem érzi úgy, hogy megfelelő elismerést, megbecsülést kapna. Különösen a fiatalabb korosztály elvándorlása a legnagyobb mértékű, ennek háttérében generációs okok is meghúzódnak.

A rendőrségre általában véve is igaz, hogy a munkatársakkal szemben támasztott elvárások és a szervezeti keretek között rendkívül mély szakadék húzódik, ez pedig frusztrációt idéz elő. Rugalmasságot, számos túlórárt és készenlétet várnak el a rendőröktől, munkájuk pedig jellemzően statisztikai mutatószámokkal méri, holott a számok alakulására sok esetben semmiféle befolyásuk nincsen. Aligha meglepő tehát, hogy a rendőrségi dolgozók igazságtalannak és méltánytalannak érzik ezt a rendszert. A folyamatos frusztráció, a stressz egy idő után kiégéshez, vagy éppen a legkülönbébb deviáns magatartásokhoz vezethet. Láthattuk, hogy ha az egyén nem rendelkezik hatékony megküzdési, stresszkezelési stratégiával, akkor könnyebben választ olyan megoldásokat, amelyek számára, illetve a társadalom számára is károsak (például túlzott alkoholfogyasztás, öngyilkosság).

A fentiekben arra is rámutattunk, hogy a sajátos rendőri közeg és az összetartozás érzése nemcsak pozitív hozadékkal bír, hanem akár deviáns viselkedésre is sarkallhatja az arra fogékonyakat. Arról tehát szó sincs, hogy a rendőri szervezet tehetne arról, hogy egy rendőr korrupttá válik, hiszen a korrupció legfőbb kiváltó oka nem más, mint az egyén korrupcióra való hajlama. Azonban, ha a szakmai közösségnek, amely körül veszi a rendőrt, alacsony az általános erkölcsi-fegyelmi színvonala, támogatja, de legalábbis elnézi a korrupciót, azzal végeredményben az egyén normaszegésre való hajlamát erősíti meg.

8. Társadalomtudományi kutatás: kutatási előzmények

A doktori kutatásom kezdetekor meghatározott kutatási kérdések megválaszolása, illetve a hipotézisem vizsgálata érdekében társadalomtudományi kutatást folytattam le. Két olyan kutatás van, melyre munkám során közvetlen előzményként tekintek. Ebben a fejezetben e két kutatás eredményeit foglalom röviden össze.

8.1. A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia Szociológia Tanszéke által lefolytatott felmérés

Doktori dolgozatom korábbi fejezeteiben már hivatkoztam arra a kutatásra, amelyet a Honvédelmi Minisztérium megbízásából folytatott le 1990-ben a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia Szociológia Tanszéke. A honvédségi állományban reprezentatív mintán került sor a kérdőívezésre: a sorállomány hét százaléka, valamint a hivatásos állományból közel hétszáz személy válaszolt a vallási hovatartozásra, a vallásosság intenzitására, a templomba járás gyakoriságára vonatkozó kérdésekre. A megkérdezettek közül csak kevesen nyilatkoztak úgy, hogy elégedettebbek lennének, ha a laktanyán belül lenne lehetőség a vallásgyakorlásra, illetve a lelkiélet ápolására. Lényeges két dolgot hangsúlyozni. Az egyik az, hogy ezt a kutatást még az előtt folytatták le, hogy létrehozták volna a tábori lelkészi szolgálatot. A másik fontos körülmény pedig, hogy a kérdőívezés idején még csak alig egy évvel volt túl az ország a köztársaság kikiáltásán, vagyis még erősen élt az emberekben (és így a katonákban) a „szocialista múlt”, a polgári értékrend még nem alakulhatott ki. Ezt látszik igazolni a felmérés azon megállapítása is, miszerint a válaszadók nagy többsége aligha volt tisztában azzal, mit kell lelkigondozás alatt érteni: amikor ugyanis feltették nekik a kérdést, hogy mennyire lenne igényük a lelkigondozásra, mintegy 37 százalékuk a fogalmat nem kapcsolta össze az egyházzal. Ettől függetlenül a kutatók és a döntéshozók is sikeresnek minősítették a felmérést, eredetileg ugyanis azt feltételezték, hogy a válaszadók tíz százaléka támogatja a katonai lelkészség felállításának gondolatát, ám végül a minta húsz-harminc százaléka nyilatkozott pozitívan.⁴⁰⁶

⁴⁰⁶ A Tábori Lelkészi Szolgálat... (2015) i.m.

8.2. 2013-ban lefolytatott felmérése

Társadalomtudományi kutatásom közvetlen előzményeként azonban mégsem az 1990-es felmérésre tekintek, hanem a Szabó Csaba (2014) által lefolytatott kutatásra, melynek eredményeit a korábban már hivatkozott doktori értekezésből ismerhetjük meg. Szabó kettős kutatási célt határozott meg, egyrészt azt vizsgálta, hogy a Magyar Rendőrség állománya miként ítéli meg a rendőrségi lelkipásztori szolgálat felállításának kérdését, másrészt arra keresett választ, hogy a rendőri állomány tagjai (hivatásosok és köztisztviselőként, kormányhivatalnokként foglalkoztatottak) milyen álláspontra helyezkednek *„a vallásosság, a lelki támogatás, a szentmisék, az imaszobák szükségessége, valamint a rendőrségi lelkipásztori szolgálat felállításával kapcsolatban”*.⁴⁰⁷

Szabó kvantitatív kutatási módszert alkalmazott, személyes kérdőíves megkérdezés útján, a kérdőív a könnyebb elemezhetőség, illetve mérhetőség érdekében kizárólag zárt, eldöntendő (igen–nem) kérdésekből állt, maga a kérdőív a gyors kitöltést szolgálva öt kérdést tartalmazott. A felmérésre 2013. július 1. és 2013. szeptember 31. között került sor. A célszemélyeket az interneten közzétett felhívásban kereste meg, a kérdőív a megkeresés mellékletét képezte, a válaszadóknak ki kellett nyomtatniuk a mellékletet, majd kitöltés után el kellett juttatniuk (személyesen, rendőrségi gyorspostával stb.) a kutatóhoz.⁴⁰⁸

A Szabó által összeállított kérdőívet végül 816 fő küldte vissza, a beérkezett kérdőívek közül 802 darab bizonyult értékelhetőnek, felhasználhatónak, ez a 2011. március 7-i adatokat figyelembe véve a teljes rendőrségi állomány 1,75 százalékát tette ki.⁴⁰⁹

A Szabó-féle kutatásban az alapsokaság szociológiai változók szerinti összetétele a következőképpen alakult:

- magasabb volt a mintában a nők aránya (63 százalék, míg a férfiaké 23 százalék);
- a minta több mint felét a 33. és 46. életév közötti korcsoportba tartozók tették ki (33 és 39 év közöttiek: 29 százalék, 40 és 46 év közöttiek: 27

⁴⁰⁷ Szabó (2014) i.m. 180. o.

⁴⁰⁸ Szabó (2014) i.m. 180. o.

⁴⁰⁹ Szabó (2014) i.m. 184. o. és 379. lj.

százalék), a legfiatalabb korcsoport, a 19 és 25 év közöttiek aránya kilenc százalékot, a legidősebb, 54 és 60 év közöttiek aránya alig egy százalékot tett ki;

- a rendőrségi állománykategóriát tekintve a legnagyobb arányban a közalkalmazottak képviseltették magukat (32 százalék), őket követték a tiszthelyettesek (24 százalék) és a főtisztek (19 százalék), valamint öt tábornok is kitöltötte a kérdőívet; Szabó magyarázata szerint azért vettek részt a kutatásban nagyobb számban azok, akik alacsonyabb végzettséggel rendelkeznek és/vagy alacsonyabb jövedelmi kategóriába esnek, mert feltehetően ők azok, akik *„nehezebben tudnak megélni a kapott fizetésből, ezért a lelki, erkölcsi és pszichikai problémák hatványozottabban jelentkezhetnek náluk abból kifolyólag, hogy a rendőrség aránytalanul kevés jövedelmet biztosít számukra a többi állománycsoporthoz viszonyítva. Ezért számos olyan problémával találják magukat szembe, ami a kevesebb bevételhez köthető.”*⁴¹⁰

Szabó kutatásában az *„Ön valamilyen egyházhoz, vagy vallási közösséghez tartozónak vallja-e magát?”* kérdésre 71 százalék igennel, 29 százalék nemmel válaszolt. A keresztábra elemzésből (vagyis két gyakorisági megoszlás együttes összehasonlító vizsgálatából)⁴¹¹ az derült ki, hogy a 33 és 39 év közöttiek korcsoportjában válaszoltak a legtöbben igennel (21,8 százalék), a legtöbb nem válasz pedig a 26 és 32 év közöttiek korcsoportjából érkezett. Az állománycsoportokat tekintve a tiszthelyettesek és a közalkalmazottak mondták magukat vallásosnak a legnagyobb arányban (mindkét csoport esetében 19,1 százalék), és az önbevallás alapján a közalkalmazottak (13,3 százalékuk válaszolt nemmel) bizonyultak a legkevésbé vallásosnak. A nők közül többen mondták magukat vallásosnak (44,5 százalék).⁴¹²

Szabó a fentiek alapján arra a feltételezésre jutott, hogy az igen választ adók *„aktívan gyakorolják vallásukat”*, illetve felállított egy hipotézist is, mely szerint *„feltételezhető, hogy a vallásukat aktívan gyakorló rendőrök igénybe vennék a rendőrségi*

⁴¹⁰ Szabó (2014) i.m. 187–188. o.

⁴¹¹ Szabó (2014) i.m. 186. o. 381. lj.

⁴¹² Szabó (2014) i.m. 189–190. o.

lelkipásztori szolgálat szolgáltatásait, valamint elfogadnák a lelkipásztorok jelenlétét a rendőrség mindennapi életében".⁴¹³

A Szabó kutatásába bevontak 40 százaléka nyilatkozott úgy, hogy „*felmerülő lelki és erkölcsi jellegű problémák (családi, munkahelyi) kezelésére, megoldási struktúrák felvázolására igénybe venné-e a rendészeti szerveken belül létrehozandó lelkipásztori szolgálat segítségét*".⁴¹⁴ Igenlő válasz a legnagyobb arányban a 26 és 32 év közöttiek korcsoportjából (11,3 százalék), valamint a tiszthelyettesektől (11,8 százalék) érkezett, a legkevésbé támogatónak pedig a 33 és 39 év közöttiek (nemleges válasz: 17,5 százalék), illetve a közalkalmazotti állománycsoport tagjai (22 százalék) bizonyultak. A nők minden kategóriában nagyobb arányban válaszoltak igennel (24,5 százalék), mint a férfiak.⁴¹⁵

Szabó rákérdezett arra is, hogy a válaszadó „*részt venne-e rendészeti szerveknél dolgozó személyek részére megtartandó szentmisén (ökumenikus istentiszteleten)*".⁴¹⁶ A kérdőívet kitöltők 44,6 százaléka jelölte meg az igen választ, 55,4 százalékuk a nemet. Csekély ugyan az eltérés, de mégsem szabad figyelmen kívül hagynunk: a korábbi kérdésnél a válaszadók 40 százaléka jelezte, hogy szükség esetén igénybe venné a rendőrségi lelkigondozást, 60 százalék azonban kategorikusan elutasította ennek lehetőségét is. A misén való részvételi hajlandóságot firtató kérdésre a legtöbb pozitív válasz a 33 és 39 évesek korcsoportjából (14 százalék), a közalkalmazottaktól (20,5 százalék), illetve a nőktől (31,5 százalék) érkezett.⁴¹⁷

A kutatás kitért arra is, hogy a válaszadó támogatná-e, hogy „*minden Rendőrkapitányságon létesüljön imaszoba*". Többen voltak azok, akik nem támogatnák ezt az elképzelést (53,5 százalék), a legtöbb negatív válasz a 26 és 32 év közöttiektől érkezett (15,8 százalék), a legnagyobb arányban a közalkalmazottak, illetve a nők tudtak azonosulni a felvetéssel (igen választ adott a közalkalmazottak 20,1 százaléka, illetve a nők 32,3 százaléka).⁴¹⁸

Végül, Szabó ötödik kérdése azt igyekezett feltárni, hogy a válaszadó szerint fontos-e a rendőri hivatásban „*a lelki támogatás meglétét*".⁴¹⁹ A kérdőívet kitöltők nagy többsége (71,3 százalék) igenlő választ adott, a legtöbb pozitív reakció a 33 és 39 év

⁴¹³ Szabó (2014) i.m. 190–191. o.

⁴¹⁴ Szabó (2014) i.m. 191. o.

⁴¹⁵ Szabó (2014) i.m. 191–193. o.

⁴¹⁶ Szabó (2014) i.m. 194. o.

⁴¹⁷ Szabó (2014) i.m. 194–197. o.

⁴¹⁸ Szabó (2014) i.m. 199–201. o.

⁴¹⁹ Szabó (2014) i.m. 203. o.

közöttiektől (21,5 százalék), a közalkalmazottaktól (25,5 százalék), illetve a nőktől (46,7 százalék) érkezett.⁴²⁰

Szabó a kérdőíves felmérésére támaszkodva arra a következtetésre jutott, hogy „*a rendőrségi dolgozóknak nagyon fontos a lelki támogatás megléte*”,⁴²¹ habár az idősebb, több szakmai tapasztalattal rendelkező, optimálisabb egzisztenciális helyzetben lévő válaszadók körében azok voltak többségben, akik a lelki támogatást kevésbé tartották fontosnak; továbbá, „*a rendőrségi lelkipásztori szolgálat felállítását és hasznosságát ugyan kisebb mértékben, de a rendőrségi dolgozók közel fele hasznos kezdeményezésnek tartja*”,⁴²² illetve „*a rendőrségi dolgozók nem utasítják el a katolikus egyház intézményes jelenlétét a rendőrségen belül, mivel fontos számukra a megélt problémák feldolgozása és az emberi értékek erősítése, egy alapjaiban egyházi keretében*”.⁴²³

⁴²⁰ Szabó (2014) i.m. 203–205. o.

⁴²¹ Szabó (2014) i.m. 205. o.

⁴²² Szabó (2014) i.m. 206. o.

⁴²³ Szabó (2014) i.m. 206. o.

8.3. *Következtetések*

A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia Szociológia Tanszéke 1990-ben folytatott reprezentatív mintán kérdőíves felmérést. 1990-ben még másabbak voltak a társadalmi viszonyok, mint napjainkban, ezt az eredmények értékelésekor nem téveszthetjük szem elől. E felmérés azzal a céllal készült, hogy felmérjék: van-e igény a honvédség állományában arra, hogy felállítsák a táborigyelmeztető lelkészi szolgálatot. A történelmi körülmények ismeretében ugyanakkor azt feltételezem, hogy e kutatás eredménye csak megerősíthette a táborigyelmeztető lelkészet felállításán munkálkodókat, tehát csak egy plusz adalék volt a végeredmény, a szolgálat felállítására akkor is sor került volna, ha azt a válaszadók kevesebb mint tíz százaléka támogatta volna.

Szabó Csaba 2013-ben felvett kérdőíves kutatása során az 1990-eshez képest kisebb mintán dolgozott, és kifejezetten a rendőrségi állomány véleményére fókuszált. Szabó azzal érvelt, hogy a rendőri munka sajátosságai miatt szükség lenne egy, a katonai szolgálati ágtól elkülönülő lelkészi szervezetre, a kérdőíves kutatás eredményeként pedig arra a következtetésre jutott, hogy *„a rendőrségi dolgozók igénylik a katolikus egyház intézményes jelenlétét a rendőrségen belül, amely intézmény a katonai ordinariátus mintájára megszervezi és ellátja a rendőrök sajátos lelkipásztori szolgálatát”*.⁴²⁴

⁴²⁴ Szabó (2014) i.m. 209. o.

9. Saját empirikus kutatás

Szabó Csaba 2014-es doktori kutatására – miként arra fentebb is utaltam – kiindulási alapként tekintek, ennek fényében én is egy kérdőíves kutatást folytattam le a rendőrségi dolgozók körében, bizonyos pontokon korrigált, kiegészített kérdésekkel. A kérdőíves adatfelmérést megelőzően tartalomelemzést végeztem olyan szövegeken (cikkeken), melyek tábori lelkészekkel készített interjúkat tartalmaznak. A cikkek forrását a Honvedelem.hu internetes oldal jelenti. Lényeges, hogy nem a cikkírók által elmondottakat (kérdéseket, összekötő szövegeket stb.) elemeztem, hanem az interjúalanyok által elmondottakat.

A továbbiakban saját kutatásom eredményeit értékelem, mindezeket megelőzően azonban a kutatási módszert, valamint a mintaválasztás mikéntjét ismertetem.

9.1. A magyar tábori lelkészek megnyilatkozásai az online térben – Tartalomelemzés

A kérdőíves felmérést megelőzően egy kvalitatív tartalomelemzést folytattam le, kettős célkitűzéssel. Egyrészt arra kerestem a választ, hogy mit kommunikálnak magukról, szerepfelfogásukról és társadalmi felelősségükről a magyar tábori lelkészek az online térben megjelenő, interjú formáját öltő megnyilatkozásaikban. Másrészt, a tartalomelemzéssel a kérdőív egyik kérdését alapoztam meg; azt, hogy ez miként történt, a későbbiekben fejtem ki részletesen.

9.1.1. A tartalomelemzés mint társadalomtudományi módszer

A diskurzuselemzés, vagy tartalomelemzés mint újfajta kutatási irányzat és módszer az 1990-es évek terméke, alapját pedig az a vélekedés jelenti, mely szerint a tudományos munkák nem alkalmasak arra, hogy semleges nézőpontból írják le a valóságot.⁴²⁵ A diskurzuselemzés a legkülönbébb szövegek „*értelmező olvasása*”, a diskurzuselemző a szövegek elemeit, nyelvi eszközeit tanulmányozza, azokra a narratívákra fókuszál, melyek „*nem elrejtik, hanem alakítják a valóságot*”.⁴²⁶

A tartalomelemzés alapvetően három fő részből tevődik össze:

- a nyers adatok összegyűjtése és leegyszerűsítése annak érdekében, hogy a vizsgálat szempontjából jelentőséggel bíró információk azonosíthatók legyenek;
- az információk egyértelmű és könnyen értelmezhető formában történő megjelenítése;
- értékelés és a következtetések levonása.⁴²⁷

Maga a tartalomelemzés meglehetősen komplex folyamat, melynek során az adatgyűjtés és az adatelemzés jellemzően egyidejűleg, egymással párhuzamosan folyik, egészen addig, míg be nem következik az úgynevezett elméleti telítettség állapota. Ez egy meglehetősen nehezen definiálható, alapvetően szubjektív fogalom, a kutatás egy adott állapotát értik alatta, amely akkor következik be, amikor már nem szükséges további szövegeket vizsgálni, azok ugyanis már nem tesznek hozzá újat az addig tett

⁴²⁵ Virág Attila: Diskurzuselemzés a politika és vezetéstudományban. *Vezetéstudomány* XLV. évf. 2014/3. 30–38. o. 31. o.

⁴²⁶ Virág (2014) i.m. 35. o.

⁴²⁷ Mile –Huberman, 1994; hivatkozva: Virág (2014) i.m. 36. o.

megállapításokhoz. Ezzel együtt is igaz, hogy a tartalomelemzés egy nehezen megfogható módszer, általánosan érvényes, szabványosítható lépései és műfogásai nincsenek.⁴²⁸

Ismeretes kvantitatív és kvalitatív tartalomelemzés, doktori dolgozatomban ez utóbbit alkalmazom. A kvalitatív tartalomelemzés a szöveg tartalmi, objektív alapú vizsgálata. Mivel kissé körülményes módszer, ezért sem nagyszámú szöveg elemzésére, sem általánosítható következtetések levonására nem feltétlenül alkalmas, de segítségével „*a szövegek nyelvi sajátosságain túlmutató, az adott társadalmi jelenség szempontjából meghatározó eredményekhez*” juthatunk.⁴²⁹ A módszer alkalmazásával azonosíthatóvá válnak az adott szövegek szerzői számára fontos tényezők, azok a prioritások, melyek meghatározzák kommunikációjukat.⁴³⁰

A mintavételi eljárást az Antal (1976) által javasolt módon folytattam le, ennek lépései a következők:

- a forrás kiválasztása;
- a szövegek kiválasztása;
- a szövegek elemezhetővé alakítása;
- a jellegzetes állítások, kifejezések kategóriákba sorolása;
- értékelés.⁴³¹

9.1.2. A kiválasztott szövegek

Modern korunkban életünk csaknem valamennyi területén jelen van az internet, ez érvényes a katonai lelkészi szolgálatokra is. Éppen e megfontolásból a tartalomelemzés keretében a Honvedelem.hu internetes oldalon megjelent, tábori lelkészekkel készült interjúkat közlő cikkeket vizsgáltam meg. A cikkeket a Honvedelem.hu honlapon a „tábori lelkész” és az „interjú” kulcsszavak alapján kerestem.

⁴²⁸ Glaser–Strauss, 1967; hivatkozva: Virág (2014) i.m. 36. o.

⁴²⁹ Géring Zsuzsanna: Kevert szövegelemzési módszertan alkalmazása gazdasági és társadalmi jelenségek vizsgálatához – Online CSP-kommunikáció tartalomelemzéssel és diskurzuselemzéssel. Vezetéstudomány XLVIII. ÉVF. 2017. 4. sz. 55–66. o. 63. o. Elérhető: http://unipub.lib.uni-corvinus.hu/2818/1/VT_2017n4p55.pdf

⁴³⁰ (2017) i.m. 63. o.

⁴³¹ Móré Mariann: Tartalomelemzés. 17. o. In: Kovácsné Bakosi Éva (szerk.) Társadalomtudományi tanulmányok III. DEGYFK 2010. 47-64. o. <https://bit.ly/3qs4wsA>

Lényeges, hogy kizárólag interjúkat, beszélgetéseket rögzítő írásokat kerestem, melyek a meginterjúvott tábori lelkészek gondolatait rögzítették. Az elemzésbe nem vontam be a cikk szerzőjének megjegyzéseit, a szerző által feltett kérdéseket.

A fenti kritériumoknak 2019 decemberéig visszamenőleg hat írás felelt meg, ezeken végeztem el a tartalomelemzést:

1. *„Valójában azért mégis csak egy közösségi léten alapszik az emberiség.”* Beszélgetés Berta Tibor ezredessel, a Katolikus Táborig Püspökség általános helynökével. Szerző: Ördög Kovács Márton. 2020. május 2.⁴³²
2. *„Én azokat a képeket szeretem, amiken nem szerepelek, viszont nevető, boldog katonákat látok.”* Beszélgetés Mészáros László alezredessel, a HM Táborig Lelkészi Szolgálat Protestáns Táborig Püspökség kiemelt vezető táborig lelkészével. Szerző: Ördög Kovács Márton. 2020. június 29.⁴³³
3. *„Amikor a lelkész fél évig együtt él és szolgál a katonákkal”.* Beszélgetés Kálinger Roland őrnaggal, katolikus táborig lelkésszel. Szerző: Ördög Kovács Márton. 2020. február 25.⁴³⁴
4. *„Nem influenzszerkedni akartunk, hanem valódi, mély tartalmat létrehozni”.* Beszélgetés Markovics Milán Mór századossal, a tatabányai MH 25. Klapka György Lövészdandár katolikus táborig lelkészével. Szerző: Ördög Kovács Márton. 2020. május 12.⁴³⁵

⁴³² „Valójában azért mégis csak egy közösségi léten alapszik az emberiség.” Beszélgetés Berta Tibor ezredessel, a Katolikus Táborig Püspökség általános helynökével. Szerző: Ördög Kovács Márton. 2020. május 2. Elérhető: https://honvedelem.hu/hirek/hazai-hirek/valojaban-azert-megis-csak-egy-kozossegi-leten-alapszik-az-emberiseg.html?fbclid=IwAR07wGSeD7q2nVpfGaP5_8qO126hTDmtLFYrxJkT7G_HajoGNbgtFhTe1bg

⁴³³ „Én azokat a képeket szeretem, amiken nem szerepelek, viszont nevető, boldog katonákat látok.” Beszélgetés Mészáros László alezredessel, a HM Táborig Lelkészi Szolgálat Protestáns Táborig Püspökség kiemelt vezető táborig lelkészével. Szerző: Ördög Kovács Márton. 2020. június 29. Elérhető: <https://honvedelem.hu/hirek/hazai-hirek/en-azokat-a-kepeket-szeretem-amiken-nem-szerepelek-viszont-neveto-boldog-katonakat-latok.html>

⁴³⁴ „Amikor a lelkész fél évig együtt él és szolgál a katonákkal”. Beszélgetés Kálinger Roland őrnaggal, katolikus táborig lelkésszel. Szerző: Ördög Kovács Márton. 2020. február 25. Elérhető: <https://honvedelem.hu/hirek/hazai-hirek/amikor-a-lelkesz-fel-evig-egyutt-el-es-szolg-al-a-katonakkal.html>

⁴³⁵ „Nem influenzszerkedni akartunk, hanem valódi, mély tartalmat létrehozni”. Beszélgetés Markovics Milán Mór századossal, a tatabányai MH 25. Klapka György Lövészdandár katolikus táborig lelkészével. Szerző: Ördög Kovács Márton. 2020. május 12. Elérhető: <https://honvedelem.hu/hirek/hazai-hirek/nem-influenszerkedni-akartunk-hanem-valodi-mely-tartalmat-letrehozni.html>

5. *„Minden missziómba egy konkrét elhatározással megyek.”* Beszélgetés Horváth Kornél főhadnaggyal, a szentendrei MH Altiszti Akadémia katolikus tábori lelkészével. Szerző: Ördög Kovács Márton. 2020. március 4.⁴³⁶
6. *„Gondozás a lelki egészségért.”* Beszélgetés Alácsi Ervin János atya, római katolikus tábori lelkésszel és Pallagi Andrea rendőr őrmester, református lelkésszel. Szerző: Fecser Zsuzsanna. 2019. december 31.⁴³⁷

9.1.3. A szövegek vizsgálata

Az elemzés a következőképpen zajlott. Az egyes írásokat kétszer egymás után elolvastam, a második olvasás során kigyűjtöttem a legjellegzetesebb, a katonai lelkészi szolgálattal kapcsolatos legkifejezőbb állításokat. Ezt követően az így kigyűjtött állításokat és fordulatokat kategóriákba soroltam.

Az egyes kategóriákba a következő, általam jellegzetesnek ítélt állítások tartoznak (zárójelben azt jelzem, hogy az adott állítás melyik szövegben szerepel):

- a hit szerepe:
 - *„A hit egy nagyon fontos dolog.” (1)*
 - *„A hitünk nagyon sok mindenben átsegíthet bennünket.” (1)*
 - *„Az a tapasztalat és hagyomány, amivel a Katolikus Egyház rendelkezik – amire, ha valaki szán egy kis időt és jobban belegondol – az egyfajta kiutat mutathat.” (1)*
 - *„Nagyon fontos a hit. Akár keresztény, akár más, de az embernek legyen hite, az viszi előre az életben.” (3)*
- a mise, az ima szerepe:
 - *„A szentmise és annak megélése alapvetően egy közösségi, fizikai jelenlétben alapuló lét.” (1)*
 - *„Egymás mellett imádkozni, a liturgia során kezet fogni, ezek mind részei egy közösségi jelenlétnek.” (1)*

⁴³⁶ „Minden missziómba egy konkrét elhatározással megyek.” Beszélgetés Horváth Kornél főhadnaggyal, a szentendrei MH Altiszti Akadémia katolikus tábori lelkészével. Szerző: Ördög Kovács Márton. 2020. március 4. Elérhető: <https://honvedelem.hu/hirek/hazai-hirek/minden-missziombam-egy-konkret-elhatározással-megyek.html>

⁴³⁷ „Gondozás a lelki egészségért” Beszélgetés Alácsi Ervin János atya, római katolikus tábori lelkésszel és Pallagi Andrea rendőr őrmester, református lelkésszel. Szerző: Fecser Zsuzsanna. 2019. december 31. Elérhető: <https://honvedelem.hu/hirek/hazai-hirek/gondozas-a-lelki-egeszsegert.html>

- kihívások, melyekkel a tábori lelkész szembesül:
 - *„Szembetűnőek lettek az Istenbe való kapaszkodás különböző formái.” (1)*
 - *„Egy közösségi léten alapszik az emberiség.” (1)*
 - *„Jobban kellene talán azzal foglalkozni, hogy mi is történik ebben a világban valójában, akár a globalizációra, akár a természetvédelemre, akár a világunk törékenységére, akár az ember megsebzettségére gondolunk.” (1)*
 - *„'A hit igen, az egyház nem.' A mai fiatalokban – erre sajnos az egyházi személyek olykor okot adnak – nagy az ellenérzés a szervezett, intézményes vallásyakorlással szemben.” (6)*
 - *„Manapság egyre súlyosabb kihívást jelent a 'maga módján vallásos' ember, aki úgy válogat a kereszténység (és más világvallások) alapigazságaiból, erkölcsi tanításaiból, mintha egy üzletben járna.” (6)*
- a tábori lelkész feladata:
 - *„Elsősorban ki kell alakítanunk azt a bizalmi légkört, amiben egy katona azt érzi, hogy teljes nyitottsággal fordulhat hozzánk, és mi akkor – a lelki erőforrásainkból táplálkozva – meghallgatva őt és tisztelettel kezelve azt, hogy beszél a benne lévő gondolatokról, tudunk segíteni neki.” (2)*
 - *„Ha hiteles vagy abban, amit csinálsz, és azzal, ahogyan szolgálsz a katonák felé, akkor elnyered a bizalmukat.” (2)*
 - *Ha érzik a cselekedeteidben és a szavaidban, hogy te Isten embere vagy közöttük, és nyitott emberként fordulsz feléjük, akkor elfogadnak és nyitnak feléd.” (2)*
 - *„A tábori lelkészi szolgálatban a lelkésznek kell a katonákhoz mennie. Az a klasszikus közösség, ami egy plébánián létrejön, a katonáknál más módon alakul ki. Mélyebb és szélesebb spektrumú a lelkész és az egyes katona között a személyes kapcsolat, mint a plébánián a plébános és a hívek között.” (3)*
 - *„A lelkész a lelki és spirituális biztonságunkért szolgál, a katona meg a személyes és az ország biztonságának érdekében végzi feladatát.” (4)*
 - *„Fontos, hogy a katonák először emberként fogadják el [ti. a tábori lelkészt]. Ha kiépült ez a bizalmi kapcsolat a bajtársakkal, akkor már papként is számítanak rá és kialakul a szolgálat alatt egy közösség.” (5)*
 - *„Igyekszem a katonák között lenni minden felszabaduló időmben. Beszélgetni velük, bekapcsolódni a mindennapjaikba.” (5)*

- „A katonalelkészi szolgálat lelkipásztori céljai nem különböznek az egyház egyetemes küldetésétől.” (6)
- „A tábori lelkész munkája csak súlypontjaiban, eszköztárában és a befogadó közeg adottságaiban, körülményeiben különíthető el az egyház egész világhoz szóló küldetésétől.” (6)
- „A klasszikus értelemben vett lelkipásztori munka előtt – de nem helyett – ún. preevangelizációs tevékenységet kell folytatni, amelynek lényege, hogy a hitet akadályozó tényezőket kiiktassuk, felébredszük a természetünkönél fogva minden emberben ott szunnyadó vallási érdeklődést és vágyat az istenkeresésre, a hit külső megvallására és közösségi megélésére.” (6)

9.1.4. A szövegek értelmezése

A fentiek alapján azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a vizsgált mintában, vagyis a kiválasztott interneten megjelent írásokban (melyek közös jellemzője, hogy gyakorló tábori lelkészekkel készült interjút tartalmaznak), a legjellegzetesebb, a tábori lelkészre leginkább jellemző témák közül az alábbiak jelentek meg:

- a hit szerepe,
- az ima szerepe,
- kihívások, melyekkel a tábori lelkész szembesül,
- a tábori lelkész feladata.

A fenti tartalomelemzés egyik célja az volt, hogy megvizsgáljam, mit kommunikálnak magukról a tábori lelkészek. A másik cél pedig ez: kiválasztani ötöt a kigyűjtött jellegzetes állítások közül. Ezt az öt állítást építettem be a kérdőíves felmérésbe, azt kérve a válaszadóktól, hogy döntsék el, melyik állítással értenek egyet.

Az elemzett interjúk alapján levonható a következtetés: a tábori lelkész – legalábbis az interjúalanyok felfogásában – elsődlegesen bajtársa a katonáknak, aki, ha kell, őrt áll, vagy együtt járőrözik velük, vagyis aki személyes példát mutat a katonáknak. A példamutatás fő célja, hogy a katonák lássák: a tábori lelkész is ember, neki is adódtak és adódnak az életében kihívások, ő is élt már meg nehéz időszakokat, személyes és családi drámákat, hibázott, netán botlott már meg ő is. A példa ereje abban áll, hogy a katonák személyesen győződhetnek meg arról: a hit és a közösségben szeretet által túl lehet jutni minden nehézségen. A tábori lelkésznek kell megtennie az első lépést a

katonák felé, nem várhat arra, ki és mikor keresi meg őt. A katonák nagy része előtt is ugyanis ismeretlen az egyházi közeg, talán nem is tudják, hogy egy pap miben tud nekik segíteni. Ezért kell, hogy a lelkész megtegye feléjük az első lépést, hitelesnek mutakozzon és elnyerje a bizalmukat.

A megszólaltatott tábori lelkészek abban egyetértettek, hogy feladataik alapvetően nem különböznek a plébániákon szolgálatot teljesítő papok feladataitól, eltérés csak abban mutatkozik, ahogy viszonyulnak a gondjaikra bízott közösség tagjaihoz: igyekeznek bajtársi viszonyt kiépíteni velük, ha a közösség felett állónak mutatkoznának, aligha tudnák megtalálni a hangot a többiekkel. Az interjúkból az derült ki, hogy ezek a megállapítások fokozottan érvényesek a külföldön, misszióban teljesített szolgálat esetén: a hazájuktól, szeretteiktől több ezer kilométer távolságra, akár háborús helyszíneken állomásozó, a halált közelről megtapasztaló katonáknak jóval nagyobb szükségük és igényük van a lelki támogatásra.

A meginterjúvált lelkészek között akadt olyan, aki úgy vélte, a „*maguk módján vallásos*” személyek, akik tetszésük szerint válogatnak a különböző vallások által kínált válaszok között, problémát jelentenek az egyház számára, esetükben szükség van úgynevezett preevangelizációs munkára, melynek során felébresztik az egyénben a vallás iránti érdeklődést. Volt olyan interjúalany, aki a hit szerepét hangsúlyozta, és úgy vélte, alapvetően nincs annak jelentősége, hogy az ember milyen istenben hisz, a lényeg a hit és a hit (egyéni és közösségi) megélésének a képessége. A megszólaltatott lelkészek végül egyetértettek abban is, hogy az egyháznak nyitottnak kell lennie a világra, a világ változásaira, és kell, hogy legyen véleményük az új jelenségek kapcsán (legyen az a globalizáció, a klímaválság, vagy akár a világjárvány), hiszen a hozzájuk fordulók (hívek, vagy nem hívek) válaszokat várnak a kérdéseikre.

9.1.5. Az elemzett szövegekből kiemelt állítások

A kérdőíves elemzéshez az alábbi öt állítást emeltem ki:

- 1) „*A hitünk nagyon sok mindenben átsegíthet bennünket.*” (1)
- 2) „*Az a tapasztalat és hagyomány, amivel a Katolikus Egyház rendelkezik – amire, ha valaki szán egy kis időt és jobban belegondol – az egyfajta kiutat mutathat.*” (1)

- 3) *„A tábori lelkészi szolgálatban a lelkésznek kell a katonákhoz mennie. Az a klasszikus közösség, ami egy plébánián létrejön, a katonáknál más módon alakul ki.” (3)*
- 4) *„A lelkész a lelki és spirituális biztonságunkért szolgál, a katona meg a személyes és az ország biztonságának érdekében végzi feladatát.” (4)*
- 5) *„'A hit igen, az egyház nem.' A mai fiatalokban – erre sajnos az egyházi személyek olykor okot adnak – nagy az ellenérzés a szervezett, intézményes vallásgyakorlással szemben.” (6)*

9.2. *A kérdőíves kutatás: anyag és módszer*

A szekunder kutatás keretében – egyebek mellett – megvizsgáltam, hogy a magyarországi katonai ordinariátus miként jött létre és milyen módon, milyen szervezeti keretek között működik. Emellett, egy rövid nemzetközi kitekintés keretében arra a kérdésre kerestem a választ, hogy milyen modelljei léteznek világszerte a nem-katonák (rendőrök, tűzoltók, egyéb belügyi dolgozók stb.) lelkipásztori ellátásának. Alapvetően négyféle módszert azonosítottunk.

Az elsőként tárgyalt modellben a rendőrök lelkipásztori ellátását a katonai ordinariátus látja el kiterjesztő joghatállyal. A második típusba sorolható országok egy különutas megoldást alkalmaznak, ahol a rendőri lelkipásztori szolgálatot helyi szinten igyekeznek megoldani. A harmadik modellben a rendőri lelkipásztori szolgálatot a katonai ordinariátus keretein belül látják el, vagyis a katonai ordinariátus gondoskodik a rendészeti, rendvédelmi hivatásos állományúak lelkigondozásáról. Végül a negyedik a vegyes modell, ennek olasz változatában a csendőrség a katonai ordinariátus joghatósága alá tartozik, a rendőrök lelkigondozásáért a püspöki konferencia által irányított különálló szervezet felel.

Mind a négy modellről elmondható, hogy vannak előnyei és hátrányai. Az ugyanakkor, hogy a viszonylag fiatal államnak tekinthető Horvátország és Szlovákia is olyan megállapodást kötött az Apostoli Szentszékkal, melyben a katonai ordinariátust kiterjesztett joghatósággal ruházták fel, arra a következtetésre ad alapot, hogy a Szentszék változatlanul ezt a megoldást tartja optimálisnak. Bár e megoldás előnyei vitathatatlanok, ám határozott álláspontom az, hogy ebben a modellben nem lehetséges a lelkészi munkát a sajátos rendőri problémákra adaptálni.

A Magyar Köztársaság és az Apostoli Szentszék 1994-ben kötött kétoldalú megállapodást a katonák és az akkor még létező Határőrség lelkipásztori ellátására. Bár többször felmerült, de a katonai ordinariátus tevékenységi jogkörét azóta sem terjesztették ki a rendőrök lelkipásztori ellátására, holott a megállapodás módosításának lehetőségét a felek nem zárták ki. Tény, hogy Magyarországon az elmúlt egy-két évtizedben számos nagy horderejű, a védelmi ágazatot alapjaiban érintő változás történt, ezek közül néhányat a dolgozat korábbi fejezetében meg is vizsgáltunk. Arra is kitértünk, hogy a rendőri munka közismerten rendkívüli pszichés és erkölcsi megterheléssel jár, és ez a megterhelés alapjaiban eltér attól, amivel a katonák kénytelenek szembesülni

hivatásuk gyakorlása során. Ha tehát csak ezeket a szempontokat vesszük figyelembe, logikus, ha amellet érvelünk, hogy a rendőrök lelkigondozására indokolt lenne egy, a katonák lelkigondozásától eltérő megoldást találni.

9.2.1. Hipotézisek

A primer kutatás keretében azt elemzem, hogy maguk a rendőrök miként vélekednek a kérdésről, ők vajon szívesen fogadnák-e, ha önálló rendőri lelkészi szolgálat létesülne. A primer kutatás előképének tekintem Szabó (2014) fentebb bemutatott, 2013-ban felvett vizsgálatát, azzal, hogy kérdéseimet finomhangoltam, és igyekeztem a válaszokat a válaszadó vallásosságának mértékéhez igazítva súlyozni.

A primer kutatás célja az alábbi feltevések igazolása, vagy cáfolata.

F1: A vizsgált mintán belül a nők nagyobb arányban támogatnák a rendőrségen lelkipásztori szolgálat felállítását, mint a férfiak.

F2: A vizsgált mintán belül a tiszthelyettesek nagyobb arányban támogatnák a rendőrségen lelkipásztori szolgálat felállítását, mint a többi állománykategóriába tartozó válaszadók.

F3: A vizsgált mintán belül a magukat vallásosnak tartók nagyobb arányban támogatnák a rendőrségen lelkipásztori szolgálat felállítását, mint azok, akik nem tartják magukat vallásosnak.

9.2.2. A kérdőíves kutatás menete

A primer kutatás alapulhat kvalitatív és kvantitatív típusú felméréseken. A kvantitatív kutatás nem más, mint „objektív, számszerűsíthető, statisztikailag értékelhető adatok gyűjtése”.⁴³⁸ A kvalitatív kutatás ezzel szemben strukturálatlan, feltáró jellegű kutatási módszert jelent, mely leginkább a problémák azonosítására, a hipotézisek megalkotására, pontosítására használhat. A kvalitatív kutatás nem szolgál reprezentatív, statisztikailag értelmezhető adatokkal, célja ehelyett az, hogy történéseket, folyamatokat ismerjünk

⁴³⁸ Majoros Pál (2004): A kutatómódszertan alapjai. Tanácsok, tippek, trükkök (nem csak szakdolgozat-íróknak). Perfekt Kiadó. Budapest. 87. old.

meg, tendenciákat azonosítsunk be, értelmezzük a vizsgálatba bevont alanyoknak a vizsgálat tárgyához való viszonyulását, attitűdjeit.⁴³⁹

Doktori kutatásomban a téma érzékenysége miatt a kvalitatív kutatás lehetőségét elvettem, kizárólag kvantitatív típusú felmérést alkalmaztam, mégpedig kérdőíves felmérés formájában.

A kérdőívet elektronikus úton töltöttem ki, mégpedig úgy, hogy a kérdőív elektronikus változatának linkjét elküldtem kollégáimnak, rendőrként dolgozó ismerőseimnek, és arra kértem őket, hogy a kérdőív megválaszolását követően küldjék tovább a linket kollégáiknak, rendőrként dolgozó ismerőseiknek. Ilyenformán tehát a válaszadókat a hólabda módszerrel értem el.

*A hólabda módszer „a mintavétel azon módszere, amikor a kutatók a célpopuláció már megkérdezett tagja révén igyekeznek megközelíteni a kutatás további lehetséges résztvevőit. Előnye, hogy egyszerű, és viszonylag nehezen megközelíthető populációknál is alkalmazható; hátránya, hogy az így kapott minta nem reprezentatív”.*⁴⁴⁰

Az online kérdőívezés módszere rendkívül népszerű napjainkban, egyrészt az olcsósága miatt, illetve azért, mert könnyen megszervezhető, lebonyolítható, másrészt azért, mert lehetővé teszi, hogy az adatok elemzése a kitöltött kérdőívek begyűjtését követően azonnal megkezdődhessen.⁴⁴¹ Az általam is igénybe vett Google kérdőív szolgáltatás további előnye, hogy nem engedi a válaszadót tovább lépni mindaddig, amíg egy kérdésre nem adott választ, így nem marad egyetlen kérdőív sem kitöltetlenül. (Az már más kérdés, hogy érvénytelen kérdőív ettől még keletkezhet, például úgy, hogy a válaszadó egymásnak ellentmondó, vagy nyilvánvalóan értelmezhetetlen válaszokat ad.)

Az interneten kitölthető kérdőíveket azért is optimálisak, mert teljes mértékben kiiktatják a kutató és a válaszadó közötti személyes kapcsolatot. Számos elemzés készült azzal kapcsolatosan, hogy a közvetlen interakció megszűnése mennyiben befolyásolja a kérdőívezés eredményét, hatékonyságát. Tény, hogy a webes kérdőívezés a válaszadási hajlandóság ellen hat, cserébe azonban érzékeny kérdések is feltehetőek. 2014-es kutatások (például Smyth et al., 2014) arra mutattak rá, hogy az online kitöltést leginkább

⁴³⁹ Majoros Pál (2004): A kutatómódszertan alapjai. Tanácsok, tippek, trükkök (nem csak szakdolgozat-íróknak). Perfekt Kiadó. Budapest. 87-88. old.

⁴⁴⁰ Elte.btk.hu (n.a.): Kérdőíves adatgyűjtés: stratégia és típusok. (A továbbiakban: Elte.btk.hu (n.a.) i.m.). Elérhető:

http://gepeskonyv.btk.elte.hu/adatok/Pszichologia/123Kiss/Kutat%E1sm%F3dszertan_szoci%E1lpszichol%F3gia/bin/Ora_4/04_fogalomtar.html

⁴⁴¹ Kruzsliz Ferenc: Online kérdőívek biztonsági kérdései. 22–37. o. 22. o. Elérhető: Marketing & Menedzsment 2014 Különszám. Elérhető: journals.lib.pte.hu

a fiatalok és a magasabb végzettségűek preferálják, az idősebbek könnyebben elérhető személyes megkeresés útján, a nők pedig jobban kedvelik, ha email-ben érkezik a kérdőív. Ezek a körülmények tehát adott esetben torzítást is eredményezhetnek a mintában.⁴⁴² Más kutatók (Casey–Poropat, 2014) szerint a kitöltési hajlandóság és a válaszok minősége fokozható a könnyen kezelhető válaszfelülettel, valamint azzal, ha a kérdőíves weboldal megjelenése tetszetős.⁴⁴³

A kérdőív kitöltése önkéntes és anonim volt, a kérdőív fejlécében ennek megfelelően tájékoztattam a kitöltésre vállalkozókat arról, hogy az eredményeket kizárólag tudományos célra, a doktori kutatásomban használom fel, és azokat arra nem jogosult személyeknek nem adom át.

A mintavétel önkényes kiválasztással történt, ugyanis meghatároztam egy lényeges kritériumot, melynek a válaszadóknak mindenképpen meg kellett felelniük. A kritérium ez volt: a vizsgálatban csakis vehet részt, aki a Magyar Rendőrségnél dolgozik, akár hivatásos állományban, akár kormánytisztviselőként, akár közalkalmazottként. Kétségtől eredményezett bizonyos mértékű lefedési hibát a kérdőíves módja, vagyis az, hogy a kérdőív csak az internetet használók érték el, azok, akik nem használják az internetet, a mintába nem kerülhettek be.

Kérdőíves adatgyűjtéseknél lefedési hiba alatt *„azt a mintavétel során fellépő hibát értjük, amikor a populáció bizonyos tagjainak nincsen esélyük a mintába kerülésre, így a választott minta nem fedi le tökéletesen a vizsgálni kívánt populációt”*.⁴⁴⁴

A kérdőívet összesen 508 személy töltötte ki és küldte vissza, valamennyi kitöltött kérdőív értékelhetőnek bizonyult, így válaszelmadási hibával nem kellett számolni.

A válaszelmadási hiba azt jelenti, hogy *„az adatfelvétel során adatvesztést okoz, hogy a mintába került személyek közül nem mindenki felel a kérdésekre”*.⁴⁴⁵

Kutatásom a fentiek miatt nem tekinthető reprezentatívnak, a kapott eredmények kizárólag a konkrét mintára vonatkozóan érvényesek, következtések a mintától eltérő más csoportra, más munkaszervezetre nem vonhatók le. Ez mindenképpen a kutatásom korlátjának tekinthető.

Ennek ellenére úgy ítélem meg, hogy kutatási eredményeim alkalmasak a mintára vonatkoztatott következtetések levonására. Vizsgálatomra éppen ezért pilot projektként

⁴⁴² Kruzslicz (2014) i.m. 23. o.

⁴⁴³ Kruzslicz (2014) i.m. 25. o.

⁴⁴⁴ Elte.btk.hu (n.a.) i.m.).

⁴⁴⁵ Elte.btk.hu (n.a.) i.m.).

tekintek, mely viszonylag kis idő- és költségráfordítással készült, és mely alkalmas lehet egy jövőbeni, nagyobb volumenű kutatás megtervezésére.

A kérdőívek felvételére 2020. július 1. és július 31. között került sor. Ez az időszak a koronavírus-világjárvány magyarországi első hullámát követő időszakra esik, amikor még csak feltételezni lehetett, hogy a járvány második hulláma is megérkezik országunkba. Ezt a körülményt azért lényeges rögzíteni, mert a kérdőív – egyebek mellett – rákérdez arra is, hogy a válaszadó a megelőző öt évben élt-e át olyan súlyosan negatív életeseményt, amelyet ő maga traumatikusnak minősít.

9.2.3. A kérdőív struktúrája

A kérdőív hat nagyobb egységből áll, és összesen tizenkét kérdést tartalmaz.

- 1) Az első blokk négy kérdése a személyes adatokra kérdez rá:
 - nem,
 - életkor,
 - szolgálateljesítés helye a település típusa szerint,
 - állománykategória.
- 2) A második egység egyetlen kérdésből áll, mely a vallásosság mértékét igyekszik felmérni.
- 3) A harmadik egység három kérdése a válaszadó által az elmúlt öt évben megélt traumatikus életeseménnyel foglalkozik,
- 4) A negyedik egység három kérdése a válaszadó által az elmúlt öt évben megélt negatív munkahelyi eseményekkel kapcsolatos;
- 5) Az ötödik egység egyetlen kérdést tartalmaz, arra kérdez rá, hogy a válaszadó egyetért-e azzal, hogy a rendőrségen belül szükség van lelkipásztori szolgálat létrehozására?
- 6) Az utolsó, hatodik egységben a válaszadó öt, a tábori lelkészek feladatával kapcsolatos állítást olvashat. Minden állítást külön kell értékelnie egy 1-től 10-ig terjedő skálán, ezzel kifejezésre juttatva, mennyire ért egyet az egyes állításokkal. Minden esetben az 1 jelenti a legnegatívabb értéket (vagyis azt, hogy a válaszadó egyáltalán nem ért egyet az állítással) és a 10 a legpozitívabbat (vagyis azt, hogy a válaszadó a lehető legjobban egyetért az adott állítással).

9.2.4. A kérdések megfogalmazásának szempontjai

A kérdőív tehát egy önkitöltős, kvalitatív módszeren alapuló kérdőív. A kérdések megfogalmazásánál arra törekedtem, hogy maguk a kérdések valamennyi válaszadó számára jól értelmezhetők, világosak és egyértelműek, a kérdező szempontjából ugyanakkor könnyen kérdezhetők, könnyen feldolgozhatók legyenek, és lehetőség szerint lefedjenek minden, a tárgyalt téma szempontjából relevanciával bíró tényezőt. A kérdőív érzékeny kérdéseket érint, ezért szükségét láttam a közérthető, egyúttal pedig kellően általános (vagyis nem csupán egyes vallásokhoz, egyházakhoz, felekezetekhez köthető) megfogalmazásnak. A vallásosságot érintő kérdéseknél az volt a célom, hogy azok feleljenek meg a közgondolkodásnak, és lehetőleg minél finomabban mérjék a vallásosság mértékét.

Törekedtem arra, hogy a kérdések a mintát megközelítőleg hasonló nagyságú szegmensekre tagolják, illetve, hogy minden kérdés egyetlen dimenziót vizsgáljon oly módon, hogy a válaszok egymással összevethetők legyenek.

Egy online kérdőív esetében kiemelten kell ügyelni az adatvédelmi szabályok betartására, főként a különleges (mint amilyen a vallás, az egészségi állapot, a nemi identitás stb.), illetve a személyes (név, azonosító adatok stb.) vonatkozásában. Lényeges, hogy különleges adatok gyűjtésére kizárólag abban az esetben van mód, ha az adatok kezeléséhez az érintettek írásban előzetesen hozzájárulásukat adták. Személyes adatoknál a gyűjtés megkezdéséhez elegendő az is, ha az érintett hozzájárul, vagy törvény teszi kötelezővé az adatgyűjtést és az abban való részvételt. Ha az online kérdőívezés kutatás céljából folyik, úgy az abban való részvétel semmiképpen nem lehet kötelező, éppen ezért az is elegendő, ha a válaszadó a megfelelő tájékoztatást követően szóban, vagy ráutaló magatartással hozzájárul az adatkezeléshez. Személyes adatokra irányuló kérdőívezésnél érvényesülnie kell a célhoz kötöttség és a minimalitás elvének, vagyis csak olyan és annyi adatot lehet gyűjteni, amely és amennyi a kutatási cél eléréséhez feltétlenül szükséges. Ebből a szempontból lényeges kiemelni, hogy a fizikai, gazdasági, szociális, kulturális jellemzőkre vonatkozó információt személyes adatnak kell tekinteni, ha abból a válaszadó személyére lehet következtetni.⁴⁴⁶

Mindezek miatt kiemelt jelentőséggel bír a válaszadás anonimitása, mely kétféleképpen értelmezhető. Tartalmi névtelenségről van szó abban az esetben, ha a

⁴⁴⁶ Kruzslicz (2014) i.m. 28–29. o.

beérkezett adatokból nem lehetséges a válaszadó személyére következtetni. A technikai névtelenség pedig arra a kérdésre ad választ, hogy magának az adatgyűjtésnek a menetéből beazonosítható-e a kitöltő személye. A tartalmi névtelenség könnyebben biztosítható, nem ez a helyzet ugyanakkor a technikai anonimitás esetében, ennek részletekbe menő tárgyalás ugyanakkor meghaladná a doktori dolgozat kereteit. Annyit azonban feltétlenül ki kell emelnünk, hogy ha nem biztosítható a technikai névtelenség, akkor abban sem lehetünk biztosak, hogy egy személy csak egyetlen kérdőívet töltött ki.⁴⁴⁷

Összességében elmondható, hogy kutatási célom eléréséhez megfelelő választásnak mondható az internet alapú kérdőívezés, ám az eredmények értékelésekor figyelembe kell vennünk e módszer korlátait, így többek között azt, hogy a kérdőívek visszaküldése bizonytalan, ami rontja magának a kérdőívezésnek a hatékonyságát, illetve, hogy a tartalmi névtelenség biztosítható, a technikai anonimitás eléréséhez azonban külön szoftverek beiktatása szükséges, mely lehetőség jelen kutatásban nem volt adott.⁴⁴⁸

Mindebből már azelőtt, hogy ismertetném a primer kutatás eredményeit, levonható egy lényeges tanulság: pilot kutatásra alkalmasnak tekinthető az online kitölthető kérdőív, ha azonban a cél a nagyobb számú minta egyszerűbb elérése, akkor a (kevésbé költséghatékony) személyes megkérdezést kell alkalmaznunk.

⁴⁴⁷ Kruzslicz (2014) i.m. 29. o.

⁴⁴⁸ Major Anita: Az egyetemi és főiskolai hallgatók sörfogyasztási szokásainak vizsgálata internet alapú megkérdezéssel. Doktori értekezés. Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest, 2008. 24. o. Elérhető: http://phd.lib.uni-corvinus.hu/310/1/major_anita.pdf

9.3. A kérdőíves kutatás eredményeinek értékelése

Összesen 508 kérdőív érkezett vissza, melyek mindegyike érvényes és felhasználható. Lényeges ugyanakkor kiemelni, hogy a csekély elemszám miatt a kutatás nem tekinthető reprezentatívnak, következtetésem ennek megfelelően kizárólag az adott mintára vonatkozóan érvényesek. Ez azonban nem változtat azon, hogy a kérdőívezés eredményei alapján bizonyos tendenciák, jellemző viszonyulások és attitűdök feltárhatók.

A továbbiakban vizsgáljuk meg, milyen a minta összetétele szociológiai változók (nem, életkor stb.) szempontjából.

9.3.1. Szociológiai változók

Összesen 508 kérdőív érkezett vissza, melyek mindegyike érvényes és felhasználható. A válaszadók között többségben voltak a nők (57,8 százalék).

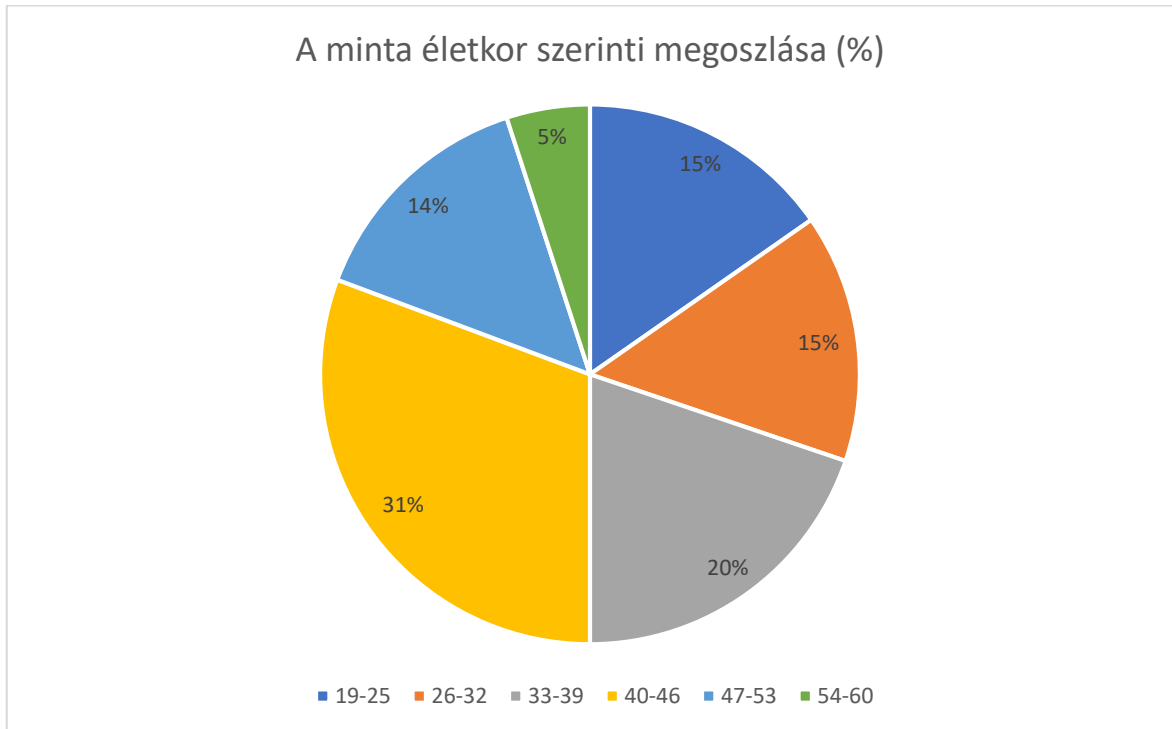
3. ábra: A minta nem szerinti megoszlása (%)

Saját szerkesztés

Ami a válaszadók életkor szerinti megoszlását illeti, azt látjuk, hogy legnagyobb számban a 40 és 46 év közötti korcsoportba tartozók (31 százalék) töltötték ki a kérdőívet, sorban utánuk a 33 és 39 év közötti korcsoport tagjai (20 százalék) következtek. A fiatalabbak, vagyis a 19 és 25 év közöttiek, illetve a 26 és 32 év közöttiek 15–15 százalékban, a legidősebbek (54 és 60 év közöttiek) mindössze öt százalékban képviselték magukat.

4. ábra: Az alapsokaság életkor szerinti megoszlása (százalékban)

Saját szerkesztés

A szociológiai változók körében rákérdeztem arra is, hogy a válaszadó milyen típusú településen dolgozik. Miként azt az 5. ábra is szemlélteti, a válaszadók több mint egyharmada (36 százalék) a fővárosban teljesít szolgálatot, nagyjából azonos arányban dolgoznak a kérdőívet kitöltők megyei jogú városban (26 százalék) és egyéb városban (27 százalék), a legalacsonyabb a községben szolgálatot teljesítők aránya (11 százalék).

5. ábra: A minta megoszlása a szolgálatteljesítés helye szerint (%)

Saját szerkesztés

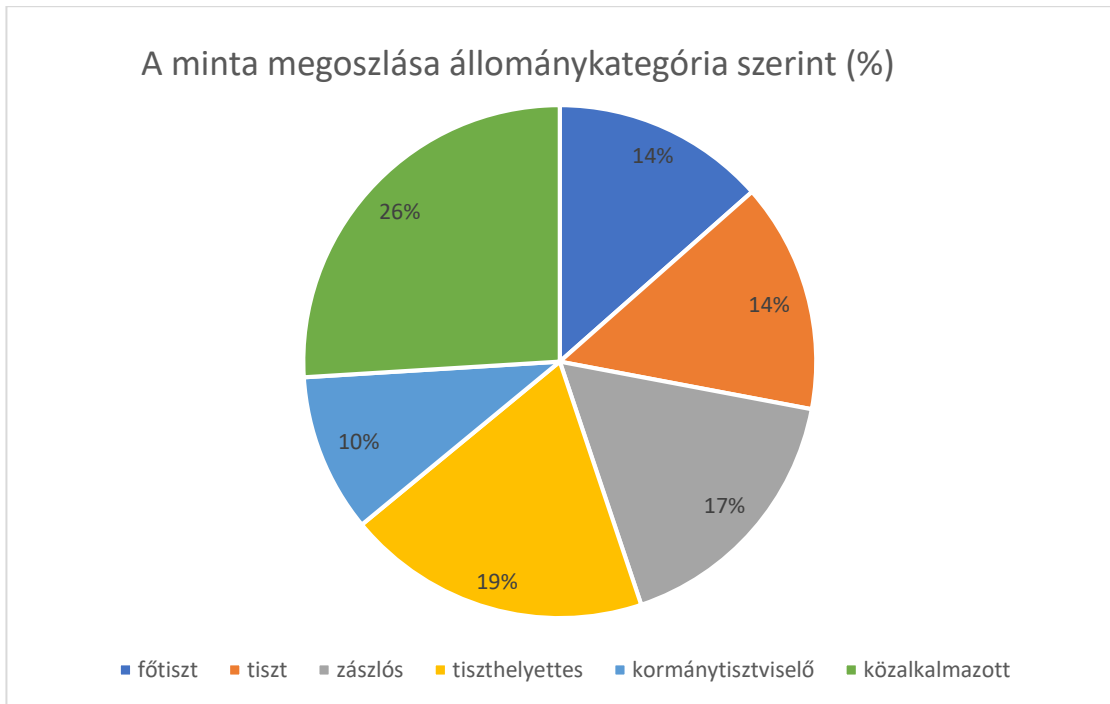
A 6. ábra a minta állománykategória szerinti megoszlását szemlélteti. A kormánytisztviselők aránya 26 százalék, a tiszthelyetteseké 19 százalék, a zászlósoké 17 százalék, a tiszteké, illetve a főtisztéké 15, illetve 14 százalék, a közalkalmazottaké mindössze 10 százalék volt. A kérdőív kitöltésében tehát – közel hasonlóan Szabó (2014) kutatásához⁴⁴⁹ – a legnagyobb aktivitást a közalkalmazottak és a tiszthelyettesek mutatták, a válaszadók közel fele (45 százalék) ebből a két állománykategóriából kerül ki. Márpedig, éppen ez a két állománykategória az, amelynél a törvényi előírásokból kifolyólag viszonylag kevés a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya.⁴⁵⁰ Ezen adatok alapján én sem tudok Szabótól (2014)⁴⁵¹ eltérő következtetésre jutni: feltehetően a tiszthelyettesek és a közalkalmazottak esetében a legnagyobb a munkateher és a javadalmazás/erkölcsi elismerés közötti szakadék, jó eséllyel ők azok, akik munkavégzésük során a legnagyobb pszichés terhelésnek vannak kitéve.

⁴⁴⁹ Szabó (2014) i.m. 187. o.

⁴⁵⁰ Szabó (2014) i.m. 187. o.

⁴⁵¹ Szabó (2014) i.m. 188. o.

6. ábra: A minta megoszlása állománykategória szerint (százalékban)

Saját szerkesztés

9.3.2. A vallásosság mértéke

Szabó Csaba a doktori értekezésében bemutatott kutatása során az „*Ön valamilyen egyházhoz, vagy vallási közösséghez tartozónak vallja-e magát?*” kérdés feltevésével mérte a minta vallásosságát.⁴⁵²

A vallásszociológiában, illetve a valláspszichológiában különféle irányzatok léteznek azzal kapcsolatban, hogy miként mérhető a vallásosság.⁴⁵³ A vallásos/nem vallásos fogalompár használata viszonylag egyszerűnek tűnik, valójában sem a válaszadó, sem az elemzést végző kutató dolgát nem könnyíti meg. Ez különösen igaz napjainkban, amikor a kutatásba bevont személy (ha van erre módja), jó eséllyel visszakérdez vagy a „nem tudom” választ jelöli meg, amikor azt tudakoljuk tőle, vallásosnak tartja magát, vagy sem. A vallásosság nem írható le az „igen/nem” válaszokkal, ugyanis számos tényező befolyásolhatja, e tényezőket a szociológiai, pszichológiai irodalom – meglehetősen beszédesen – „*köztes változó*” néven említi.⁴⁵⁴

Ezért lényeges, hogy finomítsunk a vallásosság mérését célzó kérdésem, a megfogalmazás ugyanis távolról sem közömbös, kutatók azt tapasztalták, hogy a kérdésfeltevés módja akár a válaszra is befolyással lehet. Nem mindegy, hogy azt kérdezik, hisz-e a válaszadó Istenben, vagy pedig azt, hogy hívőnek tartja-e saját magát; úgyszintén nem mindegy, hogy arra kérdezzek-e rá, hogy milyen vallású, netán arra, hogy milyen templomba jár, vagy melyik felekezet tagja, esetleg arra, hogy hol, milyen egyházban keresztelték meg.⁴⁵⁵

Mindennek a felismerése további dilemmák elé állította a kutatókat: meg lehet-e bízni a válaszadók önjellemzésében, vagy célravezetőbb, ha csak a konkrét tényekre kérdezzünk rá (például hányszor jár egy héten templomba).⁴⁵⁶ Más kutatók a vallásosság egyes rétegeit igyekeznek feltárni. A vallásszociológiai irodalomban az egyik fő hivatkozási alapot Allport motivációs elmélete jelenti, mely alapján a vallásosság két alapvető típusa határozható meg, az egyik a belső (más néven *intrinsic*, a másik a

⁴⁵² Szabó (2014) i.m. 188–189. o.

⁴⁵³ Tomka Miklós (1973): A vallásosság mérése. Magyar Pszichológiai Szemle 1973/1–2. 122–135. o.

⁴⁵⁴ Tomka Miklós (2001): A vallásosság mérése (Módszertani tépelődések). Religiosa 2001. 18–31. o. 18. o. Elérhető: http://acta.bibl.u-szeged.hu/25165/1/religiosa_001_018-031.pdf

⁴⁵⁵ Hegedűs Rita (2000): A vallásosság alakulása Magyarországon a kilencvenes évek kutatásainak tükrében. Doktori értekezés. Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem Szociológia és Szociálpolitikai Tanszék, Budapest. 43. o.

Elérhető: http://phd.lib.uni-corvinus.hu/81/1/hegedus_rita.pdf

⁴⁵⁶ Tomka (2001) im. 18–19. o.

külsődleges (extrinsic) vallásosság. Az előbbi esetében „*a vallás a végső értékek és célok kifejeződése, ami az emberi cselekvés minden egyéb területét minősíti, vagy legalábbis ahhoz mércét ad*”, az utóbbinál „*a vallás a személyiségrendszerben nem vezérelv, hanem másképpen kijelölt célok elérése érdekében alkalmazott kulturális minta*”.⁴⁵⁷ Bár első olvasatra úgy tűnik, hogy itt a valódi, „*teljes értékű vallásosság*” és a konformizmus, a „*nem igazi vallásosság*” megkülönböztetéséről van szó, ám maga Allport is hangsúlyozta, hogy ez túlzott leegyszerűsítése lenne a dolognak, az pedig semmiképpen sem állítható, hogy a vallásosság egyik fajtája jobb, több, értékesebb lenne a másiknál.⁴⁵⁸ Ehelyett inkább arról van szó, hogy másként, más módokon nyilvánul meg az intrinsic és az extrinsic vallásosság: „*a belső vallásosság önálló, kezdeményező, nyitott és toleráns, míg a külső vallásosság képviselője inkább a hagyományra hagyatkozik, a törvényt és a rendet védi, és vallását abszolútnak, öröknek és megváltoztathatatlannak kezeli*”.⁴⁵⁹

Látva azt, hogy még a vallásszociológusok számára is nehézséget jelent a vallásosság meghatározása és mérése, ezért a legtöbb, amit tehetek, hogy megállapítom: a vallásosság összetett, több tényező által meghatározott jelenség. Kutatásom számára mindebből azt a tanulságot vontam le, hogy a vallásosság nem ítéhető meg egyetlen ismérv alapján.

A fenti szakirodalmi érveket megfontolva az „*Ön vallásosnak tartja magát?*” kérdést tettem fel, és a Tomka (2001) által is alkalmazott kategóriákat használtam kérdőívemben, ennek megfelelően a válaszadóknak az alábbi kategóriák közül kellett választania:

- vallásos vagyok az egyház tanítása szerint;
- vallásos vagyok a magam módján;
- nem tudom megmondani, vallásos vagyok-e, vagy sem;
- nem vagyok vallásos;
- határozottan nem-vallásos vagyok.⁴⁶⁰

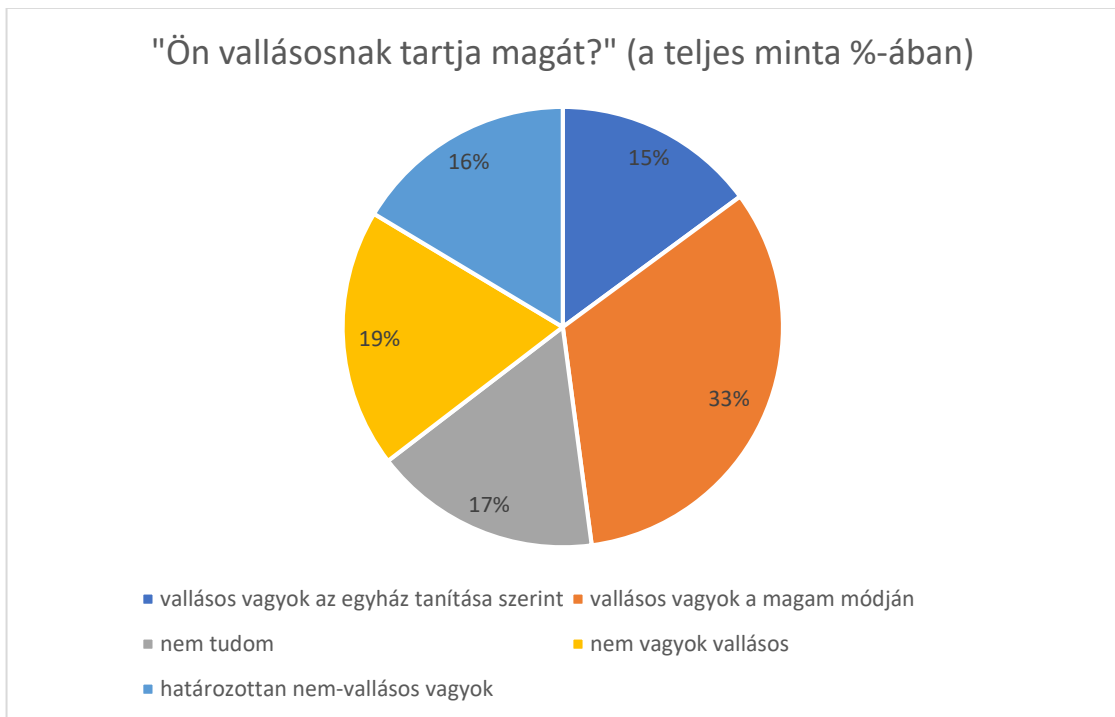
⁴⁵⁷ Tomka (2001) i.m. 21. o.

⁴⁵⁸ Tomka (2001) i.m. 21. o.

⁴⁵⁹ Tomka (2001) i.m. 21. o.

⁴⁶⁰ Tomka (2001) i.m. 25. o.

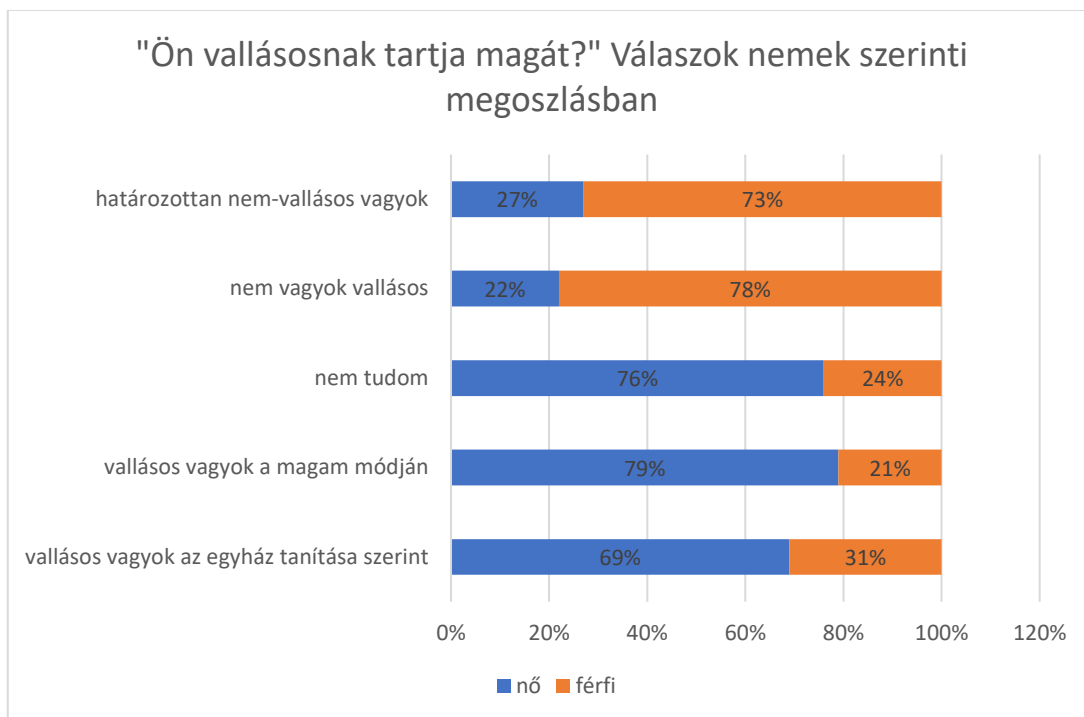
7. ábra: „Ön vallásosnak tartja magát?” (válaszok megoszlása a teljes minta százalékában)

Saját szerkesztés

A válaszadók közül legtöbben azt nyilatkozták, hogy a „maguk módján” vallásosak (33 százalék), az „egyház tanításai szerint” vallásos a teljes alapsokaság 15 százaléka, ennél valamivel többen „határozottan nem-vallásosak” (16,4 százalék), 19 százalék pedig a „nem vagyok vallásos” válaszlehetőséget jelölte meg.

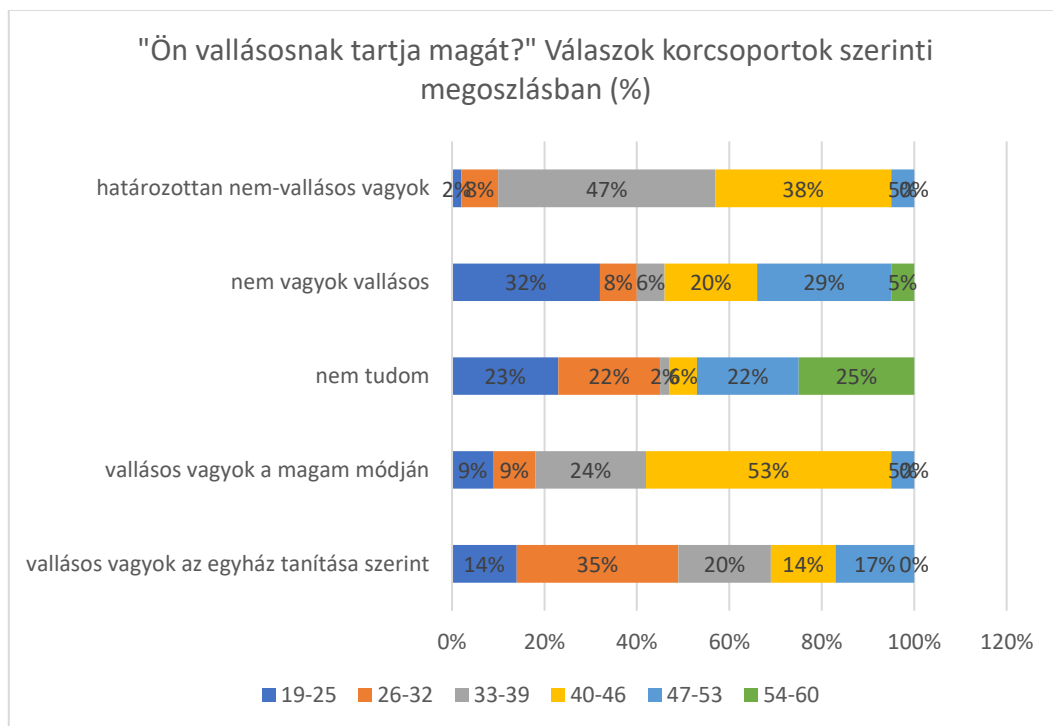
8. ábra: „Ön vallásosnak tartja magát?” Válaszok megoszlása nemek szerinti megoszlásban

Saját szerkesztés

Ami vallásosság mértéke és a nem közötti összefüggést illeti, azt látjuk, hogy a női válaszadók általában véve vallásosabbak, mint a férfi válaszadók: azoknak, akik azt nyilatkozták, hogy vallásosak az egyház tanítása szerint, 69 százaléka nő, 31 százaléka férfi, azoknak pedig, akik a „maguk módján vallásosak”, 79 százaléka nő és 21 százaléka férfi. Ugyanakkor, a bizonytalanok („nem tudom megmondani, vallásos vagyok-e, vagy sem”) körében ugyancsak a nők voltak túlsúlyban (76 százalék, szemben a férfiak 24 százalékaival). Azok között, akik azt mondták magukról, hogy nem vallásosak, 78 százalék, azok között pedig, akik „határozottan nem-vallásosak”, 73 százalék volt a férfiak aránya.

9. ábra: „Ön vallásosnak tartja magát?” Válaszok korcsoportok szerinti megoszlásban (százalékban)

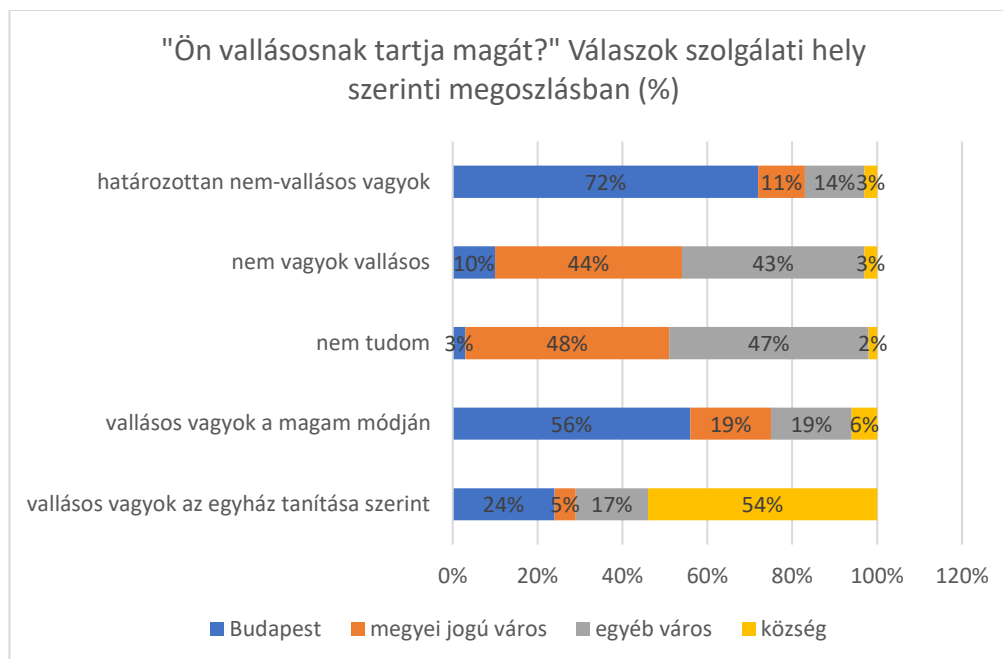
Saját szerkesztés

Az 9. ábra a vallásosság mértéke és az életkor közötti összefüggést mutatja. A legbizonytalanabbnak a legidősebb válaszadók mutatkoznak: az 54 és 60 év közöttiek 25 százaléka nem tudott (vagy nem akart) nyilatkozni arról, hogy vallásos-e, vagy sem (igaz, a válaszadók e korcsoportba eső száma eleve nem magas, mindössze 24 személyről van szó).

A leginkább vallásosnak a 40 és 46 év közöttiek („vallásos vagyok a magam módján”: 53 százalék, „vallásos vagyok az egyház tanítása szerint”: 14 százalék), illetve a 26 és 32 év közöttiek („vallásos vagyok a magam módján”: 9 százalék, „vallásos vagyok az egyház tanítása szerint”: 35 százalék) tűnnek.

A magukat „határozottan nem-vallásosnak” vallók aránya a 33 és 39 év közötti korcsoportban a legnagyobb (47 százalék), a „nem vagyok vallásos” válaszlehetőséget pedig a legtöbben a 19 és 25 év közötti korcsoportban (32 százalék) és a 47 és 53 év közötti korcsoportban (29 százalék) jelölték meg.

10. ábra: „Ön vallásosnak tartja magát?” Válaszok szolgálati hely szerinti megoszlásban (százalékban)

Saját szerkesztés

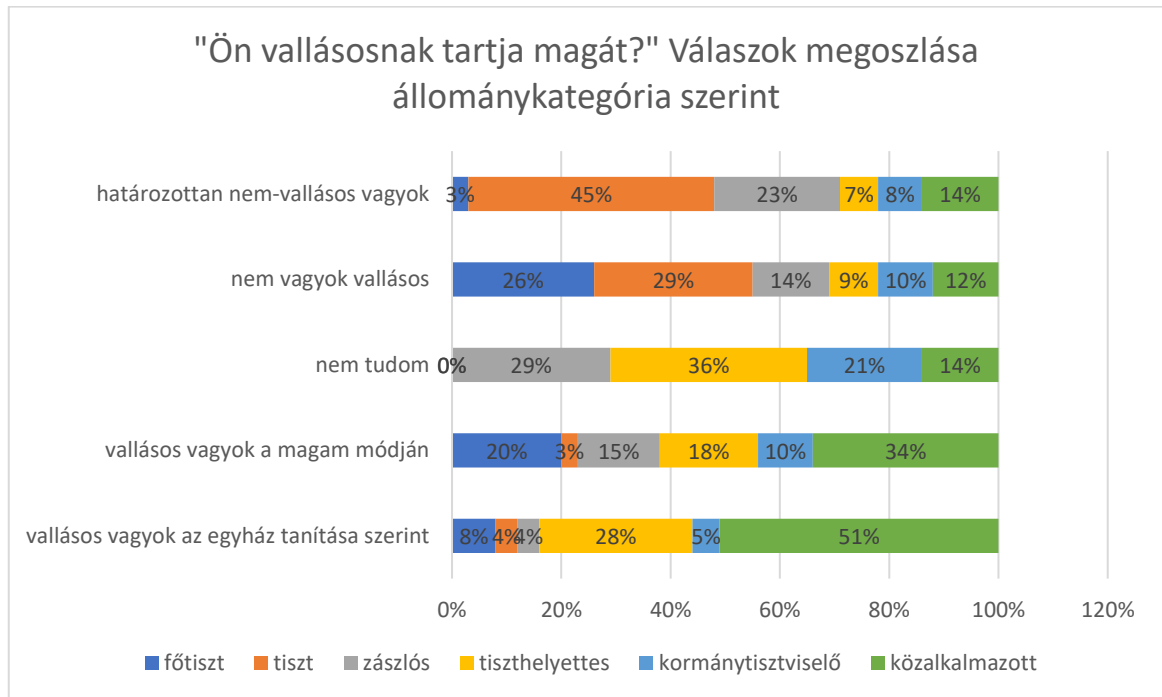
Ami a vallásosság mértéke és a szolgálati hely közötti összefüggést illeti, azt tapasztaljuk, hogy „a vallásos vagyok az egyház tanítása szerint” választ megjelölők több mint fele (54 százalék) községben teljesítenek szolgálatot. A magukat „határozottan nem-vallásosnak” valló közül a legtöbben (72 százalék) a fővárosban dolgozik, és ugyancsak budapesti a „vallásos vagyok a magam módján” opciót választók meghatározó hányada (56 százalék) is.

A 11. ábra a vallásosság és az állománykategória közötti összefüggésre világít rá. A „vallásos vagyok az egyház tanítása szerint” opciót választók több mint fele (51 százalék) közalkalmazottként dolgozik, 28 százalékuk tiszthelyettes. A maguk módján vallásosak körében is sok közalkalmazottat találunk (34 százalék), közel hasonló arányban képviseltetik magukat e kategóriában a főtisztek (20 százalék), a tiszthelyettesek (18 százalék), valamint a zászlósok (15 százalék). A bizonytalanok aránya a tiszthelyettesek körében a legnagyobb (36 százalék).

A „határozottan nem-vallásosak” körében a tisztek vannak túlsúlyban (45 százalék), 23 százalék a zászlósok, 14 százalék a közalkalmazottak aránya. A magukat „nem vallásosnak” mondók között közel egyharmadnyi a tisztek aránya (29 százalék), sorban őket követik a főtisztek (arányuk 26 százalék). Ez utóbbi kategóriában 14 százalék

a zászlósok, 12 százalék a közalkalmazottak, 10 százalék a köztisztviselők és 9 százalék a tiszthelyettesek aránya.

11. ábra: „Ön vallásosnak tartja magát?” Válaszok állománykategória szerinti megoszlásban (százalékban)

Saját szerkesztés

Az adatokat és változókat egybevetve az alábbi megállapításokat tehetjük:

- a „vallásos vagyok az egyház tanítása szerint” választ a nagyobb/legnagyobb arányban
 - ✓ a nők (69 százalék),
 - ✓ a 26 és 32 év közötti korcsoportbeliek (35 százalék),
 - ✓ a községben dolgozók (54 százalék),
 - ✓ közalkalmazotti állományúak (51 százalék) jelölték meg;
- a „vallásos vagyok a magam módján” választ a nagyobb/legnagyobb arányban
 - ✓ a nők (79 százalék),
 - ✓ a 40 és 46 év közötti korcsoportbeliek (53 százalék),
 - ✓ a fővárosban dolgozók (56 százalék),
 - ✓ a közalkalmazotti állományúak (34 százalék) jelölték meg;

- a „nem tudom megmondani, vallásos vagyok-e, vagy sem” választ a nagyobb/legnagyobb arányban
 - ✓ a nők (76 százalék),
 - ✓ az 54 és 60 év közötti korcsoportbeliek (25 százalék),
 - ✓ a megyei jogú városban dolgozók (48 százalék),
 - ✓ a tiszthelyettesek (36 százalék) jelölték meg;
- a „nem vagyok vallásos” választ a nagyobb/legnagyobb arányban
 - ✓ a férfiak (78 százalék),
 - ✓ a 19 és 25 év közötti korcsoportbeliek (32 százalék),
 - ✓ a megyei jogú városban dolgozók (44 százalék),
 - ✓ a tiszti állományban dolgozók (29 százalék) jelölték meg;
- a „határozottan nem-vallásos vagyok” választ a nagyobb/legnagyobb arányban
 - ✓ a férfiak (73 százalék).
 - ✓ a 33 és 39 év közötti korcsoportbeliek (47 százalék),
 - ✓ a Budapesten dolgozók (72 százalék),
 - ✓ a tiszti állományúak (45 százalék) jelölték meg.

9.3.3. Negatív életesemények

Szabó (2014) a következő kérdést alkalmazta kutatásában: „*A felmerülő lelki és erkölcsi jellegű problémák (családi, munkahelyi) kezelésére, megoldási struktúrák felvázolására igénybe venné-e a rendészeti szerveken belül létrehozandó lelkipásztori szolgálat segítségét?*”; a kérdésre a válaszadók 60 százaléka adott nemleges választ, 40 százaléka igenlő választ.⁴⁶¹

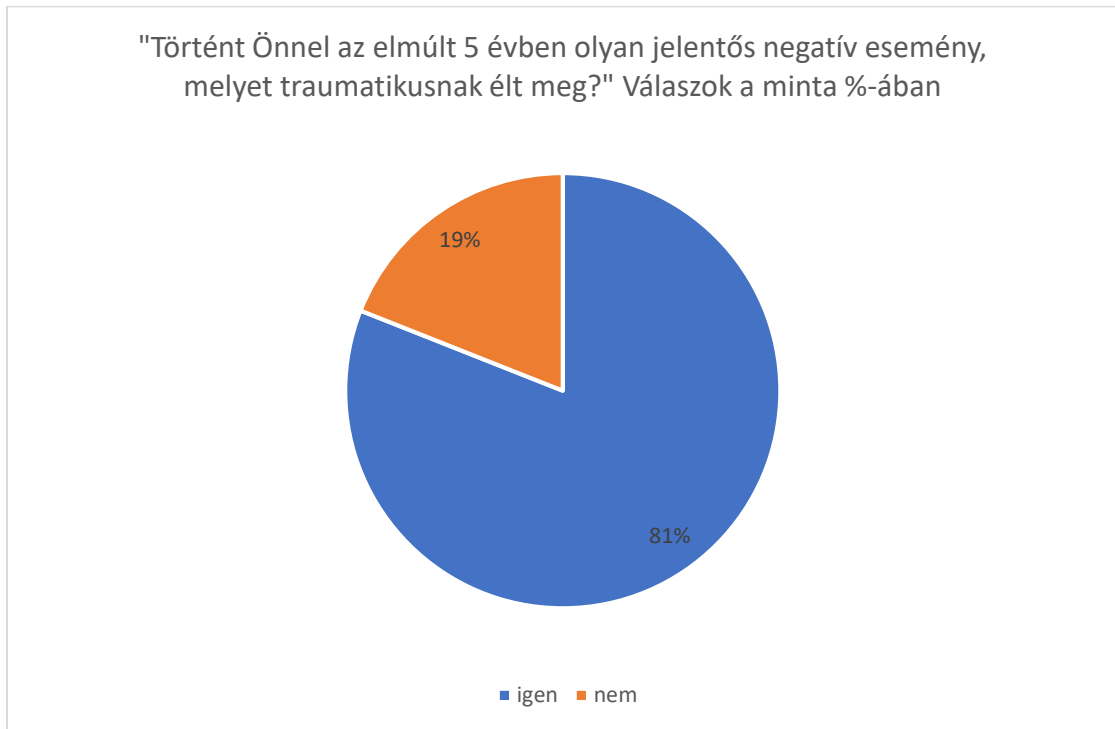
Kutatásomban kétszer három elemre bontottam ezt a kérdést, és előbb a magánéletbeli, majd a munkahelyi negatív eseményekre fókuszáltam:

- ami a magánéleti negatív eseményeket illeti,
 - ✓ első lépésként arra kérdeztem rá, hogy a válaszadóval történt-e az elmúlt öt évben olyan jelentős negatív élmény, melyet traumatikusnak élt meg; a kérdésre igennel, vagy nemmel lehetett válaszolni;
 - ✓ második lépésben arra kértem az előző kérdésre igennel válaszolókat, hogy a felkínált listából jelöljék meg, milyen jellegű volt az átélt negatív életesemény;
 - ✓ harmadik lépésben azt kérdeztem, hogy a válaszadó e negatív életesemény feldolgozásában vett-e igénybe egyházi lelkigondozási segítséget; itt három válaszlehetőséget biztosítottam: „igen”, „nem”, „nem, de ha lett volna rá lehetőségem, akkor igénybe vettem volna”;
- a munkahelyi negatív eseményeket illetően
 - ✓ első lépésben arra kerestem a választ, hogy történt-e az illetővel a munkahelyén az elmúlt öt évben jelentős negatív esemény;
 - ✓ második lépésben a negatív munkahelyi esemény jellegét igyekeztem behatárolni, a válaszadónak a felkínált listából kellett választaniuk, de ezúttal több lehetőséget is meg lehetett jelölni; igyekeztem az egyes kategóriákat úgy meghatározni, hogy lefedjék mindazon konfliktusokat, melyek egy rendőrségi munkahelyen előfordulhatnak;
 - ✓ végül, harmadik lépésként arra kérdeztem rá, hogy a válaszadó a negatív munkahelyi esemény feldolgozásában vett-e igénybe egyházi lelkigondozási segítséget; itt – a magánéleti kérdésblokkhoz hasonlóan – három válaszlehetőséget adtam meg („igen”, „nem”, „nem, de ha lett volna rá lehetőségem, akkor igénybe vettem volna”).

⁴⁶¹ Szabó (2014) i.m. 191. o.

A „Történt Önnel az elmúlt öt évben olyan jelentős negatív esemény, melyet traumatikusnak élt meg?” kérdésre összesen 411 igenlő válasz érkezett (81 százalék).

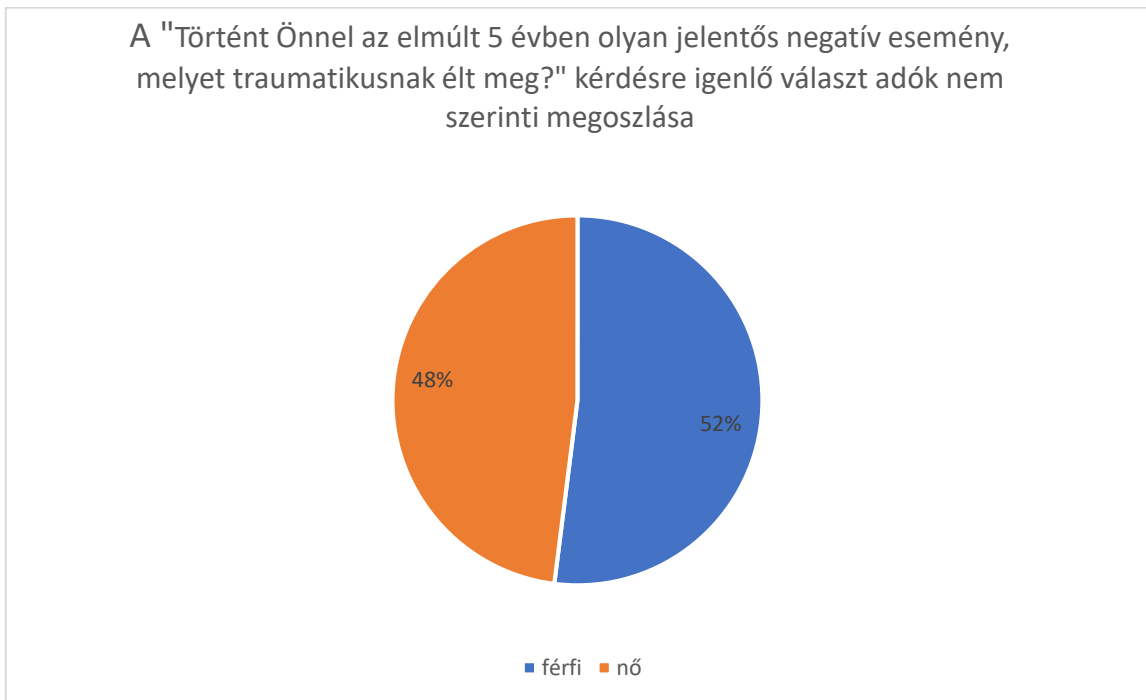
12. ábra: A „Történt Önnel az elmúlt öt évben olyan jelentős negatív esemény, melyet traumatikusnak élt meg?” kérdésre adott válaszok megoszlása a minta százalékában

Saját szerkesztés

Miként azt a 13. ábra azt szemlélteti, több férfi nyilatkozott úgy, hogy az elmúlt öt évben valamilyen traumatikus eseményt élt meg (férfiak: 52 százalék, nők: 48 százalék).

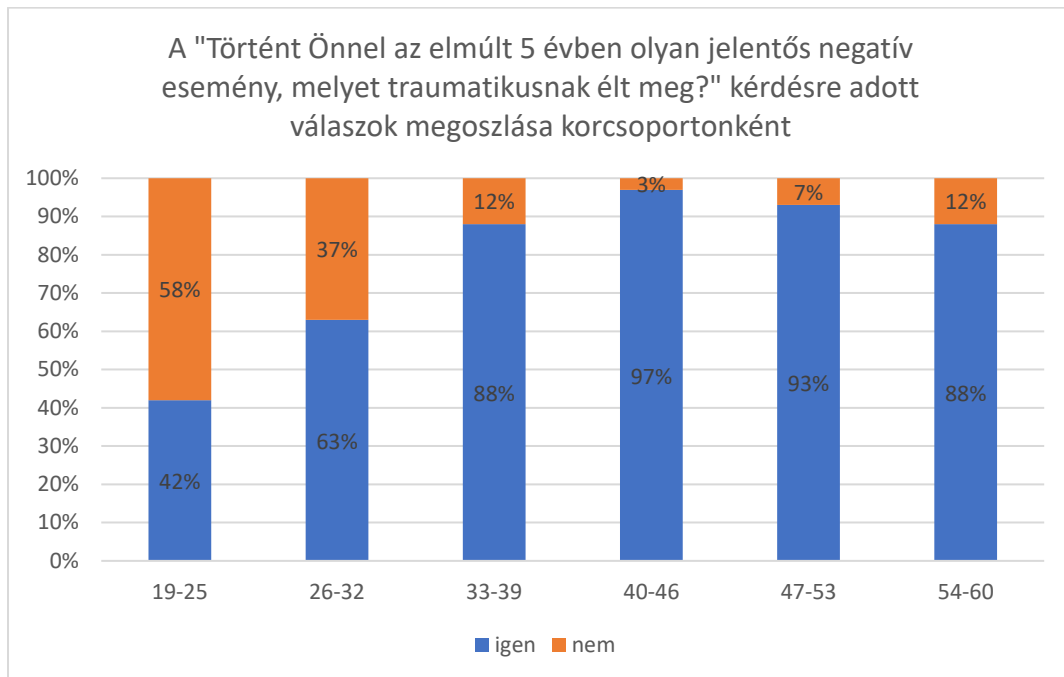
13. ábra: A „Történt Önnel az elmúlt öt évben olyan jelentős negatív esemény, melyet traumatikusnak élt meg?” kérdésre adott válaszok nem szerinti megoszlása (százalékban)

Saját szerkesztés

A 14. ábra azt szemlélteti, hogy korcsoportonként miként alakult az igen és a nem válaszok aránya. A legnagyobb arányban a 40 és 46 év közötti korcsoportban számoltak be traumatikus életeseményről (97 százalék), a lealacsonyabb pedig az igenlő választ adók aránya – nem meglepő módon – a legfiatalabb korcsoportban volt: a 19 és 25 év közöttiek 42 százaléka, a 26 és 32 év közöttiek 63 százaléka, a 33 és 39 év közöttiek 88 százaléka, a 47 és 53 év közöttiek 93 százaléka, és végül az 54 és 60 év közöttiek 88 százaléka számolt be az elmúlt öt évben átélt súlyosan negatív életeseményről.

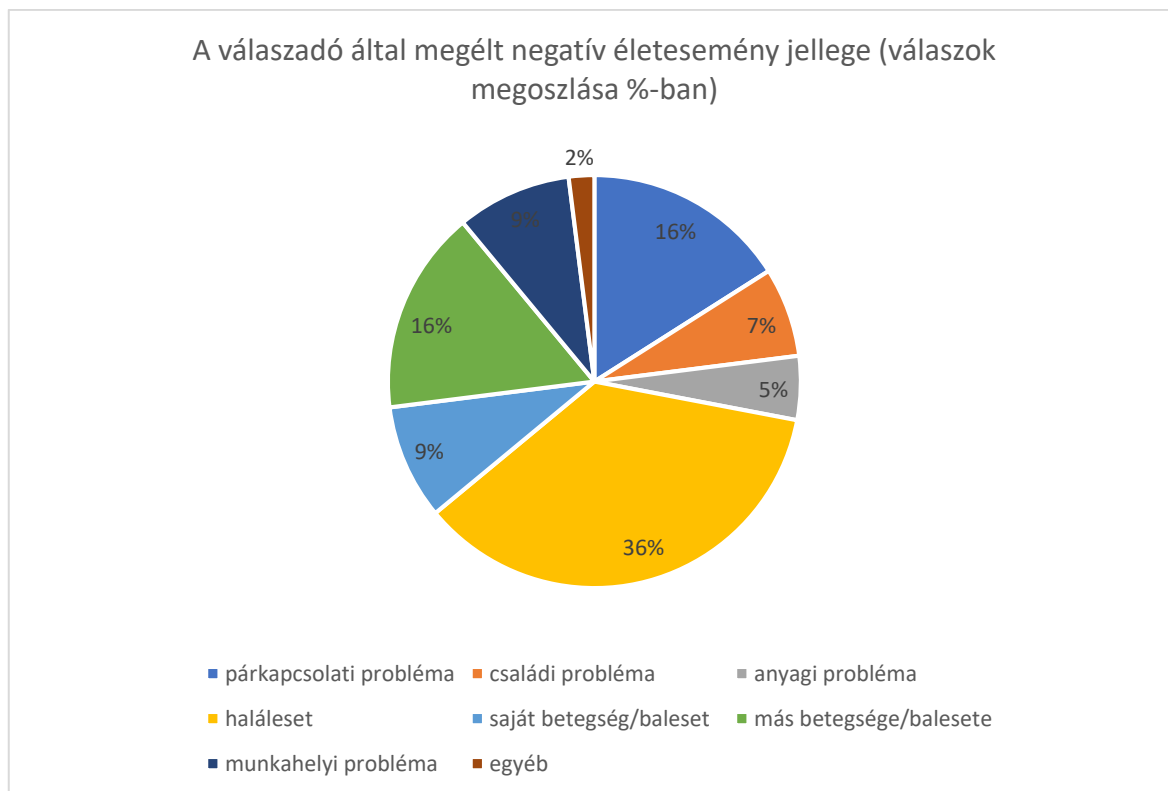
14. ábra: A „Történt Önnel az elmúlt öt évben olyan jelentős negatív esemény, melyet traumatikusnak élt meg?” kérdésre adott válaszok korcsoport szerinti megoszlása (százalékban)

Saját szerkesztés

A következő kérdésem azokhoz szólt, akik az előző kérdésre igennel válaszoltak, vagyis akik az elmúlt öt évben megélték egy általuk traumatikusnak ítélt eseményt: arra kértem őket, jelöljék meg, milyen típusú a szóban forgó negatív életesemény.

15. ábra: A válaszadó által átélt negatív életesemény jellege (százalékban)

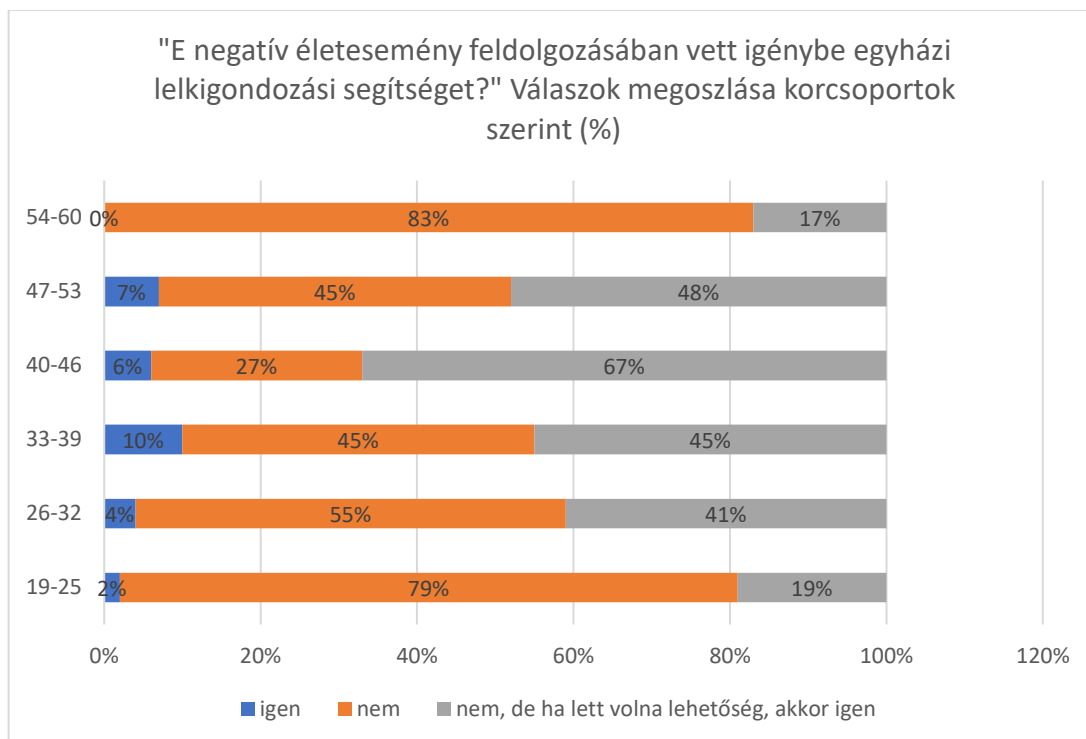

Saját szerkesztés

A válaszadók legtöbbször a halálesetet jelölték meg (36 százalék), mint legtraumatikusabb életeseményt; ezt követte a sorban más személy betegsége/balesete és a párkapcsolati probléma (mindkét kategória esetében 16 százalék), majd a saját betegség/baleset és a munkahelyi probléma (9–9 százalék); végül a családi probléma (7 százalék), illetve az anyagi probléma (5 százalék).

Ezt követően arra kérdeztem rá, hogy a válaszadó e negatív életesemény feldolgozásában vett-e igénybe egyházi lelkipozítási segítséget. Háromféle lehetőség közül lehetett választani: „igen”, „nem”, „nem, de ha lett volna lehetőség, akkor igen”.

16. ábra: „E negatív életesemény feldolgozásában vett igénybe egyházi lelkipozóási segítséget?” Válaszok megoszlása korcsoportok szerint százalékban

Saját szerkesztés

Miként azt a 16. ábra mutatja, a legfiatalabbak és a legidősebbek nem vettek igénybe egyházi lelkipozóási segítséget (19 és 25 év közöttiek: 79 százalék, 54 és 60 év közöttiek: 83 százalék). Egyházi segítséget csak nagyon kis arányban vettek igénybe a válaszadók, ez az arány a legmagasabb a 33 és 39 év közöttiek korcsoportjában (a korcsoportba tartozók 10 százaléka válaszolt igennek a kérdésre), a 47 és 53 év közöttiek körében ez az arány hét százalék, a 40 és 46 év közöttiek körében hat százalék. A legidősebb korcsoportból nem volt senki, aki igenlő választ adott volna.

Érdekes megvizsgálni, hogy milyen megoszlásban választották a kérdőívet kitöltők a „nem, de ha lett volna lehetőség, akkor igénybe veszem” opciót. A 40 és 46 év közötti korcsoportban a legnagyobb az aránya azoknak, akik ezt a választ jelölték be (67 százalék), őket követik a 47 és 53 év közöttiek (48 százalék), valamint a 33 és 39 év közöttiek (45 százalék). A 26 és 32 év közöttiek 41 százaléka, a legfiatalabbak 19 százaléka, és a legidősebbek 17 százaléka nyilatkozott úgy, hogy amennyiben lett volna módja igénybe venni egyházi lelkipozóási segítséget a szóban forgó élethelyzetben, úgy élt volna a lehetőséggel.

A következő három kérdés – miként azt fentebb is jeleztem – a megélt munkahelyi negatív eseményekkel kapcsolatos. Először is azt tisztáztam, hogy történt-e a válaszadóval a munkahelyén a megelőző öt évben jelentős negatív esemény. A kérdésre valamennyi válaszadó (tehát a minta 100 százaléka) igennel válaszolt.

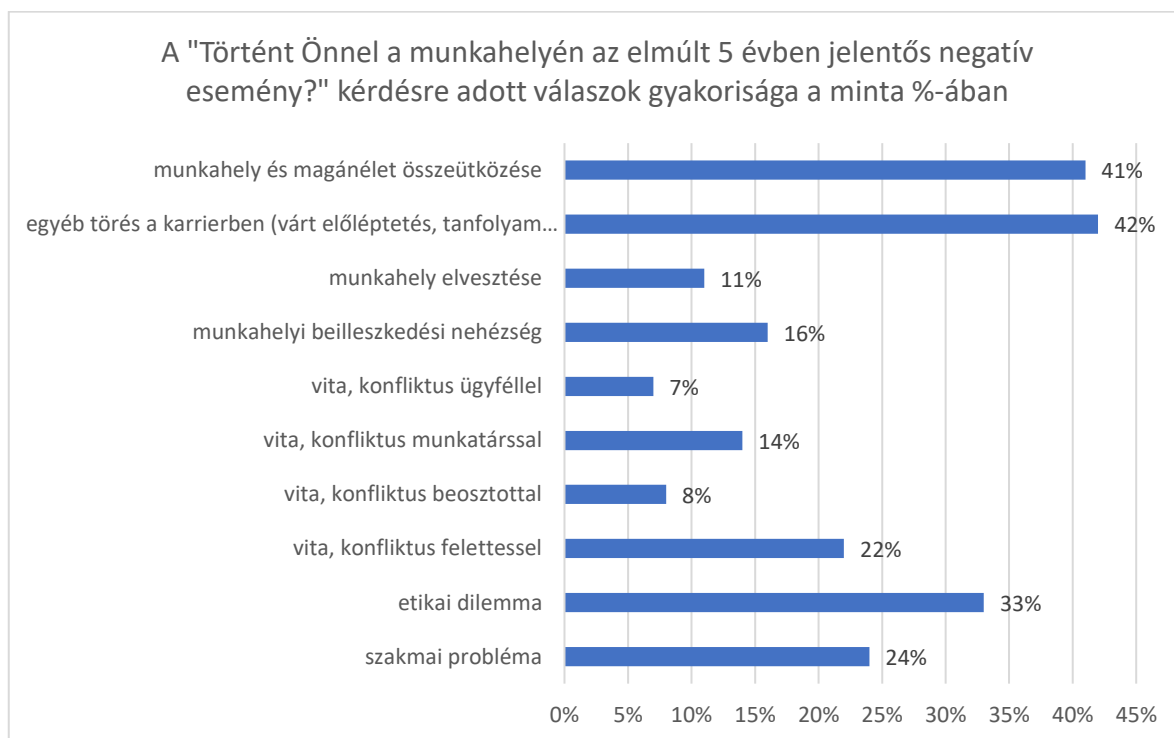
9.3.4. Negatív munkahelyi események

Ezt követően azt kértem a válaszadóktól, hogy határozzák meg, milyen típusú volt a szóban forgó negatív munkahelyi esemény. Megadtam több választási lehetőséget is:

- a szakmai probléma,
- az etikai dilemma,
- a vita, konfliktus felettséssel,
- a vita, konfliktus beosztottal,
- a vita, konfliktus munkatárssal,
- a vita, konfliktus ügyféllel,
- a munkahelyi beilleszkedési nehézség,
- a munkahely elvesztése,
- egyéb törés a karrierben (várt előléptetés, tanfolyam elmaradása stb.),
- a munkahely és magánélet összeütközése,

opciók közül lehetett választani.

17. ábra: A „Történt Önnel a munkahelyén az elmúlt öt évben jelentős negatív esemény?” kérdésre adott válaszok gyakorisága a minta százalékában (egy válaszadó több válaszlehetőséget is megjelölhetett)

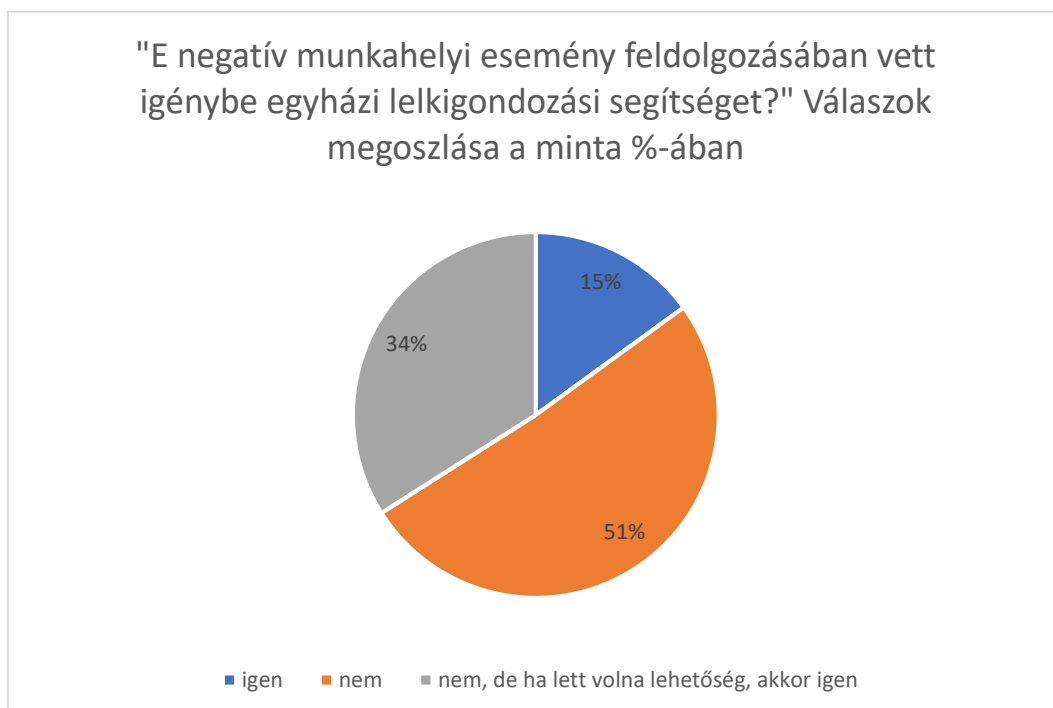
Saját szerkesztés

Egy válaszadó több lehetséges választ is megjelölhetett, és a válaszadók éltek is ezzel a lehetőséggel. A legtöbben az „egyéb törés a karrierben (várt előléptetés, tanfolyam elmaradása stb.)” opciót jelölték meg (42 százalék), hasonlóan magas volt a „munkahely és magánélet” válasz említési gyakorisága (41 százalék). A válaszadók egyharmada szembesült az elmúlt öt évben etikai dilemmával, vagy említésre érdemesnek ítélt szakmai problémával (előbbi esetében 33 százalék, utóbbinál 24 százalék).

Viszonylag sokan jelezték, hogy vitába, konfliktusba keveredtek a felettesükkel (22 százalék), illetve gondjuk akad a munkahelyi beilleszkedéssel (16 százalék). A további opciók választási gyakorisága a következőképpen alakult: vita, konfliktus munkatárssal 14 százalék, munkahely elvesztése 11 százalék, vita, konfliktus beosztottal (8 százalék), vita, konfliktus ügyféllel (7 százalék).

Ezt követően tettem fel azt a kérdést a válaszadóknak, hogy e negatív munkahelyi esemény feldolgozásában vettek-e igénybe egyházi lelkigondozási segítséget. Az „igen” és a „nem” válasz mellett megjelölhették a „nem, de ha lett volna rá lehetőségem, akkor igénybe vettem volna” opciót is.

18. ábra: „E negatív munkahelyi esemény feldolgozásában vett igénybe egyházi lelkigondozási segítséget?” Válaszok megoszlása a minta százalékában

Saját szerkesztés

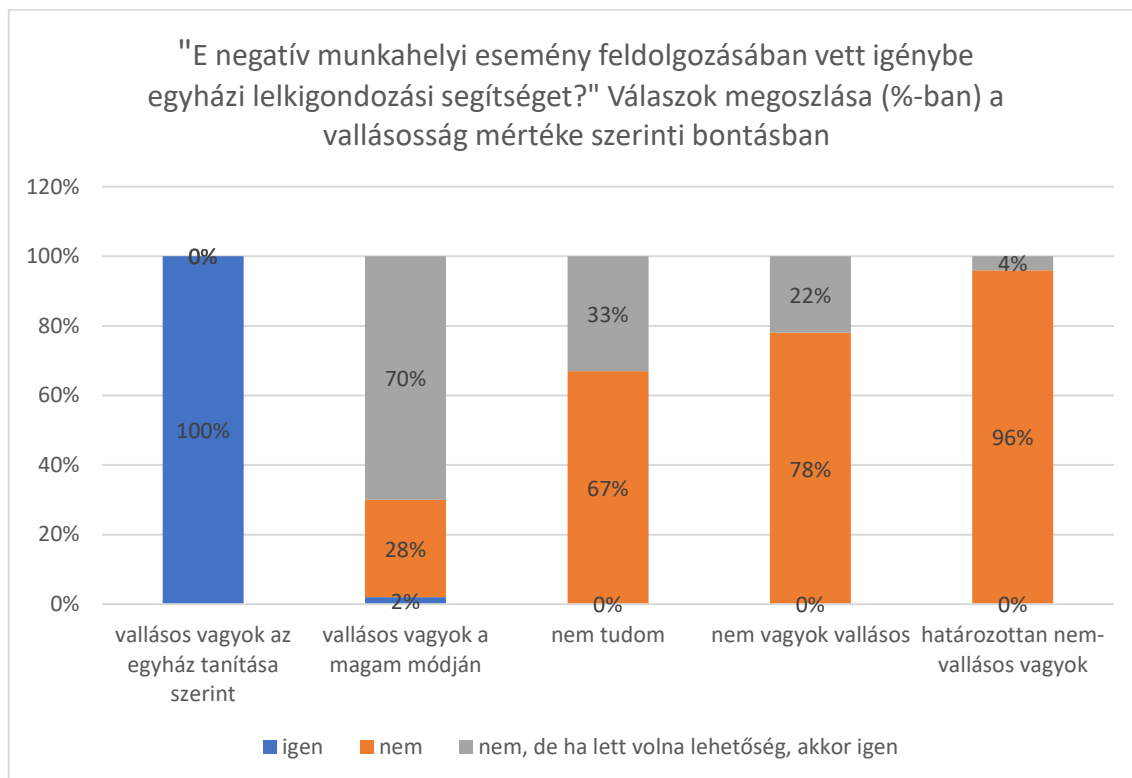
Miként azt a 18. ábra szemlélteti, a válaszadók 51 százaléka (257 személy) nem vett igénybe a negatív munkahelyi esemény feldolgozásában egyházi lelkipásztori segítséget, 34 százalék (172 válaszadó) azonban úgy vélte: ha lett volna rá lehetősége, akkor igénybe vette volna a mondott egyházi segítséget.

Ha a válaszokat a vallásosság mértéke szerint kialakított kategóriákkal vetjük egybe, azt látjuk, hogy a magukat az „egyház tanítása szerint vallásosnak” vallók mindegyike kért és kapott egyházi segítséget a súlyos munkahelyi probléma kapcsán, és a „maguk módján vallásos” válaszadók közül jelezte három személy, hogy vett igénybe ilyen jellegű segítséget. A többiek válasza nemleges volt, ám abban a tekintetben, hogy hányan vannak azok, akik magát a lehetőséget nem utasítják el, meglehetősen nagy a szórás.

Azoknak az aránya, akik a „nem, de ha lett volna rá lehetőség, akkor igénybe vettem volna egyházi lelkipásztori segítséget” opciót jelölték meg, kategóriák szerinti bontásban a következőképpen alakul: a „határozottan nem-vallásos” válaszadók 4 százaléka, a „nem vallásosak” 22 százaléka, a „maguk módján vallásosak” 70 százaléka kért volna lelkeszi segítséget, ha lett volna rá lehetősége.

Az ilyesfajta kérdésfeltevés gyengeségeivel ugyanakkor nem árt, ha tisztában vagyunk: a kérdőív felmérés keretei között nem nyílt arra lehetőség, hogy tisztázzam, mit értek „egyházi lelkipásztori segítség”, illetőleg a „ha lett volna rá lehetőség” fordulat alatt, így azt sem tudhatjuk, hogy a válaszadók miként értelmezték ezeket a kifejezéseket.

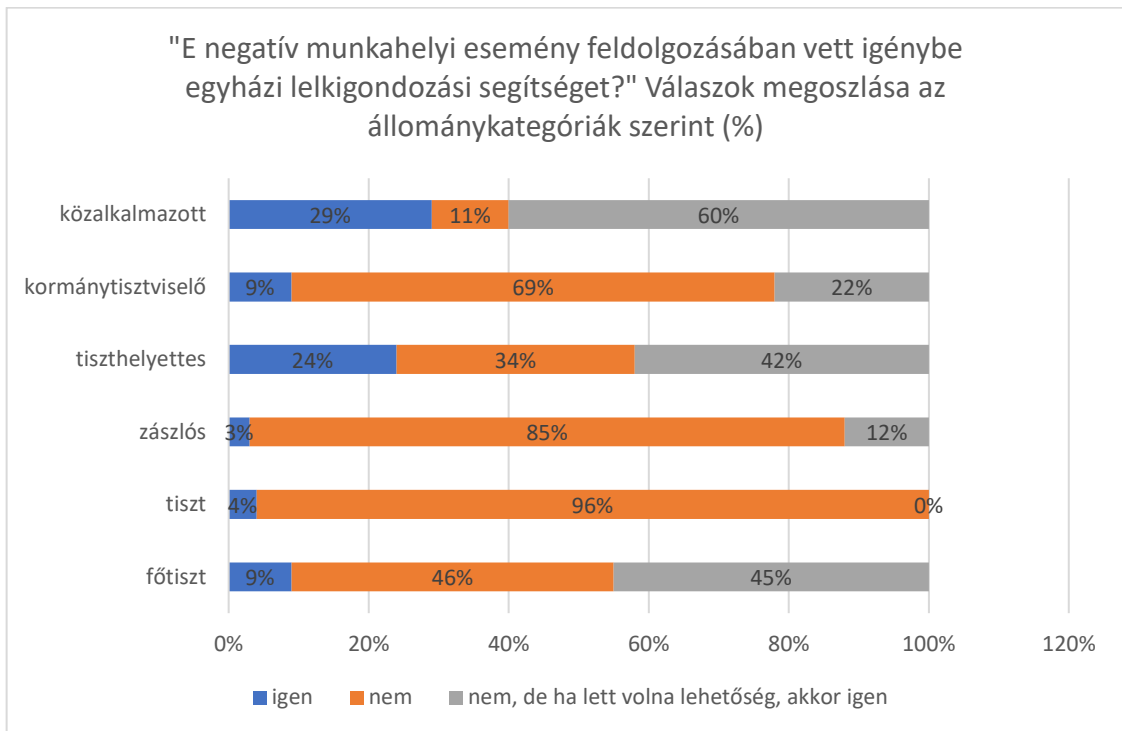
19. ábra: „E negatív munkahelyi esemény feldolgozásában vett igénybe egyházi lelkipozítási segítséget?” Válaszok megoszlása (százalékban) a vallásosság mértéke szerinti bontásban

Saját szerkesztés

Ezt követően megvizsgáltam a kapott válaszokat az állománykategóriák szerinti bontásban is. Azt már egy korábbi kérdés kapcsán megállapítottuk, hogy a mintában a közalkalmazottak, illetve a tiszthelyettesek bizonyultak a leginkább vallásosnak, a „vallásos az egyház tanítása szerint” kategórián belül az előbbieket 51 százalékot, az utóbbiakat 28 százalékot tették ki. A legkevésbé a tisztek, a zászlósok és a főtisztek mondták magukat vallásosnak: a „határozottan nem-vallásos” kategórián belül 45 százalékot tették ki a tisztek, 23 százalékot a zászlósok, a „nem vagyok vallásos” kategórián belül pedig 29 százalék volt a tisztek és 26 százalék a főtisztek aránya.

20. ábra: „E negatív munkahelyi esemény feldolgozásában vett igénybe egyházi lelkipásztori segítséget?” Válaszok megoszlása az állománykategóriák szerint (százalékban)

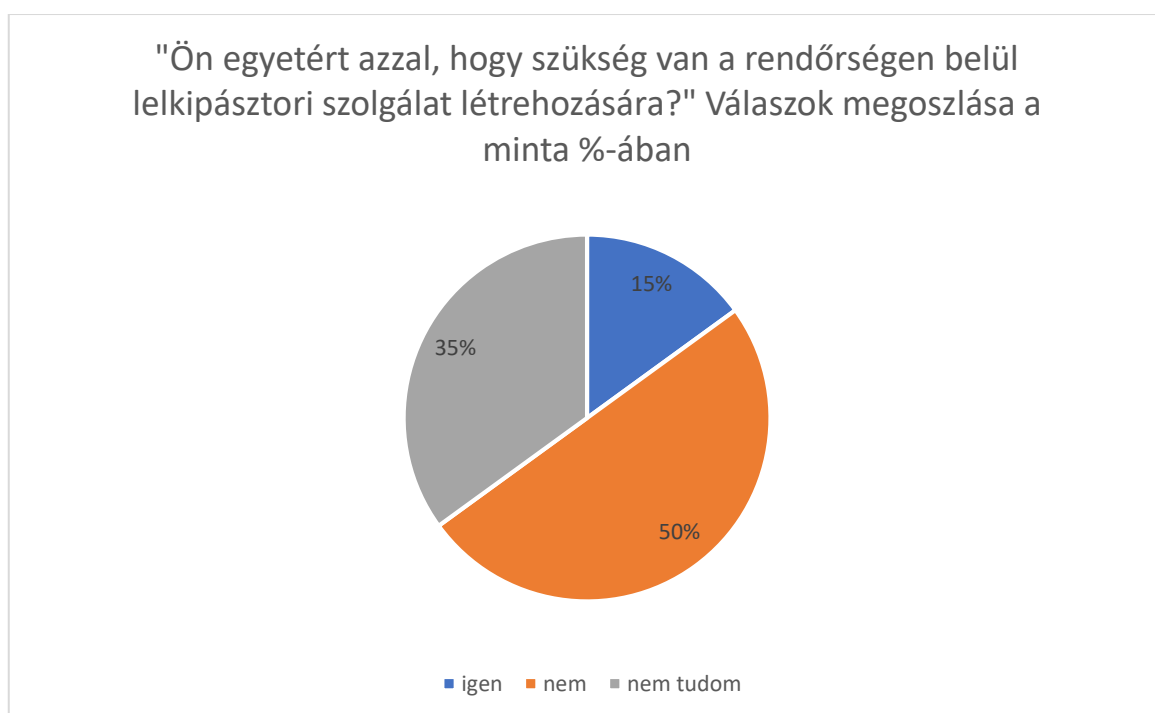
Saját szerkesztés

9.3.5. Rendőrségi lelkipásztori szolgálat létrehozásának szükségessége

A következő kérdés arra irányult, hogy a válaszadók milyen mértékben támogatnák azt, hogy a rendőrségen belül lelkipásztori szolgálat működjön. Egytől tízig terjedő skálán kellett megjelölni, mit gondolnak a válaszadók erről a kérdéstről.

A kérdésfeltevés illetően módjának gyengeségére itt is fel kell hívni a figyelmet: a kérdőíves felmérés keretei között nem nyílt arra lehetőség, hogy elmagyarázzam, mit kell a kérdőív vonatkozásában „rendőrségen belül működő lelkipásztori szolgálat” alatt érteni, így kénytelen voltam a válaszadók már meglévő tudására, ismeretanyagára alapozni, oly módon, hogy nem tudtam felmérni, ez a tudás, illetve ismeretanyag mennyire tekinthető helyesnek.

21. ábra: „Ön egyetért azzal, hogy szükség van a rendőrségen belül lelkipásztori szolgálat létrehozására?” Válaszok megoszlása a minta százalékában

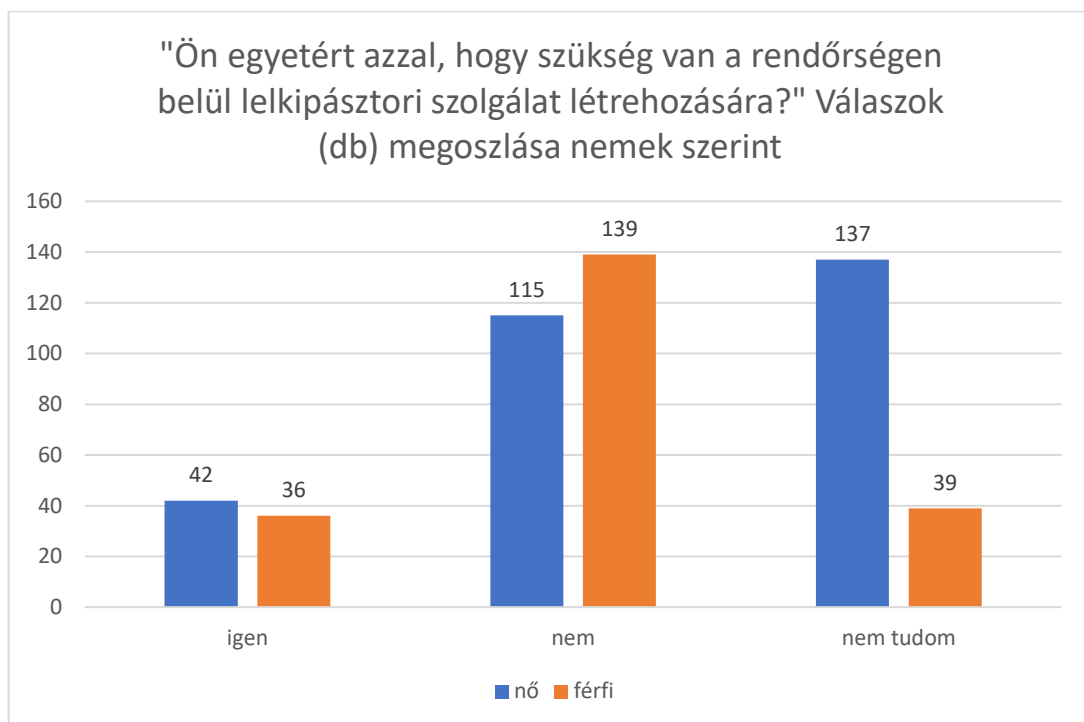
Saját szerkesztés

Miként azt a 21. ábra szemlélteti, a válaszadók fele úgy vélte, nincsen szükség a rendőrségen belül lelkipásztori szolgálat létrehozására, a bizonytalanok, válaszolni nem tudók/nem akarók aránya 35 százalék volt, és a minta 15 százaléka adott igenlő választ.

Szabó (2014) kutatásában némileg másképpen fogalmazta meg a tartalmában hasonló kérdést, mely nála így hangzott: „*A felmerülő lelki és erkölcsi jellegű problémák (családi, munkahelyi) kezelésére, megoldási struktúrák felvázolására igénybe venné-e a rendészeti szerveken belül létrehozandó lelkipásztori szolgálat segítségét?*”⁴⁶²

Szabó (2014) válaszadói 40 százalékban igenlő választ adtak, és 60 százalék jelezte, hogy nem élne egy ilyesfajta lehetőséggel.

22. ábra: „Ön egyetért azzal, hogy szükség van a rendőrségen belül lelkipásztori szolgálat létrehozására?” Válaszok megoszlása (darab) nemek szerinti bontásban

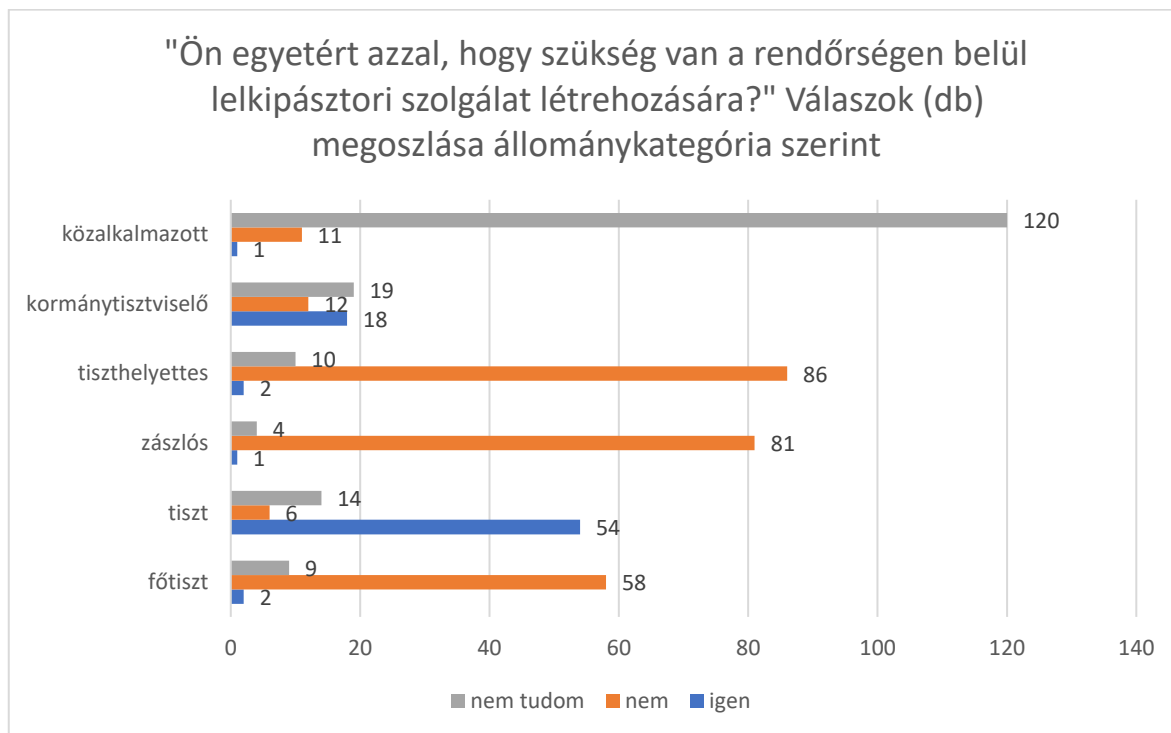

Saját szerkesztés

Szabó (2014) kutatásában a fentebb idézett, tartalmában hasonló kérdésre a legtöbb igen válasz a nőktől érkezett (24,5 százalék). Jelen kutatásban is hasonló tapasztaltunk: az igen válaszok 54 százaléka érkezett a nőktől. Ugyanakkor a bizonytalanok aránya is a nők körében bizonyult magasabbnak: a határozott „igen”, vagy „nem” választ adni nem tudók 78 százaléka a nők köréből került ki.

⁴⁶² Szabó (2014) i.m. 191. o.

23. ábra: „Ön egyetért azzal, hogy szükség van a rendőrségen belül lelkipásztori szolgálat létrehozására?” Válaszok megoszlása (darab) állománykategória szerinti bontásban

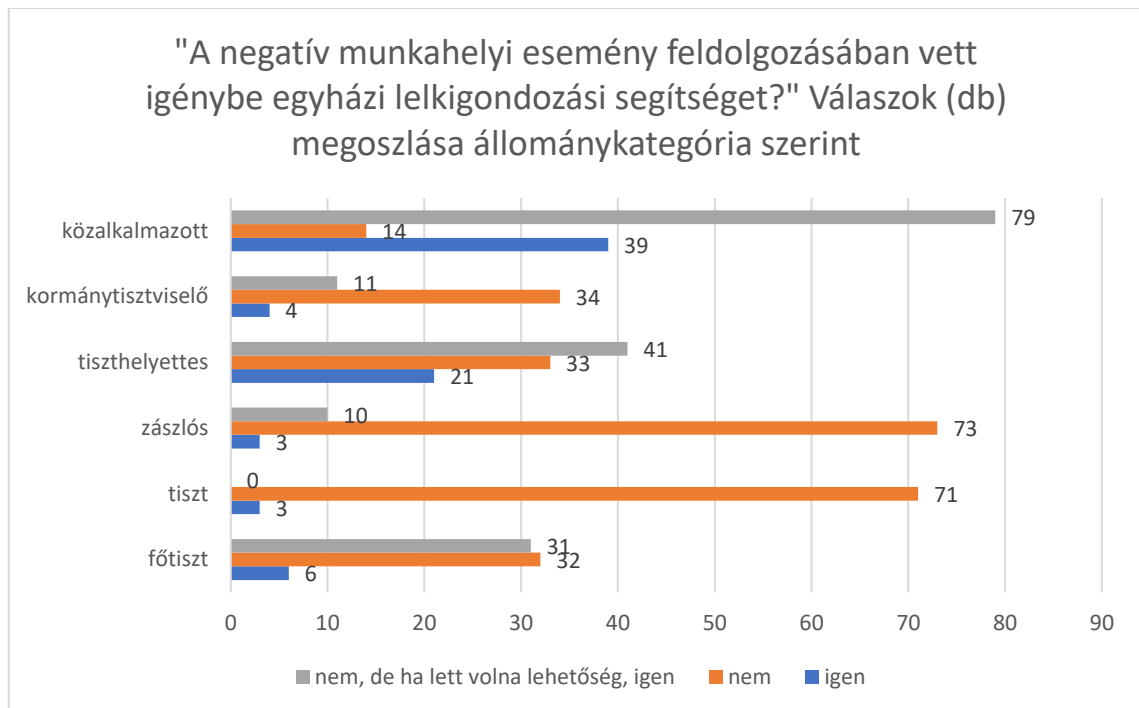

Saját szerkesztés

A válaszok állománykategória szerinti megoszlását a 23. ábra mutatja be. A legkevésbé a közalkalmazott válaszadók tudtak dönteni a kérdésben (120 „nem tudom” válasz). A leginkább elutasítónak a tiszthelyettesek (86 „nem” válasz), a zászlósok (81 „nem” válasz) és a főtisztek (58 „nem” válasz) bizonyultak.

A leginkább a kormánytisztviselők és a tisztek támogatták a rendőrségi lelkipásztori szolgálat létrehozásának tervét: az „igen” válaszok 69 százaléka a tisztektől, 23 százaléka a kormánytisztviselőktől érkezett. Ráadásul, a kormánytisztviselők állománykategóriáján belül kiemelkedően magas volt az igenlő választ adók aránya (37 százalék).

24. ábra: „A negatív munkahelyi esemény feldolgozásában vett igénybe egyházi lelkigondozási segítséget?” Válaszok (darab) megoszlása állománykategória szerint

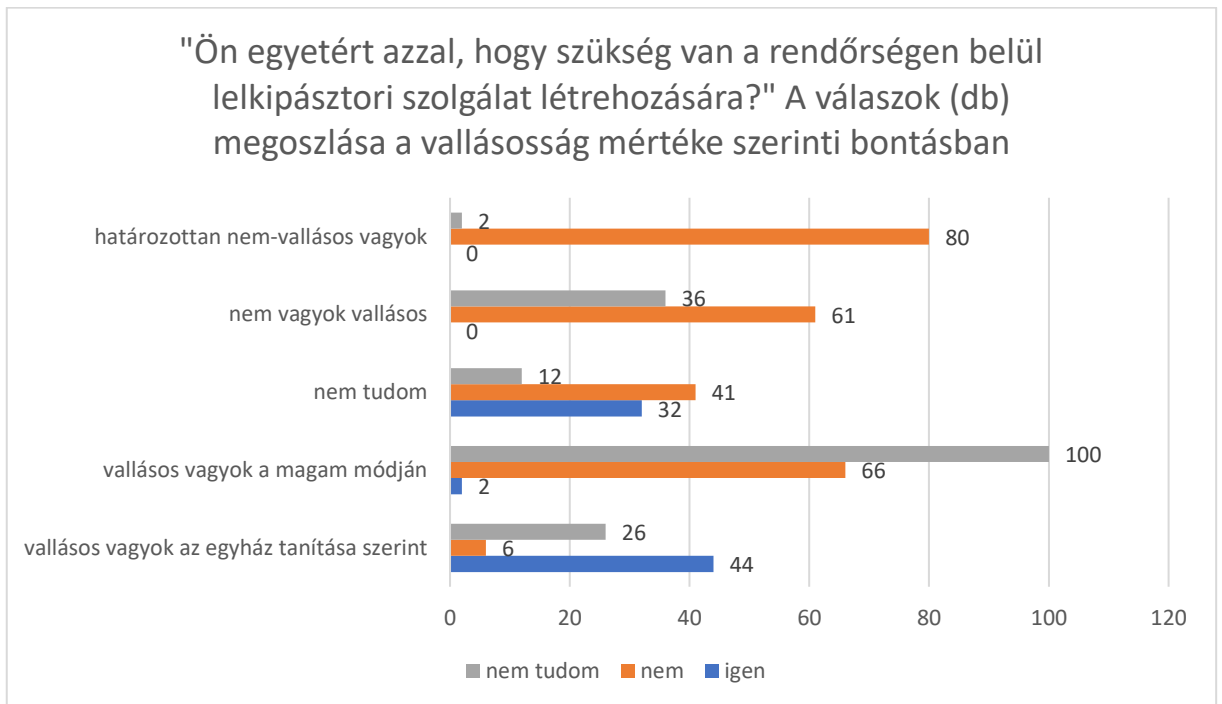

Saját szerkesztés

A 24. ábra egy igen érdekes egybevetésre nyújt alkalmat: ez az ábra a „A negatív munkahelyi esemény feldolgozásában vett igénybe egyházi lelkigondozási segítséget?” kérdésre adott válaszok darabszámát mutatja. Az igenlő választ adók zömmel a közalkalmazottak (39 „igen” válasz) és a tiszthelyettesek (21 „igen” válasz) közül kerültek ki. A legkevésbé a tisztek és a zászlósok vettek igénybe egyházi lelkigondozást. A „nem, de ha lett volna lehetőség, akkor igen” válaszlehetőséget a főtisztek 45 százaléká, a tiszthelyettesek 42 százaléká, a közalkalmazottak 60 százaléká jelölte meg. Ez az arány a tisztek esetében nulla százalék, a kormánytisztviselők kategóriájában 22 százalék volt.

Márpedig, azt az imént állapítottuk meg, hogy leginkább a kormánytisztviselők és a tisztek támogatták a rendőrségi lelkipásztori szolgálat létrehozásának tervét: az „igen” válaszok 69 százaléká a tisztektől, 23 százaléká a kormánytisztviselőktől érkezett.

25. ábra: „Ön egyetért azzal, hogy szükség van a rendőrségen belül lelkipásztori szolgálat létrehozására?” Válaszok megoszlása (darab) a vallásosság mértéke szerinti megoszlásban

Saját szerkesztés

A 25. ábra azt szemlélteti, hogy a vallásosság mértékének függvényében miként alakultak a kérdésre adott válaszok. Nem meglepő, hogy a „határozottan nem-vallásos” válaszadók döntő többsége elutasította a rendőrségi lelkipásztori szolgálat létrehozásának gondolatát. A legbizonytalanabbnak a „maguk módján vallásos” válaszadók bizonyultak. Az egyház tanítása szerint vallásos válaszadók 58 százaléka jelölte meg az „igen”. Ugyancsak magas volt az igenlő választ adók aránya azok körében, akik a vallásosságuk mértékét firtató kérdésre korábban a „nem tudom” opciót jelölték meg.

9.3.6. A lelkipásztori szolgálattal kapcsolatos állítások értékelése

A kérdőív utolsó pontjában öt állítást közöltem. Ezek azok az állítások, melyeket a tartomelemzés során a tábori lelkészekkel készült interjúkból kiemeltem. A következőkről van szó:

- 1) *„A hitünk nagyon sok mindenen átsegíthet bennünket.”*
- 2) *„Az a tapasztalat és hagyomány, amivel a Katolikus Egyház rendelkezik – amire, ha valaki szán egy kis időt és jobban belegondol – az egyfajta kiutat mutathat.”*
- 3) *„A tábori lelkészi szolgálattal a lelkésznek kell a katonákhoz mennie. Az a klasszikus közösség, ami egy plébánián létrejön, a katonáknál más módon alakul ki.”*
- 4) *„A lelkész a lelki és spirituális biztonságunkért szolgál, a katona meg a személyes és az ország biztonságának érdekében végzi feladatát.”*
- 5) *„'A hit igen, az egyház nem.' A mai fiatalokban – erre sajnos az egyházi személyek olykor okot adnak – nagy az ellenérzés a szervezett, intézményes vallásgyakorlással szemben.”*

A válaszadókat arra kértem, egytől tízig terjedő skálán értékeljék, mennyire értenek egyet az egyes állításokkal. Minden esetben az 1 jelentette a legnegatívabb értéket (vagyis az illető egyáltalán nem ért egyet az állítással) és a 10 a legpozitívabbat (azaz a válaszadó a lehető legjobban egyetért az adott állítással).

A 26. ábra azt szemlélteti, miként alakultak a válaszok átlagértékei a teljes mintában. A válaszadók számára összességében az ötödik állítás volt a leginkább elfogadható („'A hit igen, az egyház nem.' A mai fiatalokban – erre sajnos az egyházi személyek olykor okot adnak – nagy az ellenérzés a szervezett, intézményes vallásgyakorlással szemben”), az összes válasz átlagértéke 9,01 volt.

A legkevésbé a hármas állítással értettek egyet a kérdőívet kitöltők („A tábori lelkészi szolgálattal a lelkésznek kell a katonákhoz mennie. Az a klasszikus közösség, ami egy plébánián létrejön, a katonáknál más módon alakul ki.”), legalábbis a válaszok átlagértéke – ami 6,37 lett – erre a következtetésre juthatunk. Ha azonban a vallásosság mértéke szerinti bontásban vizsgáljuk az egyes válaszokat, akkor azt tapasztaljuk, hogy a legtöbben az „5” értéket jelölték meg, ami leginkább annyit tesz: a válaszadó nem igazán tud a kérdésre válaszolni. Ez pedig azt is jelentheti, hogy a kutatásba bevont személyek

nagy többsége számára nem teljesen egyértelmű, mi is a tábori lelkész feladata, mi a tábori lelkészség tevékenységének lényege.

A másik három válasz esetében kiugró átlagértékek nem keletkeztek (1. állítás: 7,31; 2. és 4. állítás: 7,39 mindkettőnél).

26. ábra: A válaszok átlagértékei a teljes mintában

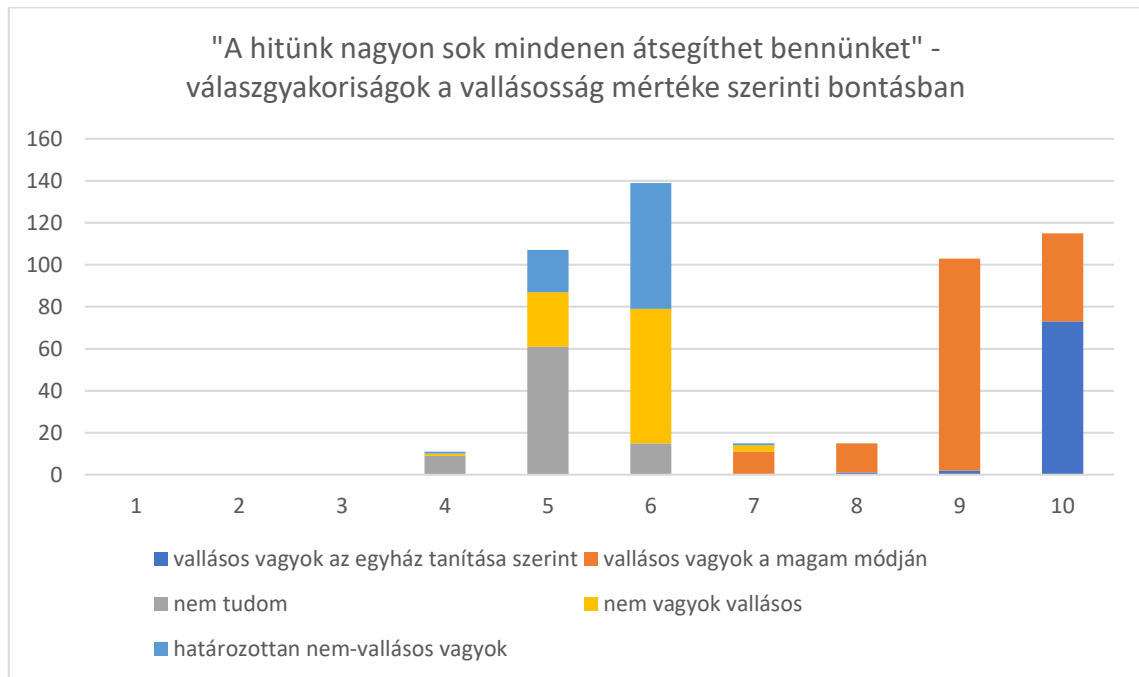
Saját szerkesztés

„A hitünk nagyon sok mindenben átsegíthet bennünket” – szöveg az első állítás. Azok, akik magukat valamilyen formában vallásosnak mondják, nagy többségükben teljes mértékben egyetértettek ezzel az állítással („vallásos vagyok az egyház tanítása szerint”: 10-es értéket jelölt meg 73 válaszadó, vagyis a kategória 96 százaléka; „vallásos vagyok a magam módján”: 10-es értéket jelölt meg 42 válaszadó, vagyis a kategória 25 százaléka, és 9-es értéket jelölt meg 101 válaszadó, azaz a kategória 60 százaléka).

Azok, akik nem tartják magukat vallásosnak, vagy határozottan nem-vallásosnak mondták magukat, legnagyobb arányban 6-os értéket jelöltek meg a skálán: 6-os értéket jelölt meg a „nem vagyok vallásos” kategórián belül 64 személy (66 százalék), a „határozottan nem-vallásos vagyok” kategórián belül 60 személy (73 százalék). Ez a 6-

os érték egyébiránt nem tűnik túl határozott állásfoglalásnak, éppen csak meghaladja a középértéket.

27. ábra: „A hitünk nagyon sok mindenben átsegíthet bennünket” – válaszgyakoriságok a vallásosság mértéke szerinti bontásban

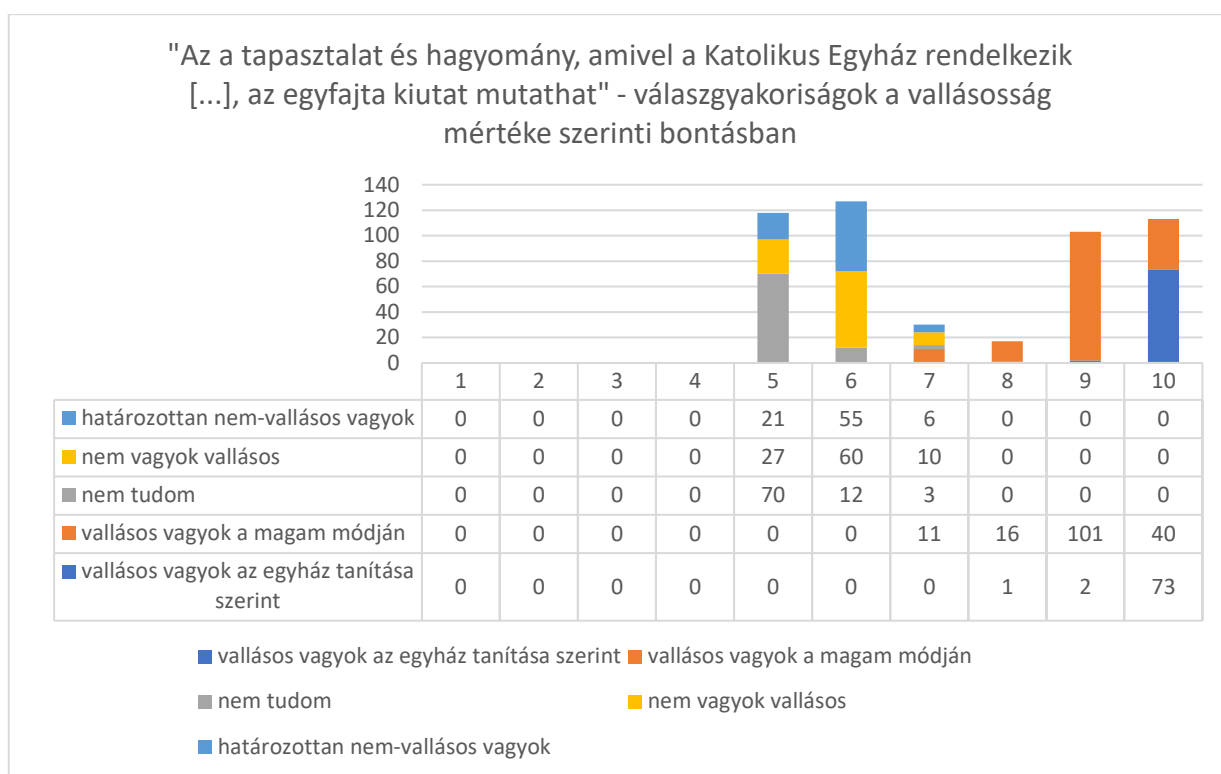

Saját szerkesztés

A második állítás ekként szólt: *„Az a tapasztalat és hagyomány, amivel a Katolikus Egyház rendelkezik – amire, ha valaki szán egy kis időt és jobban belegondol – az egyfajta kiutat mutathat.”*

A magukat az egyház tanítása szerint vallásosnak tartók leginkább a 10-es értéket ikszelték be (73 válaszadó, a kategórián belül 96 százalék). Azok, akik a „maguk módján vallásosak”, jellemzően a 9-es értéket jelölték meg (101 válaszadó, a kategórián belül 60 százalék). A nem vallásosak többsége a 6-os értéket jelölte meg („nem vagyok vallásos”: 60 válaszadó, 62 százalék; „határozottan nem-vallásos vagyok”: 55 válaszadó, 67 százalék).

28. ábra: „Az a tapasztalat, amivel a Katolikus Egyház rendelkezik [...], az egyfajta kiutat mutathat” – válaszgyakoriságok a vallásosság mértéke szerinti bontásban

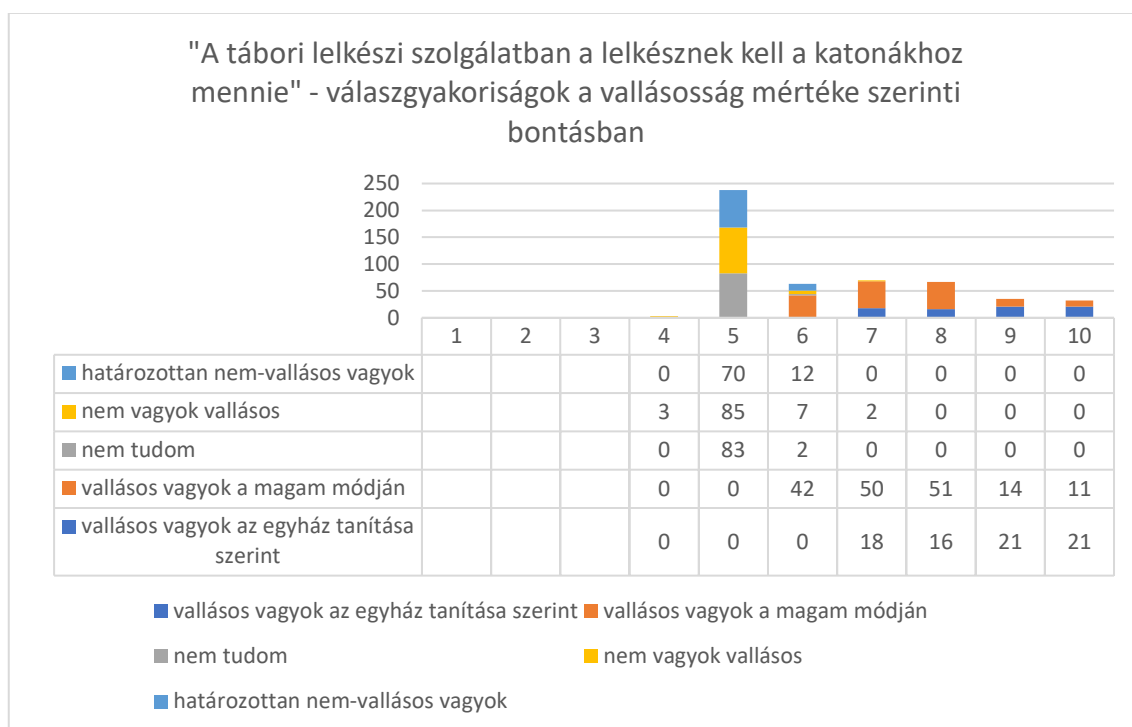
Saját szerkesztés

A harmadik állítás a következőképpen hangzott: „A tábori lelkészi szolgálatban a lelkésznek kell a katonához mennie. Az a klasszikus közösség, ami egy plébánián létrejön, a katonáknál más módon alakul ki.”

Ezzel az állítással kapcsolatban a fentiekben már megállapítottuk, hogy itt volt a legalacsonyabb a válaszok átlagértéke (6,37). Megvizsgálva a vallásosság mértéke szerint a válaszokat, láthatjuk, hogy a magukat nem vallásosnak, illetve határozottan nem-vallásosnak vallók nagy többsége az 5-ös értéket jelölte meg (az előbbiek esetében ez 85 válaszadót, vagyis a kategórián belül 88 százalékot, az utóbbiak esetében 70 válaszadót, vagyis a kategórián belül 85 százalékot jelentett. Három válaszadó jelölt meg 4-es értéket (a „nem vagyok vallásos” kategórián belül), ennél alacsonyabb értékre senkinek nem esett a választása.

Azok körében, akik valamilyen szinten vallásosnak vallották magukat, a válaszokat tekintve igen nagy volt a szórás.

29. ábra: „A tábori lelkészi szolgálatban a lelkésznek kell a katonákhoz mennie” – válaszgyakoriságok a vallásosság mértéke szerinti bontásban

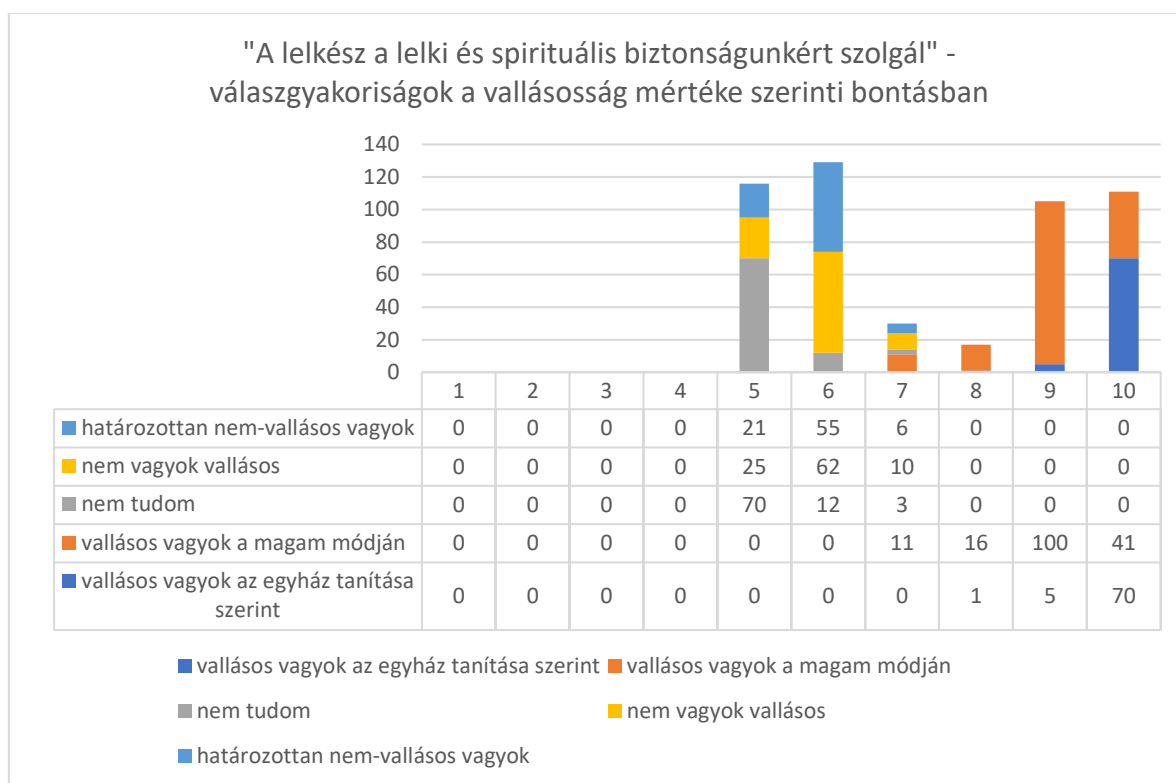
Saját szerkesztés

„A lelkész a lelki és spirituális biztonságunkért szolgál, a katona meg a személyes és az ország biztonságának érdekében végzi feladatát” – hangzott a negyedik állítás.

A magukat az egyház tanítása szerint vallásosnak vallók meghatározó hányada a 10-es értéket választotta (70 válaszadó, a kategória 92 százaléka), a maguk módján vallásosak nagy többsége a 9-es értéket jelölte meg (100 válaszadó, a kategória 59 százaléka). 5-nél alacsonyabb értéket senki nem jelölt meg.

Azoknak, akik valamilyen formában nem vallásosnak mondták magukat, főként a 6-os értékre esett a választásuk („nem vagyok vallásos”: 62 válaszadó, a kategória 64 százaléka; „határozottan nem-vallásos vagyok”: 55 válaszadó, a kategória 67 százaléka).

30. ábra: „A lelkész a lelki és a spirituális biztonságunkért szolgál” – válaszgyakoriságok a vallásosság mértéke szerinti bontásban

Saját szerkesztés

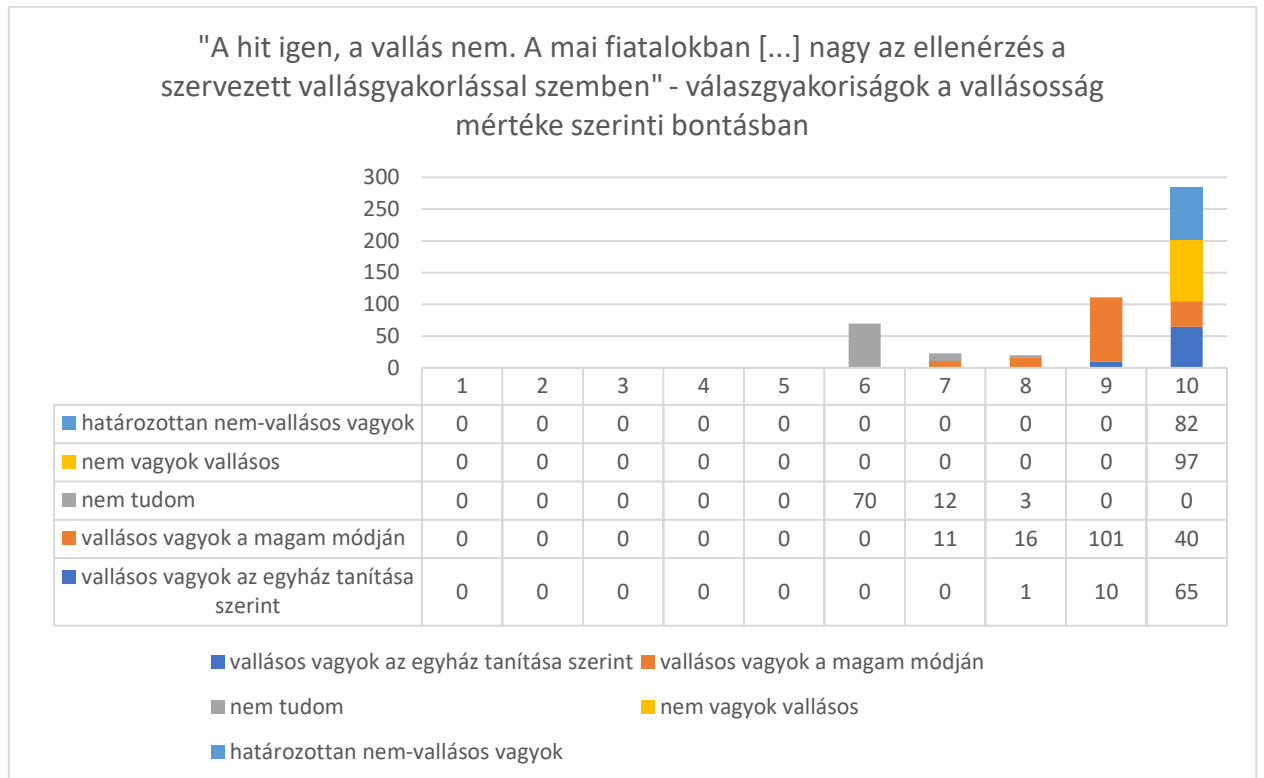
Az utolsó, az ötödik állítás ez volt: „'A hit igen, az egyház nem.' A mai fiatalokban – erre sajnos az egyházi személyek olykor okot adnak – nagy az ellenérzés a szervezett, intézményes vallásgyakorlással szemben.”

A két nem vallásos kategória esetében a válaszadók 100 százaléka (vagyis kivétel nélkül mindenki, aki „nem vallásosnak”, és „határozottan nem-vallásosnak” mondta magát) a 10-es értéket jelölte meg. 6-osnál alacsonyabb értéket nem jelölt meg senki.

Az „egyház tanítása szerint vallásos” válaszadók többsége a 10-es, a „maguk módján vallásosak” nagyobb hányada pedig a 9-es értéket jelölte meg. Ez utóbbi eredmény azért figyelemre méltó, mert úgy tűnik, nagy százalékban éppen azok azonosultak az állítással, akikre az vonatkozik. Az a tábori lelkész ugyanis, akinek az interjújából ezt a néhány mondatot kiemeltem, azzal folytatta a fenti megállapítást, hogy az egyház számára problémát jelentenek a „maguk módján” vallásos emberek. Ők ugyanis *à la carte* módon válogatnak a különböző vallások tanításai között, mint ha egy étterem étlapjáról választhatnák ki azokat az elemeket, amelyeket a leginkább tetszetősnek találják. A megszólaltatott tábori lelkész szerint éppen e jelenség miatt van

szükség úgynevezett preevangelizációs munkára, melynek során érzékenyítik a hozzájuk fordulókat, megismertetik velük a vallásosság alapfogalmait és felkészítik őket az egyház szerint értelmezett hit megélésére.

31. ábra: „A hit igen, az egyház nem. A mai fiatalokban nagy az ellenérzés a szervezett vallásgyakorlással szemben” – válaszgyakoriságok a vallásosság mértéke szerinti bontásban

Saját szerkesztés

A fentiek alapján azt látjuk, hogy a válaszadók közül a valamilyen mértékben vallásosak egyetértettek a hit, a vallásosság lényegére vonatkozó állításokkal (jellemzően a 9-es és 10-es értéket jelölték meg). Azok, akik valamilyen mértékben nem vallásosnak mondták magukat, főként az 5-ös, 6-os értéket jelölték meg, tehát választásaik nagyjából a középérték körül mozogtak. Olyan állítás egy sem volt, melynél bárki is 3-asnál alacsonyabb értéket választott volna.

A tábori lelkészi szolgálat lényegére vonatkozó állítások esetében az a különösen szembeötlő, hogy itt született a nem vallásos válaszadók körében a legtöbb legalacsonyabb érték: az 5-öst jelölte meg a „határozottan nem-vallásos vagyok”

kategória 85 százaléka, a „nem vagyok vallásos” kategória 88 százaléka. Márpedig az 5-ös értéket leginkább úgy értékelhetjük, hogy a válaszadó nem tud az állítást konkrét véleményt nyilvánítani. Mindebből levonható a következtetés: ezek a válaszadók nagy valószínűséggel nem rendelkeznek a tábori lelkeszi szolgálat feladatát, szerepét illetően érdemi ismeretekkel.

9.4. Következtetések

A kérdőíves felmérés eredményeinek értékelésekor lényeges szem előtt tartani azt, hogy egy kis mintán készült az adatfelvétel, ezért a kapott válaszokról semmiképpen nem állítható, hogy tükröznék a rendőrség teljes személyi állományának álláspontját. Ez egyúttal azt is jelenti, hogy szükséges egy nagyobb mintán megismételni a kutatást, melyet célszerű strukturált interjúkkal kiegészíteni, árnyalni.

9.4.1. A válaszok értékelése

A válaszok kiértékelése alapján levonhatjuk a következtetést: a minta valamennyi szociális változót tekintve meglehetősen heterogén volt. A vallásosság mértékét tekintve is számottevő szórás tapasztalhattunk. A „vallásos vagyok az egyház tanítása szerint” opciót választók több mint fele közalkalmazottként dolgozik, 28 százalékuk tiszthelyettes. A maguk módján vallásosak körében is sok volt a közalkalmazott (34 százalék), közel hasonló arányban voltak jelen a főtisztek (20 százalék), a tiszthelyettesek (18 százalék), valamint a zászlósok (15 százalék). A bizonytalanok aránya a tiszthelyettesek körében a legnagyobb (36 százalék). A „határozottan nem-vallásosak” körében a tisztek voltak túlsúlyban (45 százalék), 23 százalék a zászlósok, 14 százalék a közalkalmazottak aránya.

A mintában a „vallásos vagyok az egyház tanítása szerint” választ a nagyobb/legnagyobb arányban a nők, a 26 és 32 év közötti korcsoportbeliek, a községben dolgozók, a közalkalmazotti állományúak jelölték meg. A „vallásos vagyok a magam módján” választ a nagyobb/legnagyobb arányban a nők, a 40 és 46 év közötti korcsoportbeliek, a fővárosban dolgozók, a közalkalmazotti állományúak jelölték meg. A „nem tudom megmondani, vallásos vagyok-e, vagy sem” választ a nagyobb/legnagyobb arányban a nők, az 54 és 60 év közöttiek, a megyei jogú városban dolgozók, a tiszthelyettesek jelölték meg. A „nem vagyok vallásos” választ a nagyobb/legnagyobb arányban a férfiak, a 19 és 25 év közöttiek, a megyei jogú városban dolgozók, a tiszti állományúak jelölték meg. Végül a határozottan nem-vallásos vagyok” választ a nagyobb/legnagyobb arányban a férfiak, a 33 és 39 év közöttiek, a Budapesten dolgozók, a tiszti állományúak jelölték meg.

A válaszokból az is kiderült, hogy a kutatásba bevontak döntő többsége élt át a megelőző öt évben súlyos, traumatikus életeseményt; a legtöbbjük esetében ez halálesetet jelentett, de sokan jelezték, hogy betegség, súlyos baleset, vagy párkapcsolati probléma történt a közelmúltban.

Egyházi lelkigondozási segítséget csak nagyon kis arányban vettek igénybe a válaszadók, ez az arány a legmagasabb a 33 és 39 év közöttiek korcsoportjában. A legfiatalabbak és a legidősebbek nem vettek igénybe egyházi lelkigondozási segítséget.

A „nem, de ha lett volna lehetőség, akkor igénybe veszem” opciót választók aránya a 40 és 46 év közötti, valamint a 33 és 39 év közötti korcsoportban volt a legnagyobb.

Súlyos munkahelyi konfliktussal valamennyi válaszadó szembesült az elmúlt öt évben; ez a legtöbbjük esetében elsősorban karriertörést jelentett (például elmaradt a várt előléptetés, a tanfolyam). Munkahelyi negatív esemény kapcsán a válaszadók kevéssel több mint fele nem vett igénybe egyházi lelkigondozási segítséget, több mint egyharmaduk ugyanakkor, ha lett volna rá lehetősége, akkor igénybe vette volna a mondott egyházi segítséget.

A válaszadók fele úgy ítélte meg, hogy nincsen szükség a rendőrségen belül lelkipásztori szolgálat létrehozására, a bizonytalanok, válaszolni nem tudók/nem akarók aránya 35 százalék volt, és a minta mindössze 15 százaléka adott igenlő választ. Az „igen” válaszok 54 százaléka érkezett a nőktől. Ugyanakkor a bizonytalanok aránya is a nők körében bizonyult magasabbnak: a „nem tudom” opciót megjelölők 78 százaléka a nők köréből került ki.

Ami válaszok állománykategória szerinti megoszlását illeti, a leginkább elutasítónak a tiszthelyettesek, a zászlósok és a főtiszték bizonyultak. A leginkább a kormánytisztviselők és a tiszték támogatták a rendőrségi lelkipásztori szolgálat létrehozásának tervét: az „igen” válaszok 69 százaléka a tisztektől, 23 százaléka a kormánytisztviselőktől érkezett. Ráadásul, a kormánytisztviselők állománykategóriáján belül kiemelkedően magas volt az igenlő választ adók aránya (37 százalék).

9.4.2. Hipotézisek értékelése

A kutatás kezdetén az alábbi hipotéziseket állítottam fel:

F1: A vizsgált mintán belül a nők nagyobb arányban támogatnák a rendőrségen belül lekipásztori szolgálat felállítását, mint a férfiak.

F2: A vizsgált mintán belül a tiszthelyettesek nagyobb arányban támogatnák a rendőrségen belül lekipásztori szolgálat felállítását, mint a többi állománykategóriába tartozó válaszadók.

F3: A vizsgált mintán belül a magukat vallásosnak tartók nagyobb arányban támogatnák a rendőrségen belül lekipásztori szolgálat felállítását, mint azok, akik nem tartják magukat vallásosnak.

A vizsgált mintán belül azt tapasztaljuk, hogy a nők nagyobb arányban támogatnák a rendőrségen belül a lekipásztori szolgálat felállítását, mint a férfiak. Az F1 hipotézisem tehát igazolást nyert.

Az állománykategória szerinti megoszlást tekintve a legkevésbé a tiszthelyettesek, a zászlósok és a főtisztek értettek egyet a rendőrségi lekipásztori szolgálat létrehozásának gondolatával. Eredeti feltételezésemet megcáfolva leginkább a kormánytisztviselők és a tisztek bizonyultak nyitottnak e felvetésre: az „igen” válaszok meghatározó hányada (69 százaléka) a tisztektől, közel egynegyede (23 százaléka) a kormánytisztviselőktől érkezett. A kormánytisztviselők állománykategóriáján belül kiemelkedően magas volt az igenlő választ adók aránya (37 százalék), kisebbségben maradtak azok, akik nem tartották szükségesnek a rendőri lekipásztori szolgálat felállítását. Az F2 hipotézist tehát el kellett vetnem.

Az, hogy valaki vallásosnak tartja magát, önmagában még nem feltétlenül jelent alapot érdemi következtetések levonására, miként a magukat nem vallásosnak mondók halmaza sem homogén. Ebből a felismerésből kiindulva igyekeztem elkülöníteni a mintán belül azokat, akik „az egyház tanítása szerint”, és azokat, akik „a maguk módján” vallásosak, illetve a „nem vallásos” válaszadókat is azoktól, akik „határozottan nem-vallásosnak” vallották magukat.

A „határozottan nem-vallásos” válaszadók döntő többsége elutasította a rendőrségi lekipásztori szolgálat létrehozásának gondolatát. A legbizonytalanabbnak a „maguk módján vallásos” válaszadók bizonyultak, közöttük voltak a legtöbb olyan válaszadó, aki a „nem tudom” opciót jelölte meg. Az egyház tanítása szerint vallásos

válaszadók több mint fele (58 százaléka) adott igenlő választ. Ugyancsak magas volt az igenlő választ adók aránya azok körében, akik a vallásosságuk mértékét felmérni igyekvő kérdésre korábban a „nem tudom” opciót jelölték meg.

Mindebből levonható a következtetés: a vizsgált mintán belül a magukat vallásosnak tartók nagyobb arányban támogatnák a rendőrségen belül lelkipásztori szolgálat felállítását, mint azok, akik nem tartják magukat vallásosnak. F3 hipotézisem ilyenformán megerősítést nyert.

A tartalomelemzés során kiválasztott, a hitre, az egyház szerepére, a tábori lelkészek feladataira vonatkozó állításokra érkezett értékeléseket vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a valamilyen mértékben vallásosak egyetértettek a hit, a vallásosság lényegére vonatkozó állításokkal (jellemzően a legmagasabb, 9-es és 10-es értéket jelölték meg). Azok, akik valamilyen mértékben nem vallásosnak mondták magukat, főként az 5-ös, 6-os értéket jelölték meg, választásaik nagyjából a középérték körül mozogtak, vagyis egyik irányban sem kötelezték el magukat.

A tábori lelkészi szolgálat lényegére vonatkozó állítások esetében az a különösen szembeötlő, hogy itt született a nem vallásos válaszadók körében a legtöbb legalacsonyabb érték: az 5-öst jelölte meg a „határozottan nem-vallásos vagyok” kategória 85 százaléka, a „nem vagyok vallásos” kategória 88 százaléka. Márpedig az 5-ös értéket leginkább úgy értékelhetjük, hogy a válaszadó nem tud az állítást illetően határozott véleményt nyilvánítani. Mindebből levonható a következtetés: az érintett válaszadók nagy valószínűséggel nem rendelkeznek a tábori lelkészi szolgálat feladatát, szerepét illetően érdemi ismeretekkel.

Márpedig, ha ez a következtetésem helyes, akkor az azt jelenti, hogy a további kutatások módszertanát illetően változtatásokra lehet szükség. Az egyik lehetséges megoldás az lehet, ha a kutató röviden tájékoztatja a felmérésbe bevont személyeket arról, hogy mit kell érteni katonai tábori lelkészi szolgálat alatt, illetve, hogy adott esetben milyen formában képzelhető el ennek rendőrségi „verziója”. Másik megoldásként az önkitöltős kérdőíves felmérés mellett (esetleg ahelyett) strukturált interjúk jöhetnek szóba; ennél a módszernél ugyanis van egyfajta visszacsatolásra lehetőség, vagyis, ha az interjúalany nem ért egy kérdést pontosan, akkor a kutatónak lehetősége van a pontosításra.

Mindezek mellett célszerű lenne, ha a rendőri állomány megfelelő tájékoztatást kaphatna a tábori lelkészi szolgálat mibenlétéről. Az ugyanis nem kérdéses, hogy az

állományon belüli megfelelő támogatottság nélkül nem hozható létre a rendőrségen belül lelkipásztori szolgálat.

10. Következtetések és javaslatok

A katonák lelkipozítása mindig is központi szerepet játszott a katolikus egyház tevékenységében. Az ennek háttérében álló okok könnyen felismerhetők: egyrészt az egyház komoly bázisként tekintett a katonákra, azokra, akik azzal a tudattal indultak a csatamezőre, hogy akár életüket is áldozhatják a hazáért, valamilyen magasabb, vagy éppen kicsinyes ügyért. Az egyház azzal a nem titkolt szándékkal vállalta a katonák lelkipozítását, hogy a nagy létszámú közösségből minél több hívőt maguk mellé tudjon állítani. Másrészt, a katonák számára is kedvező volt az együttműködés, hiszen ők egyébként is sokszor csak a harci szerencsében bizakodhattak. Harmadrészt pedig, az államnak is érdekében állt az, hogy biztosítva legyen a katonák lelkipozítása, így a történelem során kevés olyan időszak akadt, amikor az uralkodók, kormányzatok akadályt gördítettek volna a tábori lelkipozítók működése elé.

10.1. A doktori kutatás főbb megállapításai

Az elmúlt évtizedben több kutató (például Ujházi, 2013/2014; Szabó, 2014) is foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy a hadsereg viszonyaira optimalizált katonai lelkipozítási szervezetrendszerként miként lehetne a rendőrségre, illetve más belügyi testületekre adaptálni. Ennek a kutatói célnak az a felismerés áll a háttérében, hogy a rendőrök a katonákhoz hasonlóan folyamatos erkölcsi, lelki nyomás alatt végzik a munkájukat, az pedig, hogy a stresszel való megküzdési stratégiáikat kibővítsék egy újabb elemmel, vagyis a lelkipozítással, állami érdek is. A kutatók arra a következtetésre jutottak, hogy szükséges megtalálni a megfelelő szervezeti, intézményi kereteket, melyek révén a lehető leghatékonyabban biztosítható a rendőrök számára a lelki segítségnyújtás. Az elmúlt évek-évtized tapasztalásai ugyanakkor azt is mondatják a szakemberekkel, hogy immár annyi új kihívással kell szembenézniük a rendőrségi állomány tagjainak, hogy felelőtlenség lenne az állam részéről, ha nem gondoskodna a rendőrök valamely formában, in concreto az egyház bevonásával a rendőrök erkölcsi, pszichés támogatásáról. Csak néhány példa az új kihívásokra: migrációs válság, az illegális migráció fokozódása, határokon átnyúló szervezett bűnözés előretörése, terrorfenyegetettség, cyberfenyegetettség, újabban a koronavírus-világjárvány.

Doktori dolgozatom szekunder és primer (társadalomtudományi) kutatásból áll. A másodelemzésre épülő szekunder kutatás keretében megvizsgáltam a Szentszék jogalanyiségát, illetve azt, hogy miként válik nemzetközi jogi, azon belül is kétoldalú szerződések, illetve megállapodások alanyává. Ezt követően arra a kérdésre kerestem a választ, hogy

- milyen körülmények hívták életre a katonai ordinariátust,
- milyen fejlődésen ment keresztül maga az intézmény,
- milyen egyházi jogi szabályok rendezik a jogi státuszát, szervezetét, működésének mikéntjét, illetve
- milyen feladataik vannak a tábori lelkészeknek.

Megvizsgáltam azt is, hogy a magyarországi katonai ordinariátus miként jött létre és milyen módon, milyen szervezeti keretek között működik. Emellett, egy rövid nemzetközi kitekintés keretében áttekintettem azt is, hogy milyen modelljei léteznek világszerte a nem-katonák (rendőrök, tűzoltók, egyéb belügyi dolgozók stb.) lelkipásztori ellátásának.

Alapvetően négyféle módszert azonosíthatunk. Az egyik modellben a rendőrök lelkipásztori ellátását a katonai ordinariátus látja el kiterjesztő joghatállyal. A második típusba sorolható országok egy különutas megoldást alkalmaznak, ahol a rendőri lelkipásztori szolgálatot helyi szinten igyekeznek megoldani. A harmadik modellben a rendőri lelkipásztori szolgálatot a katonai ordinariátus keretein belül látják el, vagyis a katonai ordinariátus gondoskodik a rendészeti, rendvédelmi hivatásos állományúak lelkigondozásáról. Végül a negyedik a vegyes modell, ennek olasz változatában a csendőrség a katonai ordinariátus joghatósága alá tartozik, a rendőrök lelkigondozásáért a püspöki konferencia által irányított különálló szervezet felel.

Mind a négy modellről elmondható, hogy vannak előnyei és hátrányai. Álláspontom szerint Magyarország számára a szlovák megoldás jelentheti a követendő példát. Szlovákiában a katonai ordinariátus a katonák lelkigondozása mellett a rendőrök és más belügyi fegyveres testületek lelkipásztori ellátásáról is gondoskodik. El kell ugyanakkor gondolkodnunk annak üzenetén, hogy a viszonylag fiatal államnak tekinthető Szlovákia is olyan megállapodást kötött az Apostoli Szentszékkal, melyben a katonai ordinariátust kiterjesztett joghatósággal ruházták fel. Ez arra a következtetésre ad alapot, hogy a Szentszék változatlanul ezt a megoldást tartja optimálisnak. Bár e megoldás

előnyei vitathatatlanok, ám határozott álláspontom az, hogy ebben a modellben nem lehetséges a lelkészi munkát a sajátos rendőri problémákra adaptálni.

A Magyar Köztársaság és az Apostoli Szentszék között 1994-ben jött létre az a bilaterális megállapodás, mely a katonák és a(z akkor még létező) Határőrség állománya számára biztosítja a lelkipásztori szolgálat szervezeti kereteit. Bár többször felmerült, de a katonai ordinariátus tevékenységi jogkörét azóta sem terjesztették ki a rendőrök lelkipásztori ellátására, holott a megállapodás módosításának lehetőségét a felek nem zárták ki. Tény, hogy Magyarországon az elmúlt egy-két évtizedben számos nagy horderejű, a védelmi ágazatot alapjaiban érintő változás történt, ezek közül néhányat a dolgozatban meg is vizsgálunk. Azt sem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy a rendőri munka közismerten rendkívüli pszichés és erkölcsi megterheléssel jár, és ez a megterhelés alapjaiban eltér attól, amivel a katonák kénytelenek szembesülni hivatásuk gyakorlása során. Ha tehát csak ezeket a szempontokat vesszük figyelembe, logikus, ha amellet érvelünk, hogy a rendőrök lelkigondozására indokolt lenne egy, a katonák lelkigondozásától eltérő megoldást találni.

Azzal a kérdéssel, hogy a rendvédelem rendőrségen kívüli szervei számára milyen megoldást lehetne találni, dolgozatomban nem foglalkoztam, ez egy újabb kutatási irány lehetne. Annyit azonban meg lehet a tárgyalt források alapján is állapítani, hogy a határőrökről, a tűzoltókról, a katasztrófavédőkről, a pénzügyőrökről is elmondható, hogy sajátos pszichés megterhelésnek vannak kitéve hivatásuk gyakorlása során. Ebből következően célszerű lenne megvizsgálni azt is, hogy ezen szervek állományának lelkigondozása miként oldható meg, egyáltalán, szükség van-e e célból külön szervezeti keretek (például külön lelkészség létrehozására).

10.2. A Szentszék jogállását érintően tett megállapítások

Doktori dolgozatomban kimerítően foglalkoztam a Szentszék státuszát, jogalanyiságát érintő kérdésekkel. A Szentszék nem tekinthető államnak, a nemzetközi jogi tankönyvek jellemzően a különleges államalakulatok körébe sorolják. Az egyházi szervezet felépítését, az egyes szervezeti egységek feladat- és hatáskörét, egymáshoz való viszonyát a kánonjogi kódex, a Codex Iuris Canonici szabályozza.

A kánonjogi kódex elismeri a nemzetközi jog primátusát, elfogadja, hogy a nemzetközi szerződések magasabb jogot jelentenek a belső jogrend normáihoz képest. A katolikus egyház által más országok területén működtetett egyházrészek nem a fogadó állam, hanem a Szentszék joghatósága alá tartoznak. Az egyházrészekre vonatkozó szerződéseket, megállapodásokat a Szentszék írja alá az egyházrész nevében, és a Szentszék képviseli az egyházrészt – a nuncius révén – a fogadó állammal szemben, a fogadó állam pedig (a kánonjogi szabályozásból következően) nem tud a területén működő egyházrészszel úgy hivatalos kapcsolatot fenntartani, hogy mellőzné, vagy megkerülné a Szentszékét. Az egyházjog így éri el, hogy az egyházrészt csakis a Szentszék kormányozza, mindenféle világi befolyástól mentesen.

10.3. *A katonai ordinariátust érintően tett megállapítások*

Az egyház – a középkorig visszanyúló történelmét tekintve – három, egymástól eltérő megoldást alkalmazott a katonák lelkipozására. A legkorábbi megoldás az volt, amikor az egyházmegye egyes papjai külön megbízás alapján látták el a hadsereg speciális lelkipásztori feladatait, és mindezt az egyházmegye keretein belül tették. A második megoldás lényege, hogy a pápa egy püspököt nevez ki, aki közvetlen pápai irányítás alatt felügyeli a katonai lelkipozási feladatokat egyes egyházmegyékben ellátó lelkészek munkáját. Napjainkban a harmadik megoldást alkalmazza az egyház: itt egy hierarchikusan felépített szervezet részeként, részegyházként ténykedik a katonai ordinariátus, melynek joghatósága nem érinti (és nem is váltja fel) a hagyományosan működő egyházmegyéket.⁴⁶³

A részegyházak a katolikus egyház hagyományos strukturális egységei, melyek területi alapon szerveződnek. Az egyház megújulását célként kitűző II. Vatikáni Zsinat azonban leszögezte, hogy a hívőknek jogukban áll részesedni az egyház nyújtotta lelki javakból, és – e jog gyakorlását megkönnyítendő – új szervezeti egységek, köztük a katonai ordinariátusok létrehozásáról döntöttek. Lényeges látnunk, hogy az ordinariátusok egyes típusai sajátos, kizárólag az adott típusra jellemző módon működnek, működésük rendjét szervezeti szabályaik, illetve az adott ordinariátus szabályzatai rögzítik.

A katonai ordinariátusra vonatkozó alapvető szabályokat – lényegében keretjelleggel – a *Spirituali militum curae* kezdetű apostoli rendelkezés tartalmazza, mindezek mellett a kánonjog szabályai is alkalmazandók, a részletszabályok a Szentszék és a fogadó állam között bilaterális megállapodásból, valamint az adott katonai ordinariátus szervezeti és működési szabályzatából ismerhetők meg.

A katonai ordinariátusok speciális egyházi egységek, jogi természetüket tekintve a részegyházakkal (egyházmegyékkel) esnek azonos megítélés alá. Abban a kérdésben, hogy egy adott országban állítanak-e fel katonai ordinariátust, a Szentszék jogosult dönteni, a döntést azonban az érintett püspöki konferenciák előzetes meghallgatásához kötik. Egyes országok biztosítják a lehetőségét annak, hogy a katonai ordinariátus élén álló püspök kinevezése kizárólag egyházi kérdés maradjon, ugyanakkor ez egyáltalán

⁴⁶³ Varga A. József: *Katonák és lelkészek – közös küldetésben. Gondolatok a „Közös küldetésben. Katona és lelkész az ember és a nemzet szolgálatában” című kötet kapcsán.* Honvédelmi Szemle 2018/1. 142–150. o. 143–144. o. Elérhető: <https://honvedelem.hu/images/media/5f58c01fdbed0800338501.pdf>

nem általános, ami távolról sem meglepő annak fényében, hogy az ordinárius személyének kiválasztásakor – a „kettős függőségből” következően – egyszerre kell egyházi és politikai, illetve nemzetbiztonsági szempontoknak figyelembe venni. Az ordináriusnak tehát nemcsak Róma, hanem a fogadó állam kormányzatának bizalmát is élveznie kell, hiszen szolgálatának ellátása során a vallási feladatok mellett a haza érdekét is köteles szolgálni.

A katonai ordinariátus joghatóságára vonatkozó szabályokat a pápai konstitúció keretjelleggel rendezi. Főszabály szerint

- a katonák,
- a hadsereg munkáját segítő közalkalmazottak,
- a katonák családtagjai és a házi személyzet,
- a katonai oktatási intézmények növendékei, valamint
- a katonai kórházak és idősotthonok lakói, gondozottjai, illetve alkalmazottai tartoznak a személyi hatálya alá.

Ezeket a keretjellegű szabályokat a Szentszék és az illető állam között létrejött kétoldalú megállapodások konkretizálják, de további részletszabályokat a nemzeti jogszabályok is megállapíthatnak, továbbá alapvető jogforrásként szolgálnak az intézmények belső szervezeti és működési szabályzatai is. Ez kivétel nélkül így van minden olyan államban, ahol katonai ordinariátus működik.

10.4. A rendőrök lelkipásztori ellátásának modelljei

Távolról sem beszélhetünk ilyen egységességről a rendőrök lelkipásztori ellátását illetően. Alapvetően négyféle megoldást különböztethetünk meg:

- 1) a rendőrök lelkipásztori gondoskodását a katonai ordinariátus látja el kiterjesztő joghatállyal, ez a helyzet például Horvátországban és Szlovákiában;
- 2) a rendőri lelkipásztori szolgálatot helyi szinten igyekeznek megoldani, mint például Dél-Koreában;
- 3) a rendőri lelkipásztori szolgálatot a katonai ordinariátus keretein belül látják el, vagyis a katonai ordinariátus gondoskodik a rendészeti (vagy egyes rendészeti) hivatásos állományúak lelkigondozásáról; ezzel a megoldással élnek jellemzően a latin-amerikai államok, Spanyolország, Belgium, Ukrajna;
- 4) vegyes modell, melyre Olaszország a legszemléletesebb példa.

A katolikus egyház nem hozott létre külön intézményt a rendőrök lelkipásztori szolgálatára, holott a speciális ellátás iránti igény vitathatatlan.

Alapvetően négyféle modellel találkozunk. Ezek közül az első az, amikor a rendőrök lelkipásztori gondoskodását a katonai ordinariátus látja el kiterjesztő joghatállyal. Példaként erre a horvátországi helyzetet vizsgáltuk meg, de ebbe a kategóriába tartozik a későbbi fejezetben külön, részletesebben tárgyalandó Szlovákia is.

A második típusba sorolható országok egy különutas megoldást találtak, a rendőri lelkipásztori szolgálatot helyi szinten igyekeznek megoldani, miként azt teszik például Dél-Koreában, vagy a Dél-Afrikai Köztársaságban. Hátrányként említhető, hogy a megoldás esetében nincsen jogszabályi háttér, hiányoznak a jogi garanciák, és a szervezeti háttér is ad hoc jelleggel áll fel, amely az abban résztvevők számára nem a legoptimálisabb. Ez hatványozottan igaz a nagyszámú világi segítőkre, akikre nem vonatkoznak a kánonjogi szabályok. Kétségtől elölonye ugyanakkor e modellnek, hogy minden más megoldásnál érzékenyebben reagál a rendőrök sajátos élethelyzetére, aktuális problémáira, és képes a változásokat is követni. A rendőrök lelkigondozását az esetek nagy részében helyi lelkészek végzik, akik így tisztában vannak az adott település civil gyülekezetének helyzetével is, ha tehát konfliktus merül a két fél (vagyis a rendőrök és helyi lakosok) között, akkor részt tudnak venni akár a közvetítésben is.

A harmadik modellben a rendőri lelkipásztori szolgálatot a katonai ordinariátus keretein belül látják el, vagyis a katonai ordinariátus gondoskodik a rendészeti (vagy

egyres rendészeti) hivatásos állományúak lelkigondozásáról; ezzel a megoldással élnek jellemzően a latin-amerikai államok, Spanyolország, Belgium, Ukrajna.

A latin-amerikai országok apropóján elgondolkodtunk azon, hogy valóban ez a modell lenne-e a legcélravezetőbb megoldás a problémára. Ha egy országban bármely okból kiélezett a helyzet (akár a politikai, akár gazdasági rendszer anomáliái okozzák ezt), számítani kell arra, hogy diszfunkciók léphetnek fel az állam (az állam képviselői) és az állampolgárok viszonyában. Erre láthattunk példát Argentínában, ahol is a katonai junta idején előfordult, hogy katonai lelkészek a gyónás szentségét megsértve követtek el bűncselekményeket. Hangsúlyozni kell, hogy ez egy kiragadott eset, mely a diktatúra idején történt Argentínában, általánosításra tehát nem ad alapot.

A latin-amerikai országok által alkalmazott megoldások sem tekinthetők azonban homogénnek. A szabályozás jellemzően arra a megfontolásra épül, hogy a fegyveres testületek mindegyikében közös az, hogy az állomány fegyverhasználati joggal rendelkezik. Némely országokban azonban a katonai ordinariátus joghatósága kiterjed a tűzoltóságra is, melyre ez a kitétel egyáltalán nem érvényes. Különbség mutatkozik abban is, hogy egyes országokban valamennyi belügyi szerv esetében a katonai egyházi szolgálat keretein belül gondoskodnak a lelkigondozásról, más országokban azonban néhány belügyi szerv esetében helyi szinten, a helyi egyház szervezetén belül oldják meg a feladatot. Azt is megfigyelhettük, hogy a közös joghatóság ellenére nem feltétlenül vonatkoznak azonos szabályok a rendőrökre és a katonákra (Ecuadorban, mint láthattuk, a nyugállományba vonult katonák továbbra is fordulhatnak a katonai lelkészi szolgálathoz, míg a rendőrök csak aktív éveikben tehetik ezt meg, nyugdíjasként már nem). A Chilében alkalmazott megoldást pedig azért találtuk speciálisnak, mert ott a katonai ordinariátus joghatósága nemcsak a katonákra és a csendőrség hivatásos állományába tartozókra terjed ki, hanem a Védelmi Minisztérium köztisztviselői státuszú alkalmazottaira is.

Kétségtől vanak előnyei annak, ha a katonai ordinariátus joghatósága alá tartoznak a rendőri szervek: a legnyilvánvalóbb előny az, hogy ebben a felállásban a lelkészi szolgálat anyagi háttere biztosítva van. Hátránya ennek a megoldásnak az, hogy nem tudja a lelkészi munkát a sajátos rendőri problémákra adaptálni.

Megoldást jelenthet e dilemmákra a vegyes modell, melyre Olaszországban találjuk a legszemléletesebb példát: a csendőrség a katonai ordinariátus joghatósága alá tartozik, a rendőrök lelkigondozásáért a püspöki konferencia által irányított különálló

szervezet felel. Ez a különálló szervezet, habár helyi szintű, ám – ellentétben például a dél-koreai megoldással – szigorú jogi garanciák mellett, lelkészek és hivatásos segítők bevonásával működik.

A horvát katonai ordinariátus felállítása (tekintve, hogy viszonylag fiatal államról van szó) a közelmúltban történt, magát a katonai ordinariátust kiterjesztett joghatósággal ruházták fel. Ebből arra következtethetünk, hogy az Apostoli Szentszék változatlanul ezt a megoldást tartja optimálisnak. Ebben feltehetően szerepet játszik az a tény is, hogy egy külön, a rendőri lelkigondozásért felelős szervezet felállítása és működtetése mind az állam, mind az egyház részéről többlet terhet jelent (egyik oldalról a plusz pénzügyi, másik oldalról a személyi terhek számosak).

Az Apostoli Szentszék és a Szlovák Köztársaság képviselői 2003-ban írták alá a katonák lelkipásztori ellátásáról szóló bilaterális megállapodást, a Szlovák Katonai Ordinariátus pedig 2003. március 1-jén kezdte meg működését.

A szlovák katonai ordinariátus – hasonlóan a horvátok által is alkalmazott modellhez – kiterjesztő jellegű joghatósággal bír, vagyis megkapta a joghatóságot, hogy a katonaság mellett a rendőrségnél, a vasútrendőrségnél, illetve a büntetés-végrehajtási intézményeknél is folytasson lelkipásztori tevékenységet. Tény, hogy Szlovákiában a lakosság nagy része a római katolikus vallás híve, de legalábbis támogatója, vagyis a szlovák társadalomban a katolikus egyház presztízse kiemelkedően magas.

Az ordinariátus szervezetén belül két külön általános helynöki státuszt vezettek be, az egyik általános helynök a katonaság, a másik a rendőrség és többi belügyi szerv állományának lelkigondozásáért felel. Az, hogy az ordinariátus joghatósága kiterjed a katonák családtagjaira, valamint a katonákkal közös háztartásban élő személyekre, továbbá a honvédségi oktatási intézmények hallgatóira is, következik a Spirituali Militum Curae kezdetű apostoli konstitúció rendelkezéseiből. Ami azonban ezen túlmutat, az az, hogy Szlovákiában a rendőrök családtagjai, a velük közös háztartásban élők, valamint a fegyveres testületek oktatási intézményeinek hallgatói is az ordinariátus joghatósága alá tartoznak. A szervezet működtetéséhez szükséges anyagi háttérrel a szlovák állam biztosítja a központi költségvetésen keresztül.

10.5. A vallásszabadság alkotmányjogi és jogszabályi alapjait illetően tett megállapítások

Doktori dolgozatomban részletesen foglalkoztam azzal a kérdéssel, hogy Magyarországon milyen jogi normák jelentik a szabad vallásgyakorlás alapját.

Az Alaptörvény VII. cikke deklarálja a gondolat, lelkiismeret és vallásszabadságot. A vallásszabadság jelent egyfelől pozitív vallásszabadságot, vagyis a hitbéli, illetve személyes meggyőződés szabad megválasztásának jogát, másrészt negatív vallásszabadságot, mely a meggyőződés megváltoztatásának, vagy bármilyen meggyőződéstől való elhatárolódásnak a szabadságát jelenti.

A vallásszabadság és a lelkiismereti szabadság egymás nélkül nem létezik, ha az egyiket korlátozzák, sérül a másik is. A lelkiismereti szabadság magában foglalja a vallásgyakorlás jogát, ez az úgynevezett kultuszszabadság, ez áll a legszorosabb kapcsolatban a többi szabadságjoggal. A kultuszszabadság számos részjogosítványt tartalmaz, ezek egyike az istentiszteleti helyek létesítéséhez és működtetéséhez való jog. Ide sorolandó az állam azon kötelezettségét is, mely alapján köteles a saját intézményeiben a célra alkalmas, valós lehetőséget biztosítani a vallás szabad és korlátozásoktól mentes gyakorlására. Ez a kötelezettség terheli az államot a honvédség, valamint a kórházak és a büntetés-végrehajtási intézetek esetében. E három területen tehát az állam aktív intézményvédelmi kötelezettsége áll fenn.

Az Alaptörvény kimondja az állam és a vallási közösségek különválasztásának elvét, ezzel biztosítva a vallási közösségek autonómiáját. Az autonómia elvéből következően az állam a vallási közösségek felügyeletére, irányítására nem hozhat létre semmiféle szervet, intézményt, nem kényszerítheti ki az egyházak, vallási közösségek hitelveinek és belső szabályainak, valamint a szerveik által hozott egyedi határozatoknak a betartását.

Az egyes vallási közösségek között nem tehető különbség, jogaik, kötelezettségeik azonosak. Ettől függetlenül azonban az állam megteheti azt, hogy a vallási közösségek jelentőségét, támogatottság, tényleges társadalmi szerepét, az általuk vállalt feladatokat, az általuk folytatott közcélú tevékenységet figyelembe véve egyes vallási közösségekkel szorosabb kapcsolatot alakítson ki, mint másokkal. Ez önmagában nem sérti az állam és egyház különválasztott működésének az elvét. Erre az elvre egyébként a későbbiekben látunk még példát: az Alkotmánybíróság a 970/B/1994. AB

határozatban pontosan azt a kérdést vizsgálta, hogy sérült-e az állam világnézeti semlegességének az elve akkor, amikor úgy döntött, hogy csak négy kiemelt múltú, jelentőségű, úgynevezett „történelmi” egyházzal együttműködve hozza létre a tábori lelkeszi szolgálatot.

Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint egy ilyesfajta együttműködés nem alkotmányellenes, vannak azonban áthághatatlan szabályok. Így az állam nem kapcsolódhat össze intézményesen egyik egyházzal sem, nem azonosíthatja magát egyik egyház tanításával sem, nem avatkozhat be az egyházak belső ügyeibe, és nem nyilváníthat véleményt hitbéli igazságok kérdésében.

A lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról a 2011. évi CCVI. törvény rendelkezik. Ez a törvény mondja ki, hogy a lelkiismereti és vallásszabadság joga megilleti a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományába tartozókat, a honvédség kötelékében szolgálatot teljesítőket.

10.6. A katonai ordinariátus magyarországi szabályozásának főbb elemei

Doktori dolgozatomban részletekbe menően foglalkoztam azokkal a dokumentumokkal, jogszabályokkal és belső szabályzatokkal, melyek a hazai tábori püspökség működésének jogi alapját jelentik.

1994-ben jött létre a Magyar Köztársaság és az Apostoli Szentszék között az a kétoldalú megállapodás, mely a katonai ordinariátus felállításáról rendelkezik. A dokumentum a „részleges megállapodás” fordulatot alkalmazza, márpedig ez a megoldás magában hordozza annak lehetőségét, hogy a későbbiekben, ha az indokolt, újra lehet tárgyalni a megállapodás pontjait, és azokat – ha az mindkét fél szándékával egyezik – megfelelőképpen módosítani is lehet.

Mindezt már csak amiatt is indokolt előljáróban leszögezni, mert 1994 óta számos változás történt Magyarországon, így jelentős társadalmi átalakulás ment végbe ez idő alatt (ne felejtsük el: 1994-ben még a rendszerváltás szelleme hatotta át a politikát, a közéletet). Egyéb körülmények is megváltoztak: hivatásos szerződéses katonaság váltotta fel a sorkatonai szolgálatot, megszűnt a Magyar Határőrség mint önálló szervezet, és beleolvadt a Rendőrségébe. Amennyiben sor került az 1994-es megállapodás újratárgyalására, úgy ezeket az alapvető változásokat feltétlenül figyelembe kell venni.

Megállapítottuk, hogy a katonai ordinárius tisztségét kinevezéssel nyeri el, a Szentszék nevezi ki őt erre a posztra, ám

- köteles előzetesen értesíteni a kinevezésről a Magyar Kormányt,
- köteles a jelölt személyének kiválasztásakor figyelembe venni a magyar jogszabályokat, valamint a katonai szolgálatra vonatkozó előírásokat,
- a Magyar Kormány pedig – politikai jellegű – kifogást emelhet a jelölttel szemben.

Mindez a tábori lelkészi szolgálat kettős függőségére utal, amit a szabályozás további elemei is megerősítenek. Így a katonai egyházi szolgálatot főfoglalkozásban, állandó jelleggel ellátó papok a katonai lelkészek, jogaik és kötelezettségeik alapvetően megegyeznek a plébánosok jogaival és kötelezettségeivel, lelkipásztori teendőiket a kánonjogi szabályokat és a katonai ordinárius utasításait betartva végzik, katonai tevékenységüket illetően ugyanakkor a katonai felettesüknek vannak alárendelve.

További sajátosság, hogy ha a katonai lelkész, vagy egyházi személy ellen katonai fegyelmi vétség miatt indul – katonai fegyelmi útra tartozó – fegyelmi eljárás, úgy a katonai felettes teszi meg a szükséges lépéseket, menet közben pedig folyamatosan tartja a kapcsolatot és konzultál a katonai ordináriussal. Ha a kánonjog szabályait érintő fegyelmi vétség miatt indul fegyelmi eljárás, úgy a katonai ordinárius jár el, aki köteles a fegyelmi eljárás megindításáról és annak végkimeneteléről az illetékes katonai felettest tájékoztatni.

A Kormány a 61/1994. (IV. 20.) Korm. rendelettel hozta létre a Tábori Lelkészi Szolgálatot, alapításkor a honvédségnél és a határőrségre kiterjedő joghatósággal és feladatkörrel, négy egyház – a katolikus, a református, az evangélikus és a zsidó egyház – együttműködésével. A Honvédelmi Minisztérium Tábori Lelkészi Szolgálat alapító okirata is rögzíti, hogy a tábori lelkészi szolgálat egy egységes szervezet, mely három szolgálati ágból épül fel, ezek a katolikus, a református és a zsidó szolgálati ág.

A tábori lelkészségre vonatkozó hatályos szabályokat a 231/2019. (X. 4.) Kormány rendeletben találjuk. A kormányrendelet leszögezi, hogy tábori lelkészi szolgálat végzésére csak a bevett egyház jogosult, vagyis olyan bejegyzett egyház, mely átfogó megállapodást kötött az állammal a közjót szolgáló célok érdekében történő együttműködésről. Ez a megoldás jogi, alkotmányjogi szempontból támadhatatlannak tűnik, nem úgy, mint a 61/1994. (IV. 20.) Korm. rendelet, mely a preambulumban a „történelmi egyházak” kifejezést alkalmazta, és csak a négy nevesített egyházat vonta be a tábori lelkészi szolgálatba – és amelynek alkotmányosságát vitatva magánszemély indítványozók az Alkotmánybírósághoz fordultak.

Az Alkotmánybíróság megvizsgálta e 61/1994. (IV. 20.) Korm. rendelet támadott szakaszainak alkotmányosságát és arra a következtetésre jutott, hogy az állam lényegében azzal az egyházzal köt megállapodást közérdekű feladatok ellátására, amelyekkel saját szempontjait figyelembe azt indokoltan tartja. Márpedig, a katonaságon belül folytatott felmérések éppen azt mutatták, hogy a „történelminek” mondott egyházak támogatottsága a legnagyobb az állomány körében. Igaz, az alkotmánybírósági eljárásban hivatkozási alapként felhívott felmérés nem volt annyira e tekintetben egyértelmű, mint azt az Alkotmánybíróság állította, ugyanis csak a katolikus egyház esetében tudott számottevő (62 százalékos) támogatottságot kimutatni. A másik érvelés azonban, mely szerint Magyarország történelmében a katolikus, a református, az evangélikus és a zsidó egyház játszott kiemelkedő szerepet, semmilyen formában nem vitatható.

Az indítványozók a fentiekén túlmenően azt is kifogásolták, hogy a szóban forgó kormányrendelet a honvédség szervezetébe integrálja a tábori lelkészi szolgálatot, a két szervezet (egyház és katonaság) ilyesfajta összefonódása pedig – állították – sérti az állam és az egyház elválasztásának alkotmányos elvét. Az Alkotmánybíróság az indítványnak ezt a részét is elutasította, indoklásában pedig azt emelte ki, hogy a katonai felettes által gyakorolt felügyeleti és utasítási jog kizárólag a tábori lelkész katonai jellegű tevékenységére terjed ki, a lelkészi tevékenység teljes mértékben az egyház irányítása és felügyelete alatt áll, vagyis a szolgálat nem fonódik össze a katonasággal és nem is épül be abba.

A katolikus tábori lelkészség belső viszonyait az 1999-ben elfogadott szabályzat rendezi. A szabályzat meghatározza az ordinariátus működésének alapelveit, a joghatóságra, a szervezetre vonatkozó szabályokat, valamint részletezi a tábori lelkészek feladatait. A tábori lelkész – egyebek mellett – törekszik a katonák lelki és erkölcsi életének fejlesztésére; igyekszik hozzájárulni a saját eszközeivel ahhoz, hogy a katonák emberileg és szakmai-etikai szempontból fejlődhessenek; ellátja a katonák lelkipásztori ellátását; együttműködik a másik két szolgálati ággal, illetve más egyházakkal. A szabályzat értelmében az ordinariátus joghatósága elsődlegesen a katonai állomány hivatásos, aktív tagjaira és a közalkalmazottakra terjed, ám bizonyos körben további személyek is a joghatóság alá tartoznak, így a katonák családtagjai, a katonai intézményekben tanulók, a katonai kórházakban lábadozók, illetve az ott dolgozók stb.

10.7. A rendőrök speciális lelkigondozás iránti igényét megalapozó tényezők

Általános történelmi tapasztalat, hogy a katonák minden korban is igényelték a vallásos támogatást, az egyház részéről nyújtott lelki segítséget, talán sokkal inkább, mint bármely más hivatás képviselői. Könnyen belátható a magyarázata annak, hogy miért voltak „az életveszélyes foglalkozást űzők” mindig is nyitottabbak a vallásra, a hit kérdéseire. Csakhogy, a rendőrök is a veszélyes foglalkozást űzők táborát erősítik, még ha kissé másmilyenek is azok a veszélyek, amelyekkel ők találkoznak a munkájuk során. Számtalan olyan tényező létezik, amely megnehezíti a rendőri szolgálatot; doktori dolgozatomban feltártam az egyén viszonyulásaiban, attitűdjében rejlő konfliktuslehetőségeket, illetve a lehetséges szervezeti konfliktusokat.

Aligha kétséges, hogy a rendőri állomány legfőbb összetartó ereje a hivatás, a munka szeretete, a lojalitás, a hivatástudat, a magas fokú igazságérzet. Ezek az értékek minden rendőr számára fontosak, és éppen ezek azok az értékek, amelyek összefogják a rendvédelem e sajátos ágában tevékenykedőket.

A speciális rendőri munka ugyanakkor speciális szervezeti felépítést, struktúrát is igényel, ám az így létrejött szervezet bármennyire is ideális a teljesítendő cél (vagyis a bűnüldözés és felderítés) szempontjából, nem feltétlenül optimális a munkatársak számára. A rendőri állomány tagjainak mindennapi munkájuk során olyan szervezeti jellemzőkkel kell együtt élniük, amelyek önmagukban is képesek frusztrációt, stresszt előidézni.

A rendőrséget folyamatosan magas fluktuáció jellemzi. ennek egyik legfőbb – és a kívülálló szemlélők számára is nyilvánvaló – oka, hogy az állomány sem anyagi, sem erkölcsi téren nem érzi úgy, hogy megfelelő elismerést, megbecsülést kapna. Különösen a fiatalabb korosztály elvándorlása a legnagyobb mértékű, ennek háttérében generációs okok is meghúzódnak.

A rendőrségre általában véve is igaz, hogy a munkatársakkal szemben támasztott elvárások és a szervezeti keretek között rendkívül mély szakadék húzódik, ez pedig frusztrációt idéz elő. Rugalmasságot, számos túlórát és készenlétet várnak el a rendőröktől, munkájuk pedig jellemzően statisztikai mutatószámokkal méri, holott a számok alakulására sok esetben semmiféle befolyásuk nincsen. Aligha meglepő tehát, hogy a rendőrségi dolgozók igazságtalannak és méltánytalannak érzik ezt a rendszert.

A folyamatos frusztráció, a stressz egy idő után kiégéshez, vagy éppen a legkülönbözőbb deviáns magatartásokhoz vezethet. Láthattuk, hogy ha az egyén nem rendelkezik hatékony megküzdési, stresszkezelési stratégiával, akkor könnyebben választ olyan megoldásokat, amelyek számára, illetve a társadalom számára is károsak (például túlzott alkoholfogyasztás, öngyilkosság).

A fentiekben arra is rámutattunk, hogy a sajátos rendőri közeg és az összetartozás érzése nemcsak pozitív hozadékkal bír, hanem akár deviáns viselkedésre is sarkallhatja az arra fogékonyakat. Arról tehát szó sincs, hogy a rendőri szervezet tehetne arról, hogy egy rendőr korrupttá válik, hiszen a korrupció legfőbb kiváltó oka nem más, mint az egyén korrupcióra való hajlama. Azonban, ha a szakmai közösségnek, amely körül veszi a rendőrt, alacsony az általános erkölcsi-fegyelmi színvonala, támogatja, de legalábbis elnézi a korrupciót, azzal végeredményben az egyén normaszegésre való hajlamát erősíti meg.

10.8. A kutatási előzményeket érintően tett megállapítások

Doktori munkám részét képezte egy primer kutatás. Ennek közvetlen előzményeként tekintek a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia Szociológia Tanszéke által 1990-ben folytatott reprezentatív mintán kérdőíves felmérésre. 1990-ben még másabbak voltak a társadalmi viszonyok, mint napjainkban, ezt az eredmények értékelésekor nem téveszthetjük szem elől. E felmérés azzal a céllal készült, hogy felmérjék: van-e igény a honvédség állományában arra, hogy felállítsák a tábori lelkészi szolgálatot. A történelmi körülmények ismeretében ugyanakkor azt feltételezem, hogy e kutatás eredménye csak megerősíthette a tábori lelkészet felállításán munkálkodókat, tehát csak egy plusz adalék volt a végeredmény, a szolgálat felállítására akkor is sor került volna, ha azt a válaszadók kevesebb mint tíz százaléka támogatta volna.

Kutatási előzményként tekintek Szabó Csaba 2013-ben felvett kérdőíves kutatására is. Szabó az 1990-eshez képest kisebb mintán dolgozott, és kifejezetten a rendőrségi állomány véleményére fókuszált. A Szabó kutatásában résztvevő rendőrök nagy többsége úgy nyilatkozott, hogy fontosnak tartja a rendőri hivatásban „a lelki támogatás meglétét”; a legtöbb pozitív reakció a 33 és 39 év közöttiektől, a közalkalmazottaktól, illetve a nőktől érkezett; ugyanakkor az idősebb, több szakmai tapasztalattal rendelkező, optimálisabb egzisztenciális helyzetben lévő válaszadók körében azok voltak többségben, akik a lelki támogatást kevésbé tartották fontosnak.

Szabó összességében azzal érvelt, hogy a rendőri munka sajátosságai miatt szükség lenne egy, a katonai szolgálati ágtól elkülönülő lelkészi szervezetre, a kérdőíves kutatás eredményeként pedig arra a következtetésre jutott, hogy „a rendőrségi dolgozók igénylik a katolikus egyház intézményes jelenlétét a rendőrségen belül, amely intézmény a katonai ordinariátus mintájára megszervezi és ellátja a rendőrök sajátos lelkipásztori szolgálatát”.

E két kutatás tapasztalatait felhasználva kérdőíves kutatást folytattam le a rendőrségi dolgozók körében, bizonyos pontokon korrigált, kiegészített kérdésekkel. A kérdőíves adatfelmérést megelőzően tartalomelemzést végeztem olyan szövegeken (cikkeken), melyek tábori lelkészekkel készített interjúkat tartalmaznak.

10.9. A primer kutatás eredményei ismeretében tett megállapítások

A primer kutatás keretében azt elemeztem, hogy maguk a rendőrök miként vélekednek a kérdésről, ők vajon szívesen fogadnák-e, ha önálló rendőri lelkeszi szolgálat létesülne.

A mintavétel önkényes kiválasztással történt, maga a minta kis elemszámú, így a kutatásom semmiképpen nem tekinthető reprezentatívnak, a kapott eredmények kizárólag a konkrét mintára vonatkozóan érvényesek, következtések a mintától eltérő más csoportra, más munkaszervezetre nem vonhatók le. Ez mindenképpen a kutatásom korlátjának tekinthető.

Ennek ellenére úgy ítélem meg, hogy kutatási eredményeim alkalmasak a mintára vonatkoztatott következtetések levonására. Vizsgálatomra éppen ezért pilot projektként tekintek, mely viszonylag kis idő- és költségáfordítással készült, és mely alkalmas lehet egy jövőbeni, nagyobb volumenű kutatás megtervezésére.

A minta valamennyi szociális változót tekintve meglehetősen heterogén volt. A kutatás alapján az alábbi megállapításokat tettem – szigorúan a mintára vonatkoztatva:

- a válaszadók nagy többsége élt át a megelőző öt évben súlyos, traumatikus életeseményt; a legtöbbször esetében ez halálesetet jelentett;
- a negatív életesemény feldolgozására egyházi lelkipozítási segítséget csak nagyon kis arányban vettek igénybe a válaszadók, ez az arány a legmagasabb a 33 és 39 év közöttiek korcsoportjában; a legfiatalabbak és a legidősebbek nem vettek igénybe egyházi lelkipozítási segítséget;
- a „nem, de ha lett volna lehetőség, akkor igénybe veszem” opciót választók aránya a 40 és 46 év közötti, valamint a 33 és 39 év közötti korcsoportban volt a legnagyobb;
- súlyos munkahelyi konfliktussal valamennyi válaszadó szembesült az elmúlt öt évben; ez a legtöbbször esetében elsősorban karriertörést jelentett;
- munkahelyi negatív esemény kapcsán a válaszadók kevéssel több mint fele nem vett igénybe egyházi lelkipozítási segítséget, több mint egyharmaduk ugyanakkor, ha lett volna rá lehetősége, akkor igénybe vette volna a mondott egyházi segítséget;
- a válaszadók fele úgy ítélte meg, hogy nincsen szükség a rendőrségen belül lelkipozítási szolgálat létrehozására, a bizonytalanok, válaszolni nem tudók/nem

akarók aránya 35 százalék volt, és a minta mindössze 15 százaléka adott igenlő választ; az „igen” válaszok 54 százaléka érkezett a nőktől;

- e kérdéssel kapcsolatban a leginkább elutasítónak a tiszthelyettesek, a zászlósok és a főtiszték bizonyultak; a leginkább a kormánytisztviselők és a tisztek támogatták a rendőrségi lelkipásztori szolgálat létrehozásának tervét: az „igen” válaszok 69 százaléka a tisztektől, 23 százaléka a kormánytisztviselőktől érkezett;
- a kormánytisztviselők állománykategóriáján belül kiemelkedően magas volt az igenlő választ adók aránya (37 százalék).

A primer kutatás keretében tartalomelemzést is lefolytattam, ennek során tábori lelkészek interjúiból gyűjtöttem ki jellegzetes állításokat az alábbi témákat érintően:

- a hit szerepe,
- az ima szerepe,
- kihívások, melyekkel a tábori lelkész szembesül,
- a tábori lelkész feladata.

A fenti tartalomelemzés egyik célja az volt, hogy megvizsgáljam, mit kommunikálnak magukról a tábori lelkészek. Az elemzett interjúk alapján levonható a következőt: a tábori lelkész – legalábbis az interjúalanyok felfogásában – elsődlegesen bajtársa a katonáknak, aki személyes példát mutat a katonáknak. A példa ereje abban áll, hogy a katonák személyesen győződhetnek meg arról: a hit és a közösségben szeretet által túl lehet jutni minden nehézségen.

10.10. Összegző megállapítás, hipotéziseimre adott válaszok

A katolikus egyház saját kebelén belül egy külön intézményt, a hagyományos egyházmegyékkel azonos jogállású részegyházat hozott létre: a katonai püspökség, vagy katonai ordinariátus keretében látják el a katonák lelkipóndozási feladatait. A katonai ordinariátusra vonatkozó szabályokat keretjelleggel határozza meg egy pápai rendelkezés, e rendelkezés alapján jöttek létre kétoldalú szerződések a Szentszék és az egyes államok között. Alapvetően az államokra van bízva, hogy az apostoli rendelkezés az annak magyarázatára kiadott dokumentum, valamint a bilaterális szerződés keretei között miként határozzák meg a tábori lelkeszségre vonatkozó részletszabályokat. Nagy mozgástérrel az egyes államok nem rendelkeznek, de alapvetően erre nincs is igény, hiszen a katolikus egyház egy jól felépített modellt dolgozott ki a speciális feladat ellátására.

A katonai ordinárius létrehozásának rációja ugyanis az, hogy a katonák feladataik, élethelyzetük sajátosságai okán külön, az átlagos hívótól eltérő és elkülönülő lelkipóndozásra szorulnak. Az elkülönült szervezetet egyrészt az indokolja, hogy a tábori lelkeszségek kettős alárendeltségben működnek: egyházi kérdésekben az egyházi előljáró, katonai kérdésekben a katonai felettes irányítása és ellenőrzése alatt állnak. Másrészt az is szervezeti elkülönülést teszi indokolttá, hogy a tábori lelkeszkek fizikailag is a katonák mellett, a katonák közelében teljesítik szolgálatukat, és – ha kell – követik őket külföldi misszióba, vagy akár a háborúba is.

A rendőrök lelkipásztori ellátására nem hozott létre a katolikus egyház külön intézményt, arra azonban biztosít lehetőséget, hogy az egyes államok – az apostoli rendelkezés keretei között – megalkossák a megfelelő kereteket e feladat ellátására. Az egyes országok éltek is e lehetőséggel, így különféle megoldásokat dolgoztak ki. A legtipikusabb az, amelyben a rendőrök lelkipásztori ellátásáért – kiterjeszt hatállyal – a katonai ordinariátus felel, e szabályozás háttérében pedig az a megfontolás áll, hogy mindkét szervezet fegyveres testület.⁴⁶⁴

A második megoldást alkalmazó országokban a rendőri lelkipásztori szolgálatot helyi szinten igyekeznek megoldani; ez egy viszonylag sérülékeny megoldás, abból a szempontból legalábbis mindenképpen, hogy nincsenek olyan jogszabályok, melyek a

⁴⁶⁴ Police Chaplaincy – Rendőrségi Lelkipásztori Szolgálat
Elérhető: <http://mysite.mweb.co.za/residents/bloemomi/Police-Chaplain.html>

szervezetre vonatkozó szabályokat, garanciákat tartalmaznának. A harmadik modellben a rendőri lelkipásztori szolgálatot a katonai ordinariátus keretein belül látják el, vagyis a katonai ordinariátus gondoskodik a rendészeti, rendvédelmi hivatásos állományúak lelkigondozásáról. Végül a negyedik a vegyes modell, ennek olasz változatában a csendőrség a katonai ordinariátus joghatósága alá tartozik, a rendőrök lelkigondozásáért a püspöki konferencia által irányított különálló szervezet felel.

Magyarországon voltak elszigetelt kezdeményezések arra, hogy vegye át a katonai ordinariátus a katasztrófavédelem lelkipásztori ellátását, ám sem az egyház, sem az állam részéről nem történtek érdemi lépések az ügyben.

Szlovákia és Magyarországhoz történelme, kül- és biztonságpolitikája, politikai és kulturális háttere nagyban hasonlít egymásra, éppen ezért célszerű megfontolni a szlovák modell átvételét, ugyanis ez az ország „*a legtöbb tanulsággal szolgálhat a magyar rendőri lelkipásztori szolgálat kialakításához*”.⁴⁶⁵

Lényeges ugyanakkor az is, hogy a rendőri állomány támogatása nélkül nem lehet dönteni abban a kérdésben, hogy legyen-e külön lelkipásztori szolgálat a rendőrségen, vagy szükség van ugyan az egyházi lelkipásztori ellátásra, de célszerűbb lenne azt nem elkülönült formában megvalósítani. Javaslatom az, hogy mielőtt bárki is nagyobb volumenű felmérést tervezne lefolytatni e tárgyban a rendőri állományon belül, indokolt előbb tájékoztató kampányt szervezni és részleteiben is megismertetni a rendőrökkel a tábori lelkészi szolgálat mibenlétét.

A fenti megállapítások alapján hipotéziseim vonatkozásában az alábbi válaszok adhatók:

1. Számos országban a katonai ordinárius joghatósága kiterjed a rendőrök lelkipásztori ellátására is. Feltételezésem szerint a közép-európai országokban bevezetett modell, ahol a rendőrök lelkipásztori ellátása is történik, Magyarország esetében is alkalmazható.

A vizsgálatok során bizonyítottam, hogy a közép-európai országokban bevezetett modellek közül általam vizsgált szlovák modell, miszerint az ordinariátus joghatósága kiterjed a rendőrök lelkipásztori gondozására is, Magyarországon is alkalmazható.

A szlovák ordinariátus élén, mint ahogy a magyar ordinariátus élén is az ordinárius püspök áll, akit akadályoztatása esetén az általános helynök helyettesíti. Az általam

⁴⁶⁵ Szabó Csaba (2016): Examination of the Importance of Patron Saints and Prayer Books in Relation to Pastoral Care in the Police. In: Magyar Rendészet (2016) 2. szám. pp. 189-191.

vizsgált szlovák modell esetében a fegyveres erők, a fegyveres testületek, valamint a mentőalakulat mellett működő szolgálati ág élére püspöki helynököt nevez ki az ordinárius. Ennek analógiájára a Magyarországon működő modell esetén is megvalósítható az, hogy a rendőrségi ág élére az ordinárius ugyancsak püspöki helynököt nevezzen ki.

A Magyarországon működő katonai ordinariátus esetében – hasonlóan a szlovák modellhez – a szervezethez kirendelt papok annak a rendvédelmi szervnek az állományába kerülnek, amelynél a lelkipásztori szolgálatot látják el, tiszti minőségben viselik az adott rendvédelmi szerv egyenruháját és a státuszuknak megfelelő rendfokozatot. A rendőrséghez kinevezett pap ezért Magyarországon – a katonai ordinariátus kapcsán bevett gyakorlat szerint - ténylegesen is a rendőrség állományába tud kerülni, a rendőrség épületében fejt ki tevékenységét, a rendőrkapitányság az ordinariátus rendelkezésére tud bocsátani egy állandó helyiséget. A rendőrkapitányság szolgálati gépkocsi használatát is lehetővé tudná tenni a rendőrségi lelkipásztor számára – hasonlóan az általam vizsgált szlovák modellhez, hogy eljuthasson a rendőrkapitányság székhelyén kívül található rendőrőrsökre is. A rendőrségi lelkipásztor felett a munkáltatói jogkört a szolgálati hely szerinti kapitányságvezető tudná gyakorolni, az illetményt a belügyminisztérium tudná folyósítani.

A szlovák katonai ordinariátus alapokmánya rögzíti azt is, hogy az aktív ordinariátusi szolgálat megszűnése után a lelkészek olyan gazdasági támogatásra és szociális ellátásra jogosultak, amely betegség, fogyatékoság, vagy öregség esetén megfelelő fedezetet nyújt a szükséges kiadásaikra. Mindennek fedezetét az állami költségvetés jelenti. Ugyanezen módszer Magyarországon is működik tekintettel arra, hogy a Szentszékkal kötött megállapodás értelmében az illetékes miniszterek, vagyis a honvédelmi és a belügyi tárcáért felelős miniszterek felelnek azért, hogy rendelkezésre álljanak *„az ordinariátus működéséhez szükséges anyagi, technikai, pénzügyi és személyi feltételek”*. Mindezek forrása az állami költségvetés.

2. A katonák lelkipásztori ellátása azért történik külön lelkipásztori intézmény keretei között, mert a katonák sajátos körülmények között élnek. Meglátásom szerint ez napjainkban sokkal inkább a rendőrök vonatkozásában is igaz.

Bebizonyítottam, hogy a jelen értekezésemben feltárt körülményeket indokoltá teszik a rendőrség sajátos lelkipásztori ellátásának megszervezését. Bebizonyítottam azt is, hogy a rendőri munka rendkívüli pszichés és erkölcsi megterheléssel jár. Különösen igaz ez napjainkban, amikor a migránshelyzet okozta körülmények okán jellemző határvédelmi feladatok ellátása, ehhez kapcsolódó átrendelések, adott esetben külföldi szolgálat ellátása az alap feladat ellátásával összefüggő pszichés és erkölcsi terheken túl további terheket jelent az érintett rendőr, sőt, egész családja számára is.

A rendőri állomány legfőbb összetartó ereje a hivatás, a munka szeretete, a lojalitás, a hivatástudat, a magas fokú igazságérzet. Ezek az értékek minden rendőr számára fontosak. Éppen ezek azok az értékek, amelyek összefogják a rendvédelem e sajátos ágában tevékenykedőket.

A jelenleg működő szervezet - bármennyire is ideális a teljesítendő cél (vagyis a bűnüldözés, a felderítés, illetve a védelem) szempontjából - nem feltétlenül optimális a rendőrök és családtagjaik számára.

A rendőrt a munkavégzése kapcsán terhelő folyamatos frusztráció, a stressz egy idő után kiegészítéshez, vagy éppen a legkülönbélebb deviáns magatartásokhoz vezethet. Bebizonyítottam, hogy ha az egyén nem rendelkezik hatékony megküzdési, stresszkezelési stratégiával, akkor könnyebben választ olyan megoldásokat, amelyek számára, illetve a társadalom számára is károsak (például túlzott alkoholfogyasztás, agresszió, öngyilkosság). Mindezek leküzdésében, illetve feldolgozásában nagy mértékű segítséget tudna nyújtani – a pszichológusi segítség mellett, azt kiegészítve – a szervezeti kereteken belül működő lelkipásztori támogatottság.

3. A rendőrség állományában dolgozók sajátos lelkipásztori ellátása jól illeszkedik a vallás- és lelkiismereti szabadság jogához. Ezen alkotmányos alapjog sajátos megjelenése a rendőrségi állomány vonatkozásában.

Igazoltam, hogy a vallásszabadság és a lelkiismereti szabadság egymás nélkül nem létezik, ha az egyiket korlátozzák, sérül a másik is. A lelkiismereti szabadság magában foglalja a vallásgyakorlás jogát, ez az úgynevezett kultuszszabadság, ez áll a legszorosabb kapcsolatban a többi szabadságjoggal. A kultuszszabadság számos részjogosítványt tartalmaz, ezek egyike az istentiszteleti helyek létesítéséhez és működtetéséhez való jog. Ide sorolandó az állam azon kötelezettségét is, mely alapján köteles a saját

intézményeiben a célra alkalmas, valós lehetőséget biztosítani a vallás szabad és korlátozásoktól mentes gyakorlására. Ennek azonban az istentiszteleten való részvételen kívül más, egyéb megnyilvánulási formái is vannak. Az állam ezért köteles lehetővé tenni azt is, hogy a lelkipásztor biztosítani tudja a rendvédelmi szervek dolgozói és családtagjaik részére szentségek kiszolgáltatását, egyházi iratok és anyakönyvek vezetését (kereszteltek, elsőáldozók, béráltak, házasságok és halottak anyakönyve), bibliaórák, hittanórák tartását annak érdekében, hogy az állomány tagjai és családtagjaik könnyebben fel tudják dolgozni a bűnüldözés és a felderítés, mint alapfeladat teljesítése során keletkező plusz lelki, pszichés terhelés okozta problémákat. Ezen feltételek biztosítására vonatkozó kötelezettség terheli az államot a honvédség, valamint a kórházak és a büntetés-végrehajtási intézetek esetében is, ugyanakkor bebizonyítottam, hogy ezen felül az állam ugyanezt kell, hogy biztosítsa a rendvédelmi szervek vonatkozásában is. Az Alaptörvény kimondja az állam és a vallási közösségek különválasztásának elvét, ezzel biztosítva a vallási közösségek autonómiáját. Az autonómia elvéből következően az állam a vallási közösségek felügyeletére, irányítására nem hozhat létre semmiféle szervet, intézményt, nem kényszerítheti ki az egyházak, vallási közösségek hitelveinek és belső szabályainak, valamint a szerveik által hozott egyedi határozatoknak a betartását. Bebizonyítottam, hogy mindezekre figyelemmel erre kizárólag az ordináriátus keretei között működő szervezetrendszer lehet alkalmas.

Melléklet

A kérdőív

Kedves Kitöltő!

A ... Doktori Iskola doktorjelöltje vagyok, értekezésem megírásához gyűjtök anyagot, ehhez kérem az Ön segítségét.

Kutatásom során arra a kérdésre keresem a választ, hogy a Magyar Rendőrség állományába tartozók miként vélekednek a tábori lelkeszség intézményéről, illetve támogatnák-e egy önálló, a rendőrség mellett működő lelkeszi szolgálat létrehozását.

A kérdőív kitöltése önkéntes és anonim. A kapott adatok az Ön azonosítását nem teszik lehetővé, azokat kizárólag a kutatás céljára használom fel, az eredményeket összesítve értékelem.

A kitöltés mintegy 20 percet vesz igénybe.

A kérdőív kitöltése bármikor megszakítható, ebben az esetben az addig keletkezett adatok nem kerülnek feldolgozásra.

Ha Ön a feltételeket elfogadja és folytatni kívánja a kérdőív kitöltését, kérem, jelölje be az alábbi négyzetet, majd kattintson a következő gombra.

A fenti tájékoztatást megértettem, a feltételeket elfogadtam.

I.

- **Az Ön neme:**
 - férfi
 - nő

- **Az Ön életkora:**
 - ... (saját válasz)

- **Ön milyen típusú településen teljesít szolgálatot/dolgozik:**
 - Budapest
 - megye jogú város
 - egyéb város
 - község

- **Ön milyen állománykategóriába tartozik?**
 - főtiszt
 - tiszt
 - zászlós
 - tiszthelyettes
 - kormánytisztviselő
 - közalkalmazott

II.

- **Ön vallásosnak tartja magát?**
 - vallásos vagyok az egyház tanítása szerint
 - vallásos vagyok a magam módján
 - nem tudom megmondani, vallásos vagyok-e, vagy sem
 - nem vagyok vallásos
 - határozottan nem-vallásos vagyok

III.

- **Történt Önnel az elmúlt öt évben olyan jelentős negatív esemény, melyet traumatikusnak élt meg?**
 - igen
 - nem

- **Amennyiben Ön az előbbi kérdésre igennel válaszolt, kérem, jelölje meg, milyen típusú a szóban forgó negatív életesemény.**
 - párkapcsolati probléma
 - családi probléma
 - anyagi probléma
 - munkahelyi probléma
 - saját betegség/baleset
 - más betegsége/balesete
 - haláleset
 - egyéb

- **E negatív életesemény feldolgozásában vett igénybe egyházi lelkigondozási segítséget?**
 - igen
 - nem
 - nem, de ha lett volna rá lehetőségem, akkor igénybe vettem volna

- **Történt Önnel a munkahelyén az elmúlt öt évben jelentős negatív esemény?**
 - igen
 - nem

- **Amennyiben az előző kérdésre Ön igen választ adott, úgy kérem, jelölje meg, milyen típusú volt a szóban forgó negatív munkahelyi esemény. Több választ is megjelölhet.**
 - szakmai probléma
 - etikai dilemma
 - vita, konfliktus felettséssel

- vita, konfliktus beosztottal
- vita, konfliktus munkatárssal
- vita, konfliktus ügyféllel
- munkahelyi beilleszkedési nehézség
- munkahely elvesztése
- egyéb törés a karrierben (várt előléptetés, tanfolyam elmaradása stb.)
- munkahely és magánélet összeütközése

IV.

- **Ön egyetért azzal, hogy szükség van a rendőrségen belül lelkipásztori szolgálat létrehozására?**
- igen
- nem
- nem tudom

V.

- **Az alábbiakban öt, a táborig lelkészek feladatával kapcsolatos állítást olvashat.**

Kérem, 1-től 10-ig skálán értékelje, mennyire ért egyet az egyes állításokkal. Minden esetben az 1 jelenti a legnegatívabb értéket (vagyis azt, hogy Ön egyáltalán nem ért egyet az állítással) és a 10 a legpozitívabbat (vagyis azt, hogy Ön a lehető legjobban egyetért az adott állítással).

- 6) *„A hitünk nagyon sok mindenen átsegíthet bennünket.”*
- 7) *„Az a tapasztalat és hagyomány, amivel a Katolikus Egyház rendelkezik – amire, ha valaki szán egy kis időt és jobban belegondol – az egyfajta kiutat mutathat.”*
- 8) *„A táborig lelkészi szolgálatban a lelkésznek kell a katonához mennie. Az a klasszikus közösség, ami egy plébánián létrejön, a katonáknál más módon alakul ki.”*
- 9) *„A lelkész a lelki és spirituális biztonságunkért szolgál, a katona meg a személyes és az ország biztonságának érdekében végzi feladatát.”*

10) „*'A hit igen, az egyház nem.'* A mai fiatalokban – erre sajnos az egyházi személyek olykor okot adnak – nagy az ellenérzés a szervezett, intézményes vallásgyakorlással szemben.”

Felhasznált források

- 1) Adam, Armin: Egyház és állam. Rövid történeti bevezetés a politikai teológiába. Kálvin Kiadó. Budapest. 2008. p. 84.
- 2) Andorka Rudolf – Harcsa István (1990): Deviáns viselkedés. In: Andorka Rudolf – Kolosi Tamás – Vukovich György (szerk.): Társadalmi riport 1990, Budapest, TÁRKI, 1990.
- 3) Antalóczy Péter: Az Alaptörvény és az egyházakról szóló törvény összefüggései. In: Rixer Ádám (szerk.): Állam és közösség. Válogatott közjogi tanulmányok Magyarország Alaptörvénye tiszteletére. KGRE, Budapest, 2012.
- 4) Árva Zsuzsanna (2016): Kommentár Magyarország Alaptörvényéhez. E-könyv. Elérhető: Complex Jogtár.
- 5) Barcza György, Diplomataemlékeim 1911-1945. I. kötet, Európa História, Budapest, 1994. 537–538. o.
- 6) Baura, Edurdo: Legislazione sugli ordinariati castrensi. Milano: Giuffrè. 1992
- 7) Beke Margit: A katolikus egyházszervezet története. In: Rácz Lajos (szerk.): Felekezeti egyházjog. Budapest, HVG-ORAC, 2001.
- 8) Bodnár Zsolt: Kapunyitási pánik – jönne az Y generáció, ha lenne hova. Hvg.hu. 2015.01.20. Elérhető: http://hvg.hu/kultura/20150120_Y_generacio_fiatalok
- 9) Bokorné Szegő Hanna: Nemzetközi jog. Budapest, Aula Kiadó, 2006.
- 10) Borbély Zsuzsanna: Egészségmagatartás és mentális egészség – nemi különbségek a munkahelyi stressz megélésében. Belügyi Szemle, 2019/7-8. 37–50. o
- 11) Borbély Zsuzsanna – Fridrich Andrea Cecília – Tózsér Erzsébet: A XXI. század biztonsági kihívásai a rendőrségi szervezeti kultúrában: generációk a szervezetben. Pécsi Határőr XX. 97–102. o.
Elérhető: http://www.pecshor.hu/periodika/XX/borbely_fridrich_tozser.pdf
- 12) Borman, Walter C. – Ilgen, Daniel R. (2003): Handbook of psychology Volume 12: Stress in Organization Industrial and organizational psychology, John Wiley&Sons New Jersey, 2003.

- 13) Civitas Intézet – Transparency International Magyarország: Fekete könyv. Korrupció Magyarországon 2010 – 2018. Budapest, Civitas Intézet, 2018.
Elérhető:
<https://transparency.hu/wp-content/uploads/2018/03/Fekete-k%C3%B6nyv.pdf>
- 14) Coppola, Raffaele: Lettura della „Spirituali militum curae” in prospettiva di norme per uno statuto dell’ordinariato militare in Italia: bilancio e prospettive. Il diritto ecclesiastico. 1988. 98. évf. 4. sz.
- 15) Devinder, R.- Upton, Dominic: Psychology for nurses. Pearson Education Limited, 2009.
- 16) Dezső László: Bevezetés a katonai lelkigondozásba – 1948. Dunamelléki Református Egyházkerület, Ráday Nyomda, Budapest, 1998.
- 17) Dignitatis Humanae Bizottság: A vallásszabadság és a katonai szolgálat kérdése Magyarországon. Beszélő 1984. Különszám. [online] Elérhető:
<http://beszelo.c3.hu/cikkek/a-vallasszabadsag-es-a-katonai-szolgalat-kerdese-magyarorszagon>
- 18) Duleba, Alexander – Lukac, Pavol – Wlachovsky, Miroslav: Zahraničná politika Slovenskej republiky východiská, stav a perspektívy.
- 19) Elérhető: <http://www.sfpa.sk/dokumenty/publikacie/3>.
- 20) Elek László: Korrupciós kockázatok a közszektorban, különös tekintettel a rendészeti (rendőri) igazgatás területére. Belügyi Szemle 62. évf. 2014/10. 59-98.o.
- 21) Elekes Zsuzsanna: Alkohol és társadalom, Országos Addiktológiai Intézet, Budapest, 2004.
- 22) Elte.btk.hu (n.a.): Kérdőíves adatgyűjtés: stratégia és típusok. (A továbbiakban: Elte.btk.hu (n.a.) i.m.).
Elérhető:
http://gepeskonyv.btk.elte.hu/adatok/Pszichologia/123Kiss/Kutat%E1sm%F3dszertan_szoci%E1lpszichol%F3gia/bin/Ora_4/04_fogalomtar.html
- 23) Erdő Péter (1991/a): Egyházjog. Szent István Társulat. Budapest. 1991. 210-211. o.
- 24) Erdő Péter (1991/b): A Szentszék és Magyarország. Katolikus Szemle 1991/3-4. 140-148. o.

- 25) Erdő Péter: Questioni interrituali del diritto dei sacramenti. Folia canonica. 1998. 1. évf. 16–17. o.
- 26) Erdő Péter: Egyházjog. Szent István Kézikönyvek 7. Budapest, 2014. Elérhető: <http://uj.katolikus.hu/konyvtar.php?h=174>
- 27) Ernyes Mihály: Rendvédelem, rendvédelem-történet (fogalmi és tartalmi megközelítés). Rendvédelmi Füzetek 25. évf. (2015) 43–46. sz. 19. o. Elérhető: http://epa.niif.hu/02100/02176/00017/pdf/EPA02176_rendvedelem_43-46_015-038.pdf
- 28) Fekete Sándor: Segítő foglalkozások kockázatai. Helfer szindóma és burnout jelenség. Psychiatria Hungarica 1991. 17–29. o.
- 29) Ferincz Adrienn – Szabó Zsolt Roland: Z generáció hatása a munkáltató szervezetekre. Munkaügyi Szemle 56. évf. 2012/11. 88-93. o.
- 30) Finszter Géza: A rendészet és a rendészeti igazgatás elmélete. Egyetemi Jegyzet. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2016. 134-159. o.
- 31) Foster, M.: The global talent crisis. Business Week, 2008. szeptember 19., ismertetés: Enyedi István, Humánpolitikai Szemle 2008/12. 82-86. o.
- 32) Géring Zsuzsanna: Kevert szövegelemzési módszertan alkalmazása gazdasági és társadalmi jelenségek vizsgálatához – Online CSP-kommunikáció tartomelemzéssel és diskurzuselemzéssel. Vezetéstudomány XLVIII. ÉVF. 2017. 4. sz. 55–66. o. 63. o. Elérhető: http://unipub.lib.uni-corvinus.hu/2818/1/VT_2017n4p55.pdf
- 33) Giddens, Anthony: Szociológia, Osiris Kiadó, Budapest, 1995.
- 34) Györffy Zsuzsa – Ádám Szilvia (2004): Az egészségi állapot, a munkastressz és a kiegész alakulása az orvosi hivatásban. Szociológiai Szemle 2004/3.
- 35) Hargittai Emil (1988): Katonai egyházi szervezetek iratanyaga a Hadtörténelmi Levéltárban. Hadtörténelmi Levéltár, Budapest. Katonai egyházi szervezetek – tájékoztató. Elérhető: docmilitaria.hu
- 36) Hearder, Harry: Olaszország rövid története. Maecenas Könyvkiadó. Budapest. 1992.
- 37) Hegedűs Rita (2000): A vallásosság alakulása Magyarországon a kilencvenes évek kutatásainak tükrében. Doktori értekezés. Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem Szociológia és

- Szociálpolitikai Tanszék, Budapest. 43. o. Elérhető: http://phd.lib.uni-corvinus.hu/81/1/hegedus_rita.pdf
- 38) Horváth Zita: Lelkészek a katonák között. *Hadmérnök* IV. évf. 2009/2. 2009. június. Elérhető: <http://www.ktp.hu/document/horvath-zita-lelkeszek-katonak-kozott>
- 39) Huels, J. M.: *Anglicanorum coetibus: text and commentary*, in *Studia canonica* 43 (2009) p. 389-430.; Simon-Wagner (2018) i.m. 118.
- 40) Író Sándor: A szlovák rendőrség katolikus lelkipásztori modelljének bemutatása és vizsgálata. *Hadtudományi Szemle* 2017. X. évf. 1. sz. 275–281. o.
- 41) Karasek, R.: Job Demands, Job Decision Latitude, and Mental Strain: Implications for Job Redesign. *Administrative Science Quarterly* 24, 1979. 285-308. o.
- 42) Kardos Sándor István: A rendőri kisközösségek hatása az egyén korrupciós hajlamára. *Belügyi Szemle* 63. évf. 2015/10. 31–46.o.
- 43) Kende Tamás – Nagy Boldizsár – Sonnevend Pál – Valki László (szerk.): *Nemzetközi jog [Digitális kiadás.]* Budapest, Wolters Kluwer Hungary Kft., 2019.
Elérhető: https://mersz.hu/hivatkozas/YOV1761_52_p2#YOV1761_52_p2
- 44) Kern, Verena (2014): *Youth Employment: Mobility of young workers*. 2014.01.28. <http://epthinktank.eu/2014/01/28/youth-employment-mobility-of-young-workers/>
- 45) Király Csilla (HRPortal.hu): *Az Y és a Z a munka világában*. 2014. Elérhető: <http://www.hrportal.hu/hr/az-y-es-a-z-a-munka-vilagaban-20140328.html>
- 46) Kovács Mariann: A kiegészítés jelensége a kutatási eredmények tükrében, *Lege Artis Medicinae*, 16 (11), 1981.
- 47) Kránitz Marianna: A korrupciós jellegű bűnözés okairól. *Jogtudományi Közlöny* XXXIV. évf. 1979/7. 415-424. o.
- 48) Krémer Ferenc: A rendőri szubkultúra és a korrupció néhány problémája. *Belügyi Szemle* 1998/10. 34–53.o.
- 49) Krémer Ferenc: *A rendőri hatalom természete*. Budapest, Napvilág Kiadó, 2003.
- 50) Kruzslicz Ferenc: Online kérdőívek biztonsági kérdései. 22–37. o. *Marketing & Menedzsment* 2014 Különszám. Elérhető: journals.lib.pte.hu

- 51) Lazarus, R.S.- Folkman S.: Stress, appraisal, and coping. New York, Springer, 1984.
- 52) Lénár Andor – Lőrinczné Bencze Edit (szerk.): Politika – egyház – mindennapok. Tanulmányok. Heraldika Kiadó. Budapest. 2010.
- 53) Lenkovics Barnabás 2001. október 29-én kelt állásfoglalása a köztisztviselői eskü szövegéről.
- 54) Magyar Katolikus Lexikon III. kötet. Szent István Társulat. Budapest. 1997.
- 55) Magyar Katolikus Lexikon VII. kötet. Szent István Társulat. Budapest. 2002.
- 56) Magyar Katolikus Lexikon IX. kötet. Szent István Társulat. Budapest. 2005.
- 57) Magyar Katolikus Lexikon XI. kötet. Szent István Társulat. Budapest. 2006.
- 58) Magyar Katolikus Lexikon online.
Elérhető: <http://lexikon.katolikus.hu/I/inkardin%C3%A1ci%C3%B3.html>
- 59) Magyar Katolikus Lexikon [online]
Elérhető:
<http://lexikon.katolikus.hu/A/ad%20limina%20%C3%A1to%20%C3%A1s.html>
- 60) Major Anita: Az egyetemi és főiskolai hallgatók sörfogyasztási szokásainak vizsgálata internet alapú megkérdezéssel. Doktori értekezés. Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest, 2008.
Elérhető: http://phd.lib.uni-corvinus.hu/310/1/major_anita.pdf
- 61) Major János – Ress Katalin – Hulesch Bors – Túry Ferenc (2006): A kiégés jelensége az orvosi hivatásban, LAM 2006; 16 (4)
Elérhető: www.behsci.sote.hu/eloadasok/magatartasorv/kieges_lam.pdf
- 62) Majoros Pál (2004): A kutatómódszertan alapjai. Tanácsok, tippek, trükkök (nem csak szakdolgozat-íróknak). Perfekt Kiadó. Budapest, 2004.
- 63) Mansi, J. D. (szerk.) (1960): Amplissima. Coll. Concil, Graz, 1960, Vol. 12, 366.
o
- 64) McCrindle, Marc – Wolinger, Emily (2010): Korunk III. évf. XXI. 2010/11. 13-18. o.
- 65) Móré Mariann: Tartalomelemzés. In: Kovácsné Bakosi Éva (szerk.) Társadalomtudományi tanulmányok III. DEGYFK 2010. 47-64. o.
<https://bit.ly/3qs4wsA>

- 66) Nagy Zsanett: A Vatikán és a Szentszék, mint a nemzetközi kapcsolatok alanya, In: Lénár Andor – Lőrinczné Bencze Edit (szerk.): Politika – egyház – mindennapok. Tanulmányok. Heraldika Kiadó. Budapest. 2010.
- 67) Le Monde Diplomatique: Hasonlóságok és különbségek – az apartheid és következményei a Dél-Afrikai Köztársaságban és a roma kisebbség helyzete Magyarországon. Elérhető: <https://www.magyardiplo.hu/mitiokitthon/496-hasonlosagok-es-kueloenbsegek-az-apartheid-es-koevetkezhemenyei-a-del-afrikai-koeztarsasagban-es-a-roma-kisebbsseg-helyzete-magyarorszagon>
- 68) Nézőpont Intézet: Kell-e változtatni a vatikáni szerződésen? (Vita a vatikáni szerződésről). Budapest, 2006.
- 69) Olaszország: Acta Apostolicae Sedis, 1940. 32. évf. 280-282. o.
- 70) Origo.hu (2007): Lecsukják az argentin diktatúra papját. Origo. 2007.10.10. Elérhető: <https://www.origo.hu/nagyvilag/20071010-elete-vegeig-bortonben-lesz-a-diktatura-kinzo-papja-christian-von.html>
- 71) Pászka Imre Ágoston: Állam-e nemzetközi jogi értelemben a Vatikán? 2016.11.19. Elérhető: <https://arsboni.hu/allam-e-nemzetkozi-jogi-ertelemben-vatikan/>
- 72) Pendergrass, V.E. – Ostrove, N. M. (1982): A survey of stress in women in policing. Journal of Police Science and Administration, Pengilly, 1982. 303-309. o.
- 73) Pikó Bettina (2002): Egészségpszichológia, Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 2002.
- 74) Pikó Bettina (2006): Orvosi szociológia, Medicina Könyvkiadó, Budapest, 2006.
- 75) Portmann, Roland: Legal Personality in International Law (C.U.P., 2010) 117–118. o.
- 76) Pugliese, A.: La cura castrense, Torino 1943.
- 77) Rónay Miklós: A Szentszék és a Vatikán Városállam viszonya a közbeszédben és a jogban. Külügyi Szemle, 3. (2004) 271-289. o.
- 78) Rónay Miklós (2008/a): A katolikus egyház egységes nemzetközi szerződő fél: A nemzetközi közjogi szemlélet korrekciója a nemzetközi kapcsolatok tudomány gyakorlatiasabb megközelítésével. Külügyi Szemle 7. évf. 2008/1. p. 116-143. o.

- 79) Rónay Miklós (2008/b): Állam, egyház, politikatudomány. Nemzetközi és szubállami mechanizmusok összefüggései állam és egyház kapcsolatában. Politikatudományi Szemle. XVII. évf. 2008/2.
- 80) Rónay Miklós: A katolikus egyház külügyi tevékenységének alapjai. Gondolat. Budapest. 2009.
- 81) Rosta Andrea: A deviáns viselkedés szociológiája, Loisir Könyvkiadó, Budapest – Piliscsaba, 2007.
- 82) Nézőpont Intézet: Kell-e változtatni a vatikáni szerződésen? (Vita a vatikáni szerződésről). Budapest, 2006.
- 83) Simon-Wagner István: A személyi elv komplementaritásáról a II. Vatikáni Zsinat utáni egyházjogban. Doktori értekezés. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Kánonjogi Posztgraduális Intézet, Budapest, 2018.
- 84) Schumann, Mark – Sartain, Libby (2010): Tehetségmágnesek. A kiválóakat vonzó munkáltatói márka felépítése. HVG Kiadó. Budapest. 15. o.
- 85) Szabó Csaba: A katolikus rendőrségi lelkipásztori modell válaszai a rendőrök erkölcsi és pszichikai problémáira. In: Szabó Csaba (szerk.) Studia Doctorandorum Alumnae I.: Válogatás a DOSz Alumni Osztály tagjainak doktori munkáiból. Budapest: Doktoranduszok Országos Szövetsége, 2016. 335-478. o.
- 86) Sándor Gábor: A nemzetközi jog és az Apostoli Szentszék. Hitvallás X. évfolyam 2009/7. Elérhető:
<http://www.hitvallas.hu/index.php?t=r&r=12&c=484>
- 87) Schanda Balázs: A gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadsága. In Jakab András – Fekete Balázs (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Alkotmányjog rovat, rovatszerkesztő: Bodnár Eszter – Jakab András) [17].
<http://ijoten.hu/szocikk/a-gondolat-a-lelkiismeret-es-a-vallas-szabadsaga> (2018.
- 88) Selye János (1976): Stressz distressz nélkül, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1976. 44–46. o.
- 89) Siegrist, J. – Starke, D. – Chandola, T. – Godin, I. – Marmot, M.- Niedhammer, I. – Peter, R.: The measurement of effort-reward in balance at work: European comparisons. Social Science and Medicine 58(8), 2004. 1483-1499. o.
- 90) Suhányi Erzsébet (2008): Euró a szomszédban: Szlovákia készül a januári bevezetésre. Számvitel, adó, könyvvizsgálat, 1419-6956. 2008. 50. évf. 7-8. szám, 331-335. o.

- 91) Sulyok Kinga: Kiegészés és stressz a közsféra hivatásos állományában – A Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Rendőr Főkapitányság helyi szerveihez tartozó állomány vonatkozásában. Kézirat. Budapesti Corvinus Egyetem Közgazdaságtudományi Kar, Budapest, 2016.
- 92) Szabó Csaba (2016): Examination of the Importance of Patron Saints and Prayer Books in Relation to Pastoral Care in the Police. In: Magyar Rendészet (2016) 2. szám. 189-191. o.
- 93) Szabó Csaba: A rendészeti dolgozók katolikus lelkipásztori gondozása Európában. In: Kiss Petra: (szerk.) A hadtudomány és a 21. század: Konferenciakötet. 2012. 243-259. o.
- 94) Szabó Csaba: A katolikus rendőrségi lelkipásztori lehetséges modell válaszai a rendőrök erkölcsi és pszichikai problémáira. Doktori értekezés. Nemzeti Közfizgalati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2014. p. 40.
- 95) Sente Zoltán: Korrupcióellenes stratégiák és módszerek. Magyar Közfizgalatási Intézet, Budapest, 2006-2007.
- 96) Szikinger István: Rendőrség a demokratikus jogállamban. Budapest, Sík Kiadó, 1998.
- 97) A Tábori Lelkészi Szolgálat és a Katolikus Tábori Püspökség. Újjászervezés 1994. május végéig. Részlet az Inter arma caritas - Fegyverek között a szeretet - 20 éves a Katolikus Tábori Püspökség című (Budapest, Zrínyi Kiadó, 2015) kötetből. Szerző nem ismert. (a továbbiakban: A Tábori Lelkészi Szolgálat... (2015) i.m.). [online] Elérhető: <http://www.ktp.hu/document/tabori-lelkeszi-szolgalat-es-katolikus-tabori-puspokseg-ujjaszervezes-1994-majus-vegeig>
- 98) Takács Péter (2000): Valahol Európában. A jugoszláviai háborús bűnösök perei. In: Jogelméleti Szemle, 1. évf. 1. szám. 2000. 55–63. o.
- 99) Tihanyi Miklós: A katonai szolgálat és a vallásszabadság konfliktusa. Hadtudományi Szemle 2014. VII. évfolyam 3. szám. 191–206.o
Elérhető:
https://epa.oszk.hu/02400/02463/00024/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2014_03_192-207.pdf
- 100) Tomka Miklós (1973): A vallásosság mérése. Magyar Pszichológiai Szemle 1973/1–2. 122–135. o

- 101) Tomka Miklós (2001): A vallásosság mérése (Módszertani tépelődések). Religiosa 2001. 18–31. o. 18. o. Elérhető: http://acta.bibl.u-szeged.hu/25165/1/religiosa_001_018-031.pdf
- 102) Tőzsér Erzsébet (2019): Két városi rendőrkapitányság szervezetpszichológiai vizsgálata 2018-ban. Belügyi Szemle 2019/12. 69–93. o. Elérhető: <http://real.mtak.hu/108899/1/TozserErzsebetBelugyiSzemle2019.evi12.szam69-93..pdf>
- 103) Ujházi Lóránd: A világi törvények átvétele a kánonjogba – a kanonizáció intézménye (22. kán.). Iustum Aequum Salutare. 2010. 6. évf. 3. sz. 143-167. o.
- 104) Ujházi Lóránd (2011): A katolikus tábori lelkészségek jogi szabályozása az újabb etikai és jogi kihívások fényében. Jogelméleti Szemle 2011/1. sz. Elérhető: http://jesz.ajk.elte.hu/2011_1.html
- 105) Újházi Lóránd: A katolikus katonai ordinariátus struktúrája és szabályozása. Budapest: Szent István Társulat, 2014.
- 106) Ujházy Lóránd: A katonai ordinariátus „alárendeltjei” és lelkipásztori gondozására bízott személyek. Seregszemle XI. évfolyam, 1. szám, 2013. január–március. 77–94. o.
- 107) Valdrini, P.: Comunità, Persone, Governo. Lezioni sui libri I e II del CIC 1983. p. 43-44.; Simon-Wagner (2018) i.m. 118.
- 108) Varga A. József: Katonák és lelkészek – közös küldetésben. Gondolatok a „Közös küldetésben. Katona és lelkész az ember és a nemzet szolgálatában” című kötet kapcsán. Honvédelmi Szemle 2018/1. 142–150. o. 143–144. o. Elérhető: <https://honvedelem.hu/images/media/5f58c01fdbed0800338501.pdf>
- 109) Ventura, Marco: Jog és vallás tárgyú ügyek Strasbourgban és Luxemburgban: Az európai bíróságok erényei. 2019. Elérhető: <https://mediatudomany.hu/archivum/jog-es-vallas-targyu-ugyek-strasbourgban-es-luxemburgban-az-europai-birosagok-erenyei/>
- 110) Vida Csaba: A Szlovák Köztársaság államiságának megteremtése, Hadtudomány, 2007. XII. évf. 3. szám
Elérhető: http://www.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/2007/3/2007_3_13.html
- 111) Vild Éva: A Szentszék és a magyar állam viszonyáról. Jura 13. évfolyam 2007/1. 158-176. o.

- 112) Virág Attila: Diskurzuselemzés a politika és vezetéstudományban. Vezetéstudomány XLV. évf. 2014/3. 30–38. o. 31. o.

Egyházi (részben egyházi) források

- 113) Acta Apostolicae Sedis. 1994. 86. évf. 574–579. o.
- 114) Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus, Città del Vaticano 1989., magyarul: Az Egyházi Törvénykönyv.
- 115) Pál VI, Sollicitudo omnium Ecclesiarum. 473-484. o.
- 116) Ioannes Paulus PP. II, Const. Ap. Spirituali militum curae, 24 aprilis 1986, in AAS 78 (1986) 481-486. o.
- 117) Spiritulai militum curae – Apostoli konstitúció a katonák lelkipozásáról. 1986. (A továbbiakban: Spiritulai militum curae (1986) i.m.)
Elérhető: <http://www.ktp.hu/document/1986-spirituali-militum-curae-apostoli-konstitucio-katonak-lelkipozasarol>
- 118) Spiritulai militum curae (1986)
- 119) Horvátország. In: Acta Apostolicae Sedis, 1997. 89. évf. 297-302. o
- 120) Police Chaplaincy, Special Ministry for the Archdiocese of Bloemfontein & OMI; Rendőrségi Lelkipásztori Szolgálat. Elérhető: <http://mysite.mweb.co.za/residents/bloemomi/Police-Chaplain.html>
- 121) Pravilnik o ustroju i djelovanju Vojnog Ordinarijata u Republici Hrvatskoj - A Horvát Katonai
- 122) Ordinariátus Működési Szabályzata. Elérhető: <http://www.vojni-ordinarijat.hr/index.php/dokumenti/pravilnik>
- 123) L'ufficio Storico Dell'arma Dei Carabinieri - Az olasz csendőrségi hivatal története.
(<http://www.carabinieri.it/Internet/Arma/Ieri/Ufficio+Storico/>; Cooperazione internazionale di polizia. (Nemzetközi rendőrségi együttműködés)
- 124) (<http://www.carabinieri.it/Internet/Arma/Partners/01+partners.htm>;
- 125) Ordinariát ozbrojených síl a ozbrojených zborov Slovenskej Republiky. Elérhető: <http://www.ordinariat.sk/>
- 126) Štatút Ordinariátu ozbrojených síl a ozbrojených zborov SR. Elérhető: <https://www.ordinariat.sk/statut-ordinariatu-ozbrojenych-sil-a-ozbrojenych-zborov-sr/>

- 127) Štatút Ordinariátu ozbrojených síl a ozbrojených zborov SR. 5. cikkely, 2. bekezdés, e) pont; Író (2017) i.m. 277.
- 128) <https://www.ordinariat.sk/statut-ordinariatu-ozbrojenych-sil-a-ozbrojenych-zborov-sr/>
- 129) <https://www.ordinariat.sk/statut-ordinariatu-ozbrojenych-sil-a-ozbrojenych-zborov-sr/>
- 130) Štatút Ordinariátu ozbrojených síl a ozbrojených zborov SR.
- 131) Štatút Ordinariátu ozbrojených síl a ozbrojených zborov SR.
- 132) Hlava V. Klérus Ordinariátu. Článok 22. (1) Presbyterium ordinariátu tvoria svetskí a rehoľní kňazi a
- 133) diakoni, ktorí v ordinariáte vykonávajú službu. (<http://www.ordinariat.sk/statut-ordinariatu-ozbrojenychsil-a-ozbrojenych-zborov-sr/>)
- 134) Memorandum egyfelől a Magyar Köztársaság, másfelől az Apostoli Szentszék között a Magyar Honvédségnél és Határőrségnél végzendő lelkipásztori szolgálat tárgyában 1994. január 10.-én aláírt Megállapodás értelmezése céljából. (a továbbiakban: Memorandum). Elérhető: <http://www.ktp.hu/document/2009-memorandum>
- 135) Honvédelmi Minisztérium Tábori Lelkészi Szolgálat alapító okirata, módosításokkal egységes szerkezetben (a továbbiakban: HM TLSz Alapító okirat). Megjelent: Hivatalos Értesítő 2011/49. Elérhető: <https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=A11K0492.MKA&targetdate=&printTitle=Honv%C3%A9delmi+Miniszt%C3%A9rium+T%C3%A1bori+Lelk%C3%A9szi+Szolg%C3%A1lat&getdoc=1>
- 136) Katolikus Tábori Püspökség – Katonai Ordinariátus. 2020. Elérhető: <https://honvedelem.hu/alakulat/katolikus-tabori-puspokseg-katonai-ordinariatus.html>
- 137) A Magyarországi Katonai Ordinariátus Szabályzata. 1999. (a továbbiakban: Szabályzat) Elérhető: <http://www.ktp.hu/document/1999-magyarorszagi-katonai-ordinariatus-szabalyzata>

Jogforrások

- 138) Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.). Elérhető:
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100425.atv>
- 139) Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata.18. cikk. Elérhető:
https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/hng.pdf
- 140) Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata.2. cikk.
- 141) 1976. évi 8. törvényerejű rendelet az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán, 1966. december 16-án elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya kihirdetéséről. Elérhető:
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=97600008.tvr>
- 142) 1993. évi XXXI. törvény az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről (a továbbiakban: EJE). 9. cikk 1. pont. Elérhető: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99300031.tv>
- 143) 2011. évi CCVI. törvény a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról. Elérhető: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100206.tv>
- 144) 2012. évi CCV. törvény a honvédek jogállásáról. Elérhető:
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200205.tv>
- 145) 2015. évi XLII. törvény a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról. Elérhető:
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1500042.tv>
- 146) 61/1994. (IV.20.) Korm. rendelet a táborigazgatási szolgálatról. Elérhető:
https://webtar.kozadat.hu/webfarm/download/hmktptev_muk_adat/alaptev/Kormanyrendelet-61-1994-IV.20.-.pdf
- 147) 290/2008. (XII. 9.) Korm. rendelet egyfelől a Magyar Köztársaság, másfelől az Apostoli Szentszék között a Magyar Honvédségnél és a Határőrségnél végzendő lelkipásztori szolgálat tárgyában 1994. január 10-én aláírt megállapodás, valamint az egyfelől a Magyar Köztársaság, másfelől az Apostoli Szentszék között a Magyar Honvédségnél és a Határőrségnél végzendő lelkipásztori szolgálat tárgyában 1994. január 10-én aláírt megállapodás

értelmezését célzó memorandum egységes szerkezetbe foglalt kihirdetéséről.
Elérhető: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A0800290.KOR>

- 148) 231/2019. (X. 4.) Korm. rendelet a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény végrehajtásáról. Elérhető: <https://uj.njt.hu/jogszabaly/2019-231-20-22>
- 149) 970/B/1994. AB határozat. (1995.02.20.) Elérhető: <http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/3DD98EDF2BE94C6EC1257ADA00529C78?OpenDocument>

Egyéb források

- 150) Badinter Commission, Opinion No. 1, 1991. november 29. 92, ILR 162., 165.
- 151) Honvedelem.hu: „Valójában azért mégis csak egy közösségi létén alapszik az emberiség.” Beszélgetés Berta Tibor ezredessel, a Katolikus Tábori Püspökség általános helynökével. Szerző: Ördög Kovács Márton. 2020. május 2. Elérhető: https://honvedelem.hu/hirek/hazai-hirek/valojaban-azert-megis-csak-egy-kozossegi-leten-alapszik-az-emberiseg.html?fbclid=IwAR07wGSeD7q2nVpfGaP5_8qO126hTDmtLFYrxJkT7G_HajoGNbgtFhTe1bg
- 152) Honvedelem.hu: „Én azokat a képeket szeretem, amiken nem szerepelek, viszont nevető, boldog katonákat látok.” Beszélgetés Mészáros László alezredessel, a HM Tábori Lelkészi Szolgálat Protestáns Tábori Püspökség kiemelt vezető tábori lelkészével. Szerző: Ördög Kovács Márton. 2020. június 29. Elérhető: <https://honvedelem.hu/hirek/hazai-hirek/en-azokat-a-kepeket-szeretem-amiken-nem-szerepelek-viszont-neveto-boldog-katonakat-latok.html>
- 153) Honvedelem.hu: „Amikor a lelkész fél évig együtt él és szolgál a katonákkal”. Beszélgetés Kálinger Roland őrnaggyal, katolikus tábori lelkésszel. Szerző: Ördög Kovács Márton. 2020. február 25. Elérhető: <https://honvedelem.hu/hirek/hazai-hirek/amikor-a-lelkesz-fel-evig-egyutt-el-es-szorgal-a-katonakkal.html>

- 154) Honvedelem.hu: „Nem influenzszerkedni akartunk, hanem valódi, mély tartalmat létrehozni”. Beszélgetés Markovics Milán Mór századossal, a tatai MH 25. Klapka György Lövészdandár katolikus tábori lelkészével. Szerző: Ördög Kovács Márton. 2020. május 12. Elérhető: <https://honvedelem.hu/hirek/hazai-hirek/nem-influenszerkedni-akartunk-hanem-valodi-mely-tartalmat-letrehozni.html>
- 155) Honvedelem.hu: „Minden missziómba egy konkrét elhatározással megyek.” Beszélgetés Horváth Kornél főhadnaggyal, a szentendrei MH Altiszti Akadémia katolikus tábori lelkészével. Szerző: Ördög Kovács Márton. 2020. március 4. Elérhető: <https://honvedelem.hu/hirek/hazai-hirek/minden-missziomba-egy-konkret-elhatarozassal-megyek.html>
- 156) Honvedelem.hu: „Gondozás a lelki egészségért” Beszélgetés Alácsi Ervin János atya, római katolikus tábori lelkésszel és Pallagi Andrea rendőr őrmester, református lelkésszel. Szerző: Fecser Zsuzsanna. 2019. december 31. Elérhető: <https://honvedelem.hu/hirek/hazai-hirek/gondozas-a-lelki-egeszsegert.html>
- 157) Origo.hu (2007): Lecsukják az argentin diktatúra papját. Origo. 2007.10.10. Elérhető: <https://www.origo.hu/nagyvilag/20071010-elete-vegeig-bortonben-lesz-a-diktatura-kinzo-papja-christian-von.html>
- 158) Police Chaplaincy – Rendőrségi Lelkipásztori Szolgálat
(<http://mysite.mweb.co.za/residents/bloemomi/Police-Chaplain.html>)
- 159) Police, Suspects Not Left Out Of Church’s Pastoral Care – A rendőrök lelkipásztori szolgálata.
(http://www.ucanews.com/story-archive/?post_name=/2005/10/05/police-suspects-not-left-out-ofchurchs-pastoral-care&post_id=26361)
- 160) PriceWaterhouseCooper: A tehetségek nyomában. Budapest: PCW, 2012.
https://www.pwc.com/hu/hu/hr/assets/20121017/2012_talent_cut_hu.pdf
- 161) L'ufficio Storico Dell'arma Dei Carabinieri - Az olasz csendőrségi hivatal története.
([http://www.carabinieri.it/Internet/Arma/Ieri/Ufficio+Storico/;](http://www.carabinieri.it/Internet/Arma/Ieri/Ufficio+Storico/))
- 162) Cooperazione internazionale di polizia. (Nemzetközi rendőrségi együttműködés)
(<http://www.carabinieri.it/Internet/Arma/Partners/01+partners.htm>)

Ábrák jegyzéke

1. ábra: A katonai ordinariátus joghatósága alá tartozó személyek az SMC apostoli rendelkezés alapján (személyi hatály)
2. ábra: A Katolikus Tábori Püspökség címere. A jelmondat: „Spiritus renovat”, vagyis „A lélek megújít”, jelentése: „minden megújulást Isten Lelkének műve”
3. ábra: A minta nem szerinti megoszlása (%)
4. ábra: Az alapsokaság életkor szerinti megoszlása (százalékban)
5. ábra: A minta megoszlása a szolgálatteljesítés helye szerint (%)
6. ábra: A minta megoszlása állománykategória szerint (százalékban)
7. ábra: „Ön vallásosnak tartja magát?” (válaszok megoszlása a teljes minta százalékában)
8. ábra: „Ön vallásosnak tartja magát?” Válaszok megoszlása nemek szerinti megoszlásban
9. ábra: „Ön vallásosnak tartja magát?” Válaszok korcsoportok szerinti megoszlásban (százalékban)
10. ábra: „Ön vallásosnak tartja magát?” Válaszok szolgálati hely szerinti megoszlásban (százalékban)
11. ábra: „Ön vallásosnak tartja magát?” Válaszok állománykategória szerinti megoszlásban (százalékban)
12. ábra: A „Történt Önnel az elmúlt öt évben olyan jelentős negatív esemény, melyet traumatikusnak élt meg?” kérdésre adott válaszok megoszlása a minta százalékában
13. ábra: A „Történt Önnel az elmúlt öt évben olyan jelentős negatív esemény, melyet traumatikusnak élt meg?” kérdésre adott válaszok nem szerinti megoszlása (százalékban)
14. ábra: A „Történt Önnel az elmúlt öt évben olyan jelentős negatív esemény, melyet traumatikusnak élt meg?” kérdésre adott válaszok korcsoport szerinti megoszlása (százalékban)
15. ábra: A válaszadó által átélt negatív életesemény jellege (százalékban)
16. ábra: „E negatív életesemény feldolgozásában vett igénybe egyházi lelkigondozási segítséget?” Válaszok megoszlása korcsoportok szerint százalékban
17. ábra: A „Történt Önnel a munkahelyén az elmúlt öt évben jelentős negatív esemény?” kérdésre adott válaszok gyakorisága a minta százalékában (egy válaszadó több válaszlehetőséget is megjelölhetett)

18. ábra: „E negatív munkahelyi esemény feldolgozásában vett igénybe egyházi lelkipozítási segítséget?” Válaszok megoszlása a minta százalékában
19. ábra: „E negatív munkahelyi esemény feldolgozásában vett igénybe egyházi lelkipozítási segítséget?” Válaszok megoszlása (százalékban) a vallásosság mértéke szerinti bontásban
20. ábra: „E negatív munkahelyi esemény feldolgozásában vett igénybe egyházi lelkipozítási segítséget?” Válaszok megoszlása az állománykategóriák szerint (százalékban)
21. ábra: „Ön egyetért azzal, hogy szükség van a rendőrségen belül lelkipozítási szolgálat létrehozására?” Válaszok megoszlása a minta százalékában
22. ábra: „Ön egyetért azzal, hogy szükség van a rendőrségen belül lelkipozítási szolgálat létrehozására?” Válaszok megoszlása (darab) nemek szerinti bontásban
23. ábra: „Ön egyetért azzal, hogy szükség van a rendőrségen belül lelkipozítási szolgálat létrehozására?” Válaszok megoszlása (darab) állománykategória szerinti bontásban
24. ábra: „A negatív munkahelyi esemény feldolgozásában vett igénybe egyházi lelkipozítási segítséget?” Válaszok (darab) megoszlása állománykategória szerint
25. ábra: „Ön egyetért azzal, hogy szükség van a rendőrségen belül lelkipozítási szolgálat létrehozására?” Válaszok megoszlása (darab) a vallásosság mértéke szerinti megoszlásban
26. ábra: A válaszok átlagértékei a teljes mintában
27. ábra: „A hitünk nagyon sok mindenen átsegíthet bennünket” – válaszgyakoriságok a vallásosság mértéke szerinti bontásban
28. ábra: „Az a tapasztalat, amivel a Katolikus Egyház rendelkezik [...], az egyfajta kiutat mutathat” – válaszgyakoriságok a vallásosság mértéke szerinti bontásban
29. ábra: „A tábori lelkesítő szolgálatban a lelkeseknek kell a katonákhoz mennie” – válaszgyakoriságok a vallásosság mértéke szerinti bontásban
30. ábra: „A lelkesítő a lelki és a spirituális biztonságunkért szolgál” – válaszgyakoriságok a vallásosság mértéke szerinti bontásban
31. ábra: „A hit igen, az egyház nem. A mai fiatalokban nagy az ellenérzés a szervezett vallásgyakorlással szemben” – válaszgyakoriságok a vallásosság mértéke szerinti bontásban